Міністерство освіти і науки України
Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний соціально-економічний коледж

Збірник науково-методичних праць

«осВіта
Е
еКономіка
Т
О
Реабілітація»

Інновації партнерської взаємодії освіти, економіки та соціального захисту в умовах інклюзії та прагматичної реабілітації соціуму

м. Кам'янець-Подільський
2017

ПОДІЛЬСЬКИЙ СПЕЦІАЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНИЙ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ КОЛЕДЖ
WYŻSZA SZKOŁA EKONOMII I INNOWACJI W LUBLINIE
UNIWERSYTET EKONOMICZNY WE WROCŁAWIU

Інновації партнерської взаємодії освіти, економіки та соціального захисту в умовах інклюзії та прагматичної реабілітації соціуму

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 24-25 квітня 2017 року

Кам'янець-Подільський
«Аксіома»
2017

УДК 378:364.3
З-41

Головний редактор:
ТРІПАК Мар'ян Миколайович, к.е.н., доцент, директор Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу.

Заступник головного редактора:
КОРКУШКО Олег Никодимович, к.е.н., доцент, заступник директора з наукової роботи Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу.

Редакційна колегія:
Anetta Zielińska, Dr hab. Prof.; **Лопушняк Г.С.**, док. екон. наук, професор; **Фурман А.В.**, доктор психологічних наук, професор; **Кириленко О.П.**, доктор економічних наук, професор; **Шандрук С.К.**, доктор психологічних наук, професор; **Фурман О.Є.**, доктор психологічних наук, доцент; **Іващук І.О.**, доктор економічних наук, професор; **Кізима Т.О.**, доктор економічних наук, професор; **Мазур О.О.**, кандидат економічних наук; **Комарніцький О.Б.**, кандидат історичних наук, доцент; **Федорчук В.М.**, кандидат психологічних наук, доцент; **Слободян В.Д.**, кандидат економічних наук, доцент**; Киселюк М.П.**, кандидат технічних наук; **Білецька Т.В.**, кандидат соціологічних наук, доцент; **Лукаш Є.Я.**, кандидат психологічних наук; **Присакар В.В.**, кандидат педагогічних наук, доцент; **Годнюк І.В.**, кандидат економічних наук, доцент; **Палилюлько О.М.**, кандидат історичних наук; **Топорівська Я.В.**, кандидат педагогічних наук; **Поліщук С.В.**, кандидат педагогічних наук; **Боровисюк Т.В.**, заступник директора з навчально-виховної роботи Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу.

Рекомендовано до друку Вченою радою Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу (протокол № 3 від 26.04.2017 р.)

З-41 **Збірник науково-методичних праць Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу.** Інновації партнерської взаємодії освіти, економіки та соціального захисту в умовах інклюзії та прагматичної реабілітації соціуму: матеріали міжнародної науково-практичної конференції: «ВЕКТОР». – Вип. 2. – Кам'янець-Подільський : «Аксіома», 2017. – 260 с.

ISBN 978-966-496-405-7

Збірник містить матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Інновації партнерської взаємодії освіти, економіки та соціального захисту в умовах інклюзії та прагматичної реабілітації соціуму», яка відбулася 24-25 квітня 2017 р. (Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний соціально-економічний коледж, м. Кам'янець-Подільський), з актуальних питань сучасної економічної науки, освіти та соціальної реабілітації в умовах інклюзії.

УДК 378:364.3

Відповідальність за висвітлений матеріал у публікаціях
несуть автори наукових праць.

© Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний
соціально-економічний коледж, 2017

ISBN 978-966-496-405-7

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

Місто активне, прагматичне, багатонаціональне, історичне, культурне, фестивальне та надзвичайно атмосферне – Кам'янець-Подільський давно завоював прихильність у всіх, хто хоч раз тут побував.

Саме тому столицю Поділля впевнено можна назвати студентським містом. Це підтверджує не лише та кількість молоді, яка наповнює Кам'янець з початком навчального сезону, але й успіхи та досягнення наших вишів. Одним із таких є Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний соціально-економічний коледж.

Приємно, що заклад постійно ліцензує нові спеціальності, готує висококваліфікованих квадрів, працює над удосконаленням матеріально-технічної бази та оновленням обладнання. А те, що за два роки цей виш зумів змінити статус з технікуму-інтернату на коледж і піднятися на новий рівень, свідчить про прагнення всієї команди розвиватися й удосконалюватись.

Особлива подяка адміністрації коледжу за те, що ось уже багато років забезпечує освітою та дбає про молодих людей, які мають певні обмежені фізичні можливості, й потребують особливої підтримки і уваги.

Впевнений, що попереду у вас – багато перемог!

Міський голова Михайло Сімашкевич

ЗМІСТ

Секція 1. Парадигма реабілітації в системі економіки країни
Paradygmat rehabilitacji w systemie ekonomii kraju

Maja Prudzienica
PENSJONAT AS I JEGO MIEJSCE WŚRÓD OBIEKTÓW
HOTELARSKICH KARPACZA ŚWIADCZĄCYCH USŁUGI
DLA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH 14

Лупенко Ю. О., Малік М. Й., Навроцький С. А.
ТЕОРІЇ СТРАХОВОГО ЗАХИСТУ: ПОЛІТИКА
ПРИВАТНО-ДЕРЖАВНОГО ПАРТНЕРСТВА В КРАЇНАХ ЄС 16

Кириленко О. П.
ТЕНДЕНЦІЇ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ 19

Іващук І. О., Герман Л. Т.
СОЦІАЛЬНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ГЛОБАЛЬНОГО
ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ В XXI СТ. 22

Синчак В. П.
ВПЛИВ ЄДИНОГО ПОДАТКУ НА ПІДПРИЄМНИЦЬКУ АКТИВНІСТЬ 24

Лопушняк Г. С.
ПРІОРИТЕТИ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ 26

Рудик В. К.
ЕФЕКТИВНА СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ –
ОСНОВНИЙ ПРІОРИТЕТ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА.....29

Тріпак М. М., Валіцька Л. О., Праскова Л. В.
ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ ФІНАНСУВАННЯ ВИДАТКІВ
ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ 31

Слободян В. Д.
ПРОФЕСІЯ БУХГАЛТЕРА В КОНТЕКСТІ ЛЮДЕЙ
З ОБМЕЖЕНИМИ ФІЗИЧНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ.....35

Коркушко О. Н.
ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ЛЮДЕЙ З ФІЗИЧНИМИ ОБМЕЖЕНИМИ
МОЖЛИВОСТЯМИ: ДЕРЖАВНА СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА 37

Годнюк І. В.
СОЦІАЛЬНИЙ ОБЛІК ТА ЗВІТНІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТИ
СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ 39

Мазур О. О.
ДЕФЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ:
ВИТОКИ СУЧАСНОЇ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ 42

Іванюк Т. М., Іванюк В. А.
ВИКОРИСТАННЯ МАТЕМАТИЧНИХ ПАКЕТІВ
ПРИКЛАДНИХ ПРОГРАМ ПРИ ВИВЧЕННІ МЕТОДІВ
ТА ЗАСОБІВ РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ОПТИМІЗАЦІЙНИХ ЗАДАЧ 45

Гераймович В. Л.
РОЗВИТОК ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВЗАЄМОВІДНОСИН УКРАЇНИ
З МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ 47

Русін В. М.
ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ
КАЗНАЧЕЙСЬКОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ 50

Лободіна З. М.
РОЛЬ БЮДЖЕТУ У ФІНАНСУВАННІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ
НАСЕЛЕННЯ 52

Письменний В. В.
ІМПЕРАТИВНІ ПРАВИЛА ІНСТИТУТУ ЦІЛЬОВИХ ФОНДІВ
ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....54

Квасниця О. В., Вишньовсьа К. С.
ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ 57

Семенець І. В.
ДО ПИТАННЯ ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ БЮДЖЕТНОГО ОБЛІКУ 59

Вівчар О. І.
АДАПТАЦІЯ СТРАТЕГІЧНОГО МЕХАНІЗМУ СОЦІОГУМАНІТАРНОГО
ВЕКТОРА В КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ 62

Зяйлик М. Ф.
СУЧАСНИЙ ЄВРОМАРКЕТИНГ: ТЕОРІЯ ТА ПРАГМАТИКА.....64

Краснолуцька Л. М., Гошовська Г. М.
ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ БАЛАНСУ, ЗВІТУ ПРО СУКУПНИЙ ДОХІД ТА ЗВІТУ ПРО РУХ ГРОШОВИХ КОШТІВ 66

Горин В. П.
ДОМІНАНТИ ФОРМУВАННЯ ТРУДОВИХ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ПЕРЕХІДНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ 68

Савчук С. В., Дем'янюк А. В.
ОРГАНИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ 71

Квасовський О. Р.
ПРОБЛЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИКІВ В УКРАЇНІ 73

Запухляк В. З.
ІНВЕСТИЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ 75

Коваль С. Л.
ПРОБЛЕМАТИКА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ НАСЕЛЕННЯ 77

Дерлиця А. Ю.
ТЕОРІЯ СУСПІЛЬНОГО ВИБОРУ ТА WELFARE ECONOMICS: ДВІ МЕТОДОЛОГІЧНІ АЛЬТЕРНАТИВИ ФІНАНСОВОЇ НАУКИ ЗАХОДУ 79

Годованюк А. В.
ЕКОНОМІЧНА ПАРАДИГМА ФОРМУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ 82

Гарбарець І. А.
ВПЛИВ ДЕМОГРАФІЧНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ 84

Герук Я. В.
ІНСТИТУАЛІЗАЦІЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ 86

Комарніцька О. М.
ІНТЕГРАЦІЯ У СУСПІЛЬСТВО МОЛОДІ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ ЯК ПОТЕНЦІАЛ ДЛЯ ЗРОСТАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ УКРАЇНИ 89

Герасимова Т. І.
ДОЦІЛЬНІСТЬ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ПРАЦІ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ....91

Гльос І. Р.
ФОРМАЛЬНІСТЬ І РЕАЛІЇ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ 94

Свирида О. В.
РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ (КОМП'ЮТЕРНИХ) ТЕХНОЛОГІЙ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ОБЛІКОВИМ ПРОЦЕСОМ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ....96

Печенюк А. П.
СІЛЬСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ ЯК СПОСІБ АДАПТАЦІЇ ЛЮДЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ....98

Демкура Т. В.
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ КОМПАНІЙ....100

Коновалова П. С., Шарапова А. О.
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ З ВРАХУВАННЯМ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ 102

Магера Д. В.
АНАЛІЗ ДОХОДІВ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ....105

Юдіна К. В., Меліхова Є. Д.
СТРАХУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ В УКРАЇНІ 107

Солтинська С. Р.
ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ....109

Кульбабчук Р. В., Гончарук А. В.
СТАН СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО РОЗВИТКУ 111

Малік К. Р.
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ 114

Секція 2. Освіта і гуманітарні науки в умовах інклюзії
Edukacja i nauki humanistyczne w warunkach integracji

Anetta Zielińska
EDUKACJA AKADEMICKA W POLSCE DLA OSÓB
Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ 116

Тріпак М. М., Боровисюк Т. В.
ПАРАДИГМА ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦІАЛЬНОГО НАВЧАЛЬНО-
РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО КОЛЕДЖУ В УМОВАХ АДАПТАЦІЇ
ІНКЛЮЗІЇ ТА ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ВИЩУ ОСВІТУ»..... 119

Комарніцький О. Б., Комарніцька Л. М.
ДО ПИТАННЯ ПРО ПІДГОТОВКУ УЧИТЕЛІВ-ДЕФЕКТОЛОГІВ
У 1920-Х РР..... 125

Удич З. І.
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА УЧИТЕЛЯ
ДО РОБОТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО КЛАСУ 127

Киселюк М. П.
ТЕСТУВАННЯ ЯК ПРИЙОМ ПРОМІЖНОГО КОНТРОЛЮ 130

Стецько І. І., Юрчишин Т. В.
WYCHOWANIE ALTRUIZMU JAKO WAŻNEGO CZYNNIKA
KSZTAŁTOWANIA HUMANISTYCZNIE SKIEROWANEJ OSOBOWOŚCI .. 132

Попелюшко Р. П.
СОЦІАЛЬНА ПОВЕДІНКА І ЇЇ ЗНАЧЕННЯ В ЖИТТІ ДІТЕЙ
З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ВАДАМИ..... 134

Ванюга Л. С., Топорівська Я. В.
ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ У ДІТЕЙ З ВАДАМИ ЗОРУ
ЗАСОБАМИ СЦЕНІЧНОГО МИСТЕЦТВА В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ..... 136

Сербалюк Ю. В.
МІЖНАРОДНА ПРАВОВА БАЗА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ 139

Овод Ю. В.
ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ
ТА ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ ДЛЯ РОБОТИ
В ЗАКЛАДАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ..... 141

Голова Н. І., Маркарян М. Л.
ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ
ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ДОПОМОГИ УЧАСНИКАМ АТО 143

Журавльова Л. С.
КОРЕКЦІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ
В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ 146

Бучковська Я. Г.
СУЧАСНИЙ СТАН ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ДІТЕЙ
З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ 148

Haponenko G. N.
LISTENERS' COGNITIVE ACTVITY ACTIVATION IS THE
CONTEXTUAL TEACHING BASED ON A. VERBYTSKY STUDIES 151

Скрипник А. Ю.
НОВІ ШЛЯХИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ
ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ 153

Шевченко В. М.
ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ
В ОСВІТІ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ 155

Шевченко Ю. В.
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ ДЛЯ ДІТЕЙ
З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В УКРАЇНІ 157

Мицик Г. М.
ЗНАЧЕННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ
ФАХІВЦІВ-ЛОГОПЕДІВ В УКРАЇНІ 160

Рибчанська Х. В.
ДОСТУПНІСТЬ ПОСЛУГ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ
ДЛЯ ОСІБ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ 162

Складанівський О. Л.
ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПІДХОДУ ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО
ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТА «ЗАХИСТ ВІТЧИЗНИ»
З УРАХУВАННЯМ ВІДМІННОСТЕЙ СТУДЕНТІВ
З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ 164

Марунчак О. В., Гуменюк І. Л.
НОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ОСВІТИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ 167

Снісаренко О. І.
ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ В СИСТЕМІ ОСВІТНЬОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УЧНІВ ІЗ ЗПР.....169

Загалевич В. Л.
МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ПРОБЛЕМНОЇ ЛЕКЦІЇ З СУСПІЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН У РАКУРСІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ 171

Михайлова І. А.
ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО НАВЧАННЯ ШЛЯХОМ РОЗВ'ЯЗАННЯ ЗАДАЧ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ 173

Червоноградська Н. В.
РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ НА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ З ВИЩОЇ МАТЕМАТИКИ 175

Кушнір Т. І.
ЖАНРОВА СПЕЦИФІКА «ОГНЕННОГО КОЛА» ІВАНА БАГРЯНОГО 178

Сидорук Л. М.
ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ МАТЕМАТИКИ СТУДЕНТАМ З ПОРУШЕННЯМ СЛУХУ 180

Богач О. В.
МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ З ВИКОРИСТАННЯМ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....182

Марковська Н. В.
ПРОБЛЕМИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ 185

Шевчук Н. С.
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ.....187

Гончар М. І.
НЕОБХІДНІСТЬ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНОГО ГУВЕРНЕРА У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....190

Гапоненко Н. П.
РЕАЛІЗАЦІЯ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ 192

Яшина А. В.
ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ.....194

Фаін А. В.
ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЗІ СТУДЕНТАМИ З ВАДАМИ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ ТА ДЦП 196

Мельничук А. Ю.
ПРОБЛЕМА ЦИВІЛЬНОГО ШЛЮБУ СЕРЕД СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ.....199

Голованюк Ю. М.
ВПЛИВ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА ОСОБИСТІСТЬ: КОНСТРУКТИВНІ ТА ДЕСТРУКТИВНІ РИСИ 201

Поліщук І. Р.
ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНИХ СТЕРЕОТИПІВ ЯК ПРОЯВ СОЦІАЛЬНОГО ПІЗНАННЯ.....203

Секція 3. Соціальна реабілітація: сучасні умови та перспективи розвитку
Rehabilitacja społeczna: współczesne warunki i perspektywy rozwoju

Adam Płachciak
MORALNE DYLEMATY EUTANAZJI NEONATALNEJ.....206

Співак Л. М.
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГІДНОСТІ СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖІВ У ПРОЦЕСАХ ЇХ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ 209

Романовська Л. І.
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ІДЕЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ З ДИТЯЧИМИ ГРОМАДСЬКИМИ ОБ'ЄДНАННЯМИ 211

Фурман О. Є.
ПРОСТОРОВО-ЧАСОВА ОРГАНІЗОВАНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ У СУСПІЛЬСТВІ 213

Фурман А. В., Шандрук С. К.
СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНОМУ СОЦІУМІ:
КОНТУРИ САМОТВОРЕННЯ 217

Біла І. М.
ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СІМ'Ї 219

Цюзік О. Д.
СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО ВЛАДИ І ГРОМАДИ В УМОВАХ
ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ – ШЛЯХИ ЇХ СПІВПРАЦІ ПО СОЦІАЛЬНОМУ
ЗАХИСТУ ДІТЕЙ І ПІДЛІТКІВ З ОБМЕЖЕНИМИ
ФУНКЦІОНАЛЬНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ 222

Очеретенко Т. Ю., Лукановська Л. В., Сосновська Т. Г.
РЕАБІЛІТАЦІЙНИЙ МАРШРУТ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ
ПОТРЕБАМИ В МІСТІ КАМ'ЯНЦІ-ПОДІЛЬСЬКОМУ 224

Федорчук В. М.
КОУЧИНГ ЯК МЕТОД РОЗВИТКУ ОСОБИСТІСНОГО
І ПРОФЕСІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ
СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ 226

Лукаш Е. Я., Дужева О. Г.
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ «Я-КОНЦЕПЦІЇ»
СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ З ОБМЕЖЕНИМИ
ФУНКЦІОНАЛЬНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ 229

Федорчук В. М., Питянчина Н. Р.
ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ
ПРАЦІВНИКІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 231

Гапоненко Л. О.
РОЗВИТОК РЕФЛЕКСИВНОГО СПІЛКУВАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ
ВЗАЄМОДІЇ ВИКЛАДАЧА 233

Палилюлько О. М.
ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ
З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ 236

Гірняк А. Н.
ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ПІДЛІТКІВ ІЗ ДЦП 238

Присакар В. В.
ПРОБЛЕМА ТОЛЕРАНТНОСТІ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ ЗІ СТУДЕНТСЬКОЮ МОЛОДДЮ 240

Бриндіков Ю. Л.
СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНА ОСНОВА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ 243

Москалюк О. І.
ПЕДАГОГІЧНИЙ ВПЛИВ ЯК СТРАТЕГІЯ ПАРТНЕРСТВА ВИКЛАДАЧА ТА СТУДЕНТА 245

Синюк Н. В.
ФОРМИ І МЕТОДИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ УЧНІВ.....247

Єгорова К. Г.
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ З ЗАХВОРЮВАННЯМ ДЦП 249

Шкапоїд І. В.
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ «СИНДРОМУ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ» ПРАЦІВНИКІВ ОСВІТЯНСЬКОЇ НИВИ 251

Гуменюк І. М.
ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТІВ.....254

Шинкарук О. В.
РОЛЬ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ МОЛОДОЇ ЛЮДИНИ З ОБМЕЖЕНИМИ ФУНКЦІОНАЛЬНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ 256

Фабіян Ю. А.
РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ЗДІЙСНЕННІ РЕАБІЛІТАЦІЇ УЧАСНИКІВ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ.....258

Секція 1. Парадигма реабілітації в системі економіки країни
Paradygmat rehabilitacji w systemie ekonomii kraju

Maja Prudzienica

Dr Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wydział Ekonomii, Zarządzania i Turystyki, Wrocław, Polska

PENSJONAT AS I JEGO MIEJSCE WŚRÓD OBIEKTÓW HOTELARSKICH KARPACZA ŚWIADCZĄCYCH USŁUGI DLA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH[1]

Rynek usług hotelarskich w Karpaczu jest nasycony, jednakże charakteryzuje się niejednolitością i niestabilnością warunków funkcjonowania poszczególnych obiektów. Każdego roku powstaje wiele nowych obiektów hotelarskich różnej klasy, w większości są to, prowadzone przez właścicieli małe obiekty, oferujące usługi w różnym zakresie i o różnym standardzie. Po wnikliwej analizie rynku powstał w 2009 roku w Karpaczu Górnym kolejny pensjonat, inny niż pozostałe, przystosowany w całości dla osób niepełnosprawnych, także tych poruszających się na wózkach inwalidzkich, niedowidzących, niewidomych oraz cierpiących na inne schorzenia.

Zamierzeniem właścicieli było stworzenie komfortowego miejsca, przyjaznego dla wszystkich bez względu na wiek oraz poziom sprawności.

Pensjonat AS rozpoczął swoją działalność 17 grudnia 2009 roku. Został zaprojektowany i wybudowany od podstaw z myślą o wypoczynku osób niepełnosprawnych i starszych.

Obiekt złożony jest z 3 kondygnacji: przyziemia gdzie znajduje się hol recepcyjny, jadalnia wykorzystywana również jako sala konferencyjna, pomieszczenia kuchni, gabinety fizjoterapii i odnowy biologicznej.

Na pierwszym piętrze jest 14 pokoi w tym jeden pokój jednoosobowy, jedenaście pokoi dwuosobowych oraz dwa pokoje trzyosobowe. Cztery spośród pokoi dwuosobowych są w pełni dostosowane do potrzeb osób poruszających się na wózkach inwalidzkich. Łazienki wyposażone są w pochwyty, profesjonalną armaturę sanitarną, krzesełko, płaski brodzik.. Pokoje wyposażone są w system przywoławczy oraz łatwe w montażu uchwyty nad łóżkiem. Ponieważ Pensjonat AS położony jest na zboczu, goście korzystający z pokoi na pierwszym piętrze mogą wyjechać

[1] Wykorzystano materiały przygotowane przez Wiesława Amanowicza, Katarzynę Filipczak.

wózkiem wprost na taras i dalej specjalnie wyprofilowanym zjazdem wokół obiektu zjechać przed wejście główne. Rozwiązanie to oprócz waloru wypoczynkowego ma też bardzo ważne znaczenie dla zapewnienia bezpieczeństwa gości, którzy w razie pożaru mogą bezpośrednio z pokoju się ewakuować.

Obiekt wyposażony jest w windę, osoby mające trudności z poruszaniem się mogą więc swobodnie przemieszczać się między piętrami. Pensjonat oferuje do bezpłatnego użyczenia wózek inwalidzki, chodzik oraz krzesełka prysznicowe.

Po konsultacji z Polskim Związkiem Niewidomych obiekt został dostosowany do potrzeb osób niewidomych i słabowidzących. Książka informacyjna dla gości jest wydrukowana pismem Braille'a, oznakowane są wszystkie pomieszczenia Pensjonatu, drogi ewakuacyjne, winda. Krańcowe stopnie schodów zostały pomalowane na żółty kolor, poręcze wydłużone by wystawały przed stopnie. Personel jest przeszkolony by nie pozostawiać przedmiotów (odkurzacza, wiadra, kabli, itd.) na ciągach komunikacyjnych.

Pensjonat AS w celu uwiarygodnienia oferowanych usług oraz by wzmacniać tworzoną markę, został poddany procesowi kategoryzacyjnemu, zakończonemu zaszeregowaniem do rodzaju: pensjonat i kategorii: *** (trzy gwiazdki).

Spośród skategoryzowanych obiektów pokoje przystosowane dla potrzeb osób niepełnosprawnych można znaleźć w kilku hotelach oraz w jednym niedawno otwartym pensjonacie o nazwie L&B. Żaden z obiektów nie posiada więcej niż dwóch pokoi przystosowanych dla osób na wózkach inwalidzkich.

Informację o dostępności pokoju przystosowanego dla potrzeb osoby niepełnosprawnej zamieścił na swojej stronie internetowej wspomniany wcześniej pensjonat L&B.

Z powyższych informacji wynika, iż w Karpaczu nie ma możliwości pobytu grupy osób z niepełnosprawnością ruchową, nie jest możliwe zorganizowanie szkolenia tak aby wszyscy uczestnicy mogli być zakwaterowani w jednym obiekcie.

Pensjonat AS oferując 4 pokoje przystosowane dla potrzeb osób poruszających się na wózkach inwalidzkich nie ma na rynku karpaczańskim bezpośredniego konkurenta świadczącego podobne usługi hotelowe i towarzyszące.

Pensjonat AS konkuruje więc zaledwie z 19 obiektami hotelowymi podobnej klasy. Wśród obiektów oferujących pokoje dla osób niepełnosprawnych Pensjonat AS posiada dominującą pozycję, oferując nie tylko usługi hotelowe i gastronomiczne, ale także bogatą bazę rehabilitacyjną.

Potencjalnymi klientami Pensjonatu «AS» są osoby sprawne jak i osoby niepełnosprawne ruchowo, które stanowią około 7.5% całej populacji Polski. Co stanowi niemal 3 miliony osób.

Лупенко Ю. О.

д.е.н., професор, академік НААН,
директор ННЦ «Інститут аграрної економіки»

Малік М. Й.

д.е.н., професор, академік НААН,
ННЦ «Інститут аграрної економіки»

Навроцький С. А.

д.е.н., професор, головний науковий співробітник
ННЦ «Інститут аграрної економіки», м. Київ, Україна

ТЕОРІЇ СТРАХОВОГО ЗАХИСТУ: ПОЛІТИКА ПРИВАТНО-ДЕРЖАВНОГО ПАРТНЕРСТВА В КРАЇНАХ ЄС

На сьогоднішній день в світі сформувалася стійка тенденція зростання матеріальних втрат і уразливості аграрного сектора через вплив несприятливих погодних умов. Вплив погодних ризиків на результати продуктивної діяльності аграріїв з року в рік тільки посилюється, а зміна клімату призводить до все більш частим і інтенсивним проявам екстремальних погодних умов у вигляді сильних злив, посухи та ураганів. Тільки за останнє десятиліття число природних катаклізмів у світі збільшилася в кілька разів, приносячи багатомільярдні збитки аграрному сектору.

Так, в 2013 році в Росії в результаті повені на Далекому Сході площа загиблих посівів перевищила 627 тисяч гектарів, а отриманий збиток перевищив 200 млн. євро. В Аргентині в 2009 році тривалий і посушливий період завдав шкоди виробництву сільськогосподарських культур на суму 2,7 млрд. євро, а то час, як в 2003 році в Німеччині посуха завдала сільському господарству збитків у розмірі 1,3 млрд. євро. Постраждалим фермерам довелося взяти на себе основну частину збитків, оскільки обсяг разової державної підтримки виявився незначним.

Катастрофічні збитки агровиробників і витрати бюджетних коштів на їх покриття в Україні, потенційно могли бути істотно менші, за умови наявності працездатної моделі національної системи агрострахування з державною підтримкою з прописаними в ній механізмами взаємодії держави і приватного сектора. Така система здатна забезпечити більшу фінансову стійкість аграріїв і держави у випадках настання катастрофічних погодних ризиків.

Станом на кінець 2016 року, міжнародна практика країн ЄС свідчить про необхідність розвитку ефективних моделей страхування аграрних ризиків у

форматі приватно-державного партнерства (PPP – Public-Private Partnership). У класичній моделі страхування беруть участь тільки дві сторони – страхувальник і страховик. В умовах моделі приватно-державного партнерства в страхуванні сільськогосподарських ризиків з фінансовою підтримкою держави присутні три суб'єкти страхових відносин – страхувальник, страховик і держава.

Провідна роль в даній моделі належить державі, яке виконує роль ініціатора, організатора і гаранта даних відносин. У моделі приватно-державного партнерства держава є контролюючим і наглядовим органом для страховика, який забезпечує його діяльність в рамках чинного законодавства. Крім цього, спеціальний закон про державну підтримку агрострахування регулює взаємовідносини всіх учасників тієї чи іншої моделі приватно-державного партнерства. У більшості існуючих моделей держава погоджує та затверджує умови страхування, субсидує страхові премії, може покривати частину адміністративних витрат страховика, пов'язаних з наданням страхових послуг і забезпечує державний захист при настанні катастрофічних ризиків. У разі настання катастрофічних збитків, держава для стабілізації доходів пропонує страховикам власну субсидовану програму перестрахування і застосовує механізми міжнародного перестрахування.

Роль страховика в даному партнерстві полягає в адмініструванні, організації та просуванні страхових послуг. Страховик, який спеціалізуються на агрострахуванні, реалізує страхові поліси аграріям, збирає страхові премії, здійснює оцінку і врегулювання ризиків. У разі настання страхової події, він визначає розмір збитків і виплачує грошові компенсації. Також, страховик розділяє з урядом ризики, пов'язані з доходами і збитками від страхової діяльності. Перестрахування в даній моделі агрострахування з держпідтримкою є обов'язковою умовою для страховика. Більшість страхових компаній отримує можливість перестраховувати утримувані ризики на міжнародних ринках за більш вигідними умовами, за рахунок акумулювання ризиків різних компаній в єдиному перестраховому пулі, тієї чи іншої моделі PPP.

Моделі агрострахових пулів Іспанії і Туреччини, також заслуговують на увагу.

На сьогоднішній день в міжнародній практиці з агрострахування можна виділити п'ять типів моделей державної підтримки і приватно-державного партнерства: а) США; б) Канада, Ізраїль; в) Іспанія, Туреччина; г) Австрія, Швейцарія і д) Німеччина, які в силу особливостей кожної моделі відрізняються один від одного.

Аналіз основних моделей державно-приватного партнерства в агрострахуванні, дає детальне уявлення про важливість впровадження комплексних підходів до управління ризиками в сільському господарстві. Та чи інша система агрострахування в національних масштабах країн ЄС є ефективною і працездатною в кожній конкретно взятій країні лише при наявності в ній ролі дер-

жави. На підставі економічних розрахунків і багаторічного досвіду, урядами країн ЄС було зроблено однозначний висновок про те, що субсидування страхової премії є найкращим інструментом підтримки доходів сільгоспвиробника і економічної стабільності в сільському господарстві.

Разом з тим, прямі виплати держави в разі настання катастрофічних подій, підтверджують свою неефективність в довгостроковій перспективі. Одноразові виплати держави для надання прямої компенсації не мають системного характеру, так як знаходяться під впливом безлічі чинників економічного, і що більш важливо – політичного характеру. Більш того, політичний аспект одноразових виплат державних компенсацій розглядається міжнародними експертами, як фактор, що негативно впливає на системний розвиток комплексних програм з управління ризиками в сільському господарстві. У кожної моделі приватно-державного партнерства є переваги та недоліки, які дозволяють більш прозоро оцінити потенціал розвитку системи агрострахування в тій чи іншій країні. Незаперечною є необхідність налагодження більш тісної співпраці між учасниками приватного і державного секторів.

Аналіз моделей приватно-державного партнерства в агрострахуванні різних країн ЄС, дає можливість отримати більш комплексне уявлення про потенційні проблеми в уже існуючих моделях, що дозволить уникнути повторення помилок при впровадженні нових моделей приватно-державного партнерства, в нашій країні. Формування правильної структури взаємин між усіма учасниками моделі на початковому етапі, а також звернення до безпосередніх потреб агровиробників, є запорукою ефективності довгострокової програми управління ризиками в сільському господарстві в Україні.

Література:

1. Шинкаренко Р. Международный опыт страхования сельскохозяйственных рисков. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.agroinsurance.com/ru/pratice/?pid=5736

2. Примеры господдержки сельского хозяйства за рубежом [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.agroinsurance.com/ru/pratice/?pid=28842

3. Risk Management Agency, USDA, 2013 – [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.usda.gov

4. Анализ зарубежного опыта господдержки и участия малого бизнеса в аграрном комплексе. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.agroinsurance.com/ru/pratice/?pid=28843

5. World Bank Survey: Government Support to Agricultural Insurance: Challenges and Options for Developing Countries, Annex E

6. Пост-Релиз Конференции «Агрострахование и Перестрахование в СНГ, Европе и Азии» г. Киев, 4-6 марта 2013 г. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.agroinsurance.com/ru/news/press_releases/?pid=22883

7. Agriculture and Agri-Food Canada (AAFC) – [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.agr.gc.ca

8. Шинкаренко Р., Международная практика субсидирования агрострахования – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.agroinsurance.com/ru/analytics/?pid=10597

9. Оф. веб-сайт FAO – ФАО запускает механизм, позволяющий направить техническую экспертизу и финансовые ресурсы на укрепление устойчивости – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.agroinsurance.com/ru/risks_management/?pid=29756

Кириленко О. П.

д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів ім. С.І. Юрія Тернопільського національного економічного університету, м. Тернопіль, Україна

ТЕНДЕНЦІЇ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Освіта належить до галузей, які визначають рівень життя та добробут громадян, впливають на соціально-економічний розвиток країни, є складовою сталого людського розвитку, становлять основу інноваційного поступу суспільства. Таке виняткове важливе значення освітньої сфери вимагає адекватного фінансового забезпечення її функціонування в контексті виконання поточних і стратегічних завдань, які, проте, можуть уточнюватися відповідно до зміни суспільних пріоритетів.

Сучасні тенденції бюджетного фінансування освіти в Україні характеризуються наступними основними трендами:

- традиційно високий відносний рівень видатків на освіту, які у 2013 р. складали 7,3% ВВП, проте останніми роками їх частка зменшувалася і досягла 5,4% у 2016 р. (табл. 1). Для порівняння у 2012 р. частка видатків на освіту перевищувала 6% ВВП лише у таких країнах як Нова Зеландія, Колумбія, Корея, Норвегія, Ізраїль, США, Ісландія, Об'єднане Королівство [1];
- високі темпи зростання видатків на освіту протягом останніх двох років, які становили з державного бюджету у 2015 р. – 105,3%, у 2016 р. –

115,4%; з місцевих бюджетів у 2015 р. – 117,6%, у 2016 р. – 112,6% до рівня попереднього року;

- поступове зменшення частки видатків на освіту у структурі видатків державного бюджету з 7,7% у 2013 р. до 5,2% у 2015 р. та 5,4% у 2016 р., що відбувається внаслідок передачі окремих груп видатків на місцеві бюджети;
- вагома роль місцевих бюджетів у фінансуванні освітньої галузі, що характеризується достатньо високою часткою видатків на освіту зазначених бюджетів у ВВП: у 2015 р. вона становила 3,97% і збільшилася у 2016 р. до 4,22%;
- переважання видатків на освіту у структурі видатків місцевих бюджетів, частка яких у 2015 р. складала 30% і у 2016 р. – 27%, що поряд з іншими видатками соціального спрямування відображає соціальну спрямованість місцевих бюджетів;
- виконання у повній мірі зобов'язань держави щодо надання місцевим бюджетам коштів для фінансування делегованих повноважень у формі освітніх субвенцій, які в даний час складають близько ¼ сукупних обсягів бюджетних трансфертів, що передаються з державного бюджету місцевим бюджетам [2, с. 47, 54, 74-75, 80].

Таблиця 1

Динаміка видатків на освіту та їх частка у ВВП та сукупних бюджетних видатках (млрд. грн.)*

	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Номінальний ВВП	441,5	1094,6	1316,6	1408,9	1454,9	1566,7	1979,5	2383,2
Видатки зведеного бюджету України	141,7	377,8	416,9	492,5	505,8	523,1	679,9	835,6
Видатки на освіту зведеного бюджету	9,9	28,8	27,2	30,2	105,5	100,1	114,2	129,5
Частка видатків на освіту у сукупних видатках зведеного бюджету, %	7,0	7,6	6,5	6,1	20,9	19,1	16,8	15,5
Частка видатків на освіту у ВВП, %	2,3	2,6	2,1	2,1	7,3	6,4	5,8	5,4

* Складено за даними Міністерства фінансів України.

Проте не зважаючи на великі абсолютні обсяги фінансування освітньої галузі, її стан та результати діяльності не відповідають сучасним потребам суспільства. Так за висновками урядовців до проблем, що потребують системного

вирішення належать: незадовільний рівень середньої освіти, відсутність доступу учнів сільської місцевості до якісної освіти, падіння престижності професії вчителя та девальвація її на ринку праці та неефективне використання бюджетних коштів. Представники бізнесу звертають увагу на невідповідність обсягів та напрямів професійно-технічної освіти потребам економіки та ринку праці та відсутність стандартів і критеріїв професійного навчання, які б забезпечили якісну підготовку висококваліфікованих кадрів і задовольняли попит роботодавця. Склалася парадоксальна ситуація, коли випускники ПТУ не можуть знайти роботу, в той час як ринок праці страждає від дефіциту кваліфікованих спеціалістів. *Ми згідні з думкою міністра фінансів, що налагодження сучасної системи підготовки професійних кадрів, які не потребуватимуть перенавчання чи підвищення кваліфікації, лежить у площині інтересів бізнесу. Тому участь роботодавців у спільному фінансуванні ПТУ може стати оптимальним рішенням для розв'язання проблем фінансування профтехосвіти в Україні* [3].

Підводячи підсумок зазначимо, що покращення фінансового забезпечення освіти в Україні можливо досягти шляхом: створення конкурентного середовища на ринку освітніх послуг; більш ефективного використання бюджетних коштів, які виділяються на утримання галузі; врахування при визначенні обсягів фінансування показників ефективності роботи закладів освіти; залучення альтернативних джерел фінансування, в тому числі коштів роботодавців і створення для них сприятливих умов, зокрема у сфері оподаткування; зміна парадигми фінансування та визначення його об'єктом не заклади освіти, а одержувачів освітніх послуг (учні, студенти, аспіранти тощо).

Література:

1. Башко В. Фінансування освіти: скільки, кому і як? // Дзеркало тижня. – 2016. – № 28 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/finances/finansuvannya-osviti-skilki-komu-i-yak-_.html

2. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2016 рік / [Зубенко В. В., Самчинська І. В., Рудик А. Ю. та ін.] ; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-ІІ) впровадження», USAID. – К., 2017. – 92 с.

3. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/news/bjudzhet/osvita

Іващук І. О.

доктор економічних наук, професор, професор кафедри міжнародної економіки Тернопільського національного економічного університету, м. Тернопіль, Україна

Герман Л. Т.

молодший науковий співробітник Науково-дослідного інституту інноваційного розвитку та державотворення Тернопільського національного економічного університету, м. Тернопіль, Україна

СОЦІАЛЬНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ГЛОБАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ В XXI СТ.

Глобальний економічний розвиток на початку XXI ст. відзначається суперечливими тенденціями та продовженням поляризації країн за соціально-економічними показниками. Формування нового світопорядку на основі ідей, постіндустріального суспільства, актуалізує питання економічного, соціального та екологічного спрямування. Забезпечення глобального економічного розвитку та ідентифікації країн у глобальному просторі залишається однією із найскладніших завдань. Серед сучасних деструктивних ознак глобального розвитку виділяємо: множинність інтересів країн, гетерогенність глобального простору, невизначеність розвитку через непрогнозовані кризові явища, вразливість національних економік, дискримінація країн, внаслідок чого поглиблюються процеси соціальної дивергенції.

Під впливом кризових явищ соціальний розвиток країн визначає тенденції глобального економічного розвитку і, навпаки, володіючи достатніми умовами для економічного зростання, країни здатні забезпечити людський розвиток. Особливістю кінця XX – початку XXI ст. став вихід економічних криз за межі економічних характеристик, адже їхнім наслідком ставало не лише порушення інтересів окремих суб'єктів економічної діяльності, а й сповільнення економічного зростання в країнах і неможливість досягнення соціального прогресу. Тому, визначаючи глобалізацію як потік конвергуючих сил, що створюють посправжньому єдиний світ, аналізуючи економічний аспект, важливо враховувати особливості нових зв'язків у культурі, біосфері, системі права та управління тощо [1]. Тому, моделі розвитку, що ґрунтуються тільки на економічних показниках є неповними, і без соціального забезпечення неможливе процвітання [2]. Враховуючи неоднорідність економічних та соціальних наслідків глобалізації для країн, вважаємо, що основна ціль глобального економічного розвитку – це розвиток людського суспільства, тим більше, що соціальний прогрес у світі розподілений нерівномірно, що підтверджується розрахунками організації

Social Progress Imperative. Так, за Індексом соціального прогресу серед 133 країн лідери розподілилися наступним чином: Фінляндія, Канада, Данія, Австралія, Швейцарія, Швеція, Норвегія, Нідерланди, Великобританія, Ісландія Нова Зеландія, Ірландія [3]. Останні позиції із великим розривом займають Ємен, Гвінея, Нігер, Чад, Афганістан, Центральноафриканська Республіка.

Важливими соціальними детермінантами глобального економічного розвитку визначено: бідність, нерівність людського розвитку, демографічні та міграційні процеси, рівень зайнятості й безробіття, гендерна нерівність і незахищеність прав людини, продовольча проблема, стан екології, ескалація військових конфліктів тощо, які деформують соціальний вимір глобального економічного розвитку, створюючи полюси лідерства і маргіналів. За останні десятиліття середнє значення децильного коефіцієнта диференціації доходів досягло максимального рівня, тому під загрозою перебуває не лише забезпечення соціальної захищеності населення країн, а й довгострокового економічного зростання. Зростання безробіття у світі, в тому числі й серед молоді – важлива детермінанта соціальної дивергенції глобального економічного розвитку. Незважаючи на сповільнення темпів зростання безробіття у 2015 р., безробітними у світі були 197,1 млн. осіб, тоді як у 2006 р. їхня кількість становила 180 млн. осіб. Ще однією детермінантою залишається диференціація у рівнях заробітної плати між країнами. Посилення гендерних відмінностей у заробітній платі та в оплаті праці мігрантів підтверджує аналіз сучасних міграційних процесів. Грошові перекази мігрантів становлять основну складову доходів їхніх сімей. Так, у 2015 р. в країни, що розвиваються, мігранти переказали 441 млрд. дол. США, що дало змогу пом'якшити наслідки соціальної дивергенції. Водночас, в останні роки зросло число мігрантів з країн, де виникли військові й збройні конфлікти.

Характерною ознакою глобального розвитку стає прояв подвійних стандартів в економічній політиці країн та недотримання принципу поваги до цінностей локальних цивілізацій, тому глобальна консолідація при вирішенні соціальних аспектів глобального розвитку має охоплювати [4]: запровадження справедливих правил міжнародних економічних відносин; мобілізацію ресурсів для подальшого економічного зростання та пошук нових джерел; глобальну солідарність з підтримки інвестиційних проектів соціального спрямування у країнах з низьким рівнем розвитку; координацію макроекономічної політики країн; соціальний діалог міжнародних організацій з представниками урядів, бізнесу, громадськості; подолання асиметрій людського розвитку. Таким чином, лише поєднання соціальних та економічних характеристик розвитку може забезпечити глобальний економічний розвиток та добробут країн.

Література:

1. Walter Truett Anderson All Connected Now. Life in the First Global Civilization / Walter Truett Anderson. – Westview Press, 2001.

2. Michael Porter Presents New Alternative to GDP: The Social Progress Index (SPI) [Electronic resource]. – Access mode: http://www.triplepundit.com/2013/04/michael-porter-social-progress-index-spi/

3. Social Progress Index: 2016 Report [Electronic resource]. – Access mode: www.socialprogressimperative.org/wp-content/.../2016/06/SPI-2016-Main-Report.pdf

4. Une mondialisation juste: Créer des opportunités pour tous / Commission mondiale sur la dimension sociale de la mondialisation [Electronic resource]. – 2004. – Février. – Première édition. – Access mode: www.ilo.org/public/french/wcsdg/docs/report.pdf

Синчак В. П.

д. е. н., професор, завідувач кафедри менеджменту, фінансів, банківської справи та страхування Хмельницького університету управління та права, м. Хмельницький, Україна

ВПЛИВ ЄДИНОГО ПОДАТКУ НА ПІДПРИЄМНИЦЬКУ АКТИВНІСТЬ

Проблематика застосування спрощеної системи оподаткування в Україні та оцінка ефективності її регулятивного впливу, підвищення рівня зайнятості населення та сприяння у розв'язанні соціально-економічних питань через суб'єктів мікро та малого підприємництва постійно знаходиться у колі наукових розвідок вітчизняних дослідників і пропонуються ними до прикладного застосування. Проте не всі такі можливості у достатній мірі реалізуються на практиці. Однією з причин цього є різнобічність підходів до впровадження подібних заходів і відчуття можливих ризиків недоодержання фінансових ресурсів до місцевих бюджетів, що не дозволяють у повній мірі застосовувати податкові інструменти в особливому механізмі справляння податків і зборів цієї підсистеми.

Однак зазначені побоювання не завжди ґрунтуються на достовірних розрахунках, оскільки регулятивний потенціал спрощеної системи оподаткування достатньо потужний. Так при зменшенні у 2017 році податкової ставки за рішенням сесії Хмельницької міської ради з 20% до 15%, очікувалось скорочення чисельності платників єдиного податку другої групи на 22 % та недоодержання 12,5 млн грн. податкових надходжень до місцевого бюджету м. Хмельницького. Натомість, як засвідчили результати аналізу, чисельність платників єдиного

податку другої групи зменшилась у межах лише 2 %. Причому податкові надходження від цього податку, станом на 1 квітня 2017 року, зросли у 1,5 рази унаслідок збільшення чисельності платників єдиного податку першої та третьої груп, відповідно на 600 осіб і 111 суб'єктів [1]. Такий аналіз підтверджує, що за допомогою однієї лише податкової ставки вдалось стимулювати юридичних і фізичних осіб до державної реєстрації та активізації підприємницької діяльності на території міста.

Важливим стимулом до активізації діяльності для суб'єктів мікро та малого підприємництва, при обранні спрощеної системи оподаткування, є простота механізму нарахування та сплати єдиного податку до бюджету. Причому, полегшене обчислення єдиного податку збережено як для приватних підприємців, так і юридичних осіб. Останнє є важливим аргументом, оскільки в податковій системі держави механізми оподаткування доходів юридичних і фізичних осіб є достатньо складними і вони традиційно розмежовуються. Причому в умовах спрощеної системи оподаткування їх регулювання здійснюється однією главою ПК України, що посилює їхню уніфікацію задля кращого сприйняття та розуміння. Закладений у цьому нормативно-правовому акті підхід, безумовно, впливає на поведінку суб'єкта господарювання при прийнятті ним рішення щодо вибору умов розрахунків із державою і таким чином створюються умови для активізації в зайнятті підприємницькою діяльністю.

Поряд із цим у Податковому кодексі України передбачено окремі положення, якими регулюються специфічні особливості, що характерні, в одному випадку, для всіх суб'єктів спрощеної системи оподаткування, а в іншому – тільки для юридичних осіб або лише для приватних підприємців. Це стосується визначення доходів та їх складу, установлення податкових (звітних) періодів і строків розрахунків з бюджетом, а також інших питань, пов'язаних із обчисленням і сплатою єдиного податку.

Проте окремі питання, зокрема щодо визначення доходів, на нашу думку, потребують додаткового врегулювання. Так за ПК України [2] доходом для фізичної особи визначено дохід, а для юридичної особи – будь-який дохід, включаючи дохід представництв, філій, відділень такої юридичної особи.

Однак навіть на перший погляд відмінність між доходом і будь-яким доходом цілком очевидна. Звісно, таке положення містить неоднозначність, яка ставить юридичних осіб у гірше положення, оскільки передбачає віднесення до доходу й інші його джерела, що сприятимуть додатковим нарахуванням єдиного податку або за відповідних умов і фінансових санкцій.

Така розбіжність у підходах до визначення доходу для платників єдиного податку фізичних осіб не може сприйматись однозначно. Це особливо важливо, якщо взяти до уваги той факт, що за умов загальнодержавної системи оподаткування, зокрема при нарахуванні податку з доходів фізичних осіб (ПДФО), базою оподаткування є загальний оподатковуваний дохід, під яким, за Кодексом [2], слід розуміти будь-який дохід, який підлягає оподаткуванню, нарахо-

ваний (виплачений, наданий) на користь платника податку протягом звітного податкового періоду.

Отже, з погляду досліджуваного питання, вважаємо, що для фізичних осіб – платників єдиного податку при визначенні доходу також доцільно дотримуватись єдиного методичного підходу, закладеного як у ПДФО, так і для юридичних осіб у спрощеній системі оподаткування або ширше прописати у Кодексі різницю між «доходом» і «будь-яким доходом». Це, по-перше.

І, по-друге, на нашу думку, органам місцевого самоврядування потрібно більш ширше використовувати права, надані їм ПК України стосовно встановлення податкових ставок для платників єдиного податку першої та другої груп, передбачати їхню гнучкість залежно від видів діяльності тощо. Усе це сприятиме впорядкуванню та уніфікації податкового законодавства та матиме позитивний вплив на підприємницьку активність суб'єктів мікро та малого підприємництва.

Література:

1. Зменшення відсоткової ставки стимулює реєстрацію нових підприємців та збільшення надходжень до бюджету Хмельницького / Офіційний сайт Хмельницької міської Ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.khmelnytsky.com/index.php?option=com_content&view=article&id=36594:2017-04-07-09-23-59&catid=189:2010-02-15-10-41-41

2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755–VI (із змінами та доповненнями) / Законодавство України [Електронний ресурс]. – URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17

Лопушняк Г. С.

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри управління персоналом та економіки праці
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана», м. Київ, Україна

ПРІОРИТЕТИ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Інтеграційні та глобалізаційні процеси, що притаманні сучасному розвитку України, у поєднанні з кризовими періодами практично у всіх сферах життєдіяльності суспільства та наслідками військової агресієї Росії, призвели до

загострення проблем соціального спрямування, серед яких: збільшення вимушених міграційних потоків, поширення бідності серед працюючого населення, невідповідність рівня оплати праці її реальній продуктивності, неефективність функціонування систем охорони здоров'я, освіти та соціального захисту, надмірна поляризація в доходах населення України, невідповідність пенсійного забезпечення зусиллям, витраченим протягом працездатного віку тощо [2, с. 21]. Їх вирішення потребує адекватних змін державної політики, в рамках якої в першу чергу реалізовуватимуться заходи, що спрямовані підвищення якості життя населення України та відновлення рівня довіри до органів державної влади. Це вимагає визначення чітких орієнтирів та пріоритетів, які дозволять планомірно підготовити основу для кожного наступного етапу євроінтеграції.

При визначенні пріоритетів державної соціальної політики в умовах євроінтеграційних процесів, на нашу думку, слід враховувати, не лише стратегічні цілі держави та соціальні проблеми, що потребують розв'язання, а й місце України у порівнянні з країнами Європейського Союзу за відповідними соціальними показниками, індексом людського розвитку тощо.

Зважаючи на достатньо велику кількість соціальних проблем, що притаманні сучасному етапу розвитку України та обмеженість фінансових ресурсів для їх вирішення, важливим етапом у процесі визначення пріоритетів соціальної політики є ранжування цих проблем за ступенем важливості.

Визначення ступеню важливості соціальних проблем доцільно проводити на основі їх структурування за значимістю впливу на соціальну безпеку країни. Так, наприклад, у першу чергу необхідно вирішувати проблеми, які становлять безпосередню загрозу соціальній безпеці (перевищення критичного або небезпечного значення індикатора соціальної безпеки). Менш важливі – це ті, які можуть загрожувати соціальній безпеці в більш віддаленій перспективі. Третя група проблем – ті, які не впливають на соціальну безпеку держави.

Враховуючи значення індикаторів соціальної безпеки за 2016 рік та місце України в рейтингу разом із країнами Європейського Союзу за основними соціальними показниками, пріоритеними напрямами державної соціальної політики мали б бути: реформування оплати праці та пенсійного забезпечення; збільшення фінансування охорони здоров'я; розробка та реалізація програм щодо запобігання поширенню таких інфекційних захворювань як ВІЛ-інфекції та туберкуьозу, а також програм збільшення зайнятості населення.

З однієї сторони влада ніби розуміє, які загрози стоять перед країною, особливо в частині забезпечення соціальної безпеки (неминучість зниження рівня життя в умовах воєнної агресії; зростання соціальної нерівності, втрати національного ринку праці, погіршення стану здоров'я населення; криза довіри в соціумі; гуманітарна катастрофа Донбасу та інші (детальніше див. [1]), а з іншої – продовжує політику продукування різного роду стратегічних документів без практики їх належного виконання, що зумовлено відсутністю в них конкретних показників, які характеризуватимуть успішну реалізацію відповідної

стратегії або недостатню їх кількість. Зокрема в одному із останніх документів «Стратегії сталого розвитку – 2020», основною метою якої є «забезпечення європейських стандартів життя» серед стратегічних індикаторів її реалізації є лише 2 показники, які стосуються соціальної сфери: збільшення середньої тривалості життя на 3 роки та рівень володіння щонайменше двома іноземними мовами для випускників загальноосвітніх навчальних закладів (75%). Щоправда до індикаторів реалізації Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» віднесено ще і те, що: «Україна візьме участь у міжнародному дослідженні якості освіти PISA та увійде до 50 кращих держав – учасниць такого дослідження» і «Україна разом із Світовим банком розробить показник добробуту громадян, визначиться з його цільовим значенням та проводитиме моніторинг змін такого показника» [3]. Серед індикаторів є і «оновлення кадрового складу державних службовців у правоохоронних органах, судах, інших державних органах на 70 відсотків» [3]. Невже це показник сталого розвитку України та європейського рівня життя? Для пересічного українця важливішим є те, чи дотримуються управоохоронних органах принципу верховенства права та чи знизився рівень злочинності у мікрорайоні, де він мешкає.

Більш доцільнішим було б затвердження індикаторів, які характеризували б рівень життя населення (наприклад, прожитковий мінімум, мінімальна та середня заробітна плата, мінімальна та середня пенсія, забезпеченість житлом, рівень безробіття, рівень бідності, відсоток працевлаштованих випускників вищих навчальних закладів тощо).

Варто пам'ятати, що соціальна політика є визначальною основою макроекономічного регулювання, оскільки реалізація її заходів впливає на низку економічних параметрів, збільшує норму споживання і зменшує нагромадження, пожвавлює сукупний попит.

Тому визначаючи пріоритетні напрями розвитку держави в основу слід ставити стратегічну мету – підвищення добробуту населення, а також основні цілі соціальної політики держави, серед яких: підвищення рівня і якості життя населення, збільшення його тривалості; зміцнення здоров'я громадян, підвищення якості й ефективності надання медико-санітарної допомоги; зниження рівня безробіття; підвищення стандартів оплати праці; підвищення ефективності системи регулювання соціальної відповідальності суб'єктів економіки.

Література:

1. Аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень до позачергового Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України у сфері національної безпеки». – К. : НІСД, 2014. – 148 с.

2. Лопушняк Г. Соціальні аспекти розвитку України /Г.Лопушняк, Є. Корелеська // Финансы Учёт Банки : Вінниця : вид-во ДонНУ, № 1 (22). – 2016. – С. 21-39.

3. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» [Електронний ресурс]: Указ Президента України № 5 від 12.01.2015. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015

Рудик В. К.

доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування Подільського державного аграрно-технічного університету, м. Кам'янець-Подільський, Україна

ЕФЕКТИВНА СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ – ОСНОВНИЙ ПРІОРИТЕТ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Основою могутності держави є населення, його соціальне самопочуття та розвиток. Система соціального захисту населення завжди була на першому місці в країнах із соціально орієнтованою економікою. Її рівень характеризує добробут громадян на відповідному етапі розвитку суспільства. Україна, в соціальній сфері, своїм пріоритетом також вважає підвищення якості життя населення до світових стандартів, вільного доступу до медичної допомоги і надання необхідних соціальних послуг, захист громадян пенсійного віку, право на які задекларовано у Конституції держави [1].

Сучасні суспільства намагаються сформувати ефективну систему соціального захисту, яка б відповідала міжнародним стандартам, відповідно до вимог правових актів Міжнародної організації праці для забезпечення достатнього рівня добробуту громадян [2]. Вітчизняні вчені, характеризуючи дану категорію, давали визначення цій економічній категорії. Грушко В.І. відмічає, що «соціальний захист є сукупністю заходів та механізмів їх здійснення, які використовує суспільство для забезпечення суспільно нормальних умов матеріального і духовного життя населення» [3, с. 9]. Внукова Н.М. та Кузьминчук Н.В. виділяють два аспекти соціального захисту. З однієї сторони – це державна підтримка верств населення, які можуть зазнавати негативного впливу ринкових процесів, з метою забезпечення відповідного життєвого рівня, а також створення соціальних гарантій для економічно активної частини населення. З іншої – це комплекс законодавчо закріплених гарантій, що протидіють дестабілізуючим життєвим факторам, таким як інфляція, спад виробництва, економічна криза, безробіття і інше [4].

Теоретичні розробки вчених щодо цієї економічної категорії дають підставу стверджувати, що вона тісно пов'язана із соціальними ризиками і саме направлена на запобігання їх настанню в нормальних умовах життя громадян і підтримки правових норм щодо прийнятих міжнародних соціальних стандартів. Здійснюється соціальний захист через діяльність держави у рамках виконання однієї із основних її функцій – соціальної.

Характерною ознакою розвитку системи соціального захисту на сучасному етапі є переведення державної системи соціального захисту на ринкові засади, залучення підприємств, установ, організацій, громадян до фінансування витрат на соціальний захист, обмеження кола державної підтримки лише тими категоріями людей, які через відсутність роботи, похилий вік, багатодітність чи вади здоров'я не в змозі забезпечити себе самостійно. Відповідно до чинного вітчизняного законодавства основними складовими соціального захисту населення України є соціальна допомога, соціальне страхування та соціальне забезпечення [4].

На думку вітчизняних науковців, в сучасних умовах, домінантою модернізації української соціально – економічної політики має стати перехід від «держави – мецената» до «держави – інвестора». Вони вважають, і автор поділяє їх, що у соціальній сфері функції державної участі мають розглядатися і проявлятися на основі економічного зростання, а не з позицій досягнення соціального ефекту й тимчасового поліпшення добробуту населення будь – якою ціною. А саме це спостерігалося на протязі останніх років у сфері пенсійного забезпечення і призвело до того, що держава вже не спроможна забезпечувати економічне зростання виключно через стимулювання попиту на засадах соціального популізму. Ці процеси засвідчила фінансово – економічна криза, яка показала, що грошова емісія, спрямування державою запозичень на соціальні видатки порушують макроекономічну рівновагу [5, с. 53-58].

Тому стратегія розвитку ефективної системи соціального захисту повинна передбачати врахування і поєднання двох її основних складових – соціальної і економічної. При цьому розвиток соціальної компоненти повинен в повній мірі залежати від стану розвитку і можливостей економічної. Довгостроковий характер функціонування соціальної сфери і використання фінансових ресурсів її учасників повинен дати поштовх розвиткові різноманітних інвестиційних інститутів, появі нових продуктів на фінансовому ринку, створенню механізмів, які перетворювали б державні витрати на інвестиції. Роль держави повинна бути ключовою у формуванні такої стратегії, яка би могла поєднувати і задовольняти інтереси конкретної особи, суспільства в цілому, роботодавців, а також її самої як носія влади та інституту управління.

Література:

1. Конституція України. Закон України від 28.06.1996р. №254к/96-ВР// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.

2. Міжнародна організація праці. Конвенції та рекомендації. 1965-1999, Том II, МБП. Женева, Надруковано в Україні, с. 845 – 875., с. 854-875.

3. Грушко В.І. Пенсійна система України: Навч. посіб. / В.І. Грушко. – К.: Кондор, 2006. – С. 9.

4. Внукова Н.М. Соціальне страхування: Кредитно – модульний курс: Навч. посіб. / Н.М. Внукова, Н.В. Кузьминчук. – К. : Центр учбової літератури. 2009. – С. 23.

5. Диха М.В. Стратегічне регулювання соціально – економічної сфери: проблеми, цілі, пріоритети / М.В. Диха // Фінанси України, 2012, №7. – С. 57.

Тріпак М. М.

к.е.н, доцент, директор Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

Праскова Л. В.

в.о.головного бухгалтера Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

Валіцька Л. О.

викладач кафедри економіки, фінансів, обліку та оподаткування Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ ФІНАНСУВАННЯ ВИДАТКІВ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ

Значний інтерес кожної країни становить економічний характер результатів освітньої діяльності. Адже підвищення освітнього рівня населення позитивно впливає на зростання показників активної економічної діяльності країни на різних рівнях, тому витрати на освіту громадян мають продуктивну природу. Саме фінансові вкладення у вищу освіту визнаються одними з найважливіших інвестицій у людський капітал.

Інклюзивна освіта є визначальним чинником людського розвитку у сучасному глобалізованому світі для людей з обмеженими фізичними можливостями. Вона забезпечує індивідуальний розвиток особистості, майбутнього фахівця, формує інтелектуальний, духовний та виробничий потенціал держави, виступає стратегічним ресурсом соціально-економічного і культурного розвитку суспільства, є джерелом покращення добробуту людей, забезпечує національні інтереси та зміцнює авторитет і конкурентоспроможність держави на міжнародній арені.

На сьогоднішній день в Україні пріоритетним джерелом фінансування освіти залишається бюджетне фінансування, що здійснюється на основі єдиного кошторису доходів та видатків. Джерелами формування кошторису є як бюджетні кошти, так і кошти, отримані з інших джерел. При цьому співвідношення між бюджетними та позабюджетними фінансовими ресурсами змінюється залежно від наявності бюджетних ресурсів та адекватної державної політики у сфері освіти, темпів економічного розвитку, форми власності навчального закладу, співвідношення між державним та недержавним секторами економіки та ін.

Відповідно до цих критеріїв види видатків, враховуючи діюче бюджетне законодавство, поділяються на такі групи: 1) перша група – видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують необхідне першочергове надання гарантованих послуг і які розташовані найближче до споживачів; 2) друга група – видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують надання основних гарантованих послуг для всіх громадян України; 3) третя група – видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують гарантовані послуги для окремих категорій громадян, або реалізацію програм, потреба в яких існує в усіх регіонах України [3].

Реалізуючи вищевказані види видатків по відповідних групах, на основі принципу субсидіарності з урахуванням критеріїв повноти надання гарантованих послуг та наближення їх до безпосереднього споживача, щодо необхідності першочерговості формування та фінансування ресурсів кошторису вузу пропонується оптимізувати видатки в умовах обмеженості бюджетних ресурсів.

Пропонуємо логічні ланцюжки структури ефективного фінансування видатків бюджету на вищу освіту, які повинні позитивно впливати на стан розвитку інклюзії в Україні.

Кошторисні видатки бюджету на освіту навчально-реабілітаційного вузу в Україні в основному направляються на підготовку та перепідготовку фахівця, фінансування медицини та ліків, стипендія та соціальний захист і соціальне забезпечення, адміністративні витрати, житлово-комунальні видатки, культурні та виховні заходи вузу, а також фізичну культуру і спорт студента, та ін.

Отже, проаналізуємо взаємовплив названих видатків у контексті вибору альтернативних програм оптимізації їх планування та фінансування. До

однієї з найвизначальніших видів видатків кошторису на освіту навчально-реабілітаційного вузу можна, на нашу думку, віднести фінансування – на культурні та виховні заходи, які здатні формувати й переформовувати світогляд молодої людини з фізичними обмеженими можливостями. Світогляд має фундаментальне значення, оскільки від нього залежить самооцінка соціальними суб'єктами свого стану, їх бажання до розвитку або до пасивності, яка призводить в решті решт до деградації. Без бажання до саморозвитку ніяка фінансова підтримка соціальних програм не буде використана ефективно. У плані формування активного й соціально прийнятного світогляду величезне значення має духовність, якщо вона набуває соціально прийнятних форм. Тому розвиток внутрішньо-вузової соціальної сфери можна започаткувати з фінансування декількох альтернативних програм духовно-оздоровчого розвитку молоді, які мають бути спрямовані на закріплення соціально прийнятних норм поведінки в практичній діяльності.

Так, на думку Ю. В. Пасічника, через недостатню виховну роботу, особливо з молоддю в ідеологічному напрямку, відповідний вакуум, який утворився, був заповнений ідеологією верховенства товарів, моралі, стилю життя інших народів ми практично не помічаємо, яких втрат зазнають місцевий бюджет, державний бюджет, а заодно і зведений бюджет, від засилля товарів електронного, матеріального чи фінансового змісту [5, с. 273].

Розвиток і стимулювання окремих програм в галузі формування видатків бюджету на підготовку та перепідготовку фахівця**,** культурні та виховні заходи у вузі взаємопов'язаний з видом видатків на фізичну культуру і спорт, оскільки позитивні емоції, отримані особистістю в її культурному розвитку, сприятимуть зміцненню фізичного здоров'я і скріплюватимуть позитивну соціальну орієнтацію, яка закладається духовною спрямованістю.

Така позитивно соціально-зорієнтована особистість є конкурентоспроможною на ринку праці, а також може сама брати активну участь у створенні робочих місць у сфері малого та середнього бізнесу в регіоні. Програми такого соціального розвитку забезпечать позитивну соціальну орієнтацію студентів, що повинно привести до зменшення кількості злочинів, а значить і до зменшення навантаження на видатки бюджету на громадський порядок (муніципальну міліцію), безпеку та судову владу. Позитивна орієнтація буде підсилюватися програмами культурного розвитку.

Важливим позитивним результатом такої діяльності є і те, що фізичний розвиток студентів та профілактична робота зменшать кошторисне фінансування на медицину та ліки. Розвиток підприємництва стимулюватиме розвиток інклюзивної освіти та підтримку належного фінансування управління вузу. Тому розвиток аналізованих видів видатків кошторису навчального закладу є визначальним при забезпеченні фінансування медицини та ліків.

В Україні схвалено Концепцію Загальнодержавної цільової соціальної програми «Здорова нація», яка на основі використання програмно-цільового

методу забезпечить комплексний підхід до збереження та зміцнення здоров'я людей. Концепцією визначено основні чинники, які зумовлюють обґрунтування необхідності розв'язання програмним методом кризового стану здоров'я громадян. Зокрема це, в першу чергу, відсутність суспільного усвідомлення цінності здоров'я нації та ефективної системи стимулювання населення до збереження свого здоров'я; незадовільний рівень компетентності керівників місцевих органів виконавчої влади і посадових осіб органів місцевого самоврядування щодо ефективності реалізації державної політики з охорони здоров'я населення в Україні; обмежена рухова активність; тютюнокуріння; вживання алкоголю; нераціональне та незбалансоване харчування; травматизм; поширеність наркоманії та асоціальної поведінки молоді.

Таким чином, оптимізація та ефективність видатків кошторису за допомогою логічних «ланцюжкових» методів фінансування програм соціального розвитку навчально-реабілітаційного вузу, які мають позитивно впливати на стан соціального розвитку інклюзивної освіти в Україні. Отже, освітня діяльність та її фінансування і зокрема, інклюзивна, розглядається як один з найважливіших факторів забезпечення сталого розвитку країн світу. Основою цього процесу є розвиток людських ресурсів, який забезпечується такими складовими, як освіта, охорона здоров'я, харчування, навколишнє середовище; зайнятість, політична й економічна свобода. Вони всі взаємопов'язані та взаємозалежні, але освіта є базою для всіх інших.

Література:

1. Бланкарт Шарль. Державні фінанси в умовах демократії: Вступ до фінансової науки / Шарль Бланкарт; пер. з нім. С.І.Терещенко, О.О.Терещенка; за наук. ред. В.Федосова. – К.: Либідь, 2000. – 653 с.

2. Державні фінанси: Теорія і практика перехідного періоду в Центральній Європі. За редакцією Юрая Немеца, університет ім.Матея Бела, Словаччина, та Глена Райта, Інститут державного управління, Угорщина. – КИЇВ: 1998.– 502 с.

3. Програмно-цільовий метод формування бюджету: Навч. посіб. / [З.В.Перун, О.З. Романюк, Н.Н. Товста, П.П. Литвинцева, І. В. Ряшенцева]. – К.: Унісерв, 2002. – 132 с.

4. Пасічник Ю. В. Бюджетний потенціал економічного зростання в Україні: монограф. / Ю. В. Пасічник. – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2005. – 642 с.

Слободян В. Д.

кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри економіки, фінансів, обліку і оподаткування Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

ПРОФЕСІЯ БУХГАЛТЕРА В КОНТЕКСТІ ЛЮДЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ ФІЗИЧНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

Безумовно, реалізація особистих очікувань кожного індивідуума в суспільстві в значній мірі залежить від правильного вибору ним професії, яка в максимальній мірі буде відповідати його особистим якостям. Лише в такому випадку людина буде почувати себе комфортно з огляду не тільки забезпечення своїх матеріальних потреб, але й інших, зокрема визнання її участі в суспільній діяльності, підвищення професійного статусу тощо. Ця теза ще в більшій мірі відноситься до людей з обмеженими фізичними можливостями, особливо інвалідів. Цілком зрозуміло, що таким людям не зовсім підходять так звані технологічні спеціальності (інженер, агроном, лікар тощо), які потребують великого фізичного навантаження та потреби знаходитись постійно в місцях здійснення процесу виробництва. Хоча і тут, в залежності від конкретних особливостей, можливі виключення.

Що стосується професії бухгалтера, то вона у більшості випадків підходить для означеної категорії людей. Наукові публікації та досвід автора в практичній діяльності у сфері економіки та освітньої діяльності свідчить про таке. Бухгалтер – професія, яка підійде не кожному. Для роботи бухгалтера потрібна посидючість, терпіння і уважність до деталей, вміння працювати з великою кількістю інформації, аналізувати її, узагальнювати. Важливі акуратність і ретельність, здатність протягом тривалого часу залишатись на одному завданню.

Так як більше частину часу доведеться проводити за комп'ютером з документами, працювати з формулами, цифрами і таблицями, то така професія більше підійде інтровертам. Екстраверти можуть в процесі своєї діяльності залишитись без спілкування [2, с. 8].

Крім того, щоб бути кваліфікованим бухгалтером, потрібно володіти допитливістю і прагненням до вивчення нового. Оновлення законодавства відбувається дуже часто, і щоб бути в курсі важливих змін, потрібно багато читати професійної літератури і відвідувати навчальні семінари.

З іншого боку, важливо вміти відстоювати інтереси підприємства чи установи, бути справедливим, бути стійким для стресів. Професія бухгалтера передбачає спілкування з працівниками податкової служби, банківськими структурами, різними фінансовими фондами, де потрібно проявляти неабиякі навики комунікативності. Для цього також потрібна твердість характеру і

емоційна стабільність. Разом з тим професія бухгалтера має певні ризики для таких спеціалістів. Перш за все – це величезна відповідальність, коли помилки в роботі в залежності від рангу працівника можуть привести до більших чи менших фінансових втрат. Зокрема, недостовірність обліку призводить до неправильного розрахунку податків і зборів, а це загрожує штрафами. Характерною особливістю професії є одноманітність роботи, виконання однотипних процедур, вирішення стандартних завдань за встановленим зразком, дотримання нормативів та інструкцій.

Для цієї професії є характерним нерівномірний розподіл навантаження. У звітний період у бухгалтерів особливо багато роботи. Для цього часу характерні стреси, що може привести до хронічної втоми, неврозу або депресії. Також в звітний період робочий день стає ненормованим. Через велику кількість часу, проведеного за комп'ютером і документами, страждає зір, а сидяче положення призводить до виникнення професійних захворювань спини і шиї.

Цілком зрозуміло, що вище подані особливості спеціальності потрібно враховувати при підготовці фахівців з різним фізичним станом. Однак, при цьому, на наш погляд слід особливо підійти в питанні підготовки спеціалістів-бухгалтерів з особливими фізичними ознаками. При цьому варто врахувати ті аспекти, які будуть сприяти професійній діяльності. Таким чином, узагальнюючи наведене вище, доцільно зробити такі висновки.

У першу чергу, слід використовувати ту обставину, що бухгалтер з обмеженими фізичними можливостями може працювати не тільки в офісі, але й вести облік на дому. Інформаційні технології дозволяють це робити.

Досвід автора свідчить, що студенти та фахівці з особливими фізичними ознаками характеризуються посидючістю, терпимістю та уважністю до роботи. Якраз вони, будучи обмеженими в окремих життєвих ситуаціях, переключають свою увагу на більш ретельне виконання свої професійних обов'язків. Вони стараються більш ретельно готувати звітність, постійно покращують свою комп'ютерну грамотність, завжди цікавляться нормативною базою бізнесу та обліку.

Що стосується безпосередньо навчального процесу з підготовки фахівців з бухгалтерського обліку з особливими потребами, то слід відзначити наявність великого пласту публікацій з цієї проблематики. Зокрема, це стосується інклюзивної освіти та інших ефективних методів освітньої діяльності [1, 3].

Література:

1. Лист МОНмолодьспорту № 1/9–529 від 26.0712 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://document.ua/pro-organszaciyu-psihologichnogo-i-socialnogo-suprovodo-v-umdoc106554.html

2. Мігалуш А.О. Інклюзивна освіта – шлях до всебічного розвитку дітей // Психолого-педагогічні умови навчання та виховання людей з особливими потребами: Зб. Наукових праць / А.О. Мігалуш. – Київ, 2008. – 68 с.

3. Софій Н.З. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти / Інклюзивна школа: особливості організації та управління / Колупаєва А.А., Найда Ю. М., Софій Н.З. та ін. – К., 2007. – 128 с.

Коркушко О. Н.

кандидат економічних наук, доцент,
заступник директора з наукової роботи Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу,
м. Кам'янець-Подільський, Україна

ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ЛЮДЕЙ З ФІЗИЧНИМИ ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ: ДЕРЖАВНА СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА

Структура, принципи організації, механізми функціонування соціальної сфери вирішальною мірою визначаються характером соціальної політики, що проводиться державою. Соціальна політика, в свою чергу, визначається суспільно-політичним ладом суспільства, яка формує певну систему соціальних пріоритетів. Реалізація цих пріоритетів і становить головний зміст будь-якої соціальної політики. Очевидно, що певним системам соціальних пріоритетів адекватні певні системи трудового законодавства, охорони здоров'я та освіти, соціального захисту населення, в тому числі й для тих, що мають фізичні обмежені можливості.

Саму державну соціальну політику можна розуміти як стратегію впливу держави на індивідуальну поведінку людей з фізичними обмеженими можливостями, а також державні стратегії управління ресурсами з метою формування соціальних умов таким чином, щоб вони ставали придатними для життя такої категорії людей. У сучасному суспільстві соціальна політика по відношенню до людей з фізичними обмеженими можливостями повинна виконувати такі основні дві функції: стабілізаційна функція, яка сприяє поліпшенню соціального становища даної категорії населення (підвищення зайнятості та доходів); інтеграційна функція, яка забезпечує включення людей з обмеженими фізичними можливостями в суспільне життя, а, отже, єдність суспільства на принципах соціального партнерства і соціальної справедливості. Одним з найважливіших завдань соціальної інтеграції є забезпечення захисту і повної інтеграції знедолених і вразливих груп і окремих осіб в економічне

життя і життя суспільства, в тому числі на основі загального і рівного доступу до освіти, інформації, технологій тощо. Тобто, необхідно перетворити дану категорію населення в повноправних учасників соціального та економічного життя країни.

В Україні, згідно із діючим законодавством, діє система захисту інвалідів в питанні працевлаштування. Так, відповідно до абзацу першого ст. 19 Закону № 875 для роботодавців установлено норматив робочих місць для працевлаштування інвалідів, який становить 4% середньооблікової чисельності штатних працівників облікового складу за рік, а якщо працює від 8 до 25 осіб, – у кількості одного робочого місця [1]. Однак, низький рівень працевлаштованих громадян з інвалідністю говорить про те, що в нашій державі присутні інші чинники, що заважають їх працевлаштуванню. Хоча в багатьох країнах, включаючи Україну, формується політика заохочення працевлаштування інвалідів, психологічні, фізичні та соціальні бар'єри можуть перешкоджати її здійсненню.

У нинішній час існує безліч бар'єрів щодо працевлаштування: відсутній фізичний доступ до робочого місця і його відповідне обладнання, практично відсутній доступний транспорт, серед роботодавців зберігається безліч стереотипів щодо інвалідів. Самі інваліди досі страждають від заниженої самооцінки, часто не готові самостійно виходити на ринок праці. Коли вони починають працювати, то не справляються через відсутність гідної підтримки. Студентам з обмеженими фізичними можливостями, що закінчують вищі навчальні заклади, не надається достатня підтримка в пошуку й отриманні роботи. Нажаль, роботодавці не в повному обсязі співпрацюють з громадськими організаціями щодо інвалідів. Адже, саме такі організації, можуть надавати консультації відносно особливостей потреб щодо виконання тих видів робіт, які залежать від нозології того чи іншого працівника, який має інвалідність, потрібних заходів щодо реабілітації, методів пристосування робочих місць, існуючого переліку роботи для людей за наявною професією тощо [2, с.133]. Усі ці бар'єри повинні долатись та зводитись до мінімуму лише на рівні соціальної політики держави в питаннях працевлаштування тих категорій працівників, які мають фізичні обмежені можливості.

Тенденція розвитку інклюзивного працевлаштування – адаптації робочого місця з тим, щоб воно було і фізично доступним, і надавало підтримку особам з інвалідністю – посилюється протягом декількох років. Бар'єри в питанні працевлаштування людей з інвалідністю існують в будь-якому суспільстві і на багатьох рівнях.

Як показує практика, всі заходи по розширенню сфери трудової зайнятості людей, які мають фізичні обмежені можливості, здійснювані в рамках державних програм, є неефективними. Найчастіше причина цієї неефективності виявляється в формальності підходу і імітаційному характері здійснюваних заходів.

Не дивлячись на те, що в Україні існує система професійної реабілітації та прийнято відповідне законодавство по захисту людей з фізичними обмеженими можливостями, наше дослідження показує, що необхідна більш інтенсивна робота з вітчизняними роботодавцями на рівні держави, щоб допомогти їм зрозуміти, які види адаптації необхідні, збільшити рівень розуміння потреб людей з фізичними обмеженими можливостями, і в кінцевому результаті, удосконалити в нашій державі інклюзивне працевлаштування, так як зайнятість в нашій державі є саме тією сферою, яка дає змогу створити однакові умови для людей, що мають обмежені фізичні можливості. Через це, надавши можливість працювати, роботодавець в першу чергу дотримується законодавства відносно працевлаштування такої категорії населення та отримує для свого підприємства ефективних працівників, а також надає допомогу таким людям мати однакові права в суспільстві.

Література:

1. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 21.03.91р. № 875-XII – ВР – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/875-12/page – Законодавство України.
2. Семигіна Т.В. Працевлаштування та зайнятість людей із інвалідністю: Довідник для роботодавців / Т.В. Семигіна, О.Л. Іванова, 2010. – 140 с.

Годнюк І. В.

кандидат економічних наук, доцент, викладач кафедри економіки, фінансів, обліку та оподаткування Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

СОЦІАЛЬНИЙ ОБЛІК ТА ЗВІТНІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТИ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Обов'язком держави і суспільства є забезпечення належного соціального захисту і підтримки, соціальної інтеграції, створення рівних можливостей для самореалізації і працевлаштування інвалідів. Рівень державного соціального захисту осіб з обмеженими можливостями є відображенням рівня розвитку суспільства та соціальної відповідальності зокрема.

Поширення практики соціальної відповідальності в глобалізованому світі, інтеграція універсальних принципів, що стосуються прав людини та її трудових позицій, а також стандартів охорони довкілля та механізмів протидії корупції в глобальну соціально-економічну систему, як показує досвід стійкого розвитку, сприятиме розширенню кола суб'єктів соціальної відповідальності та новим досягненням у соціальній сфері. Для реалізації таких потенційних можливостей потрібні прозорі схеми, що дадуть можливість оприлюднювати інформацію та ідентифікувати проблеми соціальної відповідальності. Дієвими інструментами управління соціальною відповідальністю, як засвідчує міжнародна практика, є ведення соціального обліку та складання нефінансової звітності про результати виконання соціальних програм та доведення їх до заінтересованих сторін [1].

Соціальний облік, як окремий вид бухгалтерського обліку, є процесом формування та надання внутрішнім і зовнішнім користувачам інформації про економічний, екологічний і соціальний вплив суб'єкта і його діяльності на суспільство. Мету соціального обліку пов'язують із наданням відомостей або, іншими словами, формування даних для підготовки нефінансової звітності, що є складником звітності про сталий розвиток [3].

Соціальний облік на макрорівні органічно входить до системи статистичного обліку, який узагальнює явища та процеси в межах системи національних рахунків. Реаліями сьогодення є поширення методології бухгалтерського обліку про соціальну діяльність компанії та розробка соціальної облікової політики.

Звітність у сфері соціального розвитку потенційно здатна доповнити фінансові звіти відомостями, які відображають перспективи компанії та можуть поліпшити розуміння користувачами таких важливих факторів, як формування людського капіталу, корпоративне управління, управління екологічними ризиками, інноваційний потенціал компанії. Тобто соціальна звітність є формою документального підтвердження соціальної політики, яка проводиться бізнес-структурами відносно внутрішніх та зовнішніх груп зацікавлених осіб.

Найбільш розповсюдженими міжнародними стандартами ведення соціального обліку та підготовки нефінансової звітності сьогодні є: стандарти Саншайн; GRI; AA1000; SA8000 вибір яких залежить від потреб компанії [2].

Вітчизняна практика соціального обліку та нефінансової звітності, хоч і базується на міжнародних стандартах, проте значно поступається іноземним компаніям за якістю звітів. Така обставина пояснюється нерозробленістю національних системних підходів обліку та контролю за результатами соціальної відповідальної діяльності.

Досвід сучасного соціального звітування українських підприємств ґрунтується в основному на формуванні нестандартизованих звітів. До найпоширеніших аспектів нефінансового звітування в Україні слід віднести: умови праці та розвиток людського капіталу; збереження і відтворення довкілля; доброчинність і благодійництво; співпраця з місцевими громадами. Найбільш поши-

ними стандартизованими звітами є: звіт про прогрес; звіт за GRI-стандартом (звіт про сталість розвитку) та звіт за стандартом AA1000 (звіт із корпоративної – соціальної відповідальності [4].

Отже, на підставі наукових досліджень, ми визначили, що соціальна звітність має значні недоліки та незадіяний потенціал. Розглянувши форми та методику складання нефінансової звітності слід відмітити: відсутність законодавчої бази та стандартизованих форм нефінансової звітності, недостатню їх наповненість щодо показників соціальної відповідальності, в тому числі неврахування умов праці та захисту інвалідів, низьку активність у складанні звітності вітчизняними підприємствами.

Вважаємо, що подальше впровадження принципів соціальної відповідальності актуалізує посилення відкритості в діяльності суб'єктів, що передбачає оприлюднення донині закритої інформації заінтересованим сторонам про соціальну компоненту. Це наддасть конкурентні переваги: створення репутаційного капіталу та зростання зацікавленості інвесторів; доступ до нових джерел фінансування; підвищення вартості нематеріальних активів; опосередковане зростання прибутків завдяки якості управління людськими ресурсами. Також важливим є введення національного стандарту соціальної звітності та досвіду зарубіжних країн.

Перспективою подальшого дослідження є розгляд змісту та наповнення поняття «соціальний облік» та доведення доцільності чи недоцільності виділення його в окремий вид бухгалтерського обліку, а також розроблення соціальної облікової політики, звітування та нормативного регулювання питання соціальної відповідальності.

Література:

1. Герасименко, О. Соціальний облік та нефінансова звітність як інструмент реалізації соціальної відповідальності / О. Герасименко // Вісник Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Економіка. – 2012. – № 137. – С. 39-42.

2. Грановська І.В. Міжнародні стандарти звітності соціальної відповідальності бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua

3. Король С.Я. Теоретичні засади соціального обліку / С.Я. Король – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///C:/Users/Desktop/znptdau_ Oif_apk_2016_2_6.pdf

4. Проданчук М.А. Нефінансова звітність – ефективний інструмент в реалізації управлінських рішень / М.А. Проданчук – [Електронний ресурс].– Режим доступу: file:///C:/Users /Desktop/znptdau_2013_2(2)__27.pdf

Мазур О. О.

кандидат економічних наук, викладач кафедри економіки, фінансів, обліку та оподаткування Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

ДЕФЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ: ВИТОКИ СУЧАСНОЇ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

Сучасна економічна теорія прагне відокремитися від класичної економічної теорії, яка дивиться глибше, ніж просто на джерело виробництва і «невидиму руку ринку». Сучасна економіка також дивиться на предмети, такі як роль попиту, грошової маси і її вплив на зростання або монетаризму і вільної торгівлі. У певному сенсі, сучасна економічна теорія є значним макроекономічним дослідженням, що розглядає широкий спектр питань єдиної економіки. Це зовсім не означає, що класичний економіст відкидає ці питання, це означає, що економіка змінюється із зміною часу і приходить після періоду класичної економіки.

Відкриті ринки і вільна торгівля між країнами є ще одним принципом сучасної теорії економіки. Одним словом, вільна торгівля необхідна для країни, щоб мати процвітаючий економічний центр. У більшості країн будуть бажання рівного балансу між імпортом і експортом або ситуації, коли імпорт набагато нижчий за експорт, оскільки це означає, що більше валюти залишається в країні. Можливість переміщення товарів між внутрішніми та іншими міжнародними ринками також забезпечує зростання та розширення. Сучасна економічна теорія може мати кілька різних концепцій про те, як це найкраще досягається

Класична економіка розглядає ресурси, що використовуються у виробництві товарів і послуг. Особливого інтересу це питання набуло в XVI столітті. Метою досліджень того часу було визначити, яким чином економіка може найкращим чином використовувати ресурси на даному ринку.

Класичні економісти (Сміт, Маркс) і Вальрас свідчили про складності реальної економіки і використовували абстракції для дослідження конкретних питань. Однак вони підкреслили, що математичні моделі повинні тісно представляти реальність, але ці моделі ніколи не відтворюють реальність.

Фінансові дефекти – це практичні наслідки недоліків в економічній теорії, вони є проявом фінансово-економічної кризи, про яку так багато сьогодні можна почути.

Кейнсіанство, мабуть, єдина найбільша сучасна економічна теорія, з усіма його перевагами і недоліками. Кейнс дивився на значення попиту на ринку, і що відбудеться, коли буде занадто багато потреб і не вистачатиме попиту.

Теорія грошей економічної теорії Кейнса є його основним вкладом і джерелом кейнсіанської революції. Однак Кейнс не був першим, хто запропонував втручання уряду. Вальрас заявив, що в реальній економіці, де спотворені умови рівноваги, держава повинна втрутитися шляхом регулювання заробітної плати, цін і кількості грошей [5]. Але Кейнс був першим хто без теоретичних основ, закликав до «друкування грошей».

Тим часом, теорія грошей Кейнса є неповним і навіть неправильним. По-перше, Кейнс не врахував різницю між двома типами грошей. Це основна причина того, що в сучасній економіці застосовуються тільки паперові гроші.

Сучасна теорія загальної рівноваги (MGET) вважається великим досягненням в абстрактній науці економічної теорії і розглядається «як ядро економіки» [2].

Важливість MGET є те, що вона забезпечує доказ існування загальної рівноваги «Доказ загальної рівноваги є вінцем математичної економіки» [1, 3].

Проте, відповідно до MGET, ціни визначаються виключно за моделлю, а саме внутрішніми умовами моделі, але це не варіанти в заданих рамках зміни цін (попиту і пропозиції) функції. Таким чином, ціни на MGET не можуть бути представлені позитивними значеннями. Крім того, вимірювання цін залежить, від вимірювання функцій корисності, яке може змінюватися для різних людей.

Отже, є додаткове спотворення. Коли ціна основних факторів, особливо сильно позитивна і ціна певного товару дорівнює нулю, то значення факторів, що використовуються у виробництві цих товарів розподіляються між іншими товарами і, таким чином, «фальсифікуються» ціни.

Нарешті, і це, можливо, найголовніше, «Закон Вальраса», є одним з найважливіших припущень MGET і суттєво відрізняється від оригінальних законів Вальраса. Крім того, він є проміжним етапом власних законів Вальраса. Проте, з урахуванням концепції вільних вантажів, що має вирішальне значення в забезпеченні доказів існування рівноваги, Уокер стверджує, що твердження Вальраса було помилковим, тому що він не врахував безкоштовні товари, які використовуються в позитивних кількостях, але мають нульові ціни [4].

Таким чином, сучасна теорія загальної рівноваги розходиться від поточного фінансового сектору, що значно спрощує питання втратити будь-яку можливість обговорити проблеми регулювання грошової маси. Це є ще однією причиною для фінансових дефектів.

Отже, фундаментальні недоліки в сучасній економічній теорії є центральною частиною у формуванні фінансових дефектів, а саме:

1) Кейнсіанський мультиплікатор заснований на підміні причини (національний дохід) для ефекту (інвестиції), що дає невідповідні результати.

2) Сучасна теорія загальної рівноваги ґрунтується на наступних припущеннях: а) сучасне припущення концепції безкоштовного товару; б) «Закон Вальраса»; Це реально абсурдно, так як відповідно до цих припущень, ціна деяких товарів і послуг може дорівнювати нулю.

3) Сучасна теорія грошей припускає, що паперові гроші є єдиним видом грошей, що є помилковим.

Усунення цих недоліків необхідно, але ще недостатньо для запобігання та усунення фінансових дефектів. Так само, як не вдався Кейнс (бо його теорія неповна), щоб побудувати міст між класичною економічною теорією і економічною реальністю його ери. Термінове переосмислення і перегляд сучасної економічної теорії в дусі класичної економічної теорії (Сміт, Маркс) і поглядів Вальраса для більшої сумісності і ближче до сучасної економіки повинна бути першим кроком для лікування хворого стану української економіки.

Література:

1. K. J. Arrow, «Von Neumann and the Existence Theorem for General Equilibrium,» In: M. Dore, Ed., John von Neumann and Modern Economics, Clarendon Press, Oxford, 1989.

2. M. M. Morishima, «Capital, and Credit: a New Formulation of General Equilibrium Theory,» Cambridge University Press, Cambridge, 1992.

3. A. Rosenberg, «If Economics isn't Science, What is It?» In: The Philosophy and Methodology Economics III, Edward Elgar, Aldershot, England, 1993.

4. D. A. Walker, «Walrasian Economics,» Cambridge University Press, Cambridge, 2006.

5. L. Walras, «Studies in Applied Economics Theory of the Production of Social Wealth,» Translated by J. van Daal, Two volumes, Routledge, London, 2005.

Іванюк Т. М.

викладач кафедри фундаментальних дисциплін природничо-математичного та суспільно-гуманітарного циклів Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

Іванюк В. А.

кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри інформатики Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, м. Кам'янець-Подільський, Україна

ВИКОРИСТАННЯ МАТЕМАТИЧНИХ ПАКЕТІВ ПРИКЛАДНИХ ПРОГРАМ ПРИ ВИВЧЕННІ МЕТОДІВ ТА ЗАСОБІВ РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ОПТИМІЗАЦІЙНИХ ЗАДАЧ

Підвищення якості математичної підготовки студентів необхідно здійснювати з урахуванням сучасних напрямів розвитку інформаційних технологій. В даний час новітні досягнення математики і сучасної обчислювальної техніки знаходять все більш широке застосування в економічних дослідженнях і плануванні. В області проведення економіко-математичних досліджень досягненням високого рівня є створення інтегрованих математичних систем, метою яких є максимальне спрощення комп'ютерної реалізації математичних алгоритмів і методів [3].

Тому виникає необхідність створення організаційної та методичної системи навчання студентів використанню професійних математичних пакетів, яка б дозволила належною мірою формувати нові компетентності, об'єктивно оцінювати якість знань і вмінь, для їх подальшого використання у професійній діяльності.

Сьогодні в навчальних планах поряд з мовами програмування, електронними таблицями, базами даних, необхідно розглядати інтегровані професійні математичні пакети. Особливу увагу слід приділити методам і засобам розв'язування оптимізаційних задач. Методи оптимізації є одними з найважливіших складників програмного забезпечення сучасних комп'ютерних систем та повинні вивчатися в першу чергу на економічних спеціальностях [5].

Найбільш поширеними та функціонально наповненими математичними пакетами є Maple, Mathematica, Matlab, Mathcad [3, 5]. Відповідно до [3] найкращою системою є система Matlab.

Основні переваги Matlab виділяють його серед існуючих нині математичних систем і пакетів: математичний апарат гранично наближений до сучасного математичного апарату інженера, економіста і вченого та спирається на обчис-

лення з матрицями, векторами і комплексними числами; графічне представлення функціональних залежностей організовано у формі, яка необхідна саме для інженерної документації; мова програмування системи дуже проста, посильна будь-якому початківцю, вона містить всього кілька десятків операторів, незначна кількість операторів тут компенсується великим числом процедур і функцій, зміст яких зрозумілий користувачеві з відповідною математичною та економічною підготовкою; на відміну від більшості математичних систем, Matlab є відкритою системою, це означає, що практично всі процедури і функції Matlab доступні не тільки для використання, але й для корекції і модифікації [4].

Для вирішення оптимізаційних задач у середовищі Matlab використовується пакет оптимізації (Optimization Toolbox), що розширює можливості системи Matlab в області чисельних розрахунків та призначений для вирішення задач оптимізації і систем нелінійних рівнянь. Підтримує основні методи оптимізації функцій багатьох змінних: безумовна оптимізація нелінійних функцій; метод найменших квадратів; розв'язання нелінійних рівнянь; лінійне програмування; квадратичне програмування; умовна мінімізація нелінійних функцій; методи мінімаксу; багатокритеріальна оптимізація.

Matlab і Optimization Toolbox надають фінансовим аналітикам, інженерам та дослідникам засоби, необхідні для пошуку оптимальних та компромісних рішень, дозволяють налаштовувати та проводити діагностику задач оптимізації і швидко об'єднувати стандартні алгоритми оптимізації за своїми власними методами.

Maple, Mathematica, Matlab, Mathcad, як і більшість сучасних пакетів комп'ютерної математики, є комерційними продуктами, зважаючи на високу вартість є недоступними для багатьох науковців, педагогів та студентів. Тому значний інтерес викликають вільно поширювальні пакети, серед яких можна виділити пакети для математичних та інженерних розрахунків Scilab та Octave. Дані системи мають подібний до Matlab інтерфейс. Системи Scilab та Octave мають широкі можливості розв'язування оптимізаційних задач: задачі лінійного, квадратичного, нелінійного програмування [1, 2].

Сказане вище вказує на широкі можливості середовищ Matlab, Scilab, Octave при розв'язуванні оптимізаційних задач. Тому варто застосовувати пакети прикладних програм при викладанні навчальних дисциплін в яких використовуються оптимізаційні методи, зокрема, це економіко-математичне моделювання, математичне програмування та ін.

Література:

1. Алексеев Е.Р. Scilab: Решение инженерных и математических задач / Е.Р. Алексеев, О.В. Чеснокова, Е.А. Рудченко. – М.: ALT Linux; БИНОМ. Лаборатория знаний, 2008. – 260 с.: ил.

2. Алексеев Е. Р. Введение в Octave для инженеров и математиков: / Е.Р. Алексеев, О.В. Чеснокова. – М.: ALT Linux, 2012. – 368 с.

3. Верлань А.Ф. Комп'ютерне моделювання в задачах динаміки електромеханічних систем: монографія / А. Ф. Верлань, В. А. Федорчук, В. А. Іванюк. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. – 204 с.

4. Дьяконов В. П. Matlab 6.5 SP1/7 + Simulink 5/6 в математике и моделировании. Серия «Библиотека профессионала» / В. П. Дьяконов. – М.: СОЛОН-Прес, 2005. – 576 с.

5. Жалдак М.І. Основи теорії і методів оптимізації: навч. Посібник / М.І. Жалдак, Ю.В. Триус. – Черкаси: Брама-Україна, 2005. – 608 с.

Гераймович В. Л.

кандидат економічних наук, доцент кафедри глобальної економіки Національного університету біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна

РОЗВИТОК ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВЗАЄМОВІДНОСИН УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

Характерною рисою сучасного світового співтовариства є глобалізація міжнародних економічних відносин, а також взаємозалежність їх учасників. Необхідною умовою реалізації економічного потенціалу будь-якої держави є її участь у діяльності світового господарства. Чимало країн зацікавленні у розширенні співробітництва з ряду важливих загальних напрямів зовнішньоекономічної діяльності (торгівлі, науки та техніки, транспортних перевезень, будівництва тощо) на основі багатосторонніх міжнародних економічних відносин. Важливим елементом зазначеної системи є міжнародні організації, через які здійснюється міжнародне співробітництво в усіх напрямах. Нині у світі нараховується понад 4 тис. міжнародних організацій, з яких понад 300 – міжурядові. Співробітництво з ними є одним із головних чинників, який необхідний для реалізації як завдання, встановленого в основних напрямах, так і економічного розвитку нашої країни.

Особливістю суб'єктів системи міжнародних економічних відносин, міжнародних організацій є те, що вони, поряд з державними органами, є регуляторами взаємовідносин та взаємовпливу. Як регулятори міжнародні організації мають великий вплив на розвиток і спрямованість міжнародних відносин, оскільки вони залучають в упорядкований процес чимало держав.

Сьогодні майже немає в світі держави, яка не була б членом якоїсь організації; більшість країн залучена зразу до декількох організацій. Утворення міжнародних організацій є об'єктивним наслідком процесу розвитку світового суспільства.

Станом на 01.01.2017 року в єдиному державному реєстрі Міжнародних організацій Україна є членом 79 Міжнародних організацій. Приєднання до міжнародної організації накладає на нашу державу певні обов'язки, як політичного, так і фінансового характеру. До найвпливовіших організацій можна віднести: ООН, РЄ, НАТО, ЮНЕСКО, СОТ, ОЧЕС, МВФ тощо (табл. 1).

Таблиця 1

Міжнародні організації, членом яких є Україна станом на 01.02.2017

№	Назва міжнародної організації	Дата набуття членства в міжнародній організації	Інформація про виконання фінансових зобов'язань перед міжнародною організацією		
			вид валюти	обсяг фінансових зобов'язань на 2017 рік	обсяг невиконаних у попередні роки фінансових зобов'язань
1.	Організація Об'єднаних Націй (ООН)	04.10.1945	Долар США	Регулярний бюджет – 2 597 959	116 млн. 902 479,00
2.	Рада Європи (РЄ)	09.11.1995	Євро	4 191 377,31	Немає
3.	Світова організація торгівлі (СОТ)	16.05.2008	Швейцарський франк	*Інформація не надана відповідальним ЦОВВ*	*Інформація не надана відповідальним ЦОВВ*
4.	Організація Чорномор-ського економічного співробітництва (ОЧЕС)	01.05.1999	Євро	120 787,47	Немає
5.	Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури (ЮНЕСКО)	12.05.1954	Долар США, євро	184 962,00 дол. та 137 353,00 євро	Немає
6.	Організація за демократію та економічний розвиток – ГУАМ	23.05. 2006	Долар США (сплата у грн.)	169 000, 00	Немає

* Джерело: сформовано автором за даними Єдиного державного реєстру міжнародних організацій, членом яких є Україна станом на 01.02.2017 [2].

З одного боку, дуже важливо для міжнародного визнання нашої країни, а з іншого – участь в такій кількості міжнародних організацій потребує відповідальності і великої роботи у правових відносинах з міжнародними організаціями та є великим тягарем для нашої економіки. Членство у міжнародних організаціях потребує фінансового забезпечення для участі України у міжнародних організаціях, що є одним з найважливіших питань, які постають перед нашою державою. Україна, на жаль, залишається боржником перед бюджетами багатьох міжнародних організацій. Наслідками постійної заборгованості є позбавлення членства або позбавлення якогось права, що випливає з членства. Україна не зацікавлена втратити вплив та можливість представити і захистити свої права на світовій арені.

У 2017 році обсяг платежів з погашення державного боргу становить 129 559,0 млн. грн., з яких 98 621,0 млн. грн., або 76,1%, становлять зобов'язання за внутрішнім боргом, а 30 938,0 млн. грн., або 23,9%, – зобов'язання за зовнішнім боргом, з яких: погашення зобов'язань перед МВФ – 16 836,4 млн. грн., перед МБРР – 7 304,8 млн. грн., перед ЄБРР – 3 251,8 млн. гривень [1].

Для покриття зовнішніх боргів недостатньо чистих офіційних резервів, валютних надходжень від експорту та інвестицій. При збереженні такої тенденції, Україна не зможе погашати борги, що призведе до некредитоспроможності та дефолту. За оцінками заступника голови НБУ Олега Чурія, без траншу МВФ Україна зазнала б дефолту вже у 2017 році. Дієвим інструментом економічного зростання та альтернативою кредитам міжнародних фінансових організацій є прямі іноземні та внутрішні інвестиції. Зростання інвестиційної привабливості та позитивного інвестиційного іміджу дозволить залучити значно більші суми валютних надходжень в Україну, створить умови для зростання реального сектора економіки.

Література:

1. Закон України «Про Державний бюджет України на 2017 рік» № 3 від 21.02. 2017 р.» // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – №3. – С. 31.

2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про єдиний державний реєстр міжнародних організацій, членом яких є Україна» № 327 від 4 квітня 2001 р. // Офіційний вісник України. – 2001. – № 14.– С. 206. 5.

Русін В. М.

к. е. н., доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія Тернопільського національного економічного університету, м.Тернопіль, Україна

ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ КАЗНАЧЕЙСЬКОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Забезпечення належного виконання державного та місцевих бюджетів – важливе завдання будь-якої країни. Державна казначейська служба України є тим центральним органом виконавчої влади, який забезпечує касове виконання державного та місцевих бюджетів України.

Казначейство в Україні утворене у 1995 р. До 2004 р. органи казначейства поступово перебирали на себе функції з казначейського обслуговування державного та місцевих бюджетів за доходами та видатками. Починаючи з 2005 р. основні зусилля Казначейства України спрямовані на вдосконалення існуючих правил та процедур обслуговування бюджетних коштів, на оптимізацію структури органів казначейства.

Значні досягнення в розвитку казначейської справи в Україні помітні впродовж останніх років. За останні кілька років зроблено значні кроки щодо вдосконалення програмного забезпечення з обслуговування бюджетів, зокрема, впроваджено програмний комплекс «Є-Казна» (2013 р.), застосовано систему електронного адміністрування ПДВ (2015 р.), централізовано витрати державного бюджету (2016 р.), розпочато впровадження системи «Клієнт Казначейства – Казначейство» для дистанційного обміну документами між органами казначейства та клієнтами казначейства (розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів) (з 01.01.2017 р.). Однак, з урахуванням структурної перебудови державних фінансів, в силу розвитку новітніх технологій, появи нових викликів до управління грошовими потоками до казначейства ставляться нові вимоги щодо вдосконалення його діяльності.

З метою спрощення та зручності адміністрування податків та зборів до державного та місцевих бюджетів для платників податків Казначейство України виступає з ініціативою впровадження спрощеної моделі сплати податкових платежів на єдиний рахунок. Програмний комплекс «Є-Казна» може забезпечити можливість впровадження такого єдиного рахунку для сплати податків, зборів та інших платежів до бюджетів, оскільки схожа модель в програмному комплексі вже використовується для електронного адміністрування ПДВ та акцизного податку з реалізації пального. Пропонується відкривати платникам податків у центральному апараті Казначейства рахунки, які вони зможуть поповнювати у будь-який час та на будь-яку суму коштів. Потім платник податку подаватиме до територіальних органів фіскальної служби звітність, які в свою чергу у момент виникнення податкового зобов'язання у визначені терміни бу-

дуть направляти до Казначейства електронні реєстри для подальшого перерахування коштів з єдиних рахунків платників коштів до відповідних бюджетів.

Винятком для зарахування коштів на єдиний рахунок будуть кошти для сплати ПДВ та акцизного податку з реалізації пального, оскільки вони і так сплачуються через відповідні системи електронного адміністрування. Також не доцільно зараховувати кошти на єдиний рахунок для сплати єдиного соціального внеску та податку з доходів фізичних осіб, тому що вони сплачуються під час виплати заробітної плати. Однак ці два платежі можна об'єднати в один з подальшим розподілом їх у системі казначейства.

У системі казначейства, в слід за централізацією витрат державного бюджету планується централізувати і доходи державного бюджету, передавши значну частину повноважень від територіальних органів казначейства на центральний рівень.

Станом на 14.04.2017 р. органами казначейства укладено із клієнтами 12015 договорів на дистанційне розрахункове обслуговування з використанням програмно-технічного комплексу «Клієнт Казначейства – Казначейство», у тому числі із 2750 клієнтами, які фінансуються з державного бюджету, із 9127 клієнтами, які фінансуються з місцевих бюджетів та із 138 фондами [1]. Однак на шляху переходу до дистанційного обслуговування клієнтів з використанням системи «Клієнт Казначейства – Казначейство» органи казначейства стикнулись з рядом проблем, які необхідно вирішувати для повномаштабного запровадження цієї системи, адже переваги від її застосування очевидні. Використання цієї системи дає можливість відмовитись від обміну паперовими документами, прискорити обробку інформації, зменшити кількість помилок в даних та в цілому скоротити час та кошти розпорядників та одержувачів бюджетних коштів на казначейське обслуговування.

Нині, перед Казначейством України стоїть завдання переходу на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку. Це вимагає значної співпраці з керівництвом та фахівцями органів казначейства зарубіжних країн, Світового банку, Єврокомісії, тощо.

Для ефективного вдосконалення діяльності органів Державної казначейської служби України не останню роль відіграє і матеріально-технічна база. Питання поліпшення матеріально-технічної бази є запорукою успішних реформ в системі казначейства.

Отже, пропоновані напрямки вдосконалення діяльності органів Державної казначейської служби України в процесі обслуговування бюджетних коштів вимагають внесення змін до ряду нормативно-правових актів, співпраці з іншими центральними органами виконавчої влади, покращення матеріально-технічної бази системи казначейства. Однак реалізація цих задумів дасть можливість спростити модель сплати платежів до бюджетів, спростити обслуговування розпорядників та одержувачів бюджетних коштів всіх рівнів, забезпечити обмін інформацією між різними учасниками бюджетного процесу в контексті

управління державними фінансами, забезпечити простоту та прозорість бюджетного процесу.

Література:

1. Інформація щодо підключення до системи дистанційного обслуговування клієнтів через ПТК «Клієнт Казначейства – Казначейство» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.treasury.gov.ua/ main/uk/publish/article/360225.

Лободіна З. М.

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія Тернопільського національного економічного університету, м. Тернопіль, Україна

РОЛЬ БЮДЖЕТУ У ФІНАНСУВАННІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

В умовах трансформаційних процесів, які відбуваються в Україні, та спрямовані на побудову правової і демократичної держави з соціально-орієнтованою ринковою економікою актуалізуються питання забезпечення повної реалізації задекларованих у Конституції України соціальних прав (одним із яких є право на соціальний захист) і свобод її громадян. Виконання соціальних зобов'язань держави можливе за умови проведення виваженої соціальної політики та ефективного використання такого інструменту державного регулювання соціально-економічних процесів як бюджет.

Формуванню сучасних систем соціального захисту сприяло усвідомлення необхідності створення соціальних амортизаторів ринкових ризиків. Дедалі частіше соціальний захист передбачає комплекс заходів, спрямованих на створення безпечного соціального середовища людини [1, с. 91].

Необхідною передумовою функціонування системи соціального захисту населення є формування відповідного обсягу фінансових ресурсів (у 2015 р. – це 408,2 млрд. грн. або 20,5% ВВП [2, с. 6]), вагомим джерелом яких є бюджетні кошти. Бюджетним кодексом України, зокрема статтями 87–91, регламентовано розподіл та склад видатків на фінансування соціального захисту між бюджетами різних рівнів.

Аналізуючи бюджетне фінансування соціального захисту населення, констатуємо, що поряд із зростанням номінального обсягу видатків Державного та

місцевих бюджетів України на соціальний захист в 13,4 рази з 19,3 млрд. грн. у 2004 р. до 258,3 млрд. грн. у 2016 р. зростає пріоритетність зазначеного напряму використання бюджетних коштів – частка цього виду видатків у загальному обсязі видатків зросла з 19,04% у 2004 р. до 30,91% у 2016 р. та у ВВП – з 5,6% до 10,8% відповідно.

Серед видатків Державного бюджету України на соціальний захист переважають видатки на соціальний захист пенсіонерів, місцевих бюджетів – видатки на соціальний захист сім'ї, дітей та молоді та допомогу у вирішенні житлового питання (надання субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, компенсацій і т. д.).

Основними проблемами функціонування чинної в Україні системи соціального захисту та його бюджетного фінансування є:

- невідповідність між прагненням держави забезпечити ефективний соціальний захист громадян та її фінансовими можливостями щодо практичної реалізації таких заходів, що підтверджено нижчим порівняно із зарубіжними країнами обсягом видатків на соціальний захист в Україні на одну особу;
- відсутність чітких та прозорих критеріїв адресності в наданні основних видів соціальних допомог, пільг та послуг;
- недосконаліть системи державної соціальної допомоги, оскільки окремі види соціальних виплат призначаються без урахування реальних доходів громадян (у т. ч. і через труднощі їх об'єктивного розрахунку), які претендують на їх отримання, внаслідок чого виникає нерівність у системі соціального забезпечення та спостерігається неефективне використання бюджетних коштів;
- невідповідність встановленого розміру прожиткового мінімуму як основного базового стандарту для працездатного населення мінімальним потребам людини та реаліям життя; продовження практики застосування показника «рівень забезпечення прожиткового мінімуму», що встановлюється з урахуванням реальних видаткових можливостей державного бюджету і протиправно обмежує рівень соціальної допомоги. Це не сприяє розв'язанню соціальних проблем та відображає нездатність держави забезпечити зростання життєвого рівня населення, гарантувати йому захист від бідності;
- наявність значної кількості соціальних пільг, які деформують систему соціального захисту населення. Більшість пільг, соціальних та компенсаційних виплат, передбачених у чинному законодавстві, не виконують функції пом'якшення негативних наслідків економічних перетворень в Україні для найбільш соціально незахищених категорій населення, а запроваджуються, виходячи з політичних декларацій, і спрямовані на встановлення додаткових соціальних гарантій та преференцій для певних соціальних груп, в окремих випадках – навіть безпідставно.

Отже, у зв'язку із притаманними діючій в Україні системі соціального захисту населення недоліками відчутного покращення якості та доступності надання соціальних послуг населенню не спостерігається. Зазначене призводить до посилення соціального відторгнення населення від соціального захисту.

Зважаючи на це, українська система державних соціальних стандартів, пільг, допомог, соціальних послуг, інших форм і видів соціального захисту потребує перегляду та суттєвої модернізації відповідно до європейської моделі соціального захисту та соціального забезпечення, що ґрунтується, перш за все, на нормах Європейської соціальної хартії.

В умовах обмеженості фінансових ресурсів вважаємо за доцільне змінити роль і функції держави у сфері соціального захисту. На нашу думку, держава передусім повинна створити такі умови для своїх громадян, за яких кожен зміг би забезпечити достойний рівень життя не тільки для себе, а й для своєї сім'ї. Це дасть змогу суттєво зменшити видатки бюджетів на виплату соціальних допомог, соціальне обслуговування та забезпечити реальне, а не декларативне дотримання соціальних прав людини.

Література:

1. Скуратівський В. А. Соціальна політика : навчальний посібник / В. А. Скуратівський, О. М. Палій, Е. М. Лібанова. – 2-ге вид., доп. та перероб. – К.: УАДУ, 2003. – 364 с.

2. Національні рахунки соціального захисту (НРСЗ) України у 2015 році: статистичний бюлетень / Державна служба статистики України. – К., 2017. – 133 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua.

Письменний В. В.

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія Тернопільського національного економічного університету, м. Тернопіль, Україна

ІМПЕРАТИВНІ ПРАВИЛА ІНСТИТУТУ ЦІЛЬОВИХ ФОНДІВ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Специфічним інститутом у системі місцевих фінансів є цільові фонди, утворені місцевими радами. Їх кошти мають чітко визначене спрямування та витрачаються на забезпечення потреб соціально-економічного розвитку тери-

торій. Надання місцевій владі компетенції щодо їх створення зумовлене прагматичним міркуванням розширення дохідної бази місцевих бюджетів. Водночас складний механізм витрачання коштів фондів створює додаткові перешкоди для здійснення видаткових повноважень органів місцевого самоврядування [1, с. 18]. Ці питання надзвичайно гостро дисонують в системі місцевих фінансів, призводять до деформації її розвитку.

Контроверсійний характер мають імперативні правила інституту цільових фондів органів місцевого самоврядування. В цьому сенсі пропонуємо ознайомитися з точкою зору В. Б. Тропіної: «Кожна ланка фінансової системи є відносно самостійною, так як має специфічну сферу застосування, властиві саме їй методи мобілізації коштів, а також власні методи і цілі використання фінансових ресурсів. У такому розумінні будь-який фонд фінансових ресурсів має цільове призначення» [2, с. 165]. Вивчення етимології цільових фондів дає змогу виділити низку ознак, що ідентифікують їх як самостійну ланку фінансової системи.

Так, цільове призначення коштів встановлюється ще на етапі формування ресурсної бази цього інституту: вони або доповнюють бюджетне фінансування, або відособлено використовуються на певну мету. З іншого боку, на що необхідно звернути увагу, – джерела і форми мобілізації. Наприклад, ними не можуть бути податки, збори (обов'язкові платежі), як і зрештою широкий перелік неподаткових надходжень, починаючи з доходів від власності та адміністративних зборів, завершуючи власними надходженнями бюджетних установ. Цим визначається ознака самостійності цільових фондів, утворених місцевими радами, від інституту місцевих бюджетів.

Хоча абсолютної «свободи» такі фонди не мають. Можна навести безліч аргументів, які переконують про необхідність їх виведення зі складу доходів спеціального фонду місцевих бюджетів. Принаймні більш обґрунтовано звучать доводи Л. О. Дробозіної, адже розвиток цільових фондів поза бюджетною системою веде до розпилення коштів, не дає змоги їх маневрено використовувати і концентрувати на пріоритетних напрямках [3, с. 25]. Деякі прибічники цієї гіпотези стверджують, що функціонування цільових фондів відображає концептуальну невизначеність сутності та місця таких інституцій у фінансовій системі [2, с. 167].

Незважаючи на виробленні імперативні правила інституту цільових фондів органів місцевого самоврядування, в Україні його можна ідентифікувати тільки за формальними ознаками (рис. 1). Зокрема, положення законодавства визначає: утворення фондів, затвердження положень про них належить до компетенції сільських, селищних та міських рад; цільові фонди є складовою частиною доходів спеціального фонду відповідного місцевого бюджету; порядок формування і використання цільових фондів визначається положенням про ці фонди й затверджуватися місцевою радою.

Рис. 1. Положення законодавства щодо функціонування цільових фондів, утворених місцевими радами*

* *Примітка*. Побудовано на основі [4].

Загалом же, практика функціонування інституту цільових фондів органів місцевого самоврядування вже давно демонструє наявність багатьох невирішених проблем. Як наслідок, він не несе змістовного впливу на соціально-економічний розвиток територіальних громад, особливо, коли мова йде про корупційну складову формування і використання ресурсної бази. Натомість в ідеальному варіанті його кошти, як складова частина спеціального фонду місцевих бюджетів, мали б виступати, якщо не основною, то додатковою фінансовою та матеріальною основою діяльності місцевої влади.

Література:

1. Письменний В. В. Місцеві фінанси : навч. посіб. / В. В. Письменний. – Тернопіль : Видавн.-поліграф. центр «Економічна думка», 2012. – 200 с.

2. Тропіна В. Б. Цільові фонди у фінансовій системі України / В. Б. Тропіна // Наукові праці НДФІ. – 2005. – Вип. 4. – С. 165–173.

3. Финансы : учеб. для вузов / Под ред. проф. Л. А. Дробозиной. – М. : ЮНИТИ, 2001. – 527 с.

4. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 № 280/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр.

Квасниця О. В.

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія Тернопільського національного економічного університету, м. Тернопіль, Україна

Вишньовська К. С.

головний спеціаліст організаційного відділу ради управління організаційно-виконавчої роботи ТМР, слухач ЦПМ державної служби ННІПОТ ТНЕУ

ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Для забезпечення соціально-економічного розвитку територій перед органами місцевого самоврядування постійно постають завдання пошуку стабільних джерел фінансування. В умовах дефіциту власних доходів місцевих бюджетів ґрунтовне вивчення й оцінювання наявних і потенційних фінансових можливостей органів місцевого самоврядування є досить актуальним напрямом дослідження, оскільки дозволяє знайти шляхи вирішення проблемних питань фінансового забезпечення розвитку територіальних громад.

Актуальність питань забезпечення органів місцевого самоврядування реальними власними джерелами фінансування потребує вивчення та теоретичного обґрунтування економічного змісту фінансового потенціалу органів місцевого самоврядування.

Волковський Є.І. під фінансовим потенціалом місцевого самоврядування розуміє спроможність органів місцевого самоврядування до мобілізації достатнього обсягу фінансових ресурсів за допомогою наявних механізмів з метою забезпечення сталого розвитку та функціонування відповідної території [2, с. 40].

Тимошенко О.В. фінансовий потенціал територіальної громади розглядає як спроможність системи місцевого самоврядування щодо оптимального залучення та раціонального й ефективного використання фінансових ресурсів з урахуванням можливостей розширення та поповнення їх у довгостроковій перспективі для забезпечення функціонування й розвитку територіальної громади [5, с. 125].

Головними складовими фінансового потенціалу місцевого самоврядування виступають бюджетний потенціал місцевого самоврядування та фінансовий потенціал підприємств комунальної форми власності.

Найбільш широко структуру фінансового потенціалу місцевого самоврядування розглядає М. П. Бадида. Вона розглядає наступні елементи фінансового потенціалу місцевого самоврядування: місцеві бюджети, фінансові ресурси

цільових фондів, кошти фінансових інститутів, муніципальні запозичення, фінансові ресурси місцевого господарства, житловий і нежитловий фонди, рухоме і нерухоме майно, майнові права, земельний фонд і природні ресурси, інші доходи, фінансові ресурси та майно [1,с. 92].

Сидор І.П. акцентує, що сама наявність місцевих бюджетів закріплює економічну самостійність органів місцевого самоврядування, активізує господарську діяльність місцевої території, дозволяє їм розширювати економічний потенціал місцевої території, виявляти та використовувати резерви фінансових ресурсів, тобто збільшувати обсяг фінансового потенціалу місцевого самоврядування [4, с. 98-99].

Реформа фінансової децентралізації, результати якої спрямовуються на підвищення власної фінансової спроможності регіонів потребує переосмислення ролі і значення місцевого самоврядування в забезпеченні заходів реалізації політики регіонального розвитку, а також міри відповідальності за результати та ефект від її впровадження.

При цьому зауважимо, що роль органів місцевого самоврядування у формуванні власної фінансової бази залежить не тільки від переданих їм джерел наповнення місцевих бюджетів, а й від якості та повноти реалізації заходів щодо управління наявним фінансовим потенціалом.

Відтак, посилення ролі органів місцевого самоврядування у створенні фінансової бази та нарощенні фінансового потенціалу територій полягає у використанні наступних інструментів які складають основу фінансового забезпечення місцевого самоврядування та регулювання економічного розвитку: інвестиції з чистого операційного прибутку; місцеві запозичення; доходи від розміщення муніципальних облігацій; кошти фондів розвитку; кошти проектів та гранти [3, с. 139].

У цьому контексті зазначимо, що з метою збільшення фінансової незалежності місцевих бюджетів в Україні доцільно посилити реформи в частині фіскальної децентралізації шляхом розширення бази оподаткування місцевих податків і зборів та реформування механізмів справляння регулюючих загальнодержавних податків, а саме – податку на доходи фізичних осіб та податку на прибуток підприємств. Окрім того, органи місцевого самоврядування повинні вдаватися до активних дій щодо ефективного формування та використання коштів місцевих бюджетів, так як внесені зміни до бюджетного та податкового законодавства не дадуть позитивних результатів. Зокрема, для збільшення бюджетних доходів органи місцевого самоврядування повинні вживати заходи щодо детінізації доходів населення, збільшення податкової бази адміністративно-територіальних одиниць тощо.

Отже, фінансовий потенціал дозволяє оцінити фінансові можливості, наявні та потенційні фінансові ресурси, які можуть бути використані для соціально-економічного зростання як окремої територіальної громади, адміністративно-територіальної одиниці, так і країни, у цілому.

Література:

1. Бадида М. П. Податкова база місцевого самоврядування : монографія / М.П.Бадида. – Ужгород, 2010. – 408 с
2. Волковський Є.І. Фінансовий потенціал місцевого самоврядування (на прикладі столиці України – міста Києва): дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Волковський Євген Ігорович. – Київ, 2015. – 284 с.
3. Матвеєва О.Ю. Розширення можливостей органів місцевого самоврядування щодо фінансового забезпечення розвитку регіонів / О.Ю. Матвеєва, А.Ю. Мулько // Теорія та практика державного управління. – 2015. – Вип. 4(51). – С. 138-145.
4. Сидор І.П. Загальнодержавні податки і збори у системі доходів місцевих бюджетів // Матеріали Загальноуніверситетської наукової конференції професорсько-викладацького складу «Методологічні проблеми фінансової теорії і практики в умовах проведення системних реформ». – Тернопіль, 10 квітня 2013 р. – С. 98-102.
5. Тимошенко О.В. Фінансовий потенціал як основа соціально-економічного розвитку територіальної громади / О.В. Тимошенко // Вісник університету банківської справи національного банку України. – 2012. – №1(13). – С. 123-126.

Семенець І. В.

кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри економіки підприємства
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна

ДО ПИТАННЯ ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ БЮДЖЕТНОГО ОБЛІКУ

Чіткої відправної дати виникнення бюджетного обліку, як і обліку загалом, встановити практично неможливо.

Зокрема, батьківщиною бюджетного обліку можна сміливо вважати Стародавній Єгипет. Всі засоби виробництва Давнього Єгипту були в державній власності. Єгипет був повністю централізованою державою. Від імені владики-фараона ним управляли чиновники-писарі. Звідси можна зробити висновок, що саме при зародженні бюджетного обліку зародилася дзеркальна натуралістична концепція обліку – яка передбачала якомога точніше описати рух цінностей.

Подальший розвиток бюджетний облік отримав у Вавилоні де Законами Хаммурабі (1790-1752 рр. до н. е.) наказувалося храмам вести державне рахівництво [4].

Цікаві моменти можна виокремити і з облікової культури Стародавньої Персії, яка за часів правління Дарія 1-го (522-486 рр. до н. е.) отримала новий устрій і облік досягнув свого розквіту. В цей період людина, яка займалася обліком, отримувала майже офіційну назву – «очі і вуха царя». Особливість державного обліку полягала в тому, що паралельно до звичайного обліку, вівся журнал анонімних листів, в якому контролери вели таємний облік, матеріали якого використовували для послідуючого контролю. Незважаючи на такий чіткий контроль за діяльністю державних облікових працівників не існувало періодичної звітності яку подавали із сатрапій царю. Звіти по надходженню і витрачанню сум кожного сатрапа надавались лише за окремою вимогою царя [1].

Регламентувався державний облік і в Стародавній Індії, зокрема в Законах Ману є постанови, пов'язані з порядком отримання державних доходів і здійснення витрат, в них є точне зазначення того, що фінансові чиновники держави зобов'язані щорічно представляти царю звіт по всіх доходах і витратах з коштів державної скарбниці.

Цікаві моменти знаходимо в обліку державної власності в Стародавній Греції. Тут у державному господарстві реєструвалися тільки факти надходження і видачі готівки, а також зустрічалися і залікові платежі, і перекази платежів в інші каси.

Зберігання грошей було своєрідним і чимось наближено нагадує складання кошторису та контроль за використанням бюджетних коштів. Так, на кожен вид доходів відкривався окремий глек, якому привласнювався буквений індекс. На конкретні витрати можна було брати гроші тільки з певного глека.

Зберігалися дані кошти в спеціальному приміщенні. ключ від нього знаходився у одного чиновника, а ключ від приміщення, де зберігалася документація, – у іншого чиновника, причому заборонялося цими ключами обмінюватися.

Заслуговує на увагу і звітність тогочасних державних установ, адже вони були зобов'язані представляти свої звіти із суворою періодичністю. Подані звіти підлягали детальному контролю, своєрідність якого полягала в тому, що спочатку, державні чиновники складали на основі первинних документів паралельний звіт і зіставляли його з представленим. Після перевірки та усунення помилок звіти храмів та державних установ записувалися на мармурові або бронзові дошки і виставлялися в народному зібранні, в огорожах храмів, упродовж доріг [3].

Подальшим етапом розвитку бюджетного обліку є облік у Стародавньому Римі. Для управління такою велико імперією необхідно було володіти достовірною інформацією про наявні ресурси та місця їх перебування. З цією метою в масштабах держави, а також, аналогічно, і в кожній провінції велися спеці-

альні облікові книги, що отримали назву бреваріум (*Brevarium*), де відбивалися як кошторисні асигнування, так і їх виконання в розрізі окремих статей. Надалі в літературі цей регістр отримав назву книги імперських рахунків, яку багато авторів розглядають як перший баланс державного господарства [2].

Для державного обліку, як і для всієї Римської імперії, був характерний страшний бюрократизм. Проте, стосовно питань бухгалтерського обліку, це мало неабиякий позитивний ефект. Мова йде про питання документування господарських операцій. Даний прийом був відомий і успішно застосовувався ще за часів Стародавнього Єгипту, однак в Римі народжується правило: «нічого із слів», тобто положення про непохитність документування всіх фактів господарського життя, і там, де операції не оформляли документально, складали виправдувальні записки. І такий підхід залишається незмінним до цього часу.

У Римі облік державних і, зокрема, армійських фінансів був зосереджений в руках квесторів, які контролювали всі операції, пов'язані з рухом грошей. Вони виплачувалися тільки при представленні первинних документів, що служили єдиною підставою для складання записів [3].

Таким чином можемо наголошувати на тому, що окремі елементи бюджетного обліку розпочали своє формування в сиву давнину. І досить розвинулися в епоху античності, заложивши фундамент для подальшого його формування в сучасному розумінні цього слова, яке практично відбулося за твердженням багатьох авторів у XVII столітті.

Література:

1. Остап'юк М.Я. Історія бухгалтерського обліку [Текст] : навч. посібник // М.Я. Остап'юк, М.Р.Лучко, Й.Я. Даньків. – вид. 2-ге вид. виправ. і доповн. – К.: Знання, 2009. – 278 с.

2. Свірко, С. В. Організація бухгалтерського обліку в бюджетних установах [Текст] : навч. посібник / С. В. Свірко. – Вид. 2-ге, без змін. – К. : КНЕУ, 2006. – 380 с.

3. Соколов Я. В. История бухгалтерского учета [Текст]: Учебник / Я.В. Соколов, В.Я. Соколов. – М.: Финансы и статистика, 2004. – 272 с.

4. Малькова Т.Н. Древняя бухгалтерия: какой она была? / Т.Н. Малькова. – М.: Финансы и статистика, 1995. – 304 с.

Вівчар О. І.

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань Тернопільського національного економічного університету, м. Тернопіль, Україна

АДАПТАЦІЯ СТРАТЕГІЧНОГО МЕХАНІЗМУ СОЦІОГУМАНІТАРНОГО ВЕКТОРА В КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

Звертаємо увагу на те, що в сучасних умовах турбулентності економічних процесів, інструменти управління соціогуманітарними чинниками – це специфічні засоби, знаряддя, за допомогою яких здійснюється реалізація соціальних зобов'язань держави та підприємств. В таких умовах функціонування важливим аспектом є формування ефективного організаційно-економічного механізму управління даною науковою проблематикою. Механізм управління соціогуманітарними чинниками економічної безпеки підприємств – це система організаційно-економічних і правових заходів із запобігання соціально-економічним загрозам, що охоплює такі елементи: об'єктивний і всебічний моніторинг соціально-економічної політики держави та підприємницьких структур зокрема, з метою виявлення та прогнозування внутрішніх і зовнішніх загроз у соціальній сфері; вироблення гранично допустимих значень соціально-економічних показників, недотримання яких призводить до нестабільності й соціальних конфліктів; діяльність держави щодо виявлення та запобігання внутрішнім і зовнішнім загрозам у соціальній сфері економічної безпеки підприємств. Як основу механізму управління соціогуманітарної складової економічної безпеки підпримємств слід розглядати сукупність об'єктивних залежностей і зв'язків між явищами і процесами соціально-економічного життя в їхньому саморозвитку та динаміки.

Вважаємо за доцільним акцентувати увагу на тому, що у структурі механізму управління соціогуманітарними чинниками економічної безпеки підприємств слід виокремити такі підсистеми в межах єдиного механізму: підсистема самозабезпечення необхідних параметрів соціальної взаємодії і розвитку підприємств; підсистема державного регулювання стану соціальної безпеки підприємницьких структур.

У контексті досліджуваної проблематики можна стверджувати, що основними проблемними аспектами управління соціогуманітарними чинниками економічної безпеки підприємств є наступними: високий рівень тіньової зайнятості; велика кількість економічно неактивного населення працездатного віку; відставання якості робочої сили від потреб сучасної економіки; дисбаланс між попитом та пропозицією робочої сили практично за всіма групами професій; суттєвий рівень безробіття серед молоді; низький рівень підприємницької ініціативи громадян [2].

Неможливо залишити поза увагою те, що при формуванні стратегічних орієнтирів економічної безпеки підприємств в контексті зміцнення соціогуманітарної компоненти необхідно включати такі складові: діагностика кризових ситуацій соціогуманітарної сфери підприємницьких структур; поділ об'єктивних і суб'єктивних негативних впливів на соціогуманітарну сферу підприємств; визначення переліку заходів щодо запобігання загрозам економічної безпеки підприємств; оцінка ефективності планованих заходів з точки зору нейтралізації негативних впливів на соціогуманітарну сферу; оцінка ефективності пропонованих заходів щодо усунення загроз економічної безпеки підприємств соціогуманітрної компоненти [3].

Досліджуючи дану наукову проблематику вбачаємо за необхідне зазначити, що до основних пріоритетів соціогуманітарної політики підприємств, слід віднести: соціальну політику підприємств зі створення умов для реалізації соціального потенціалу працівників, соціальну політику щодо розвитку соціальних відносин, соціальну політику, спрямовану на формування та забезпечення соціальної безпеки працівників.

У таких умовах, практичними організаційними заходами, що забезпечують реалізацію стратегії зміцнення економічної безпеки підприємств в контексті соціогуманітарної компоненти є: створення координаційного центру соціогуманітарної сфери на чолі з керівником організації, оперативним органом якого є служба безпеки; розроблення і затвердження наказом по підприємству нормативно-методичного забезпечення соціогуманітарної стратегії; ресурсне забезпечення і цільове використовуванням ресурсів з метою покращення соціогуманітарної компоненти [1].

Акумулюючи вище описане зазначаємо, що пріоритетними напрямами соціогуманітарної та економічної політики в системі економічної безпеки підприємств, спрямованої на стале підвищення рівня доходів та якості життя працівників, має стати забезпечення конкурентоспроможності національного виробництва підприємств у матеріальній сфері завдяки випереджальному підвищенню продуктивності праці, поліпшенню організаційної та технологічної структури національної економіки.

Література:

1. Вівчар О. І. Домінуючі тенденції та сучасні проблемні аспекти соціогуманітарного чинника економічної безпеки підприємницьких структур / О. Вівчар // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [«ОСББ: досвід, виклики, перспективи»] – ТНТУ ім. І. Пулюя – Тернопіль, 30 січня 2017 року. – С. 47-48.

2. Вівчар О. І. Соціальна безпека: [Навчальний посібник] / О. І. Вівчар, А. П. Колесніков – Тернопіль: ФО-П Шпак В. Б., 2015. – 146 с.

3. Трощинський В. П. Соціогуманітарні пріоритети суспільного розвитку України / В. П. Трощинський, В. А. Скуратівський // Вісник НАДУ – 3'2013. – С. 106-113.

Зяйлик М. Ф.

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту у виробничій сфері Тернопільського національного технічного університету ім. І. Пулюя, м. Тернопіль, Україна

СУЧАСНИЙ ЄВРОМАРКЕТИНГ: ТЕОРІЯ ТА ПРАГМАТИКА

В сучасних умовах турбулентності економічних процесів, слід зазначити, що Євромаркетинг залишається залежним від процесів уніфікації, інтернаціоналізації та глобалізації. Євромаркетинг нерозривно пов'язаний з Європейським внутрішнім ринком. Євромаркетингу можна дати таке коротке визначення «маркетинг в країнах, які утворюють Євросоюз» [1]. Якщо взяти змістовніше визначення, то слід враховувати, що він займає середину між регіональним та глобальним маркетингом, описуючи європейські елементи міжнародного маркетингу, але залишається в той же час з основами стандартизації та диференціації. Також можна визначити Євромаркетинг як застосування стратегії і елементів маркетингу-мікс («4Р»: продукт, ціна, розподіл, просування) до особливих умов Європейського внутрішнього ринку.

Створення ЄВР, тісно пов'язане з впровадженням нових норм, правил і стандартів, спричинило зміну ситуації в європейському маркетингу. ЄВР поставив нові вимоги до маркетингу, який у цій новій ситуації повинен був змінюватись і пристосовуватись до нових ринкових умов. Змінились також чинники маркетингового середовища: політико-правові, економічні, науково-технологічні та соціально-культурні. Основні зміни настали в сфері умов діяльності підприємств, що виникли зі зміною господарської політики ЄС. До цих (системних) умов належать: елементи, зв'язані з процесом створення ЄВР (лібералізація ринку послуг і капіталу, лібералізація податкових бар'єрів, знесення торгових перешкод, знесення кордонів) та політика об'єднання в окремих галузях економіки (конкурентна політика, телекомунікаційна політика, енергетична, аграрна, валютна політики). Такі системні умови створюють рамки і обмеження в діяльності та роботі підприємств на єврринку. Тому підприємствам приходиться пристосовуватись до нових ринкових умов шляхом впровадження євромаркетингу.

Етноцентрична орієнтація – є основою міжнародної економічної діяльності і являється початковою стадією інтернаціоналізації, та для маркетингових цілей має мале значення. Ця орієнтація полягає у проектуванні ринкових дій, а саме аналізі ринку, вибору ринку, визначенні цілей, стратегій та інструментів маркетингу-мікс європейського ринку. Підприємства концентруються на утриманні позицій на національному ринку, а закордонні ринки здобувають за допомогою такої самої стратегії, як вітчизняний ринок, найчастіше у формі простого об'єднання типу спільних підприємств.

Євроцентрична орієнтація – є специфічною формою регіоцентричної орієнтації, є найбільш пристосованою до умов ЄВР і дозволяє найповніше застосувати євромаркетингову концепцію. Євроцентрична орієнтація може реалізовуватись в рамках євромаркетингу, як наприклад, об'єднання США та Канади в один регіон [2]. Регіоцентрична орієнтація є основою створення євромаркетингу, полягає у поєднанні діяльності на закордонних ринках гомогенних груп держав, які потім опрацьовуються однаково в рамках однієї групи. Регіоцентрична маркетингова концепція описується як створення євроцентричного маркетингу, коли на основі високого рівня стандартизації настає концентрація на певних регіональних частинах ринку (виготовляється товар в одній країні ЄС, а призначений для задоволення потреб європейського споживача).

Поліцентрична орієнтація – отримала розвиток в останні кілька десятків років в зв'язку зі створенням міжнародних підприємств, які концентрують свою стратегічну діяльність на багатьох національних ринках. В рамках цієї стратегії не береться єврринок в загальному, а лише конкретні ринки конкретних держав, для яких визначаються різні концепції, цілі та стратегії в локальних філіях підприємств з призначенням лише на конкретний локальний ринок.

Геоцентрична орієнтація – застосування стандартизованої маркетингової концепції у всіх країнах, а також означає новий напрям конкурентної боротьби, ціллю якої є зміцнення міжнародної конкурентної активності, в основному, великих концернів. Ця орієнтація характеризується високим рівнем стандартизації та також низьким рівнем диференціації на всіх рівнях маркетингової концепції. Її рисою є опрацьовування однорідного світового ринку, для якого залишаються описані однорідні завдання, цілі та стратегії, виготовлені в світовій централі фірми і також реалізований єдиний маркетинг-мікс [3].

Резюмуючи вище описане слід зазначити, що Євромаркетинг вимагає застосування відповідної комбінації окремих елементів комплексу євромаркетингу, спрямованих на побудову уніфікованої маркетингової концепції на всій території єврринку. Аналіз елементів євромаркетингу дає підстави зробити деякі висновки. Сьогодні існує певна диференціація елементів євромаркетингу, насамперед стратегії євроціни та деяких інструментів стратегії європросування між окремими регіонами Європейського Внутрішнього Ринку. Вплив на дану ситуацію мають насамперед: економічна, правова, менталітетна та культурна різниця між регіонами та країнами ЄВР, яка найближчим часом може змінюватися.

Література:

1. Вівчар О. І. Ефективність використання маркетингових стратегій / О. І. Вівчар // Галицький економічний вісник. – 2011. – № 2(31) – С. 166–173.

2. Вівчар О. І. Інноваційний маркетинг як особливий вид цілеспрямованої творчої діяльності підприємств / О. І. Вівчар, Зяйлик М. Ф. // Сталий розвиток економіки. – Всеукраїнський науково-виробничий журнал – 1'2013 [18]. – С. 311–314.

3. Зяйлик М.Ф., Зяйлик Л.Б. Євромаркетинг: Навчальний посібник / М.Зяйлик, Л.Зяйлик. – К.: Кондор, 2009. – 226 с.

Краснолуцька Л. М.

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування Подільського державного аграрно-технічного університету

Гошовська Г. М.

студентка магістратури Подільського державного аграрно-технічного університету, м. Кам'янець-Подільський, Україна

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ БАЛАНСУ, ЗВІТУ ПРО СУКУПНИЙ ДОХІД ТА ЗВІТУ ПРО РУХ ГРОШОВИХ КОШТІВ

Суть терміну «фінансові ресурси» як наукового поняття у вітчизняній економічній науці до цього часу не має загальноприйнятого трактування. У фундаментальних наукових працях і підручниках фінансові ресурси ототожнюються з їх джерелами формування, грошовими коштами, зовнішнім фінансуванням. Це ж саме спостерігається і у зарубіжному інформаційному просторі, що вносить велику плутанину в елементарні поняття, на котрих базується облікова і фінансова політика підприємства. Синтезуючи різні дефініції, можна зробити висновок, що фінансові ресурси підприємства – це частина грошових надходжень, призначених для виконання зобов'язань і здійснення витрат для забезпечення розширеного відтворення [1, 2, 3].

В умовах ринкової економіки фінансисти оперують поняттям «капітал», що є для фінансиста-практика реальним об'єктом, на який він може постійно впливати з метою одержання нових доходів підприємства. У цій якості капітал для фінансиста – об'єктивний фактор виробництва. Таким чином, капітал – це частина фінансових ресурсів, що задіяна підприємством в оборот і приносить доходи від цього обороту. У такому розумінні капітал виступає як перетворена форма фінансових ресурсів.

У наведеному трактуванні принципове розходження між фінансовими ресурсами і капіталом полягає в тому, що на будь-який момент часу фінансові ресурси більше чи дорівнюють капіталу підприємства. Така рівність свідчить, що

у суб'єкта підприємницької діяльності немає ніяких фінансових зобов'язань і всі наявні фінансові ресурси залучені в оборот. Однак це зовсім не означає, що чим ближче розмір капіталу наближається до розміру фінансових ресурсів, тим ефективніше працює підприємство. У реальному житті рівності фінансових ресурсів і капіталу у працюючого підприємства не буває. Фінансова звітність в усьому світі будується так, що різницю між фінансовими ресурсами і капіталом знайти неможливо, оскільки в стандартній звітності представлені не фінансові ресурси як такі, а їхні перетворені форми – зобов'язання і капітал [4].

З визначення фінансових ресурсів випливає, що за походженням вони поділяються на внутрішні (власні) і зовнішні (залучені). У свою чергу внутрішні в реальній формі представлені в стандартній звітності у вигляді чистого прибутку й амортизації, а в перетвореній формі – у вигляді зобов'язань перед працівниками підприємства, податковими органами, позабюджетними фондами й іншими підприємствами.

Зовнішні чи залучені фінансові ресурси поділяються також на дві групи: власні і позикові. Такий поділ обумовлений формою капіталу, у якій він вкладається зовнішніми учасниками в розвиток даного підприємства як підприємницький чи як позиковий капітал. Відповідно результатом вкладень підприємницького капіталу є утворення залучених власних фінансових ресурсів, результатом вкладень позикового капіталу – позикових коштів.

Підприємницький капітал являє собою капітал, інвестований у різні підприємства з метою одержання прибутку і прав на управління цими підприємствами. Позичковий капітал – це грошовий капітал, наданий у борг на умовах зворотності і платності. На відміну від підприємницького капіталу, позичковий не вкладається у фірму, а передається їй у тимчасове користування з метою одержання процентів. Цим видом бізнесу займаються спеціалізовані кредитно-фінансові інститути (банки, кредитні спілки, страхові компанії, пенсійні фонди, інвестиційні фонди).

На практиці підприємницький і позичковий капітали тісно пов'язані. Сучасне ринкове господарство дуже диверсифіковане, тобто розосереджене як за видами діяльності, так і в просторі. Диверсифікованість сьогодні є одним з найважливіших факторів забезпечення стабільності та стійкості ринкового господарства і його фінансової системи. Але поглиблення диверсифікованості неминуче веде до ускладнення руху фінансових потоків і капіталу, розширенню застосування у фінансовій практиці спеціальних інструментів, що істотно ускладнює фінансову роботу підприємства. Ці явища привели до якісної зміни традиційної схеми обороту капіталу.

Дотепер мова йшла про фінансові ресурси і капітал, що мають одну й ту саму природу – гроші. Але фактично в грошовій формі капітал підприємства скільки-небудь тривалий час залишатися не може, оскільки він повинен заробляти нові доходи. Перебуваючи в грошовій формі як залишки коштів у касі підприємства або на його поточних рахунках в банку, вони не приносять чи майже не приносять доходів. У цьому зв'язку важливо зрозуміти суть метамор-

фози капіталу з грошової форми в продуктивну, що має здатність приносити дохід. Саме цю метаморфозу як процес перетворення капіталу з грошової форми в продуктивну слід вважати фінансуванням.

Література:

1. Слав'юк Р.А. Фінанси підприємств: підручник. – К.: Знання, 2010. – 550 с.

2. Ван Хорн Джеймс С., Вахович, Джон М. Основы финансового менеджмента : Пер. с англ. – М.: ООО «И.Д. Вильямс», 2008. – 1232 с.

3. Брейли Ричард, Майерс Стюарт Принципы корпоративных финансов / Пер. с англ. Н. Барышниковой. – М.: ЗАО «Олимп–Бизнес», 2008. – 1008 с.

4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: затверджено наказом Міністерства фінансів України 07.02.2013 р. № 73 (Із змінами внесеними наказами Мінфіну від 27.06.2013 р. №627 від 08.02.2014 р. №48) URL: http://buhgalter911.com/Res/NPSBO/NPSBO1.aspx (дата звернення 12.04.2017)

Горин В. П.

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів імені С. І. Юрія Тернопільського національного економічного університету, м. Тернопіль, Україна

ДОМІНАНТИ ФОРМУВАННЯ ТРУДОВИХ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ПЕРЕХІДНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Визначальним завданням економічної політики сучасної цивілізованої держави є забезпечення стійкого підвищення суспільного добробуту. В умовах ринку фінансова основа суспільного добробуту закладається у приватному секторі економіки. Ефективне функціонування підприємств різних форм власності створює передумови для збільшення доходів не тільки їхніх власників, але й дає можливість підвищувати рівень оплати праці найманих працівників. Зважаючи на це, перспективи підвищення суспільного добробуту в економічних системах будь-якого типу в першу чергу пов'язані з темпами економічного зростання. Після десятиліття економічної рецесії, 2000-2008 роки були позначені стійким економічним піднесенням, обумовленим завершенням формування необхідних ринкових інститутів, адаптацією суб'єктів господарювання до нових економічних реалії. Стабілізація економічної ситуації та прискорене

зростання економіки дало змогу забезпечити підвищення добробуту основної маси населення. Воно виявилось насамперед у нарощуванні номінальних і реальних доходів населення, підвищенні рівня соціальних стандартів і гарантій.

Кризові явища у вітчизняній економіці у 2009 році негативно позначились на показниках соціально-економічного розвитку. Зниження реального обсягу ВВП у 2009 році склало 15,1% і виявилось найвищим за період після 1994 року. Погіршення макроекономічної ситуації призвело до зниження рівня суспільного добробуту – вперше за період з початку відновлення економіки скоротилися сукупний обсяг фонду оплати праці, відбулось значне падіння реальних доходів населення. Відновлення позитивної економічної динаміки у 2010-2013 рр. супроводжувалось прискореним ростом доходів населення. У 2010 році при реальному зростанні ВВП на 4,1% реальні наявні доходи населення підвищились аж на 17,1%, у 2011 році – відповідно на 5,4% та 8,0%. Особливо помітним було швидке нарощування реальних доходів населення у 2012-2013 рр., коли на фоні фактичної стагнації економіки мало місце зростання реальних наявних доходів населення на 13,9% у 2012 році та 6,1% – у 2013 році.

Ускладнення суспільно-політичної та економічної ситуації в країні, що стало наслідком іноземної агресії проти України після Революції Гідності, призвело до різкого зниження основних макроекономічних показників розвитку держави. Так, ВВП у 2014 р. скоротився на 6,6%, у 2015 р. – ще на 9,8%. За складних економічних умов, спричинених закриттям традиційних ринків збуту вітчизняної продукції, дефіцитом валюти і кількаразовою девальвацією гривні доходи населення різко впали. Так, у 2014 р. вони знизились на 11,5%, у 2015 р. – на 22,3%.

Поступальне зростання доходів населення на фоні суперечливої динаміки економічного розвитку та несприятливих умов для ведення бізнесу дає підстави констатувати, що воно мало інфляційну природу. Зокрема, при номінальному зростанні наявних подушних доходів населення за 2003-2016 рр. у 10,9 рази, у реальному вимірі вони збільшились всього вдвічі. Причини такої динаміки у тому, що в Україні вагомий вплив на формування тенденцій в оплаті праці та доходах населення справляють позаекономічні чинники. На думку експертів, уряд доволі часто використовує економічно необґрунтоване збільшення соціальних стандартів, оплати праці в бюджетній сфері для досягнення поточних економічних та політичних цілей. По-перше, зростання номінальних доходів населення активізує інфляційні процеси і девальвацію гривні, що в свою чергу викликає зростання обсягів надходжень непрямих податків до бюджету. Відтак, «розкручування» інфляції дає змогу поліпшити показники виконання планових обсягів доходів бюджету. По-друге, оскільки рівень доходів є одним із найбільш чутливих соціальних подразників, підвищення рівня зарплати чи соціальних виплат завжди позитивно сприймається суспільством, а тому є «популярним» інструментом підвищення електоральних симпатій.

Підтвердженням вагомого впливу позаекономічних чинників на тенденції в оплаті праці є стійка тенденція до перевищення темпів зростання заробітної

плати над темпами підвищення продуктивності праці. Для прикладу, у 10-ти із 15-ти останніх років середня зарплата зростала швидше, ніж продуктивність праці. Більш того, стримане зростання рівня оплати праці порівняно з ростом продуктивності у 2014-2015 рр., на наше переконання, зовсім не свідчило про зміну підходів до реалізації економічної політики, а було продиктоване необхідністю спрямування коштів на зміцнення обороноздатності країни (рис. 1).

Рис. 1. Темпи зростання продуктивності праці та середнього розміру заробітної плати в Україні у 2001-2016 рр., %

На думку М. Семикіної, випереджувальне зростання рівня оплати праці порівняно з продуктивністю має певне виправдання тільки у нетривалому періоді, адже повністю суперечить світовій практиці і теоретичним засадам економіки, свідчить про відсутність зв'язку між механізмом оплати праці та результатами діяльності галузей економіки, втрату керованості в управлінні продуктивністю праці [1]. Однак, важко не погодитись з позицією Г. Кулікова, що внаслідок безпрецедентного знецінення вартості робочої сили на початку 90-х років відставання рівня оплати праці в Україні порівняно з розвинутими країнами ЄС набагато перевищує відповідне відставання продуктивності праці [2, с. 4]. Така невідповідність є свідченням надмірної експлуатації робочої сили. Звісно, в умовах масового безробіття та високої монополізації вітчизняної економіки досягти еквівалентності оплати праці й трудових зусиль практично не можливо. Разом з тим, надмірні масштаби нееквівалентності обміну здійснених трудових зусиль та отриманого доходу є неприйнятними та мають бути об'єктом уваги з боку органів державної влади.

Література:

1. Семикіна М. В. Продуктивність праці: методологія вимірювання, передумови зростання / М. В. Семикіна // Наукові праці КНТУ. Економічні науки. – 2010. – Вип. 17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_17_ekon/stat_17/70.pdf

2. Куликов Г. Т. Шляхи регулювання оплати праці в Україні / Г. Т. Куликов // Праця і зарплата. – 2008. – № 29 (6 серпня). – С. 4-6.

Савчук С. В.

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія Тернопільського національного економічного університету, м. Тернопіль, Україна

Дем'янюк А. В.

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія Тернопільського національного економічного університету, м. Тернопіль, Україна

ОРГАНИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

В умовах здійснення реформи децентралізації, що передбачає збільшення економічних важелів впливу на місцевому рівні, мобільність системи управління та сталі демократичні засади функціонування територій, органи місцевого самоврядування набувають особливого значення у забезпеченні розвитку інклюзивної освіти в Україні. Згідно з ЮНЕСКО інклюзивна освіта передбачає забезпечення у навчанні, участь у культурно-спортивних заходах і громадському житті учнів з особливими потребами та зменшення можливостей їх виключення з процесу освіти та навчання.

Таким чином, головною метою інклюзивної освіти є дотримання прав людини та принципу рівності, а також – усунення бар'єрів в системі освіти для дітей з особливими потребами.

Важливим у контексті розвитку інклюзивної освіти в Україні (див. рис. 1) є затвердження Концепції розвитку інклюзивної освіти від 01.10.2010 р., якою визначено загальні положення; мета, завдання, принципи; шляхи її впровадження; очікувані результати та фінансове забезпечення [2]. Зокрема, джерелами фінансування встановлено кошти державного бюджету і місцевих громад, а також – громадських, благодійних і міжнародних організацій.

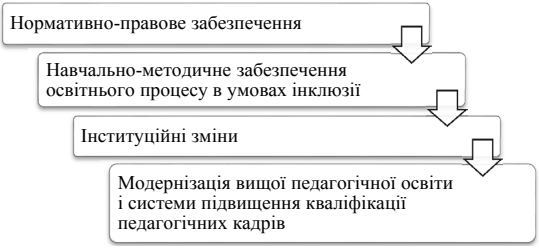

Рис. 1. Напрями розвитку інклюзивної освіти в Україні*

* Складено на основі [2].

Як зазначалося вище, в сучасних умовах децентралізації відбувається зміцнення фінансової бази на місцевому рівні та посилення ролі органів місцевого самоврядування у соціально-економічному розвитку територій. Тому, в умовах наближення прийнятих управлінських рішень до потреб громадянського суспільства, на місцевому рівні необхідно сприяти всебічному забезпеченню потреб усіх громадян.

Так, Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» регламентовано можливість прийняття органами місцевого самоврядування програм соціально-економічного та культурного розвитку, а також цільових програм з інших питань місцевого самоврядування [1]. Це, зокрема, дозволяє їм затверджувати й безпосередньо реалізувати місцеві програми розвитку освіти, в тому числі інклюзивної освіти, з урахуванням особливостей соціального розвитку відповідних територій та виходячи з окреслених пріоритетів та власних фінансових можливостей з метою максимального задоволення населення локальними суспільними благами. Отже, саме органи місцевого самоврядування повинні бути наділені достатніми повноваженнями щодо забезпечення доступності та створення умов розвитку інклюзивної освіти на місцевому рівні. Це, відповідно, потребує оптимізації та чіткого розмежування повноважень органів влади різних рівнів у формуванні та реалізації освітньої політики в умовах інклюзії.

Із впровадженням процесів децентралізації активізується залучення населення до прийняття управлінських рішень на місцях, зокрема й у сфері освіти, що дасть змогу забезпечити їх прозорість, а також посилить партнерські взаємовідносини між органами влади, закладами освіти та громадськістю. В контексті зазначеного саме громадські слухання можна вважати найбільш ефективною формою залучення громадян до розв'язання важливих завдань освітнього процесу. Це створить для громад реальні можливості контролювати як процес управління та розвиток інклюзивної освіти загалом, так і безпосередньо впливати на вирішення нагальних проблем відповідно до окреслених пріоритетів, розподіл фінансових ресурсів, якісне надання освітніх послуг усім громадянам.

Література:

1. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» зі змінами та доповненнями. – [Електронний Ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/Z970280.html.

2. Концепція розвитку інклюзивної освіти. Наказ міністерства освіти і науки України від 01.10.2010 № 912. – [Електронний Ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/9189/.

3. Сахарук О. П. Удосконалення повноважень органів місцевого самоврядування у сфері управління освітою / О. П. Сахарук. – [Електронний Ресурс]. – Режим доступу: http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2015-1/doc/3/11.pdf.

Квасовський О. Р.

кандидат економічних наук, доцент, заступник директора навчально-наукового інституту інноваційних освітніх технологій Тернопільського національного економічного університету, м. Тернопіль, Україна

ПРОБЛЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИКІВ В УКРАЇНІ

Оподаткування страхових організацій може стати ефективним інструментом державного регулювання страхової діяльності за умови, що специфіка страхового технологічного циклу та національного страхового ринку буде максимально врахована у нормативно-правових документах, які регламентують порядок справляння податків для страховиків. Найбільше проблемних моментів виникає у страхових фірм при оподаткуванні фінансових результатів їхньої діяльності. Це пояснюється тим, що у Податковому кодексі України комплексно не враховані технологічні особливості страхового бізнесу.

Починаючи з 01.01.2015 р., вітчизняним податковим законодавством передбачено паралельне справляння двох податків: 1) податку на прибуток від усієї (страхової і нестрахової) діяльності за загальною ставкою 18%; 2) податку на дохід, отриманий у вигляді страхових платежів (внесків, премій), за різними ставками. При цьому згаданий податок на дохід є частиною податку на прибуток та виступає різницею, яка зменшує фінансовий результат до оподаткування такого страховика [1].

З 01 січня 2015 року податок на прибуток за загальновстановленою ставкою справляється з фінансового результату до оподаткування, який відображений у фінансовій звітності, скорегованого на податкові різниці. Насамперед, фінансовий результат до оподаткування зменшується на суму податку на дохід за ставкою 3%. Крім того, редакцією Податкового кодексу станом на 01.01.2017 року з метою визначення оподатковуваного прибутку встановлено дві податкові різниці, пов'язані зі страховими та іншими резервами, які коригують фінансовий результат до оподаткування: 1) коригування на різницю між приростом (убутком) страхових резервів, визначених за бухгалтерським і податковим підходами; 2) коригування у зв'язку зі створенням і використанням страховиками інших резервів (забезпечень).

Податкові різниці повинні врахувати розбіжності у порядку визначення страхових резервів за НП(С)БО і/або МСФЗ та методикою Нацкомфінпослуг. На сьогоднішній день така методика ще не затверджена, тому податкові ризики для страховиків полягають у неможливості чіткого виконання норм Податкового кодексу щодо врахування специфічних для страхового бізнесу податкових різниць.

Підтримуємо позицію Р.Е. Островерхої, яка вважає, що об'єкт оподаткування податком на дохід є економічно необґрунтованим. Так, укладання договорів з перестрахування є необхідною практикою, якої в окремих визначених законодавством випадках взагалі не можна уникнути[2], а оподаткування загальної суми страхових платежів за договорами страхування і співстрахування без виключення з неї частини страхових премій, переданих у перестрахування, буде призводити до сплати прямим страховиком податку з «чужих» доходів, що фактично належать перестраховикам [2]. Тому, на наш погляд, більш виваженим є підхід, за яким при обчисленні об'єкту оподаткування податком на дохід враховуються як вхідні, так і вихідні страхові платежі (внески, премії) за договорами перестрахування.

Хочемо відзначити наявність семантичної колізії між визнанням у Податковому кодексі податку зі страхових платежів (внесків, премій) за ставкою 3% частиною податку на прибуток, яка зменшує оподатковуваний прибуток страховиків, та економічною природою першого, адже за своєю суттю податок з валових страхових доходів є своєрідною модифікацією податку з обороту.

Абсурдність описаного підходу підтверджується тим, що всесвітньо відомі закордонні аудиторські компанії («велика четвірка») також не вважають податок з обороту в розмірі 3% податком на прибуток і не визнають його податковим активом, а зараховують такий фіскальний платіж до інших витрат майбутніх періодів. Тому вони виступають проти вирахування податку з доходів страхових організацій з об'єкта оподаткування для цілей обчислення податку на прибуток за загальною ставкою 18% [3].

Хочемо звернути увагу на те, що справляння фактично двох різних податків ставить страхові компанії в нерівні умови порівняно з іншими учасниками фінансового ринку, що послаблюватиме їхні конкурентні позиції у боротьбі за клієнта та негативно позначатиметься на мобілізації інвестиційних ресурсів для національної економіки. Крім того, вважаємо, що в умовах недосконалих механізмів державного регулювання і нагляду, а також податкового контролю за страховою діяльністю, застосування до страховиків режиму оподаткування прибутку від усіх видів діяльності в нинішньому його варіанті не зможе остаточно вирішити проблему використання схем формально легітимної або нелегальної мінімізації податкових зобов'язань.

Література:

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. №2755-VI (в редакції на 01.01.2017 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17.

[2] У Законі України «Про страхування» міститься правова норма, за якою страхова компанія зобов'язана укласти договір перестрахування у разі перевищення страхової суми за окремим предметом договору страхування на 10% суми сплаченого статутного капіталу і сформованих вільних резервів та страхових резервів.

2. Островерха Р. Е. Концептуальні засади реформування прибуткового оподаткування страхових компаній / Р Е. Островерха [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ndi-fp.asta.edu.ua/thesis/307/.

3. ЛСОУ обратилась в Министерство финансов относительно внесения изменений в Налоговый кодекс в части налогообложения страховых компаний [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://forinsurer.com/news/16/08/05/34159.

Запухляк В. З.

кандидат економічних наук, м. Івано-Франківськ, Україна

ІНВЕСТИЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Економічний розвиток країн як багатофакторний процес відображає розвиток усіх сфер життєдіяльності суспільства, ключовий фактор в якому належить інвестиційному, тому що фінансове забезпечення трансформацій, активізація використання власних фінансових ресурсів, можливості залучення іноземних інвестицій – це основа побудови нової моделі економічного зростання та переходу до сталого розвитку. На засіданні Генеральної асамблеї ООН у 1987 р. була запропонована нова концепція економічного розвитку, а у 1992 р. було схвалено принципи сталого розвитку. Філософія сталого розвитку полягає в задоволенні потреб теперішнього покоління та усунення загроз розвитку майбутніх. Відповідно, такий підхід забезпечує раціональне співвідношення потреб, інтересів і можливостей країн. Тому при розробці стратегій країн мова повинна йти про найефективніше використання обмежених економічних ресурсів для задоволення людських потреб.

Важлива роль у досягненні сталого розвитку належить інвестиціям та стратегіям іноземних інвесторів, бо у більшості країн відсутність власних джерел фінансування є перешкодою для досягнення поставлених цілей та підвищення життєвого рівня населення. Як правило, інвестування здійснюється з метою отримання прибутку. Разом з тим, все частіше мова йде про соціальні інвестиції, інвестиції в людський капітал, оскільки в постіндустріальному суспільстві зростає значення інвестування в знання.

Інвестиційна підтримка цілей сталого розвитку залежить від багатьох факторів, але для досягнення довгострокових ефектів необхідними є стабільне

правове забезпечення, ефективне інституційне, інформаційне та кадрове забезпечення. Особливістю інвестиційного розвитку є забезпечення переходу системи із одного стану в інший, якісно кращий за попередній, що й відповідає принципам сталого розвитку. У даному контексті пропонуємо розмежовувати поняття сталості для країн із різним рівнем економічного розвитку, адже кількісно важко визначити та виміряти межі інвестиційного розвитку, тому, що наприклад, для країн, що розвиваються, та найменш розвинених власні досягнення є мізерними порівняно із розвиненими країнами. Разом з тим, вони демонструють поступові кількісні зміни, виходячи із базових умов розвитку. Тому вважаємо, що основними принципами при розробці інвестиційних стратегій економічного розвитку країн є наступні: залучення та використання ресурсів, відповідно до завдань розвитку; узгодження поточних потреб з його цілями; прийняття рішень відповідно до стратегії. Інвестиційні стратегії повинні мати комплексний характер та об'єднувати стратегії компаній, держав, регіональних об'єднань та міжнародних організацій. Глобальна стратегія інвестиційного розвитку країн на основі партнерства [1] повинна передбачати узгодження національних інтересів країн з урахуванням умов їх розвитку, цивілізаційних особливостей і традицій, на чому і робиться акцент міжнародних організацій [2].

Дослідження показує, що стратегії інвестування тісно переплетені з концептуальними основами транснаціоналізації. Створення ТНК у різних сферах економічної діяльності стало новою стратегією розвитку міжнародного бізнесу. Серед різноманітних варіантів проникнення ТНК на ринки інших країн, перевага надається інвестуванню, за допомогою якого вони сприяють модернізації національних економік, створюючи нові робочі місця, забезпечують обмін технологіями між країнами, дають можливість вирівнювання соціального та економічного розвитку, водночас, іноді наштовхуються на протидію зі сторони національних компаній.

Інвестиційні стратегії спрямовані на вирішення проблем соціально-демографічної сфери, адже зростання чисельності населення спонукає країни до пошуку додаткових джерел економічного зростання. На сьогодні внутрішніх інвестиційних ресурсів недостатньо для забезпечення добробуту населення, створення робочих місць, тобто формування умов, сприятливих як для якісного розвитку людства. Інвестування освіти залишається одним із найважливіших показників у контексті формування постіндустріального суспільства, бо отримання знань формує не лише високоосвічену особистість, але й нову за якісними показниками висококваліфіковану робочу силу. Щодо охорони здоров'я, то фінансування цієї сфери забезпечує тривалість життя населення, а відповідно його продуктивність як робочої сили. Незважаючи на неможливість подолання бідності у світі, світовою спільнотою зроблені суттєві кроки по зменшенню рівня бідності. Проте ці процеси потребують додаткових інвестицій, і не тільки фінансування міжнародних організацій, тим більше, що тенденції залучення в останні роки є нестабільними [3].

Таким чином, важливими заходами реалізації інвестиційних стратегій для забезпечення сталого розвитку вважаємо наступні: перегляд принципів діяльності міжнародних організацій щодо застосування глобальних регуляторів фінансової та інвестиційної стабільності; консолідація сил міжнародних організацій для протидії протекціоністським заходам та лібералізації інвестиційних режимів; розробка стандартів індикаторів інвестиційного розвитку країн; сприяння транскордонному переміщенню інвестицій, які спрямовуються на забезпечення економічного зростання та зайнятості населення; спрямування інвестицій на підвищення рівня людського розвитку відповідно до принципів сталого розвитку та особливостей формування постіндустріального суспільства.

Література:

1. Sustainable Development Investment Partnership (SDIP) [Electronic resource]. – Access mode: http://sdiponline.org/

2. Investment Policy Framework for Sustainable Development (IPFSD) [Electronic resource]. – Access mode: http://unctad.org/en/Pages/DIAE/International%20Investment%20Agreements%20(IIA)/IIA-IPFSD.aspx

3. World Investment Report 2016. Investor Nationality: Policy Challenges [Electronic resource]. – Access mode: unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2016_en.pdf

Коваль С. Л.

кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів імені С.І. Юрія Тернопільського національного економічного університету, м. Тернопіль, Україна

ПРОБЛЕМАТИКА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ НАСЕЛЕННЯ

Вирішення питань безпеки населення є пріоритетними при розробленні та впровадженні нормативно-законодавчих актів, реалізації пріоритетних загальнонаціональних програм соціально-економічного розвитку країни. Фінансова безпека населення значною мірою залежить від обсягу доходів, які отримує сім'я. Держава здійснює регулювання у сфері формування доходів населення шляхом законодавчого встановлення прожиткового мінімуму, мінімальної заробітної плати, мінімальної пенсії (табл. 1).

Таблиця 1

Мінімальна заробітна плата, прожитковий мінімум, мінімальна пенсія у 2015–2017 рр. [1]

Період	Мінімальна зарплата, грн.	Прожитковий мінімум для працездатної особи, грн.	Мінімальна пенсія, грн.
з 01.01.2015 по 31.08.2015	1218,00	1218,00	949,00
з 01.09.2015 по 31.12.2015	1378,00	1378,00	1074,00
з 01.01.2016 по 30.04.2016	1378,00	1378,00	1074,00
з 01.05.2016 по 30.11.2016	1450,00	1450,00	1130,00
з 01.12.2016 по 31.12.2016	1600,00	1600,00	1247,00
з 01.01.2017 по 30.04.2017	3200,00	1600,00	1247,00
з 01.05.2017 по 30.11.2017	3200,00	1684,00	1312,00
з 01.12.2017	3200,00	1762,00	1373,00

Показники, представлені у табл. 1 відображають стабільне зростання соціальних стандартів. Разом з тим, практика свідчить, що встановлений обсяг прожиткового мінімуму не дозволяє забезпечити нормальних умов для життєдіяльності людини. Недосконалий механізм розрахунку враховує лише мінімальні фізіологічні потреби людини, причому вартість продуктів і послуг, що належить до споживчого кошика обчислюється за найнижчими цінами. Саме тому, прожитковий мінімум, який встановлено в Україні не забезпечує достатніми за обсягом коштами, які необхідні для підтримання нормальної життєдіяльності людини.

Ризик зниження доходів притаманний для членів домогосподарств, які досягнули пенсійного віку, адже пенсіонери є найменш захищеною категорією населення. Так, станом на 1 січня 2017 року встановлено мінімальний розмір пенсії на рівні 1247 грн., при цьому середня пенсія є не набагато більшою – 1828,3 грн. Офіційні дані Пенсійного фонду України свідчать, що близько половини всіх пенсіонерів – 5.6 млн. осіб – отримують мінімальну пенсію [2].

Ускладнення суспільно-політичної ситуації в країні та зростання її нестабільності, поглиблення кризових явищ у 2014 р. зумовило зниження сукупних доходів населення України при зростанні вартості життя, зниженні купівельної спроможності населення, загострення проблем бідності та нерівності, іншими словами, значного погіршення рівня фінансової безпеки населення. Підвищення розміру мінімальної заробітної плати з 1 січня 2017 р. до 3200 грн. при стрімкому зростанні цін на товари, послуги, тарифів на енергоносії не забезпечить задоволення потреб працівників та членів його родини.

Стрімке зростання тарифів на енергоносії та послуги житлово-комунальної сфери, цін на основні товари та послуги упродовж останніх років негативно впливають на фінансову безпеку домогосподарств, оскільки зумовлюють суттєве зниження рівня життя населення (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка витрат домогосподарств на оплату комунальних послуг [3]

Роки	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
Частка витрат на оплату комунальних послуг в сукупних витратах домогосподарства	7,6	8,0	8,3	8,0	8,1	10,8

Показник питомої ваги витрат на оплату комунальних послуг в загальних витратах домогосподарства впродовж 2010–2015 рр. зріс від 7,6% до 10,8%. У наступних 2016–2017 рр. зростання комунальних тарифів продовжувалось, що негативно впливатиме на фінансову безпеку домогосподарств.

У результаті проведеного дослідження виявлено реальні загрози фінансовій безпеці вітчизняних домогосподарств, які зумовлені впливом таких факторів як: військові дії на території країни, кризові явища в економіці та банківській системі, високий рівень інфляції. До найсуттєвіших фінансових ризиків фінансової безпеки належать недостатній обсяг доходів домогосподарств, який не дозволяє забезпечити добробут сім'ї, зростання тарифів на енергоносії та послуги житлово-комунальної сфери. На нашу думку, подолання існуючої ситуації є можливим лише при умові покращення економічної ситуації в Україні.

Література:

1. Мінімальна зарплата, прожитковий мінімум у розрізі соціальних груп [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://index.minfin.com.ua/index/wage/
2. 5 фактів про українські пенсії [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ukraine
3. Сукупна структура витрат домогосподарств / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/

Дерлиця А. Ю.

к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ,
м. Тернопіль, Україна

ТЕОРІЯ СУСПІЛЬНОГО ВИБОРУ ТА WELFARE ECONOMICS: ДВІ МЕТОДОЛОГІЧНІ АЛЬТЕРНАТИВИ ФІНАНСОВОЇ НАУКИ ЗАХОДУ

Вітчизняна фінансова наука сьогодні все ще знаходиться на методологічному роздоріжжі. З одного боку вона опирається на традиції та надбання,

сформовані у радянський період, з іншого – намагається інтегруватись у світовий науково-економічний простір. Останнє передбачає передовсім зміну концептуальної та методологічної основи науки. Бачення фінансових феноменів сучасною західною фінансовою думкою відрізняється гнучкістю, врахуванням широкого спектру альтернативних поглядів, що й забезпечує найбільшу об'єктивність наукового пошуку. Попри багатогранність західної науки, у її рамках можна виділити два ключових напрями із різним методологічним базисом: теорію економіки добробуту (welfare economics) та теорію суспільного вибору (public choice theory).

Перший напрямок вважається традиційним, оскільки історично сформувався швидше. Застосування підходів теорії суспільного вибору фінансовою наукою має ще досить коротку історію. Зокрема, окремі дослідники ще на початку XX століття зауважували, що пояснення державних фінансів не буде повним без врахування того, як відбувається ініціювання, детермінованість, адміністрування державних функцій та діяльність державних інститутів. Остаточно теорія суспільного вибору сформувалась у другій половині XX століття і на сьогоднішній день є галуззю знання, що активно розвивається, має наукову актуальність та практичне значення. Про його вагомість свідчить той факт, що ряд науковців-розробників проблематики: Й. Шумпетер, Дж. Б'юкенен, К. Ерроу, Ф. А. Хайєк Д. Норт стали лауреатами Нобелівських премій. Серед дослідників також інші всесвітньо-відомі імена: К. Вікселль, Е. Ліндаль, У. Нісканен, Г. Таллок, М. Олсон, Д. Мюллер, А. Даунс та багато інших.

Відмінність традиційної фінансової науки Заходу та концепцій, орієнтованих на суспільний вибір настільки значне, що дозволяє розглядати їх як паралельні й альтернативні наукові течії [1, с.47]. Фактично фінансова наука, заснована на досягненнях *теорії економіки добробуту* та *інституційна теорія фінансів, яка досліджує проблеми суспільного вибору,* є двома рівноцінними взаємодоповнюючими напрямками розвитку сучасної фінансової думки.

Напрямок, що стоїть на позиціях теорії економіки добробуту, більше досліджує питання рівноваги та пошуку оптимуму, внутрішньої причинності фінансових явищ – зумовленість видів, обсягів державних благ та фіскальних заходів індивідуальними інтересами та міркуваннями корисності, аналізує попит та пропозицію на суспільні блага, вплив оподаткування на ринкову рівновагу і т.д. При цьому не приділяється увага фактичним механізмам перетворення цих детермінант у конкретні риси фінансової політики. Держава тут не виступає об'єктом детального дослідження. Тому теорія економіки добробуту, як методологічна основа, є нормативною за своєю суттю та схильна дещо ідеалізувати державу в здатності ліквідації провалів ринку.

Теорія економіки добробуту, яка за мету ставить максимізацію суспільної корисності, виходить за рамки позитивного знання, пропонуючи нормативні критерії перерозподілу. Стосовно проблеми перерозподілу доходів основна увага нею приділяється поглядам на суспільну функцію корисності – прийма-

ється певний спосіб бачення максимізації корисності і в подальшому пропонуються заходи для досягнення розподілу, який відповідав би цій уявній функції. Але кожен із таких підходів можна аргументовано критикувати, оскільки реальна функція корисності є лише гіпотетичною. При цьому складним та дискусійним є питання співвідношення індивідуальних і загальносуспільної функцій корисності.

Важливе досягнення фінансової науки, яка базується на положеннях теорії економіки добробуту, полягає в тому, що вона пояснює глибинну причинність фінансових явищ індивідуальним вибором, потребами та інтересами конкретних громадян. Теорія суспільного вибору пішла далі у напрямку конкретизації цих чинників, що зумовлюють особливості фінансової діяльності держави, оскільки поставила в сферу аналізу конкретні механізми трансформації базових детермінант державних фінансів – процедури формування та реалізації фінансової політики держави. За такого підходу можливим є вивчення відхилень між індивідуальними потребами і реальними особливостями алокації та перерозподілу ресурсів, з'ясування причин їх існування.

Напрямок, орієнтований на суспільний вибір – вчення, яке взяло на озброєння альтернативний погляд на природу детермінованості суспільних фінансів. У методологічному вимірі його вихідним пунктом також є індивідуальна корисність, проте основний акцент ставиться на врахування ролі демократичних процедур та державних інституцій, як механізму трансформації базових детермінант фінансів. Теоретична цінність такого підходу пояснюється аналізом механізмів прийняття та реалізації рішень, з'ясування обмежень, які вони накладають. Така постановка питання сприяла більш реалістичному трактуванню походження об'ємно-структурних та перерозподільчих параметрів суспільних фінансів.

Завдяки досягненням теорії суспільного вибору, подібно до того, як загальноекономічна наука аналізує ринкові процеси встановлення цін (price determination), фінансова наука здатна пояснити обумовленість об'ємно-структурних і перерозподільчих параметрів суспільних фінансів, волевиявленням громадян за допомогою механізму демократії, який трансформує попит на суспільні блага та забезпечує їх пропозицію-постачання державою (budget determination).

Література:

1. Бланкарт Ш. Державні фінанси в умовах демократії: Вступ до фінансової науки / Передмова та наук. редагування В.М. Федосова. – К.: Либідь, 2000. – 654 с.

Годованюк А. В.

викладач кафедри економіки, фінансів, обліку та оподаткування
Подільського спеціального навчально-реабілітаційного
соціально-економічного коледжу,
м. Кам'янець-Подільський, Україна

ЕКОНОМІЧНА ПАРАДИГМА ФОРМУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Процес децентралізації, тобто перевизначення структур, його процедура і практика управління полягає у важливості сенсибілізації громадськості і підвищеної усвідомленості витрат і вигод, особливо для прямого зацікавлення сторін, як на центральному та місцевому рівнях. Процес децентралізації, слід розуміти, як умову руху влади від центрального до місцевого управління. Досвід показує, що зміцнення місцевого самоврядування неминуче породжує підвищену потужність впливу на центр. Децентралізацію не слід розглядати як спосіб життя і стан розуму на основі принципів свободи, поваги та участі, адже, перш за все, це довіра і визнання того, що громадськість здатна керувати своїми справами та розуміти необхідність ліквідації прогалин і відмінностей між усіма рівнями управління за допомогою взаємодії та обміну.

Децентралізація – поступове делегування постійно зростаючої частини повноважень регіональним, міським і сільським владним інститутам [4, с. 14]. На думку А. Матвієнка, це процес передачі частини функцій та повноважень центральних органів влади органам місцевого самоврядування, розширення та зміцнення прав і повноважень територіальних громад з одночасним звуженням прав і повноважень відповідного центру [3].

Децентралізація як процес складається з взаємопов'язаних кілець відповідальності від центру до громадськості. Децентралізація не повинна нав'язуватися, але люди повинні піддаватися її впливу, таким чином, щоб шанувати інтелект і незалежність.

Ініціативи щодо децентралізації в цілому можна розділити на два основних типи. Перший тип часто не працює, бо пригнічує технічний потенціал на обох рівнях – центральному і місцевому, а ще є загрозливим і бюрократичним для центрального впливу. Другий тип децентралізації зосереджений на специфічних, обмежених зусиллях, які не розроблені в якості раціональної частини широкої децентралізації.

Загальна мета і суміжні цілі можуть служити в якості каталізатора для децентралізації, так, як г громадськість рідко може прийняти систему, яка дуже далека від їх власних потреб. Кожен тип реформ – вельми всеосяжний і вельми обмежений, бо кожен тип бере до уваги широке коло інституційних «вузьких місць», що робить інституційні зміни важкими в нашій країні. Немає простого

одновимірного, кількісного індексу ступеня децентралізація в тій чи іншій країні. Передача повноважень і деконцентрація є занадто примітивною, щоб бути корисною – майже кожна країна має якийсь змішаний тип на кожному рівні.

На сьогодні існує достатньо доказів того, що відповідальність за забезпечення базової інфраструктури повинна бути передана на місцевий рівень, з тим щоб краще забезпечення ефективність та стійкість, тобто, що керується і підтримується в довгостроковій перспективі. Делегувавши ці обов'язки можна досягти ефекту глибокого посилення в дії шляхом поєднання технічної допомоги місцевим установам з обов'язками управління ресурсами, для підвищення легітимності представницьких органів місцевого самоврядування і громадських інститутів, а також взаємодія між ними.

За децентралізованої моделі організації влади орган вищого рівня не може втручатися в діяльність органу нижчого рівня, не може здійснювати щодо нього управлінської діяльності. Специфічною формою децентралізації адміністративних функцій є делегування повноважень – наділення тимчасовими повноваженнями конкретних суб'єктів щодо прийняття рішень із чітко визначених питань у справах, що належать до компетенції уповноваженого органу.

Визначення децентралізації має як теоретичне, так і практичне значення, що дозволяє визначити напрями і перспективи реалізації в умовах реальності країни [2, с. 104]. Територіальні громади виступають самостійним джерелом публічної муніципальної влади, і ця ідея покладена в основу усієї моделі місцевого самоврядування, що реалізується в Україні [1, с. 211]. Отже, завданням для науки і практики є пошук і забезпечення таких механізмів, які підтримували б оптимальне співвідношення між різними рівнями влади, забезпечували територіальну цілісність, єдність держави і прагнення регіонів реалізувати власний потенціал та надавати відповідні послуги населенню.

Література:

1. Батанов О. В. Муніципальна влада в Україні: проблеми теорії і практики: монографія / О. В. Батанов; відп. ред. М. О. Баймуратов; Нац. акад. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К.: Юрид. думка, 2010. – 656 с.

2. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / О. М. Бориславська, І. Б. Заверуха, А. М. Школик та ін.; Центр політико-правових реформ. – К.: Москаленко О. М., 2012. – 212 с.

3. Матвієнко А. Місцеве самоврядування як ключовий суб'єкт децентралізації влади [Електронний ресурс] / А. Матвієнко / / Режим доступу: http:// / www.viche.info / journal/1314/

4. Харитончук М.В. Зарубіжні концепції і практика децентралізації державного управління: Автореф. дис. ... канд. політ. наук: 04 / М.В. Харитончук. – К., 2000. – С. 14.

Гарбарець І. А.

в.о. методист, викладач економічних дисциплін Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

ВПЛИВ ДЕМОГРАФІЧНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Провідною галуззю зовнішньополітичної діяльності України є розширення участі в європейській регіональній співпраці. Українські дипломати, оцінюючи результати євроінтеграції, спираються на її економічні, політичні, екологічні та інші прерогативи. Наразі мало хто привертає уваги зацікавленості на демографічні фактори в контексті євроатлантичної інтеграції. Тому, саме демографічна складова була і зостається єдиною з ґрунтовних для народу і країни, яку вона формує [2, с. 85].

Україна приєднується до новітніх процесів масштабного міграційного перерозподілу людських здібностей, будучи водночас: Україна як держава походження, Україна як держава призначення, Україна як держава транзиту мігрантів. Зважаючи на проблематичне демографічне становище та підвищення призначення людини як носія здатності розбудови економіки, регулювання міграційних процесів з боку країни є єдиним з термінових завдань [1, с. 311].

Приєднання до членів Європейського Союзу, радикально змінить сутність міграційних процесів, до котрих має відношення Україна, причому ці перемін відображатимуть як негативний, так і позитивний характер. Якщо Україна незабаром вступить до ЄС, то можна стверджувати що це призведе до вибуху міграційних хвиль з України [2, с. 86].

Для України міграція є абсолютно новим свідченням, отож саме в умовах нашої реальності міграційне становище потребує ґрунтовного дослідження та повного усвідомлення [1, с. 312].

За статистикою за останні роки на заробітки за кордон виїхало від 7 до 15% економічно активного населення. Певний процент з них «оселився» на постійне місце проживання, інша частина – наполегливо працює, плекаючи ілюзії повернутися в Україну з покращеним економічним становищем. Більша частина населення їде за кордон на сезонні роботи для того, щоб вижити.

За даними аналізу, серед працюючих мігрантів більшість чоловічої статі, серед яких є особи 30-45 років (понад 40%), більша чисельність мігрантів є родом із областей заходу України. 41% працюючих мігрантів мають середню або середню спеціальну освіту, 36% – вищу освіту. Провідні держави призначення робітників-мігрантів це є Польща, Російська Федерація, Чеська Республіка, Італія, Іспанія, Португалія. На них припадає біля 80% загальних хвиль короткострокових та довгострокових працюючих мігрантів з України [4, с. 13].

Сфери зайнятості українських робітників за межею України – це насамперед будівництво (чоловіки) і праця в домашніх господарствах (жінки), а також сфера обслуговувань та сільське господарювання.

Під дією військового зіткнення та поглибленої економічної кризи еміграційні бажання громадян зростають. Намаганням розв'язати буденні проблеми у спосіб влаштуватися на роботу за межами держави спомагає й нагромадження українцями практики роботи за кордоном, потужні міграційні мережі, які зародилися протягом останніх років. Статистика, здійснена на замовлення Міжнародної організації з міграції навесні 2015 року, засвідчила, що 8% українців міркують згодом знайти роботу за кордоном.

Зростання масштабів трудової міграції супроводжується чіткою переорієнтацією хвилі із східного спрямування, до Росії, на західний. Під дією військового конфлікту вона пришвидшилася. За статистикою (МОМ), серед потенційних трудових мігрантів з України частка тих, хто шукає роботу в Росії, знизилася з 18% у 2011 році до 12% в 2015 р. Водночас з тим привабність Польщі зросла з 7% у 2006 році, коли було проведено перше подібне дослідження, до 30% на теперішній час [4, с. 15].

За статистикою ЮНЕСКО, з 2000 по 2012 р. чисельність українських студентів за кордоном збільшилась більше ніж у чотири рази і досягнула до 37 тис. Зокрема сягнула вона в країнах, куди зорієнтовано хвилі трудової міграції. Протягом попередніх двох років збільшення кількості українців, які переїхали на навчання за кордон, пришвидшилася. За статистикою щорічного моніторингу кількості українських громадян, які навчаються у закордонних університетах на денній формі навчання, що здійснюється аналітичним центром CEDOS (охоплює 34 країни світу), у 2013/2014 навчальному році за кордоном навчалися вже 47724 громадян України. Найбільше з них у Польщі (15 тис.), Німеччині (9 тис.), Росії (6 тис.), Канаді (2 тис.), Чехії (2 тис.), Італії (1,9 тис.), США (1,5 тис.), Іспанії (1,4 тис.), Франції (1,3 тис.), Великобританії (1 тис.) [4, с. 15].

Все вищезазначене свідчить що необхідно адекватно реагувати збоку держави й суспільства на виклики та небезпеку, які стосуються розвитку міграційних процесів в Україні та Європейському Союзі, часткою міграційної території якої виступає і наша країна. Стоїть термінова потреба для нашої держави створити сприятливі та перспективні умови ведення малого та середнього бізнесу, збільшити кількість робочих місць, підняти заробітну плату, збільшити можливість працевлаштування особливо у сільських місцевостях, розвивати високі технології. До того ж Україна повинна гарантувати та передбачити захист прав українського населення, які працюють за межами держави, одночасно не забуваючи про те, що необхідно заохочувати емігрантів повернутися до України [1, с. 314].

Можна погодитись з думкою Е. Лібанової про те, що «…дилеми європейської інтеграції України з демографічного погляду не існує. Українські грома-

дяни дуже вдало інтегруються. І дилема нині для нас є така: або країна і влада править цим процесом, або вона мовчки слідкує за ним» [3].

Література:

1. Долинська О.О., Шоробура І.М. Дослідження зайнятості населення України і перерозподілу людського потенціалу під впливом євроінтеграційних процесів // [Електронний ресурс] – Режим доступу: file:///C:/Users/User/Downloads/vkpnuen_2014_9_73%20(1).pdf)

2. Качан О., Турчин Я. Вплив демографічних процесів в Україні на національну безпеку держави [Електронний ресурс] / Качан О. // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку, випуск 21, 2009. – Режим доступу: http://vlp.com.ua/files/18_61.pdf

3. Лібанова Е. Соціально-демографічні проблеми в контексті глобалізації // http://eai.novikov.kiev.ua/ua/digest/issue11/1358/.

4. Міжнародна організація з міграції (МОМ). Міграція в Україні: факти і цифри 2016 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://iom.org.ua/sites/default/files/ff_ukr_21_10_press.pdf

Герук Я. В.

викладач кафедри економіки, фінансів, обліку та оподаткування
Подільського спеціального навчально-реабілітаційного
соціально-економічного коледжу,
м. Кам'янець-Подільський, Україна

ІНСТИТУАЛІЗАЦІЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ

Розвиток України в напрямку незалежного та демократичного суспільства та її євроінтеграційний курс, стали вагомим фактором належного рівня чинного законодавства в поєднанні з життєвими реаліями для повного задоволення основних прав людини, зокрема права на повноцінне існування та розвиток безбар'єрного середовища на рівні місцевого самоврядування. Адже, суспільство не завжди готове приймати людей з обмеженими фізичними можливостями, коли ми говоримо про безбар'єрність – це насамперед ліквідація бар'єрів у свідомості людей.

Тому, сьогодні є актуальним значення інституалізації двох взаємозалежних систем: місцевого самоврядування та інклюзії. Сукупність цих систем дозволяє в повній мірі розкрити процес становлення та внутрішнього розвитку територіального утворення, що поєднує у собі національні, культурні, економічні та політичні явища, за допомогою котрих місцеве самоврядування в цілому, вирішує проблеми місцевого значення, а з іншого боку – це створення системи взаємовідносин, що відбуваються між людьми чи соціальними групами на підставі їхнього об'єднання за схожими інтересами.

Під системою «місцевого самоврядування» розуміють єдину, конституціональну і функціонально упорядковану сукупність місцевих жителів, які самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішують питання місцевого значення в межах Конституції і законів України [2, p. 1].

Головним елементом системи місцевого самоврядування є насамперед територіальна громада. Відповідно її волевиявлення, тягне за собою створення належних суб'єктів. В даному контексті мова піде про концепцію розкриття елементної бази суб'єктів, яка включає певні елементи, серед них: жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр [2, p. 1].

Під інституційною складовою слід розуміти компоненти, якими являються структурні одиниці, що гарантують процес формування різними шляхами відповідних структурних елементів через взаємодію місцевих мешканців відповідної території. Проявом є волевиявлення людей шляхом участі в референдумах, виборах, опитуваннях. Результатом чого є створення органів публічної влади для здійснення самоврядних функцій щодо самоорганізації населення [3].

Підсумовуючи вище сказане, стає очевидним, що найважливіше значення для місцевого самоврядування має суспільство в цілому. Суспільство, яке на 20% складається з людей з обмеженими фізичними можливостями.

Початок 2000- х років став переломним для питань безбар'єрності. Головним документом стала Конвенція ООН про права людей з інвалідністю. Разом з нею у життя українців увійшли наступні терміни: «безбар'єрне середовище», «доступність», «універсальний дизайн», «розумне пристосування». Зовсім нещодавно наша держава зрозуміла, що середовища тим легше для життя та розвитку кожної людини, чим краще задовольняються її потреби, а загалом обсяг та характер її діяльності. Люди з інвалідністю мають такі самі права на вільне пересування, проживання, отримання інформації, доступ до органів влади та участь в управлінні державою.

Останніх п'ять років стали визначальними у питанні інклюзії. Справді, питання доступності архітектурної, побутової, а також – доступності у свідомості громадян – є нині дуже актуальним. Найбільш гострого значення воно

набуло після революційних подій 2013-2014 року, які мають продовження в російсько-українській війні, наслідками якої є втрата здоров'я як військовими, так і цивільними громадянами України.

Тому, яка ж насправді ситуація з безбар'єрністю в Україні? Загалом – невтішна. Проблем дійсно багато, і їх треба вирішувати.

Питання безбар'єрності в багатьох цивілізованих країнах світу практично зняте – люди з обмеженими фізичними можливостями живуть там справжнім повноцінним життям, вони є повноправними членами суспільства. Країни ж із перехідною економікою мають ще чимало зробити для створення елементарних умов для людей з особливими потребами. Тому, на протязі цих років всі регіони країни, а саме місцева влада затверджує свої цільові програми, плани дій, виносить на обговорення проекти постанов місцевих рад, планує й захищає статті своїх бюджетів. Також з числа чиновників та організацій громадян, при виконавчих органах місцевих влад формуються комітети забезпечення доступності інвалідів та інших маломобільних груп населення до об'єктів соціальної та інженерно-транспортної інфраструктури, головною ціллю яких – запровадження у містах нових стандартів «безбар'єрності» та оцінка виконання самих цільових програм. Хоча дотепер наша країна неготова до «безбар'єрності», усі проекти та постанови впроваджуються непрофесійно та поспіхом. Проте, сьогодні упередженість здорових людей, набагато гірша за усі архітектурні вигоди, тому що саме суспільство психологічно не підготовлене. Насамперед, нам потрібно навчитися створювати такі соціальні умови, які б ніяким чином не принижувати їх гідності, так як ми живемо в єдиній країні, і усі ми рівні.

Література:

1. Конституція України № 254к/96-ВР від 28.06.96 р. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр.

2. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» № 280/97-вр від 19.03.2017 р. Розділ І. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр.

3. О. Бондар. Інституційний вимір місцевого самоврядування // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://social-science.com.ua/article/639 – Український науковий журнал.

Комарніцька О. М.

викладач кафедри економіки, фінансів, обліку та оподаткування
Подільського спеціального навчально-реабілітаційного
соціально-економічного коледжу,
м. Кам'янець-Подільський, Україна

ІНТЕГРАЦІЯ У СУСПІЛЬСТВО МОЛОДІ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ ЯК ПОТЕНЦІАЛ ДЛЯ ЗРОСТАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ УКРАЇНИ

Інтеграція – це закономірний етап розвитку системи спеціальної освіти, який пов'язаний з переосмисленням суспільством і державою ставлення до осіб з особливими потребами, з визнанням їхнього права на одержання рівних з іншими можливостей в різних галузях життя.

Сьогодні багато говорять про те, що після ери панування країн, багатих на нафту і газ, настає час країн, багатих на воду та продукти харчування. Я вважаю, що ера завжди одна – це ера людського капіталу. Той, хто інвестує в людський капітал, той і виграє. І що раніше ми почнемо допомагати дітям з обмеженими можливостями, то більше ми виграємо, більш багатою країною станемо [1].

Розвиваючи соціальну модель підтримки дітей та молоді з обмеженими функціональними можливостями, необхідно виходити з того, що інтеграція їх у суспільство – це цілеспрямований процес передачі суспільством соціального досвіду з урахуванням особливостей і потреб різних категорій інвалідів за їхньої активної участі, а також забезпечення адекватних для цього умов [2]. Це сприятиме, як показує досвід, залученню інвалідів до всіх соціальних систем, структур, соціумів і зв'язків, призначених для здорових дітей та молоді, активній участі в основних напрямах діяльності життя суспільства у відповідності до віку та статі, що підготує їх до повноцінного життя, найбільш повної самореалізації та розкриття себе як особистості.

В основі людського капіталу лежить рух економічного суб'єкта як нової сили суспільного прогресу й інтелектуальної діяльності [3, с. 17].

Підхід до цього питання має бути комплексним і системним – починаючи з дошкільної освіти і закінчуючи забезпеченням людей з обмеженими можливостями робочими місцями.

Проведені теоретичні дослідження дозволили визначити послідовність еволюції щодо ролі людини в економічній системі суспільства, яка уособлюється у поняттях: робоча сила, трудові ресурси, кадри, персонал, економічно-активне населення, людські ресурси, людський фактор, трудовий потенціал, людський потенціал, людський капітал, людський розвиток, інтелектуальний капітал. Усі наведені поняття відображають поступове усвідомлення суспіль-

ством зростання ролі людини в економіці. На момент свого виникнення вони мають чітко визначений зміст. Однак з подальшим розвитком науки наведені поняття трактуються з позицій оновлених сучасних знань про людину, що призводить до певної міри перетинання їх змісту.

Відмінною особливістю понять «трудові ресурси» та «людський капітал» є відношення до людини як до пасивного ресурсу, при цьому вони позбавляються власних потреб та інтересів.

Вважаємо, що зміст понять «трудові ресурси» та «економічно активне населення» є тотожним, але не можуть характеризувати потенційний ресурс праці та не дозволяють враховувати граничні трудові можливості працівників.

Поняття «людські ресурси» більш ємне, чим «трудові ресурси», адже вміщує в собі сукупність соціально-культурних характеристик та особистісно-психологічних якостей людей, але збігається ця концепція з теорією «трудових ресурсів», оскільки розглядає працівників як пасивний ресурс.

Зазначаємо, що людський фактор не є всеохоплюючою категорією, оскільки, незважаючи на більш широкий зміст, порівняно з категорією «трудові ресурси», вона все ж представляє людей не як основну цінність суспільства, а тільки як рушійну силу, фактор розвитку суспільних процесів.

Близькими за значенням є такі поняття, як трудовий потенціал та людський фактор. Існуюче співвідношення між ними полягає, у тому, що людський фактор є реально задіяною рушійною силою, тоді як трудовий потенціал може виступати як в реалізованій, так і в нереалізованій формах і є внутрішньою основою людського фактора.

Недостатня увага з боку держави до проблем ефективного використання трудового потенціалу в Україні, може призвести до його продуктивного використання іншими, більш розвиненими країнами, у тому числі в якості дешевої робочої сили.

Трудовий потенціал є складовою розвитку людського потенціалу (людських ресурсів) і формується під впливом розвитку останнього.

Досліджуючи єдність та відмінність між категоріями «трудовий потенціал» і «людський капітал», нами встановлено, що обидві категорії синтезують різні характеристики людської особистості. Проте, їх необхідно розрізняти. Якщо трудовий потенціал людини визначає можливості її участі в економічній діяльності, то поняття людського капіталу відображає якості, які стають джерелом доходів для людини, підприємства, держави.

Трудовий потенціал має більшу соціальну спрямованість, оскільки визначає розвиток людини як самоціль суспільства. Що стосується теорії людського капіталу, в ній людина розглядається як джерело доходу і підвищення продуктивності. Незважаючи на всесвітнє визнання теорії людського капіталу, в Україні питання, що пов'язані з дослідженням проблем формування, збереження і підвищення ефективності використання людського капіталу, є недостатньо досліджуваними та вимагають перегляду й подальшого розвитку.

Категорія «людський капітал» відрізняється від понять людського потенціалу та трудового потенціалу тим, що характеризує не потенційні здібності людини до праці, а саме використання таких продуктивних характеристик, які з часом спроможні приносити дохід.

Можна стверджувати, що поняття «трудовий потенціал» за своїм змістом найближче до поняття «людський капітал».

Забезпечення подальшого розвитку національної економіки пов'язане з управлінням відтворювальних процесів всього комплексу складових економічного потенціалу, однією з яких є людський капітал. Умови, що склалися у сфері реалізації людського капіталу на теперішній момент, не сприяють і не стимулюють процес ефективного відтворення його складових.

Література:

1. Тігіпко: Україна повинна інвестувати в людський капітал. Всеукраїнське інформаційне агентство (http://www.regionews.ua).

2. Тесленко В.В. Теорія і практика соціально-педагогічної підтримки дітей з обмеженими можливостями в промисловому регіоні: Автореф. дис. ... д. пед. наук.: 13.00.05. – Луганськ, 2007. – С. 42.

3. Критский М. М. Человеческий капитал / М.М. Критский – Л. : Изд-во ЛГУ, 1991. – С. 120.

Герасимова Т. І.

викладач економічних дисциплін Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

ДОЦІЛЬНІСТЬ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ПРАЦІ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Відповідно до ст. 2 Закону № 875 «Інвалідом є особа зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист… Дискримінація за ознакою інвалідності забороняється» [3, с. 2].

Соціальний захист інваліда за видами та розміром надається у вигляді індивідуальної програми медичної, соціально-трудової реабілітації та адаптації, яка для державних органів, підприємств, установ та організацій є обов'язковою для виконання.

Для юридичних та фізичних осіб, які використовують найману працю установлюється норматив робочих місць для працевлаштування інвалідів у розмірі 4 відсотки середньооблікової чисельності штатних працівників облікового складу за рік, а якщо працює від 8 до 25 осіб, – у кількості одного робочого місця.

Відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення за відмову у працевлаштуванні інвалідів, чи неподання звіту до Фонду соціального захисту інвалідів передбачено ще й адміністраф від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [1, ст. 188-1].

А щоб уникнути штрафів необхідно працевлаштувати інваліда.

Для людей з інвалідністю, а особливо з набутою інвалідністю, не так легко адаптуватися поряд із здоровими членами суспільства. Однак, всупереч труднощам вони лікуються, проходять реабілітацію, хоча нові перешкоди у житті виявляються для них великим стресом. І після всього пережитого, не падають у відчай, а вирішують влаштуватися, хоча і не на зовсім пристойну роботу. Але, де там … Жоден роботодавець не бажає зайвих проблем, боїться брати на роботу інвалідів і як наслідок таким людям він відкрито не відмовляє, а всіляко намагається завуалювати, посилаючись на недостатній досвід роботи, на недостатнє знання іноземної мови, або ще на що-небудь. Так, це цілком несправедлива і дуже образлива ситуація. Адже, людина з інвалідністю може виявитися дуже гарним працівником. Це можуть бути кваліфіковані фахівці, які працюватимуть з великою віддачою за ті невеликі кошти.

При прийомі на роботу роботодавцю краще звернути увагу на бажання людини працювати, на його здібності та можливості і лише тоді дивитися на статус інваліда. І як наслідок можна отримати дуже вдячного, відповідального працівника. При цьому, роботодавцю необхідно розуміти, що в будь-якій ситуації є певні вигоди. Так, відповідно до вимог чинного законодавства, єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування для платників, встановлюється у розмірі 22 відсотки до визначеної Законом бази нарахування єдиного внеску, в той час, як єдиний внесок для підприємств, установ і організацій, в яких працюють інваліди, встановлюється у розмірі 8,41 відсотка і завдяки нарахування єдиного внеску в розмірі 8,41 відсотка, дає можливість отримати економію коштів для платника в межах 38,2 відсотка [2, ст. 8].

Що стосується психологічного клімату в колективі, то поява такого співробітника може піти лише на користь усьому колективу. Тому, що працюючи поряд з інвалідом, такі питання як завантаженість у роботі, чи брак часу на виконання поставленого керівником завдання, чи недостатність коштів щодо оплати праці є другорядними в порівнянні з такими проблемами, як для інвалі-

да на візку подолання 5-сантиметрового порогу. Інваліди більш відповідальні працівники і бережуть свої робочі місця так, як шлях пошуку роботи у більшості з був тернистим.

Окремі роботодавці можуть посилатись на проблеми із організацією (обладнанням) робочого місця для інваліда і т.д. Але життєва практика ще раз доказує, що для роботодавця немає важких у виконанні умов.

Наприклад, для того, щоб створити зручне місце для людини з інвалідністю, іноді не потрібно вкладати додаткові кошти. Може для працівника на візку достатньо лише облаштувати навколо його робочого місця більш просторіше меблі і перевісити нижче поличку, чи встановити спеціальне програмне забезпечення на персональний комп'ютер, якщо працівник погано бачить, а з місцевими органами самоврядування необхідно відпрацьовувати питання без бар'єрного середовища.

Ми практично ніколи не замислюємося про інвалідів, якщо тільки біда не торкнулася особисто нас чи рідних. А чи хто замислювався, що корисне можуть принести ці люди у наше життя, у життя нашого суспільства? Сьогодні не виключно, що будь-яка здорова людина може опинитися на місці інваліда. Коли стикаєшся з такими людьми, кому жити набагато важче тоді переоцінюєш себе і своє життя в іншому ракурсі.

До речі, багато знаменитих людей були інвалідами. Наприклад, Ярослав Мудрий, який був кульгавим: за однією з версій – з малих років, за іншою – в результаті поранення в одній з битв. Художник Борис Кустодієв більшість своїх полотен створені ним під час прикутим до ліжка. Знаменитий портрет Шаляпіна в бобровій шубі художник писав по частинах, не бачачи цілісного твору. Мав інвалідність і 32-й президент США Франклін Рузвельт (в 1921 р. він захворів на поліомієліт). Інвалідами були глухий Бетховен, полководець Михайло Кутузов і багато інших відомих людей.

Література:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X, ст. 188(1).

2. Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 08.07.2010 року № 2464 – VI, ст. 8.

3. Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» від 21.03.1991 року № 875 – XII, ст. 2, 19.

Гльос І. Р.

викладач кафедри економіки, фінансів, обліку та оподаткування Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

ФОРМАЛЬНІСТЬ І РЕАЛІЇ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ

Попри наявність гарантованих на законодавчому рівні прав працевлаштування осіб з інвалідністю, залучення їх до продуктивної праці залишається слабким місцем.

Зайнятість осіб з інвалідністю є головною передумовою розвитку трудового потенціалу соціально-орієнтованої економіки. Досвід сприяння зайнятості осіб з обмеженими фізичними можливостями в розвинених ринкових системах свідчить про те, що інтеграція цих громадян до сфери трудової діяльності в умовах сьогодення є одним з приорітетних завдань соціальної економіки.

Основним ефектом сприяння зайнятості осіб з інвалідністю є зменшення витрат на допомогу з інвалідності та зменшення масштабів бідності серед цієї категорії громадян, що свідчить про позитивний результат такої державної політики.

Законом на підприємство покладені чітки завдання щодо виконання нормативу працевлаштування інвалідів. Серед них: виділення і створення робочих місць для працевлаштування інвалідів, створення відповідних умов праці з урахуванням індивідуальних програм реабілітації інвалідів, забезпечення інвалідів соціально-економічними гарантіями (передбаченими чинним законодавством), надання державній службі зайнятості інформації щодо працевлаштування інвалідів та інше [2].

Однак більшість керівників підприємств намагається обійти закон. В Україні існує практика звернення роботодавців з проханням знайти людину з інвалідністю, яка віддала б їм свої документи, з метою фіктивного виконання зазначених вище нормативів. Такі роботодавці готові заплатити мінімальну платню і не створювати робочого місця для людини з інвалідністю. Така ситуація пов'язана з недосконалістю законодавства у сфері захисту прав осіб із інвалідністю на працю.

Негаразди з працевлаштуванням осіб з інвалідністю починаються з моменту досягненя дитиною-інвалідом вісімнадцятирічного віку. Досить часто у довідках МСЕК зазначено, що особи з інвалідністю можуть виконувати роботу без фізичного та психоемоційного навантаженя, із скороченою тривалістю робочого дня або на дому. Особливо це стосується I та II груп інвалідності [1]. Саме тому складається ситуація, коли особи з інвалідністю або не можуть влаштуватись на роботу, або їм пропонують низькокваліфіковану роботу (при-

бирання території, кур'єрські послуги, миття посуду тощо або важку фізичну працю вантажника, металозварника та ін., де інвалід працювати не може), за яку й заробітна плата є відповідно нижчою.

Зважаючи на всі перераховані моменти, все менше людей з обмеженими можливостями прагнуть знайти роботу, займаючи позицію утриманців у суспільстві, а головне завдання у сфері професійної реабілітації – забезпечення конкурентоспроможності інвалідів на ринку праці і їх працевлаштування – залишається невирішеним.

В останні десятиліття підхід до політики працевлаштування, організації праці і трудових відносин у розвинених країнах з ринковою економікою зазнає суттєвих змін. Значні організаційні зміни в формах зайнятості пов'язані з виникненням і реалізацією дистанційної зайнятості (виконання роботи поза робочим місцем – вдома, в офісі чи вдома у замовника або партнера, в бібліотеці, Інтернет-клубі). Передумовою виникнення цієї форми праці став розвиток комунікаційних технологій, що дозволив здійснювати ефективну комунікацію працівника з робочим місцем на відстані.

Спираючись на результати досліджень А.М. Колота [5] щодо переваг і недоліків використання дистанційної зайнятості та беручи до уваги особливості осіб з обмеженими фізичними можливостями як суб'єктів соціально-трудових відносин, відмітимо, що як одна з форм зайнятості осіб з інвалідністю, дистанційна зайнятість має низку суттєвих переваг: знижуються перешкоди для осіб із значними вираженими ознаками інвалідності, пов'язані з небажаними контактами в офісі; працівнику-інваліду з обмеженою мобільністю не потрібно долати труднощі, щоб дістатися до місця роботи; працівник залишається в колі сім'ї і має більші можливості для вирішення проблем зі здоров'ям; є можливість для самостійного регулювання часу перерв протягом робочого дня відповідно до потреб, обумовлених станом здоров'я; значні можливості для реалізації власної економічної незалежності, зміцнення або набуття нових ділових і соціальних контактів, знайомств.

Література:

1. Кодекс законів про працю України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/%D0%BA%D0%B7%D0%BF%D0%BF (дата звернення: 03.04.17).

2. Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/875-12 (дата звернення: 03.04.17).

3. Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2961-15 (дата звернення: 03.04.17).

4. Демографічна і соціальна статистика [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrstat.org/uk/operativ/oper_new.html (дата звернення: 03.04.17).

5. Колот А.М. Соціально-трудова сфера: стан відносин, нові виклики, тенденції розвитку : монографія / А.М. Колот. – К. : КНЕУ, 2010. – 251 с.

Свирида О. В.

викладач кафедри економіки, фінансів, обліку та оподаткування Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ (КОМП'ЮТЕРНИХ) ТЕХНОЛОГІЙ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ОБЛІКОВИМ ПРОЦЕСОМ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ

Діяльність сучасних підприємств характеризується загостренням конкурентної боротьби, і тому перед ними постає проблема пошуку шляхів виживання на конкурентному ринку та недопущення банкрутства. У зв'язку з цим виникає об'єктивна необхідність у запровадженні на підприємствах ефективної системи управління, яка базується на використанні інформаційних технологій в обліку.

У сучасних умовах роботодавці надають перевагу спеціалістам, які теоретично і професійно підготовлені до нових умов роботи, де ставляться високі вимоги до професійного та кваліфікаційного рівня бухгалтерів, а саме вміння вести бухгалтерський облік з використанням комп'ютерної техніки для підвищення якості вихідної облікової інформації, її оперативності, точності та об'єктивності.

Особливого значення набуває ведення бухгалтерського обліку з використанням комп'ютерних технологій та професійних бухгалтерських програм для людей з обмеженими можливостями. Саме серед працівників з інвалідністю чимало висококваліфікованих професіоналів – економістів, бухгалтерів, ІТ-спеціалістів. Працівник з інвалідністю, як правило, має сильнішу мотивацію до збереження роботи, ніж інші працівники, отже, за рівних умов він надійніший, відданіший підприємству та менш схильний до зміни місця роботи [2, с. 12-14].

Застосування комп'ютерної техніки вносить значні зміни до організації бухгалтерського обліку, причому з допоміжного засобу обчислювальна техніка перетворюється на визначний фактор організації обліку. Вони зумовлені тим, що змінюються способи обробки даних, при яких забезпечується різна швидкість надання звітної інформації. В різних системах бухгалтерського

обліку вона досягається, як правило, раціональною організацією облікових даних, одноразовим їх отриманням та передачею за всіма напрямами.

Відмінності автоматизованої (комп'ютерної) обробки даних від неавтоматизованої:

- Можливість розраховувати підсумки за рахунками бухгалтерського обліку (обороти, залишки) на будь-який момент часу при довільній кількості введених господарських операцій;
- Можливість вести аналітичний облік у таких розрізах і з таким рівнем деталізації, як цього вимагають потреби управління;
- Можливість ведення валютних операцій з одночасним перерахунком валюти на грошову одиницю України за діючим курсом НБУ;
- Можливість пристосовувати програму до особливостей конкретного підприємства та змін у законодавстві;
- Можливість посилення контролю з боку адміністрації тощо [1, с. 91-94].

Автоматизована технологія обробки облікових даних охоплює всі етапи перетворення інформації, починаючи зі створення первинного облікового документа і закінчуючи складанням бухгалтерської звітності та її аналізом.

У даний час на українському ринку представлені програмні продукти таких вітчизняних фірм, як: «СофтТАКСІ» (X-DOOR), «АБ-Система» («Офіс-2000»), «Імпакт» («Акцент-Бухгалтерія»), «Баланс-Клуб» (SoNet), «ТРАСКО-софт» (Trade Manager), GMS (Offise Tools), Глобал Аудит («Quasi+Бухгалтерія»), «1С» (1С: Бухгалтерія») та «Парус» («Парус-Підприємство»).

Хоч перелічені програми використовують вже традиційний підхід до введення первинної інформації, так і видачі оперативних і статичних звітів з різним ступенем деталізації, вони все ж можуть відрізнятись одна від одної як можливостями виконання окремих операцій, так і різною кількістю довідників.

При виборі оптимальної і найбільш ефективної для конкретного підприємства комп'ютеризованої системи бухгалтерського обліку слід враховувати такі основні принципи:

1. Принцип співвідношення корисності і витрат.
2. Принцип контролю і збереження даних.
3. Принцип сумісності.
4. Принцип гнучкості [3, с. 11-12].

Автоматизація системи бухгалтерського обліку дозволяє істотно полегшити працю бухгалтера, в першу чергу, позбавити його від рутинної роботи, підвищує оперативність та точність облікової інформації, дозволяє більше приділяти уваги проведенню економічного і фінансового аналізу роботи підприємства та пошуку резервів щодо підвищення ефективності цієї роботи. Саме тому підприємствам необхідно визначитися з вибором програмного забезпечення, яке було б здатне забезпечити всі потреби обліку підприємства і разом з тим було б досить економним і не вимагало великих витрат на його придбання, а також не вимагало від бухгалтера специфічних навичок програмування.

Отже, тільки за умови вірного вибору системи автоматизованого обліку можна максимізувати ефективність ведення облікової діяльності, що безумовно є необхідним кроком на шляху до розвитку і процвітання підприємства.

Література:

1. Бутинець Ф. Ф. Інформаційні системи бухгалтерського обліку. За ред. проф. Бутинця Ф. Ф., 2-ге вид., перероб і доп. / Ф. Ф. Бутинець, С. В. Івахненков, Т. В. Давидюк, Т. В. Шахрайчук. – Житомир: ПП «Рута», 2002. – 554 с.
2. Працевлаштування та зайнятість людей із інвалідністю: Довідник для роботодавців / Упорядн. Семигіна Т.В., Іванова О.Л., 2010. –140 с.
3. Терещенко Л.О. Інформаційні системи і технології в обліку: Навч. посібник / Л.О. Терещенко, І.І. Матієнко-Зубенко. – К.: КНЕУ, 2004. – 187 с.

Печенюк А.П.

викладач економічних дисциплін кафедри економіки, фінансів, обліку та оподаткування Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

СІЛЬСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ ЯК СПОСІБ АДАПТАЦІЇ ЛЮДЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Сільський зелений туризм відіграє важливу роль у процесі пізнання світу. Для здорової людини він передбачає як оздоровлення, так і пізнання, а для людини з особливими потребами – це рідкісна можливість відвідати цікаві місця, поринути у чарівний світ природи, ознайомитись із звичаями та культурою певного регіону, побачити архітектурні та історичні пам'ятки.

Головним завданням, яке стоїть перед нашою державою, є активна інтеграція цієї групи людей до громадського суспільства. Це дасть позитивний ефект як для самих осіб, які мають певні проблеми із здоров'ям, так і для досліджуваної галузі, оскільки на ринку послуг сільського зеленого туризму може з'явитись більша кількість споживачів, які прагнутимуть скористатися гостинністю господарів сільських зелених садиб [1].

На сьогодні проблема інвалідності в Україні є дуже гострою у зв'язку з постійним зростанням питомої ваги інвалідів у загальній структурі населення [2]. В Україні на початок 2016 року налічується близько 2,6 млн осіб із інва-

лідністю, майже 80% із них – працездатного віку, що в абсолютному значенні відповідає кількості понад 2 млн осіб [3]. Причинами зростання кількості інвалідів є ряд факторів: екологічні, демографічні, соціально-політичні, зокрема, військові дії на сході України. Велике занепокоєння викликає зростання кількості дітей з особливими потребами.

Останнім часом у світі спостерігається чітка тенденція щодо зміни ставлення до інвалідів, яка визначає рівність їх прав на повноцінне життя у суспільстві та створення умов для їх реабілітації та соціальної взаємодії.

Слід відзначити, що навіть у розвинутій Європі такий вид від починку, як сільський туризм, людям з особливими потребами практично недоступний. Саме тому, Україна має шанс стати однією з перших у розвитку даного напряму. Так склалося, що у світі процес соціалізації та адаптації інвалідів проходив у двох напрямках: зміни колективної свідомості, що призвело до розвитку сфери супроводу і опіки над людьми з особливими потребами та адаптації середовища до їхніх запитів, що призвело до розвитку пристосованої інфраструктури та технічних засобів.

До прикладу, Німеччина пішла другим шляхом, але це досить дорогий спосіб, і не всі країни можуть це запозичити. Швеція пішла першим шляхом і має розвинуту систему соціальної опіки, де особа з обмеженими можливостями може взяти до двох осіб, які допоможуть їй, в тому числі і на відпочинку. Раз на рік така людина може звернутися до відділу соціального захисту з проханням про часткову оплату відпочинку та оплату перебування супроводжуючої особи. Місцем відпочинку при цьому може бути не лише територія Швеції [2].

Сільський зелений туризм для осіб з обмеженими можливостями організовувати дуже непросто, але необхідно, оскільки це допоможе людям у їх соціальній адаптації. Для цього органи державної влади мають здійснювати такі заходи:

1. розповсюджувати інформацію щодо облаштування об'єктів зеленого туризму до потреб осіб з обмеженими можливостями;
2. проводити оцінку відповідності привабливих туристичних місць вимогам щодо потреб осіб з обмеженими фізичними можливостями;
3. рекомендувати найбільш цікаві і придатні до відпочинку і оздоровлення об'єкти сільського зеленого туризму;
4. розробляти вимоги, норми, стандарти обслуговування осіб з обмеженими фізичними можливостями;
5. проводити активну просвітницьку роботу серед власників агроосель, впроваджувати курси, лекції чи семінари з метою підготовки господарів зелених садиб до прийому неповносправних осіб, тощо [1].

Комплекс цих заходів дозволить на належному рівні організувати відпочинок людей з особливими потребами, відпочиваючим отримати якісну туристичну послугу, а власнику сільської зеленої садиби отримати прибуток від своєї діяльності.

Література:

1. Монастирський В. Організація туризму для осіб з обмеженими можливостями у Львівській області / В. Монастирський // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. – 2012. – Випуск 29, ч. 2. – С. 164-170.
2. Волошинський О. Сільський відпочинок для неповносправних: посібник для власників агроосель та людей з інвалідністю, котрі бажають розпочати власну справу / О. Волошинський, І. Каспрук, Л. Малинович, М. Сварник. – Львів : Ліга-Прес. – 2011. – 232 с.
3. Працевлаштування людей з інвалідністю в Україні: формальність і реалії. –[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://socportal.info/2016/09/28/pratsevlashtuvannya-lyudej-z-invalidnistyu-v-ukrayini-formal-nist-i-realiyi.html.

Демкура Т. В.

здобувач Тернопільського національного економічного університету, м. Тернопіль, Україна

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ КОМПАНІЙ

В останні десятиліття вирішення глобальних проблем соціального характеру не можливе без залучення корпоративного сектору, адже лібералізація та уніфікація умов ведення бізнесу розширюють межі співробітництва між країнами, відкривають нові можливості діяльності, але і посилюють зовнішні виклики для національних економік при експансійній та дискримінаційній політиці міжнародних компаній. Розвиток соціально орієнтованої економіки є пріоритетом для держав, але через відсутність належної управлінської практики та фінансового забезпечення вони змушені частину соціальних функцій делегувати або ж на глобальний рівень (наприклад, міжнародним організаціям, які здійснюють фінансування тематичних напрямів та секторів) або на корпоративний. Тому, враховуючи зменшення ролі держави у розв'язанні соціальних конфліктів та проблем соціально-економічного й екологічного розвитку, все частіше відповідальність за їхнє вирішення беруть на себе міжнародні компанії. Формування корпоративної соціальної відповідальності стало пріоритетом у діяльності більшості світових компаній-лідерів, а, відповідно, і орієнтиром соціальної поведінки для інших бізнес-структур.

У світовій практиці корпоративна соціальна відповідальність вважається невід'ємною частиною стратегії розвитку компанії, тому підвищується інтерес

до її напрямів, принципів та оцінки. Активність міжнародних компаній у соціальній сфері має позитивний вплив на вирішення проблем сталого розвитку, адже в економічно розвинених країнах вона стала важливим доповненням до виконання цілей сталого розвитку, зосередивши увагу на потребах та інтересах людини. Так, участь міжнародних компаній у реалізації принципів корпоративної соціальної відповідності передбачає – підтримку соціальних проектів, ініційованих державою або громадським сектором, створення нових робочих місць, належні умови праці та оплата, забезпечення прав та свобод працівників, формування соціальних пакетів, підвищення рівня кваліфікації через систему навчання, екологізація діяльності, виробництво безпечної для здоров'я продукції та ін.

У світовій практиці, починаючи з 50-х рр. XX ст., активно розробляються та впроваджуються різноманітні концепції соціальної відповідальності, окремі з них трансформувалися в успішно реалізовану на практиці концепцію соціального підприємництва. За тривалий період часу інститут корпоративної соціальної відповідальності еволюціонував від найпростіших форм до системної та організованої складової стратегії розвитку корпорацій, створення окремих структур в межах компаній, відповідальних за соціальний напрям. Запропонована та згодом модифікована модель А. Керролла відображає багаторівневість корпоративної соціальної відповідальності та відповідність очікуванням, які на неї покладаються, а щодо міжнародних компаній, то формується так звана глобальна піраміда корпоративної соціальної відповідальності [1].

Корпоративна соціальна відповідальність – це не лише проекти благодійництва та допомоги, хоча саме з цього розпочиналося її становлення на перших етапах. Це реальні можливості поєднання економічної, екологічної та соціальної складових з акцентом на потребах людини, коли діяльність компанії виходить за межі виключно корпоративних цілей розвитку. На сьогодні відсутнє єдине трактування корпоративної соціальної відповідальності, проте методичним аспектам присвячені дослідження Світового банку, Всесвітньої бізнес-ради зі сталого розвитку (WBCSD), Європейської Комісії [2].

Незважаючи на позитивні тенденції, на практиці зустрічаються неуспішні приклади розробки компаніями стратегій соціальної відповідальності, здебільшого через конфлікт фінансових та соціальних інтересів. Проте, такі ситуації не сприяють підвищенню іміджу компаній на ринках. Здебільшого компанії відображають у своїх звітах результати соціальної діяльності, і при залученні партнерів до виконання спільних проектів соціальна та екологічна складова береться до уваги потенційними інвесторами. Але потребують розвитку платформи, які б об'єктивно відображали стан та тенденції корпоративної соціальної відповідальності компаній, забезпечили можливість контролю з боку суспільства. З 2002 р. Business in the Community (Великобританія) визначає індекс корпоративної відповідальності, який оцінює економічні, соціальні та екологічні аспекти діяльності компаній [3].

Пріоритетом у розвитку корпоративної соціальної відповідальності вважаємо дотримання принципу партнерства між державою, бізнесом та суспільством для вирішення цілей сталого розвитку та завдань соціально-економічного розвитку країн, розширення меж соціальної політики та орієнтація на довгострокові проекти. Водночас, концепція корпоративної соціальної відповідальності повинна трансформуватися у філософію, де основою буде соціальна культура та етична поведінка, стратегічний менеджмент та правова відповідальність, спрямовані на швидке реагування на суспільні виклики, створення сприятливого соціального середовище, запровадження превентивних заходів вирішення соціальних проблем, виконання компаніями взятих соціальних та екологічних зобов'язань.

Література:

1. Carroll Archie B. The pyramid of corporate social responsibility: toward the moral management of organizational stakeholders / A. B. Carroll // Business Horizons. – 1991.– Vol. 34(4). – 39-48. [Electronic resource]. – Access mode: https://www.researchgate.net/publication/4883660_The_Pyramid_of_Corporate_Social_Responsibility_Toward_the_Moral_Management_of_Organizational_Stakeholders

2. Mazurkiewicz Piotr. Corporate environmental responsibility : Is a common CSR framework possible? / P. Mazurkiewicz. [Electronic resource]. – Access mode: siteresources.worldbank.org/.../Resources/csrframework.pdf

3. The Corporate Responsibility Index [Electronic resource]. – Access mode: http://www.bitc.org.uk/services/benchmarking/cr-index

Шарапова А. О., Коновалова П. С.

студентки Університету митної справи та фінансів
Науковий керівник ***Пономарьова О. Б.,***
старший викладач Університету митної справи та фінансів
м. Дніпро, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ З ВРАХУВАННЯМ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

Галузь охорони здоров'я, яка фінансується переважно за рахунок коштів державного бюджету, не повністю виконує свою основну функцію – збереження здоров'я населення. Міжнародні експерти оцінюють стан системи охорони

здоров'я України як незадовільний. Це пов'язано з недостатнім фінансуванням медичної галузі з боку держави, відсутністю законодавчого регулювання медичного страхування, з низьким рівнем якості медичних послуг, застарілим медичним обладнанням, з неконтрольованим зростанням цін на медичні послуги та фармацевтичну продукцію [1, с. 263]. Таким чином, на даний час в Україні проблема належного забезпечення населення якісними медичними послугами є дуже актуальною. Для більш ефективного функціонування системи охорони здоров'я, необхідно поряд з бюджетним фінансуванням використовувати медичне страхування.

Медичне страхування – форма соціального захисту інтересів населення в охороні здоров'я, що має на меті гарантувати громадянам при виникненні страхового випадку отримання медичної допомоги за рахунок накопичених коштів і фінансувати профілактичні заходи. В платній медицині даний вид страхування є інструментом для покриття витрат на медичну допомогу, в безкоштовній медицині – це додаткове джерело фінансування медичних витрат. У медичному страхуванні інтересом застрахованого виступає можливість компенсації витрат на медичне обслуговування за рахунок коштів страховика [3, с. 167]. Медичне страхування вже впроваджене в багатьох країнах для фінансування сфери охорони здоров'я та реалізується у 2 формах: добровільній (приватне страхування) та обов'язковій (соціальне страхування). Вибір форми медичного страхування в кожній країні залежить від конкретних економічних і культурно-історичних умов, від особливостей демографічних і соціальних показників, рівня захворюваності та інших факторів, які характеризують загальний стан здоров'я та рівень медичного обслуговування [2, с. 42]. Найбільших успіхів в розвитку досягли такі систем охорони здоров'я країни, як Німеччина, Франція, Нідерланди, Австрія, Японія, Бельгія, Канада, Італія, Швеція, Фінляндія і інші. Фінансування охорони здоров'я в цих країнах здійснюється з використанням цільових внесків підприємців і особистих внесків громадян. Питома вага коштів підприємців і працюючих громадян в різних країнах складає в середньому від 4 до 20% загального об'єму коштів, що витрачаються на охорону здоров'я [1, с. 264].

Запровадження медичного страхування в зарубіжних країнах призвело до як позитивних наслідків (поліпшення ресурсного забезпечення галузі, підвищення ефективності і прозорості їх використання, покращення низки показників стану здоров'я населення тощо), так і до негативних (значні витрати громадян на лікування й отримання окремих медичних послуг, невідповідність рівня якості отриманих послуг очікуванням пацієнтам, поглиблення соціальної нерівності громадян, послаблення контролю з боку держави, збільшення кількості випадків корупційних проявів у галузі).

Медичне страхування передбачає страхування на випадок втрати здоров'я з будь-якої причини. Воно забезпечує більшу доступність, якість і повноту щодо задоволення різноманітних потреб населення в наданні медичних по-

слуг, є ефективнішим порівняно з державним фінансуванням системи охорони здоров'я [2, с. 40]. Крім того, медичне страхування пов'язане із компенсацією витрат громадян, які обумовлені одержанням медичної допомоги, а також інших витрат, спрямованих на підтримку здоров'я, його соціальна та економічна ефективність залежить від того, наскільки всебічно пророблено концепцію розвитку страхової медицини в країні.

Огляд зарубіжного досвіду впровадження медичного страхування дозволив виокремити такі шляхи покращення системи медичного страхування України:

1) планування мінімальних коштів в бюджеті, через які забезпечується надання безоплатної медичної доплати для всіх категорій населення;

2) введення обов'язкового медичного страхування за рахунок коштів суб'єктів підприємницької діяльності, а також фізичних осіб;

3) добровільне медичне страхування, яке передбачає придбання страхового полісу за рахунок власних коштів [3, с. 169].

Отже, забезпечення доступної кваліфікованої медичної допомоги кожному громадянинові України, упровадження нових ефективних механізмів фінансування та управління у сфері охорони здоров'я повинно бути одним із пріоритетних напрямів соціальної політики держави. Виконання запропонованих заходів щодо покращення медичного забезпечення сприятиме розвиткові медичної галузі України, підвищенню здоров'я нації, життєвого рівня кожного громадянина і, як наслідок, підвищення економічного добробуту країни.

Література:

1. Бідник Н. Б. Медичне страхування в Україні / Н. Б. Бідник // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2013. – № 767. – С. 263-269.

2. Мних М. В. Медичне страхування за кордоном та можливості його реалізації в Україні / М. В. Мних // Держава і економіка. – 2008. – №11. – С. 39-41.

3. Павлюк К. В. Медичне страхування як форма фінансування медичних послуг / К. В. Павлюк, О. В. Степанова // Наука й економіка. – 2014. – Вип. 3. – С. 162-171.

Магера Д. В.

студентка Хмельницького торговельно-економічного коледжу, КНТЕУ
Науковий керівник к.псих.н. ***Шмерко О. П.****,*
м. Хмельницький, Україна

АНАЛІЗ ДОХОДІВ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

Пенсійний фонд України – центральний орган виконавчої влади, що здійснює керівництво й управління солідарною системою загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, провадить збір, акумуляцію та облік страхових внесків, призначає пенсії і готує документи для їх виплати, забезпечує своєчасне та в повному обсязі фінансування і виплату пенсій, допомоги на поховання, інших соціальних виплат, які згідно із законодавством здійснюються за рахунок коштів Пенсійного фонду України, здійснює контроль за цільовим використанням коштів ПФУ.

У процесі своєї діяльності Пенсійний фонд формує доходи, за рахунок яких він покриває свої витрати. Доходи Пенсійного фонду являють собою ту основну складову складного механізму функціонування Фонду, без якої неможлива його діяльність. Визначивши значимість та необхідність формування доходів Пенсійного фонду України, проведемо аналіз доходів ПФУ за 2012-2015 роки.

Можна спостерігати збільшення доходів Пенсійного фонду України впродовж 2012-2013 років. Так, у 2013 році доходи ПФУ збільшились на 12,82%. Це є позитивним явищем у кризовий період, оскільки доходи збільшуються за рахунок відрахувань із Державного бюджету і внесків роботодавців та працівників. Також збільшення доходів в певній мірі зменшує дефіцит бюджету Пенсійного фонду. Проте, вже у 2014 році доходи ПФУ дещо зменшились і становили 244,3 млрд. грн. Подібна ситуація спостерігається і у 2015 році, коли доходи зменшились на 3,34% порівняно з попереднім роком і, відповідно, становили 236,1 млрд. грн.

Кошти Державного бюджету України протягом 2013-2015 років мають тенденцію до щорічного зменшення. Зокрема, у 2013 році надходження з державного бюджету суттєво зросли і становили 83,2 млрд. грн. Однак, вже в наступному році даний вид надходжень зменшився на 8,89 % і становив 75,8 млрд. грн. У 2015 році також спостерігається зменшення надходжень з Державного бюджету до Пенсійного фонду України. Так, зменшившись на 18,47%, кошти, які надійшли з Державного бюджету становили 61,8 млрд. грн.

Відповідно до прийнятого Верховною Радою антикризового законопроекту «Про запобігання фінансовій катастрофі та створення передумов для економічного зростання в Україні», пенсійні виплати, які перевищують 10 тис. гривень, оподатковуватимуться на 15%. Фактично «під ніж» потрапили і пенсії

держслужбовців, суддів, прокурорів, слідчих, працівників місцевого самоврядування, дипломатів та ін. Законом також передбачається переведення їх на загальний принцип нарахування пенсій у розмірі 70% від зарплати. Таке рішення, в сукупності з іншими заходами, дозволило вже в 2014 році знизити витрати Пенсійного фонду на 1,358 млрд грн.

Інші надходження Пенсійного фонду є незначними і складають 1,6 млрд. грн. у 2012 році, 2,7 млрд. грн. у 2013 році, 2,5 млрд. грн. у 2014 році та 0,08 млрд. грн. у 2015 році.

Порівняльна структура доходів Пенсійного фонду України за 2012-2015 роки, відображає у 2013 році скорочення власних надходжень спричинено втратою цих надходжень із анексованих територій України, тому в цьому році суттєво зросли кошти з Державного бюджету на покриття дефіциту. В 2014 році ситуація з зростанням власних надходжень частково покращилась, проте у зв'язку із замороженням рівня мінімальної заробітної плати не можливо було очікувати значного росту.

Аналізуючи структуру доходів Пенсійного фонду, можна зробити висновок, що найбільшу частку в загальному обсязі займають власні надходження. За 2013 рік питома вага власних надходжень зменшилась на 4,5% і, відповідно, становила 66,02 %. Протягом наступних років спостерігається збільшення частки даного виду надходжень у структурі доходної частини Пенсійного фонду. У 2014 році даний показник становив 67,92 %, а в 2015 році збільшився на 5,85% і становив 73,77%. Слідом за ними слід відзначити кошти Державного бюджету України, що займають значну частку у структурі доходів. Питома вага коштів Державного бюджету збільшується у 2013 році на 4,14% і дорівнює 32,93%. У 2014-2015 роках частки надходжень з Державного бюджету зменшуються і становлять 31,04% та 26,2% відповідно. Найменша часка припадає на інші надходження – близько 1% у структурі доходів Пенсійного фонду. Таким чином, у структурі доходів Пенсійного фонду України основну частку складають власні кошти, але питома вага коштів Державного бюджету України теж досить висока, що є негативним фактом і показує фінансову неспроможність до самофінансування.

Отже, можна констатувати, що безпосередній і значний вплив на матеріальне становище у майбутньому визначатиме самостійно кожна працездатна особа за період своєї трудової діяльності: чим більший трудовий внесок, тим краще фінансове забезпечення на старість. Збільшення ж рівня заробітної плати позитивно впливатиме не тільки на купівельну спроможність населення та стимулювання розвитку виробництва, а й на формування бюджету Пенсійного фонду.

Реалізація основного завдання пенсійної реформи, що полягає в підвищенні рівня соціальної захищеності громадян, потребує значних обсягів фінансових ресурсів та збалансованості бюджету Пенсійного фонду. Враховуючи, що основним джерелом бюджету ПФУ є відрахування від фонду оплати праці, то від його зростання залежить і фінансова стійкість Фонду.

Література:

1. Заєць Є.Р. Проблеми формування доходної бази Пенсійного фонду України / Є.Р. Заєць. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://nauka.kushnir.mk.ua.
2. Нарожна Н.І. Доходи пенсійного фонду : оптимізація формування та резерви зростання / Н.І. Нарожна // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля – 2013 р. № 16 (205) С.145-149.
3. Пенсійний фонд України – офіційний веб-сайт [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.pfu.gov.ua.

Юдіна К. В., Меліхова Є. Д.

студентки університету митної справи та фінансів
Науковий керівник ***Пономарьова О. Б.,*** *старший викладач*
університету митної справи та фінансів, м. Дніпро, Україна

СТРАХУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ В УКРАЇНІ

Діяльність підприємств та будь-яких фінансових інститутів – банків, бірж, інвестиційних компаній тощо пов'язані з певними фінансовими ризиками, що стало особливо відчутним із переходом України на ринкові засади економіки. Їх вплив на результати функціонування пояснюється швидкою зміною економічної ситуації у країні й кон'юнктурі фінансового ринку, розширенням сфери фінансових відносин, появою нових фінансових технологій і інструментів тощо [2, с. 119].

Фінансовий ризик – це ризик, який виникає при здійсненні економічним суб'єктом господарської діяльності в фінансовому полі, тобто при роботі з грошовими ресурсами та іншими фінансовими інструментами, який може призвести, як до позитивних так і до негативних відхилень фінансових показників діяльності суб'єкта. Тому питання управління фінансовими ризиками займає особливе місце у фінансовому менеджменті.

Головною метою управління фінансовими ризиками є забезпечення фінансової безпеки підприємства в процесі його розвитку і запобігання можливому зниженню його ринкової вартості.

Одним з найбільш поширених способів зниження ступеню фінансового ризику виступає страхування. Страхування фінансових ризиків – це страхування, яке передбачає обов'язки страховика по страхових виплатах у розмірі

повної або часткової компенсації втрат прибутків особи, на користь якої укладений договір страхування, викликаних наступними подіями: зупинка або скорочення обсягу виробництва в результаті обумовлених в договорі подій, банкрутство, непередбачені витрати, невиконання (неналежне виконання) договірних зобов'язань контрагентом застрахованої особи, що є кредитором по угоді, понесені застрахованою особою судові витрати, інші події [1, с. 183].

Страхування фінансових ризиків відноситься до страхування відповідальності, проте часто його умови включаються в договір страхування майна. У такому разі страхова компанія відшкодовує страхувальникові не лише збиток, нанесений застрахованому майну, але й не отриманий, внаслідок зупинки виробництва (в результаті страхового випадку), прибуток. Важливо підкреслити, що у світовій практиці страхування фінансових ризиків є дуже поширеним видом страхування [3, с. 91].

Проте, нестабільність економічної та політичної ситуації в Україні, недосконаліть законодавчої бази для здійснення страхування саме фінансових ризиків, суперечність методологічної бази тощо не дає можливості для стабільного та стрімкого розвитку страхового ринку, як в цілому, так і по страхуванню фінансових ризиків.

Багато страхових компаній, які здійснювали страхування фінансових ризиків були збитковими, більше того страховим компаніям, які спеціалізувалися на цьому виді страхування, було надзвичайно важко залишатися на плаву і багато з них стали банкротами. Такий вид послуг, як страхування фінансових ризиків, є найбільш ризикованим також і для самої страхової компанії. Оскільки багато клієнтів дуже часто використовують послугу страхування фінансового ризику для обману самої ж страхової компанії для отримання незаконного страхового відшкодування, для відмивання коштів, отриманих незаконним шляхом, або для ухилення від сплати податків. Тому страхування фінансових ризиків не є широкодоступною послугою. В основному, користувачами такої послуги є великі банки та фінансові організації, а також великі торгові підприємства, що займаються споживчим кредитуванням. Але потреба в страховому захисті підприємств в Україні посилюється в зв'язку з перебудовою економіки, приватизаційними процесами.

Отже, для подальшого розвитку страхування фінансових ризиків доцільно:

– забезпечити попереджувальне регулювання при здійсненні поточної діяльності, причому головним завданням тут має стати розробка правил страхування фінансових ризиків на підприємствах залежно від виду діяльності та з визначенням різних тарифів,враховуючи специфіку Їх функціонування (сільськогосподарські підприємства, фармацевтичні фірми тощо);

– створити інформаційну базу, яка б допомагала виявити недобросовісних учасників ринку страхових послуг і запобігти махінаціям при страхуванні ризиків фінансового характер;.

– контроль страхових тарифів з боку держави;

– ліквідація тіньових схем і деяких інших проблем страхування фінансових ризиків.

Завдяки наведеним напрямам удосконалення регулювання страхової діяльності можна значно зменшити кількість випадків шахрайства як на ринках страхових послуг у цілому, так і при страхуванні фінансових ризиків зокрема. А також, це принесе стабілізацію становища фінансових операцій і, відповідно, дасть поштовх зростанню економічного становищу України, а послуги фінансового страхування стануть популярнішими.

Література:

1. Ваніна Д. А. Деякі аспекти страхування фінансових ризиків в Україні / Д. А. Ваніна // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки. – 2015. – № 1. – С. 183-188.

2. Малюга В. В. Практичні аспекти страхування фінансових ризиків / В. В. Малюга // Університетські наукові записки. – 2010. – № 1. – С. 119-123.

3. Сєміколенова С. В. Проблеми та перспективи розвитку страхування фінансових ризиків в Україні / С. В. Сєміколенова, А. П. Грабар // Наукові записки НаУКМА. Економічні науки. – 2013. – Т. 146. – С. 91-95.

Солтинська С. Р.

студентка Хмельницького торговельно-економічного коледжу КНТЕУ
*Науковий керівник к. псих. н. **Шмерко О. П.**, м. Хмельницький, Україна*

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Національна економіка будь-якої держави – це складна господарська, соціальна, організаційна, науково-технологічна система. Вона має сукупний економічний потенціал, серед якого виділяють: природно-ресурсний, виробничий, трудовий, науково-технічний. Розвиток господарської системи країни приводить до вдосконалення її національного ринку, в межах якого формуються й діють його сегменти: ринки товарів і капіталу, послуг, праці, нерухомості, фондовий ринок, ринок інтелектуальної власності, а також засобів виробництва. У складі національної економіки відбуваються постійні структурні, організаційні й інші зміни, що обумовлюються особливостями її господарчої системи та характеризуються певними тенденціями й закономірностями розвитку [1].

Ключовою фігурою сучасних систем управління розвитком суспільних відносин, зокрема економічними процесами, є людина, її інтелектуальний потенціал. Тому постає проблема ефективного керування цим потенціалом у напрямі гармонійного розвитку світової спільноти. Інтенсивність пошуку нових форм управління розвитком економіки зростає передусім внаслідок загострення проблем соціально-економічного, екологічного, політичного характеру, які загрожують існуванню людства і розв'язання яких виходить за межі можливостей окремих держав.

Більшість сучасних глобальних проблем слід вважати наслідком багатовікового невмілого, марнотратного господарювання людства на Землі. При цьому слід констатувати, що керування окремими економічними процесами планетарного рівня набуває дедалі більш інтегрованих, замкнених форм. Проте ці процеси протікають нерівномірно. Найбільші досягнення спостерігаються у сфері управління фінансовими ресурсами, телекомунікаційними, інформаційними потоками. Досягнення у галузі комп'ютерних технологій, електронних розрахунків, кредитних карт, використання супутникового та оптоволоконного зв'язку вже тепер дають змогу миттєво переміщати фінансові ресурси, укладати фінансові угоди, переказувати гроші з одного рахунку на інший незалежно від відстані і державних кордонів. Це, безумовно, можна розглядати як реальні кроки на шляху побудови системи керування економічними процесами на світовому рівні.

Що ж до України, то вона, за різними оцінками, втратила у 90-ті роки минулого століття до 15-20% інтелектуального потенціалу. За роки реформування вітчизняної економіки за межі країни виїхало 30% учених вищої кваліфікації та працездатного віку. Така сама ситуація і в інших європейських постсоціалістичних державах. Розв'язання проблеми потребує кількаразового підвищення рівня оплати праці у країнах з перехідною економікою, чого вони не здатні зробити в найближчі роки. Тому відплив кадрів з цих країн спостерігатиметься і далі, принаймні найближчим часом [2].

Нові інформаційні технології дають можливість швидко і якісно формувати потоки економічної інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень. Разом з тим зростає небезпека того, що на державний рівень може надходити недостовірна, свідомо сфальсифікована інформація. Або навпаки – за межі країни може потрапляти інформація, яка розкриває політичні, економічні, фінансові та інші таємниці держави. Ці питання набувають особливої актуальності для України і потребують прийняття нових законодавчих актів, які не тільки регламентуватимуть вимоги до інформаційного забезпечення управлінських процесів на всіх рівнях, а й посилюватимуть відповідальність за шкоду, завдану інтересам держави.

Отже, лише зміна людських відносин у планетарному масштабі здатна їх розв'язати. Нині обмеженість багатьох видів природних ресурсів, нерівномірність насичення ними різних територій загострює боротьбу між державами за володіння цими ресурсами і за ринки збуту, спонукає людство до пошуку

нових видів ресурсів, необхідних для цивілізованого суспільного розвитку, зумовлює доцільність постановки питань, пов'язаних з раціональним, ощадливим використанням ресурсного потенціалу планети. Отже, йдеться і про управління світовою економікою. Однак більшість ідей і пропозицій щодо керування економічними процесами на світовому рівні має переважно теоретичний і не досить обґрунтований характер. Поки що відсутні такі моделі управління світовою економікою, які б гарантували стабільність світової системи господарювання, забезпечували гнучку координацію економічної політики національних держав, спрямовували їх розвиток на збереження людських цінностей і процвітання людства.

Оскільки сьогодні жодна держава світу не може абстрагуватись від впливу процесів глобалізації, економічна політика має дедалі більше орієнтуватися на ті зміни, які відбуваються у світовій системі господарювання, адаптуватися до зовнішньоекономічної ситуації за максимального забезпечення власної незалежності, цілісності та суверенності.

Література:

1. Національна економіка: навч. посібник / за заг. ред. В.П. Решетило. – Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х.: ХНАМГ, 2009.

2. Офіційний сайт Міністерства фінансів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.minfin.gov.ua

Кульбабчук Р. В., Гончарук А. В.

студентки Хмельницького торговельно-економічного коледжу КНТЕУ
Науковий керівник к.псих.н. ***Шмерко О. П.****,*
м. Хмельницький, Україна

СТАН СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО РОЗВИТКУ

Страховий ринок є невід'ємним елементом ринкової економіки. На даному етапі страховий ринок України знаходиться на шляху поступового розвитку та потребує більш детального вивчення, адже існуючих наукових досліджень і аналітичних матеріалів із страхової проблематики недостатньо для ефективного функціонування страхових компаній.

На ринку страхових послуг помітно відчувається недостатність кваліфікованих фахівців страхової справи. Однією з найвагоміших проблем є система

правового забезпечення й державного регулювання страхової діяльності, яка потребує удосконалення, так як чинне законодавство України не є логічно завершене. Крім того, немає чіткого бачення стратегічного розвитку вітчизняного ринку страхових послуг та його окремих складових [1].

Формування розвинутого ринку страхових послуг в Україні забезпечить сприятливі умови для ринкової трансформації та стабільний розвиток національної економіки, розвиток світової економіки та міжнародних відносин.

Ринок страхових послуг залишається найбільш капіталізованим серед інших небанківських фінансових ринків України [1].

Загальна кількість страхових компаній у 2013 році становила 414, з яких 62 страхові компанії із страхування життя, та 352 страхові компанії, що здійснюють всі види страхування крім страхування життя, у 2014 році загальна кількість страхових компаній скоротилась до 407. У 2015 році страхові компанії із страхування життя скоротились на 5, а страхові компанії «non-Life» на 20, загальна кількість яких склала 382. Кількість страхових компаній має тенденцію до зменшення, так за 9 місяців 2016 року порівняно з аналогічним періодом 2015 року, кількість компаній зменшилася на 21.

Страховий ринок України характеризується постійними змінами основних показників діяльності страхових компаній залежно від загальної економічної ситуації в країні та змін нормативно-правових актів, які регулюють відносини у сфері страхування. Основні показники функціонування страхового ринку та його динаміка представлені у таблиці 1.

Таблиця 1

Основні показники діяльності страхового ринку України та його динаміка за 2014-2016 роки

Показники	2014	2015	2016
Кількість договорів, крім договорів з обов'язкового страхування від нещасних випадків	35 204	87 328	35 975
- із страхувальниками фізичних осіб	29 782	80 345	32 699
Кількість договорів з обов'язкового особистого страхування від нещасних випадків на транспорті	142 952	97 952	98 737
Страхова діяльність, млн. грн.			
Валові страхові премії у тому числі:	21 508,2	28 661,9	26 767,3
зі страхування життя	1 809,5	2 476,7	2 159,8
Валові страхові виплати, у тому числі:	5 151,0	4 651,8	5 065,4
зі страхування життя	82,1	149,2	239,2
Рівень валових виплат, %	23,9	16,2	18,9
Чисті страхові премії	20 277,5	21 551,4	18 592,8
Чисті страхові виплати	4 970	4 566,6	4 893
Рівень чистих виплат, %	24,5	21,2	26,3

Сучасний страховий ринок України у своєму розвитку має певні здобутки та численні недоліки, притаманні функціонуванню, як окремих страхових компаній так і системи страхування в цілому.

Основними недоліками українського страхового ринку є:

1. Недосконала система правового забезпечення та державного регулювання страхової діяльності.

2. Немає чіткого бачення стратегічного розвитку вітчизняного ринку страхових послуг та його окремих складових.

3. На ринку страхових послуг помітно відчувається недостатність кваліфікованих фахівців страхової справи.

4. У зв'язку з погіршенням фінансового стану населення падає попит на послуги страхових компаній.

5. Відсутність надійних довгострокових інструментів, а також гарантій збереження та повернення вкладених коштів.

6. Відсутність довіри населення і господарюючих суб'єктів до страхових компаній.

7. Відсутність якісної статистичної інформації і недостатність докладних інформаційно-аналітичних матеріалів про стан і проблеми формування страхового ринку [2].

Для вирішення цих недоліків необхідно:

– прискорити розробку та прийняття нового цивільного кодексу України, в якому передбачити правові основи регулювання страхової діяльності в Україні.
– привабити довгострокові надійні інвестиційні інструменти, а також збільшити гарантії збереження та повернення вкладених коштів страховими компаніями.
– встановити вимоги до платоспроможності страховиків на основі оцінки ризиків і якості їх активів.
– впровадити європейські стандарти класифікації ризиків в страхуванні, скоротити кількість неефективних видів обов'язкового страхування [2].

Отже на сьогодні страховий ринок України знаходиться на етапі розвитку та має певні переваги та значну кількість недоліків: темпи росту страхового ринку відстають від темпів росту економіки, а його доля в ВВП країни незначна. Але український страховий ринок має великий потенціал для розвитку. Формування розвинутого ринку страхових послуг в Україні забезпечить сприятливі умови для ринкової трансформації та стабільний розвиток національної економіки, розвиток світової економіки та міжнародних відносин.

Література:

1. Осадець С. Напрямки модернізації страхової справи / С. Осадець // Страхова справа. – 2012 – № 2 (46). – С. 13-17.

2. Лук'яненко І. Г. Сучасні тенденції функціонування та напрями реформування страхового ринку України / І. Г. Лук'яненко, В. В. Сінельнік // Економічний вісник університету. – 2015. – № 27/1: Економічні науки. – С. 221–227.

Малік К. Р.

студентка Хмельницького торговельно-економічного коледжу КНТЕУ
Науковий керівник к.псих.н. ***Шмерко О. П.****,*
м. Хмельницький, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Під впливом посилення міжбанківської конкуренції на банківському ринку України проявляється тенденція до розширення продуктового ряду послуг. Адже кожен банк не залишається байдужим до можливості збільшення власних прибутків, мобілізації додаткових ресурсів та розширення бази клієнтів банку, підвищення власного рейтингу на ринку. Саме тому сучасні банкіри вибирають політику розширення продуктового ряду банківських послуг [1].

Банківські послуги об'єднують широкий ряд операцій, в тому числі і тих, які нехарактерні банківській сфері. До найбільш перспективних послуг можна віднести наступні:

1. Трастові (довірчі) послуги:

1) для фізичних осіб: розпорядження спадщиною, управління власністю, опікунство і забезпечення збереження майна та ін.

2) для юридичних осіб: розпорядження активами, агентські послуги; операції, пов'язані з ліквідацією майна клієнтів та ін.

2. Послуги зі збереження цінностей з наданням клієнтам у розпорядження сейфа та з прийняттям цінностей клієнта на збереження без їх доступу.

3. Консультаційні та інформаційні послуги зі створенням певної міжбанківської бази даних.

4. Гарантійні та посередницькі послуги.

5. Факторингові та лізингові операції, форфейтинг та ін. [2].

На сьогоднішній день в Україні гостро відчувається нестача спеціалістів банківських технологій, немає відповідної технічної та навчальної літератури з банківських електронних систем. Системи електронних платежів не є широко тиражованим комерційним продуктом з однієї сторони, а з іншої – і розробники, і користувачі зовсім не зацікавлені розкривати окремі технічні деталі системи, щоб не «навчити» потенційних зловмисників.

У зарубіжних банках інформаційні технології охоплюють тепер усі аспекти банківської справи, зокрема забезпечують:

- клірингові операції (взаємні розрахунки банків);
- торгові операції та маркетинг, управління касовими ресурсами;
- управління діяльністю банку;
- кредитні операції, включаючи аналіз заявок клієнтів на їх кредитоспроможність;
- системи електронних платежів;

- використання банківських автоматів;
- банківські операції по телефону і обслуговування вдома;
- використання різних платіжних карток;
- електронну пошту і канцелярію;
- безпаперовий документообіг у банку і при взаємодіях центр – філіали, банк – клієнти;
- фондовий ринок і операції з цінними паперами;
- аналіз інвестицій і фінансового ринку;
- автоматизацію розрахунків у торгових точках.

Автоматизація банківської справи в Україні передбачає широке використання комп'ютерних інформаційних систем у банках, автоматизацію обробки платіжних документів у відділах, які працюють з клієнтами, в операційних відділах, а також автоматизацію фінансових операцій у рамках міжнародного банківського бізнесу [3].

Автоматизація банківських операцій в Україні дозволяє:

- виконувати без паперові платіжні операції з мінімальним залученням праці людей і скороченням організаційних витрат;
- проводити обробку платежів переважно в реальному часі, за виключенням підведення бухгалтерських звітів у кінці дня і звітності;
- прискорювати обмін інформацією між банками і клієнтами, банками і їх відділеннями за допомогою комунікаційних ліній зв'язку;
- мінімізувати типові види банківського ризику (втрата документів, помилкова адресація, фальсифікація платіжних документів та ін.);
- забезпечувати керівників стратегічними оцінками положення банку в умовах конкуренції, організації роботи і кадрової політики [1].

Отже, важливо те, що банківські комп'ютерні системи відрізняються від інших, у першу чергу тим, що інформація, яка опрацьовується ними, повинна бути надійно захищеною від сторонніх зазіхань, а сама система повинна мати властивості підвищеної життєвості та безвідмовності в роботі.

Зокрема, підвищити ефективність управління можна, впливаючи на попит і пропозицію на банківські послуги. Стимулюючи попит і видозмінюючи пропозицію банківських послуг, банки зможуть підтримувати на постійно високому рівні свою рентабельність.

Література:

1. Фінанси, банківська справа та страхування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www. stud.com.ua

2. Поняття та види банківських операцій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.megalib.com.ua

3. Банківські операції – Электронная библиотека Князева [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ebk.net.ua

Секція 2. Освіта і гуманітарні науки в умовах інклюзії
Edukacja i nauki humanistyczne w warunkach integracji

Anetta Zielińska

Dr hab. Prof. Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu Wydział Zarządzania Informatyki i Finansów, Wrocław, Polska

EDUKACJA AKADEMICKA W POLSCE DLA OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ

W Polsce w szkolnictwie wyższym wdrożono model edukacji, w którym studenci z niepełnosprawnościami są kształceni przez tych samych wykładowców, na tych samych uczelniach i wspólnych zajęciach z ich pełnosprawnymi koleżankami i kolegami. Wyrównywanie szans w dostępie do edukacji osób niepełnosprawnych to niewątpliwie ważne, ale też niełatwe zadanie. Powyższe działania dążą do zapewnienia osobom niepełnosprawnym dostępu do wyższego wykształcenia w takim samym zakresie, jak osobom sprawnym. Uczelnie wyższe realizują te zadania przy pomocy powołanego Pełnomocnika ds. Osób Niepełnosprawnych. W większych uczelniach istnieją Biura bądź centra do spraw ds. osób niepełnosprawnych.

Wyznacznikiem otwartości uczelni i skuteczności prowadzonych działań jest obserwowany w ostatnich latach wzrost liczebności studentów niepełnosprawnych w szkolnictwie wyższym. Odsetek osób z niepełnosprawnościami osiągających wykształcenie wyższe w roku 2013 wynosił 9,1% jest wciąż znacznie niższy w stosunku do osób sprawnych 25,86% [4, s. 6]. Przeważająca liczba studentów z niepełnosprawnościami to osoby z dysfunkcją narządu ruchu – chodzący i niechodzący. Ponadto istotną liczbę studentów stanowią osoby niewidome i słabowidzące oraz głuche i słabosłyszące. Co ważne, studenci z niepełnosprawnościami studiują we wszystkich typach szkół – najwięcej na uniwersytetach (w roku 2013 – 9 573 osoby) oraz w wyższych szkołach technicznych (4909), ale także na akademiach wychowania fizycznego (215), wyższych szkołach artystycznych (241), teologicznych (145) i morskich (107) [2].

Uczelnie wdrażają wiele przedsięwzięć, których celem jest tworzenie warunków bazowych, materialnych dla wspólnego kształcenia osób pełno– i niepełnosprawnych. W szczególności są to takie przedsięwzięcia, jak [szerzej 3]:

- likwidacja barier architektonicznych,
- likwidacja barier w dostępie do zasobów informacyjnych i zajęć dydaktycznych. Najczęściej podejmowane zadania to: wyposażanie bibliotek i czytelni, pracowni komputerowych z przeznaczeniem dla osób z niepełnosprawnością, przystosowanie sal wykładowych i seminaryjnych do potrzeb osób niedosłyszących i głuchych (pętle indukcyjne wspomagające odbiór), umożliwienie nagrywania treści dydaktycznych, korzystania z notatek lub pomocy asystenta. W bibliotekach są nowoczesne lupy, specjalne skanery powiększające strony książek, elektroniczny lektor, który przekłada tekst pisany na mowę w czterech językach, drukarka brajlowska, drukująca dowolnie wpisane zdania w brajlu. Niepełnosprawni mają też do dyspozycji osobną kabinę w bibliotece, a w niej specjalne stanowisko komputerowe z gigantyczną myszką i trzema typami klawiatur. Osobne pomieszczenie jest też potrzebne studentom z psem przewodnikiem) [1];
- wspomaganie studentów:

- socjalno-bytowe, w ramach którego zapewnia się odpowiednio dostosowane pokoje w Domach Studenta, organizuje bezpłatny transport z miejsca zamieszkania na zajęcia dydaktyczne i rehabilitacyjne;
- wsparcie materialne – to przede wszystkim stypendia specjalne przysługujące studentom niepełnosprawnym niezależnie od osiąganych dochodów, w pewnych sytuacjach częściowe lub nawet pełne zwolnienie z opłat związanych ze studiowaniem, zapomogi;
- wspomaganie dydaktyczne w postaci np. zorganizowania egzaminów w formie alternatywnej, czyli uwzględniającej ograniczenia wynikające z niepełnosprawności;

Wymiar wsparcia materialnego jest realizowany w szkolnictwie wyższym w postaci różnych stypendiów [3]:

1) stypendium socjalne – może być pobierane niezależnie od innych stypendiów. Może otrzymywać każdy student z tytułu niepełnosprawności potwierdzonej orzeczeniem właściwego organu, niezależnie od dochodu;
2) stypendium za wyniki w nauce lub sporcie;
3) stypendium na wyżywienie (może otrzymać student będący w trudnej sytuacji materialnej);
4) stypendium mieszkaniowe (student studiów stacjonarnych – możliwość dofinansowania do zakwaterowania w domu studenckim);
5) zapomogę (świadczenie jednorazowe, może być przyznane studentowi, który z przyczyn losowych znalazł się w bardzo trudnej sytuacji materialnej);
6) kredyt studencki to wsparcie finansowe z dopłatą do oprocentowania z budżetu państwa i korzystnymi warunkami spłaty. Udzielany jest przez banki komercyjne na okres studiów. O kredyt może ubiegać się każdy student. Spłata rozpoczyna się 2 lata po ukończeniu studiów. Kredyt jest umarzany w 20% kredytobiorcom, którzy ukończyli studia w grupie 5% najlepszych absolwentów uczelni, w szczególnych

przypadkach kredyt może być umorzony częściowo lub w całości z uwagi na trwałą utratę zdolności do spłaty zobowiązań (niepełnosprawność).

Istnieje wiele portali dotyczących studiowania dla studentów niepełnosprawnych, które mają na celu propagowanie informacji o szkolnictwie wyższym, są to np.: http://www.przyjaznestudia.pl, PrzyjazneStudia.pl.

Jednakże należy odnotować wiele problemów dotyczących osób niepełnosprawnych, z którymi borykają się polskie uczelnie, do najważniejszych należy zaliczyć [4, s. 20-32]:

- istotne ograniczenia miejsc dla osób z niepełnosprawnościami z grona potencjalnych studentów niektórych uczelni wyższych lub kierunkach specjalistycznych o wąskim profilu kształcenia (akademie wychowania fizycznego, uczelnie artystyczne, morskie, medyczne, kierunki tj. fizjoterapia);
- osoby z niepełnosprawnościami mogą i powinny uczestniczyć w dostosowanych zajęciach sportowych;
- pomimo istnienia różnych rozwiązań i przedsięwzięć osoby z niepełnosprawnościami w dalszym ciągu napotykają na bariery architektoniczne i komunikacyjne, które mogą znacznie utrudniać lub wręcz uniemożliwiać im realizację prawa do nauki. Siedziby uczelni wyższych bardzo często znajdują się w starych, niekiedy zabytkowych obiektach, które nie uwzględniają specyficznych potrzeb tej grupy studentów.

Literatura:

1. Gołębiowska-Szuchta M., *UE kończy przystosowywać kampus dla niepełnosprawnych*, Gazeta Wyborcza. Wrocław, 16 czerwca 2013.

2. *Szkoły wyższe i ich finanse*, Raport Głównego Urzędu Statystycznego 2013, http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkoly-wyzsze-iich-finanse-w-2013-r-,2,10.html

3. Vademecum dla osób niepełnosprawnych – przewodnik zawodowy Część II. Edukacja osób niepełnosprawnych, Centrum Informacji i Planowania Kariery Zawodowej, Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie, Kraków 2014

4. *Zasada równego traktowania – prawo i praktyka. Dostępność edukacji akademickiej dla osób z niepełnosprawnościami*, Biuletyn Rzecznika Praw Obywatelskich, Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa 2015, nr 5.

Тріпак М. М.

к.е.н, доцент, директор Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу

Боровисюк Т. В.

заступник директора Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу,
м. Кам'янець-Подільський, Україна

ПАРАДИГМА ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦІАЛЬНОГО НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО КОЛЕДЖУ В УМОВАХ АДАПТАЦІЇ ІНКЛЮЗІЇ ТА ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ВИЩУ ОСВІТУ»

Сьогодні конкуренція на ринку освітніх послуг, демографічна та соціально-економічна ситуації загострили проблему інклюзивної освіти та створення позитивного іміджу регіонального вищого навчального закладу і зокрема навчально-реабілітаційного.

Навчання в інклюзивних освітніх закладах є корисним як для дітей з особливими освітніми потребами, так і для звичайних дітей, членів родин та суспільства в цілому. Як свідчать дослідження, в інклюзивних закладах освіти наголос робиться в першу чергу на розвиткові сильних якостей і талантів дітей, а не на їхніх проблемах. Взаємодія з іншими дітьми сприяє когнітивному, фізичному, мовному, соціальному та емоційному розвиткові дітей з особливими потребами. При цьому діти з типовим рівнем розвитку демонструють відповідні моделі поведінки дітям з особливими освітніми потребами і мотивують їх до розвитку та цілеспрямованого використання нових знань і вмінь. Взаємодія між «здоровими» дітьми і дітьми з особливими потребами в інклюзивних класах сприяє налагодженню між ними дружніх стосунків [2]. Завдяки такій взаємодії діти вчаться природно сприймати і толерантно ставитися до людських відмінностей, вони стають більш чуйними, готовими до взаємодопомоги. Пріоритетом розвитку сучасного суспільства є повага до людського розмаїття, утвердження принципів солідарності, що забезпечує повну інтеграцію у соціум усіх верств населення. В основу цього твердження закладено принцип доступності та дотримання прав людини щодо рівного доступу до здобуття якісної освіти.

У передових країнах Західної Європи, починаючи з 70-х років XX ст., розпочинаються активні процеси організації навчання дітей з особливостями розвитку. Характеризуючи Європейську освітню ситуацію, норвезький професор Stangvik S, зазначив, що процес інклюзії знаходиться на завершальному етапі, однак, на це потрібно було 20 років [2].

Приєднавшись до міжнародних договорів у сфері прав людини (Декларації ООН про права людини, Конвенцій ООН про права інвалідів, про права дитини), Україна взяла на себе зобов'язання щодо дотримання загальнолюдських прав, зокрема, щодо забезпечення права на освіту дітей з особливими освітніми потребами.

З метою забезпечення права на якісну освіту дітей з особливими освітніми потребами **затверджено Концепцію розвитку інклюзивного навчання** (наказ Міністерства освіти і науки України від 01 жовтня 2010 року № 912)**,** Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах про інклюзивне навчання (Постанова Кабінету Міністрів України від 15.08.2011 №872). Процес розробки документів, які рекламуються інклюзивні процеси, триває.

Відбувається узгоджених дій органів освіти, охорони здоров'я та соціального захисту в напрямку становлення інклюзивної освіти. Активно створюються нові типи освітніх закладів, зокрема, навчально-реабілітаційні центри, для яких характерна власна методологія функціонування установи та філософія «життєдіяльності» вихованців з особливими освітніми потребами.

В процесі 45-річної освітньої діяльності Кам'янець-Подільського планово-економічного технікуму-інтернату (Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний соціально-економічний коледж), нами визначено переваги інклюзивної освіти (активна взаємодія дітей з особливими освітніми потребами з іншими дітьми, налагодження між ними дружніх стосунків; демонстрація здоровими дітьми відповідних моделі поведінки дітям з особливими освітніми потребами, а в результаті взаємодії мотивація їх до розвитку; підвищення самооцінки дітей з особливими освітніми потребами, утвердження їхнього відчуття «Я – частина цілого» тощо).

Однак, не дивлячись на вищезазначене, впровадження інклюзивної освіти в Україні етапі є складною та багатоаспектною проблемою. Окрім того, досліджуючи питання інклюзії в освіті, робимо висновки, що визначено основні переваги, недоліки, принципи інклюзивної освіти переважно у сфері загальноосвітньої підготовки.

Чи є підстави стверджувати, що, з огляду на інклюзивні процеси, мережа спеціальних закладів повинна скорочуватись?

Однак, чи здатні ці підрозділи вишів в повній мірі задовольнити освітні потреби молодих людей з фізичними обмеженнями?

Як свідчать соціологічні дослідження (проведено анкетування випускників коледжу 2015-2016 років, на сьогодні здобувачів вищої освіти університетів), у своїй переваженій більшості інститути, університети зреалізували вимоги інклюзивної освіти, однак, потреба в спеціальних закладах вищої освіти на сьогодні досить висока. Це дає підстави стверджувати про потребу та доцільність функціонування на сучасному етапі в Україні спеціальних навчально-реабілітаційних закладів вищої освіти.

Революційним в питаннях вищої освіти I і II рівня акредитації стало прийняття Закону України «Про вищу освіту». Цей Закон встановлює основні правові, організаційні, фінансові засади функціонування системи вищої освіти, створює умови для посилення співпраці державних органів і бізнесу з вищими навчальними закладами на принципах автономії вищих навчальних закладів, поєднання освіти з наукою та виробництвом з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях [1]. Згідно Закону України «Про вищу освіту» у структурі закладу вищої освіти може бути створений «спеціальний навчально-реабілітаційний підрозділ» [1], який утворюється з метою організації інклюзивного освітнього процесу та спеціального навчально-реабілітаційного супроводу здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами, забезпечення їм доступу до якісної вищої освіти з урахуванням обмежень життєдіяльності.

А також згідно Закону України «Про вищу освіту» коледж – галузевий вищий навчальний заклад, що провадить освітню діяльність, пов'язану із здобуттям бакалавра і проводить прикладні наукові дослідження [1]. Тобто, сучасний коледж відповідно до діючого законодавства, який ліцензував перший (бакалаврський) рівень вищої освіти стає на рівні з вищими навчальними закладами як інститут, або університет. Де згідно статуту реструктуризованого коледжу утворюється колегіальний орган управління – Вчена рада, яка визначає стратегію і перспективні напрями розвитку освітньої, наукової та інноваційної діяльності вузу. Тоді, як основними структурними підрозділами коледжу є факультети, кафедри, бібліотека, управління тощо (див. рис. 1).

Дуже важливо, що освітня діяльність за освітньо-кваліфікаційним рівнем молодшого спеціаліста, яка провадиться Коледжем і започаткована до набрання чинності Закону України «Про вищу освіту», продовжується у межах строку навчання за певною освітньо-професійною програмою з видачою диплома молодшого спеціаліста. Адже, студенти з фізичними обмеженими можливостями, мають змогу продовжувати свою фахову підготовку за ОС «Бакалавр» і отримувати вищу освіту в спеціалізованому вузі.

У навчально-реабілітаційному коледжі є переваги державної підтримки для студентів з фізичними вадами, а саме: безкоштовне чотирьохразове харчування, медичне обслуговування, проживання в гуртожитку тощо.

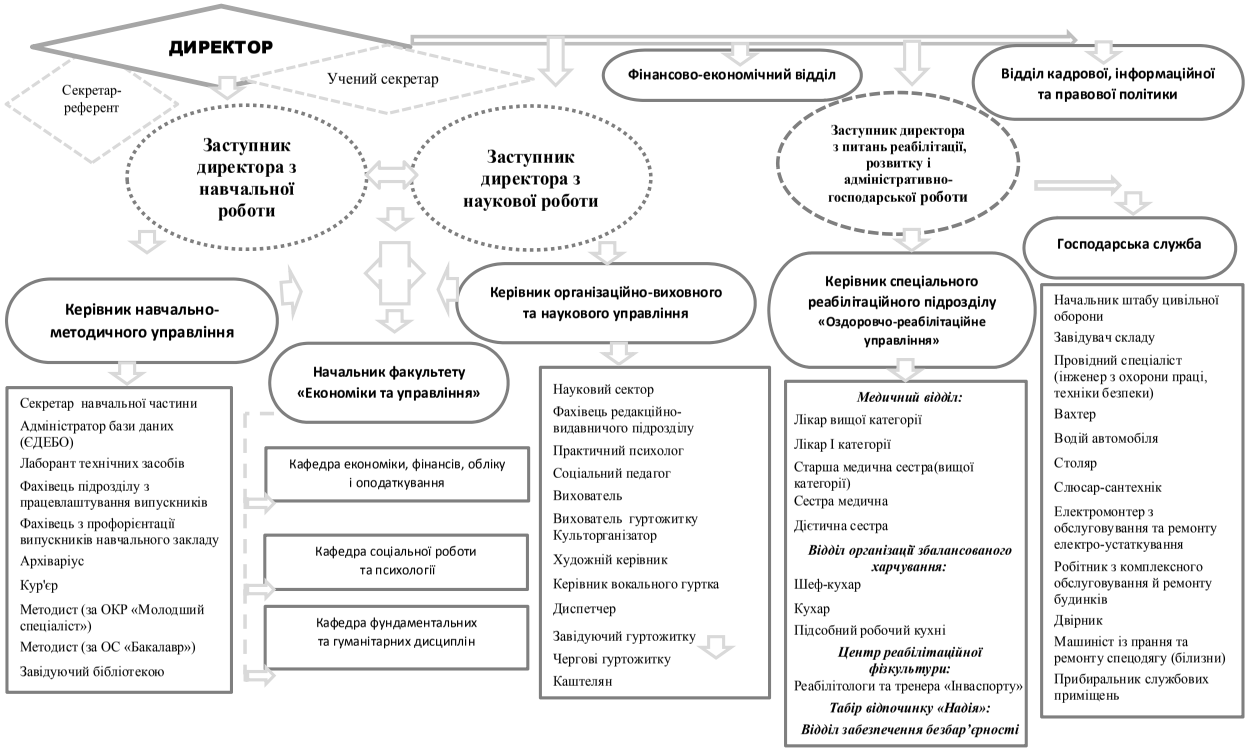

Рис. 1. Менеджмент освітньої діяльності Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу в умовах адаптації діючого законодавства

Як засвідчила майже 50-річна практика діяльності Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу ключовими напрямки для успішного функціонування закладу вищої освіти типу «спеціальний навчально-реабілітаційний заклад», який здійснює спеціальний навчально-реабілітаційний супровід здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами, забезпечує їм доступ до якісної вищої освіти з урахуванням обмежень життєдіяльності, а також здійснює процеси соціалізації, інтеграції особистостей з інвалідністю є:

- *фінансове забезпечення* діяльності коледжу (розробка програм державного фінансування коледжу з урахуванням видатків на державне утримання студентів-інвалідів (безкоштовні харчування, медичне обслуговування, проживання в гуртожитку, харчування), оплату праці штатних одиниць, які за характером роботи безпосередньо спілкуються з інвалідами тощо);
- *розробка організаційно-правової бази* вищого навчального закладу (коледж додатково до основних документів розробляє: Положення про особливості організації освітнього процесу з урахуванням забезпечення супроводу здобувачам вищої освіти з особливими освітніми потребами, Положення про режим роботи коледжу, Положення про державне утримання студентів коледжу, Положення про соціально-педагогічний супровід осіб з інвалідністю, Програми соціалізації та інтеграції студентів з інвалідністю засобами фізичної культури(в системі Інваспорт) тощо);
- *ліцензування освітньої діяльності* (здійснюється лише в межах спеціальностей, за якими особи з інвалідністю можуть працевлаштуватися);
- *затвердження структури навчального закладу* (в структурі спеціального навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти, окрім структурних одиниць визначених ЗУ «Про вищу освіту», обов'язково виокремлюється *оздоровчо-реабілітаційне управління* в складі якого *відділ забезпечення безбарєрності для студентів, які переміщаються на візках*);
- *затвердження штатного розпису* спеціального навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти (до штатних одиниць вищого закладу мають бути включені медичні працівники (лікарі різних кваліфікаційних категорій, медсестри), які здійснюють цілодобове медичне обслуговування; працівники харчоблоку (шеф-кухар, дієтсестра) для організації збалансованого/дієтичного харчування; працівники оздоровчо-реабілітаційного управління: фахівці-реабілітологи, викладачі лікувальної фізичної культури з кваліфікацією реабілітогога;
- *створення навчально-методичного забезпечення* освітнього процесу (розробка та впровадження в освітній процес здоров'я зберігаючих методик та технологій, накопичення та постійне вдосконалення валеоло-

гічних методів; розробка спеціального навчально-дидактичного забезпечення, реабілітаційних засобів навчання; створення інформаційної бази для організації дистанційного навчання);

- *підготовка науково-педагогічних кадрів до роботи з категорією студентів, які мають інвалідність*, а також з їх батьками; забезпечення моральної та професійного готовності педагогів до такої роботи;
- *створення відповідної матеріально-технічної бази* (окрім тих нормативів матеріально-технічної бази, які визначені відповідними документами: необхідно облаштувати додаткові місця для студентів, які переміщаються на візках у актових залах, їдальнях, навчальних аудиторіях; обладнати спеціальні навчальні лабораторій для студентів-візочників, філіях гуртожитків тощо; забезпечити наявність відповідних транспортних засобів для перевезення осіб з інвалідністю)
- *забезпечення діяльності соціально-психологічної служби*, яка практикується на особливостях роботи з студентами з інвалідністю;
- *визначення особливого підходу до проведення занять з фізичного виховання* (заняття з фізичного виховання проводиться за принципами лікувальної фізичної культури; відповідно до навчальних планів на заняття з фізичного виховання виділяється протягом повного періоду навчання по 4 год. на тиждень в кожній академічній групі та 30 годин на фізичну реабілітацію у плавальному басейні; заняття з фізичного виховання проводяться окремо для кожної нозології захворювань за індивідуальні програми; заняття з лікувальної фізкультури передбачають індивідуальний підхід до кожного студента, індивідуальний підбір вправ, навантаження на організм; впроваджуються бінарні заняття, які проводить лікар і викладач);
- *суворе дотримання режиму робочого дня студента* (недопущення фізичного перенавантаження студента, встановлення регламентованого часу на відпочинок, медичне обслуговування, прийоми харчування);
- *активне включення навчального закладу до залучення додаткових коштів* (коштів меценатів, благодійних організацій тощо).

Не дивлячись на те, що коледж зберігає «традиції» спеціального закладу освіти для осіб з інвалідністю, він у повній мірі реалізує переваги інклюзивного навчання: випускники адаптовані до умов реального професійного життя, беруть повноцінну участь у різних видах суспільної активності, вони сприймаються соціумом як повноцінні, їх самооцінка утверджується, батьки не сприймають власних дітей як хворих, студенти отримують під час навчання комплекс реабілітаційних заходів, належний соціально-психологічний супровід.

Вищеперераховане дає підстави стверджувати про необхідність та доцільність функціонування спеціальних навчально-реабілітаційних вищих навчальних закладів, зокрема коледжів, які здійснює підготовку фахівців за ОКР «Молодшого спеціаліста» та ступенем вищої освіти «Бакалавра» з числа осіб з

інвалідністю. Лише діяльність таких закладів вищої освіти здатні в повній мірі забезпечити спеціальний супровід (освітній, медичний, побутовий) своїм особливим вихованцям – молодим людям з фізичними обмеженнями.

Література:

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. №1556-VII / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18
2. Колупаєва А.А. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене: наук.-метод. посіб. / А.А. Колупаєва, Л.О. Савчук, К.: Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. – 274 с.
3. Луговий В. І. Якість вищої освіти; виклик для України / В. І. Луговий, Ж. В. Таланова // Вища освіта України. – 2012. – № 3 (додаток 2). – С. 5–9.

Комарніцький О. Б.

кандидат історичних наук, доцент

Комарніцька Л. М.

викладач Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

ДО ПИТАННЯ ПРО ПІДГОТОВКУ УЧИТЕЛІВ-ДЕФЕКТОЛОГІВ У 1920-Х РР.

У 20-х рр. ХХ ст. певну увагу приділяли підготовці учителів-дефектологів. Влітку 1920 р. відбувся І всеросійській з'їзд, присвячений проблемам дитячої безпритульності та дитячим вадам, який визнав за необхідне організувати спеціальні факультети та інститути для підготовки кваліфікованих кадрів. Для підготовки учителів-дефектологів запровадили річні вищі дефектологічні курси. Про це ж йшлося і на І всеукраїнській конференції з питань педагогічної освіти, яка відбулася у 1922 р. [3, с. 61]. Учасники зібрання пропонували ввести у навчальний план нову дисципліну, пов'язану з вивченням дитячої дефективності [3, с. 42-43]. Відповідно до цих пропозицій у педвишах напередодні 1922-1923 н.р. розробили нові плани. Наприклад, другокурсники Київського ІНО мали опановувати психологію дефективної дитини, загальну патологію. На ІІІ курсі вивчали «Лікарсько-педагогічну консультацію», «Морально-дефективні діти».

Практичні заняття мали відбуватися за такими напрямами: клініка дефективної дитини, нервові хвороби, дитячі хвороби, глухонімі, сліпі [4, с. 55].

У перші роки десятиліття центром дефектологічної освіти УСРР фактично став Київський ІНО. У 1921-1922 н.р. до складу факультету соціального виховання входив лікувально-педагогічний відділ, який готував спеціалістів-педагогів для роботи з розумово-дефективними, морально-дефективними, глухонімими та сліпими дітьми [5, с. 13-14]. Делегати І всеукраїнської педагогічній конференції пропонували на базі цього відділу створити самостійний лікарсько-педагогічний інститут [3, с. 54]. У липні 1923 р. відбулася ІІ всеукраїнська педагогічна конференція, учасники якої також висловлювалися про необхідність організувати спеціалізований інститут соціального виховання «дефективного дитинства» [3, с. 45-50]. Подальші події показали, що така ідея не знайшла підтримки у центрі. Більше того, у 1924 р. дефектологічний відділ Київського ІНО закрили [5, с. 14-15].

Мали місце інші форми підготовки учителів-дефектологів. Так, в Одеському педологічному інституті було організовано постійні курси, на яких лікарі та учителі перекваліфіковувалися на дефектологів. Однак, у 1923 р. Укрголовпрофосвіта закрила цей інститут. Після цього підготовка фахівців-дефектологів проводилася при місцевих лікарсько-педагогічних кабінетах, куди слухачів відряджали відповідні організації. Перед всіма факультетами соціального виховання НКО ставив завдання поруч із підготовкою «робітника з нормальним дитинством» дати всі навички і знання, потрібні для роботи із дефективними дітьми [3, с. 54]. Відомо, що учителів-дефектологів готували у лікарсько-педагогічних кабінетах в Києві, Харкові, Одесі і Дніпропетровську та при відповідних дитячих медичних закладах з числа випускників ІНО чи медінститутів, які проходили обов'язкове переддипломне стажування. У 1929-1930 н.р. передбачалося організувати групи для підготовки вихователів «дефективних дітей» при Київському, Харківському і Полтавському ІНО [6, с. 21]. Певні спроби налагодити роботу з дефектології мали місце у Кам'янець-Подільського ІНО. Заклад намагався встановити зв'язки з «будинком дефективних дітей» [1, спр. 50, арк. 48; спр. 51, арк. 53зв., 223]. Наприкінці десятиліття (восени 1929 р.) влада відновила дефектологічний відділ Київського ІНО [8].

У навчальних планах педвишів дефектологія була присутня. Наприклад, навчальний план 1925 року факультетів соціального виховання передбачав опанування дисципліни «Педагогіка особи та дефектологія». Це ж стосується і педтехнікумів. Того року НКО затвердив новий навчальний план [3, с. 36], відповідно до якого, наприклад, у Київському українському педтехнікумі викладалася дефектологія [2, с. 87]. У 1926-1927 н.р. у навчальних планах педтехнікумів відбулися певні зміни. Наприклад, у Вінницькому українському педтехнікумі студенти студіювали дисципліну «Педологія (діти з вадами розвитку». У 1929 р. знову перебудували навчальні плани. Серед дисциплін значилася дефектологія [7, с. 2-4].

Література:

1. Державний архів Хмельницької області. – Ф.Р.302. – Оп.1.
2. Дичек Н.П. З історії педагогічної освіти на Україні в 20-ті роки / Н.П.Дичек // Укр. іст. журн. – К., 1989. – №9. – С.83-87.
3. Зотін М. Педагогічна освіта на Україні / М.Зотін. – Харків: Держ. вид-во Укр., 1926. – 216 с.
4. Майборода В.К. Вища педагогічна освіта в Україні: історія, досвід, уроки (1917-1985 рр.) / В.К.Майборода. – К.: Либідь, 1992. – 196 с.
5. Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова: іст. нарис, 1920-2000 / [укл.: П.В.Дмитренко, О.Л.Макаренко]. – К., 2000. – 220 с.
6. Правила і програми для вступу до інститутів, технікумів та робфаків УСРР на 1929/30 академічний рік. – Б.м.: Пролетарий, б.р. – 72 с.
7. Програми інститутів народньої освіти (факультет соціяльного виховання) / НКО УСРР, Держ. наук.-метод. к-т. – Харків, 1929. – 330 с.
8. Щербина. До прийому на дефектологічний відділ / Щербина // Кузня освіти. – К., 1930. – 1 червня. – №14. – С. 4.

Удич З. І.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти
Тернопільського національного педагогічного університету імені
Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, Україна

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА УЧИТЕЛЯ ДО РОБОТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО КЛАСУ

Сучасний студент-випускник вищого педагогічного навчального закладу усвідомлює, що йому доведеться працювати в умовах нестабільного розвитку системи освіти, яка переживає радикальні зміни, що торкаються усіх її сфер. Однією із таких змін є впровадження інклюзивної освіти. Сьогодні вже не достатньо володіти інформацією про досвід її реалізації за кордоном, необхідно бути компетентним в інклюзивній педагогіці, організації інклюзивного освітнього простору, здатним до впровадження інновацій в освіті, володіти методикою тьюторства, коучингу, бути фасилітатором, модератором в індивідуальній освітній траєкторії учня [1]. З цієї причини підготовка майбутнього учителя передбачає опрацювання ним ряду нових навчальних дисциплін, які

пов'язані із інклюзивним навчанням, проходження відповідної педагогічної практики. Наразі ці дисципліни перебувають на стадії розробки та експериментальних впроваджень в Україні. Так, в ТНПУ ім. Володимира Гнатюка останніх п'ять років студенти факультету початкової освіти та магістри зі спеціальності «Управління навчальним закладом» вивчають навчальну дисципліну «Основи інклюзивної освіти», мета якої полягає у формуванні теоретико-методологічних, нормативно-правових та організаційно-методичних компетенцій майбутніх учителів та адміністраторів інклюзивних шкіл. У результаті студенти оволодівають інформацією про: зарубіжний досвід реалізації інклюзивної освіти; нормативно-правове забезпечення інклюзії в Україні; особливості шкільної реформи: переходу від роздільних систем освіти до інклюзивних шкіл; взаємозв'язок інклюзивної педагогіки з іншими предметами за фахом і з сучасними проблемами (в т.ч. в галузі освіти); основні категорії інклюзивної педагогічної науки; взаємозв'язок навчання, виховання і розвитку особистості в інклюзивній освіті; курикулум; методи управління інклюзивною школою на засадах менеджменту освітніх інновацій; методи контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів з інвалідністю; особливості розвитку дітей із психофізичними порушеннями; організацію навчання дітей з різними нозологіями; загальні принципи здійснення адаптації та модифікацій навчально-виховного процесу; архітектурну доступність.

З метою якісного викладання даної дисципліни нами укладена Робоча програма «Основи інклюзивної освіти» і на її основі розроблено навчально-методичний посібник, методичні рекомендації та практикум [2; 3; 4].

Особливо ефективним у формуванні світоглядних позицій студентів щодо взаємодії із учнями з інвалідністю, їх батьками, іншими фахівцями виявилися практикум, електронні ресурси Центру дистанційного навчання ТНПУ (http://elr.tnpu.edu.ua) та відкрита група «Інклюзивна освіта» в соціальній мережі Facebook [5].

Практикум «Основи інклюзивної освіти» є практичним посібником, який покликаний сприяти реалізації мети навчальної дисципліни і виконує такі функції: засвоєння і поглиблення знань, умінь і навичок, набутих у ході вивчення однойменної навчальної дисципліни; узагальнення знань з психолого-педагогічних дисциплін; розвиток професійних умінь та навичок; виявлення педагогічних здібностей студентів та їх розвиток; практичне застосування здобутих знань; закріплення відомих способів дій та залучення до творчої діяльності, оволодіння навичками різних форм кодифікації інформації (схеми, таблиці, ментальні карти, інфографіка та ін.); спонукання до самостійного вирішення стандартних ситуацій; залучення до самостійного пошуку та аналізу науково-педагогічних джерел, сучасного стану розвитку освіти; формування активної життєвої і професійної позиції; мотивування до професійного самовдосконалення; сприяння формуванню гуманістичного світогляду; виробляти вміння критично мислити, надавати рекомендації; формування усвідомлення

значущості педагогічної діяльності у розвитку суспільства. У розділах практикуму представлені завдання різноманітних форм, виконання яких сприяє реалізації визначених завдань. Студенти, з метою виконання завдань, опрацьовують теоретичний матеріал, вивчають досвід педагогів-новаторів та інклюзивних шкіл, досліджують деякі аспекти інклюзії, виявляють особисте ставлення проблем людей з інвалідністю, інклюзивної освіти та аналізують рівень власної професійної готовності до роботи в нових умовах. Залучення студентів до роботи в онлайн-ресурсах дозволяє вести дискусії, обговорення, вивчати досвід у режимі реального часу; ознайомлювати із відео та останніми науковими дослідженнями у сфері інклюзії; надавати інформацію про інші ресурси інклюзивної освіти та консультувати під час проходження педагогічної практики.

Таким чином, створені умови та ресурси дозволяють здійснити загальну інклюзивну підготовку майбутніх учителів, яка передбачає мотиваційний, дидактичний, виховний, комунікативний, креативний, діяльнісний компоненти. Однак, щоб вони були здатні здійснювати навчальний процес в інклюзивному класі, необхідно, на наше переконання, удосконалити зміст робочих програм з методики викладання шкільних навчальних дисциплін.

Література:

1. Концепція «Нова школа. Простір освітніх можливостей» // База даних Міністерства освіти та науки України. – Дата оновлення:17.08.2016. URL: http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/08/21/2016-08-17-3-.pdf

2. Удич З.І. Інклюзивна освіта: Практикум для студентів педагогічних спеціальностей / З.І. Удич. – Тернопіль: КІМ «ПРІНТ-ОФІС», 2016. – 141 с.

3. Удич З.І. Основи інклюзивної освіти: навчально-методичний посібник / З.І. Удич. – Тернопіль: КІЦ «ПРІНТ-ОФІС», 2015. – 335 [1] с.

4. Удич З.І. Основи інклюзивної освіти: методичні рекомендації до вивчення навчальної дисципліни / З.І. Удич. – Тернопіль: КІМ «ПРІНТ-ОФІС», 2015. – 134 [1] с.

5. Інклюзивна освіта: відкрита група. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.facebook.com/groups/Inrlusion/?ref=group_cover

Киселюк М. П.

кандидат технічних наук, викладач кафедри фундаментальних дисциплін природничо-математичного та суспільно-гуманітарного циклів Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

ТЕСТУВАННЯ ЯК ПРИЙОМ ПРОМІЖНОГО КОНТРОЛЮ

На сучасному етапі розвитку освіти різні види тестів впроваджуються в освітній процес. Це пов'язано з перевагами, якими володіє цей вид контролю, що і зумовлює його використання при проведені зовнішнього незалежного оцінювання якості знань в якості основного методу перевірки. Розглянемо один із варіантів тестових завдань, дещо модифікованого, який, хочу зазначити з власного досвіду, більше відповідає технічним спеціальностям, де слід орієнтуватись у великій кількості термінів, величин та означень.

Однією із задач вчителя є необхідність оцінювати знання, вміння та навички учнів. Дякуючи розвитку інформаційних технологій, все частіше застосовують такий метод як тестування.

Позитивні сторони тестування:

1. За короткий час та одночасно вдається провести перевірку великої кількості учнів.
2. Виключає можливість суб'єктивної оцінки, оскільки може бути повністю автоматизованим.
3. Передбачає однакові умови для тих чиї знання перевіряються.
4. Можливість здачі та отримання результату дистанційно, що особливо часто використовується за кордоном.
5. Перспектива створення великої кількості варіантів, практично оригінальних.

До негативних моментів слід віднести лише їх негнучкість, тобто відсутність можливості перевірки творчих навиків, вміння розв'язувати задачі, практичних навичок. Також, під час тестування учень не повинен отримувати (зумовлено низькою якістю підготовки завдань для тестів та відсутністю перевірки відповідності запитань матеріалу, який вивчався та специфіці його подачі) або закріплення хибних знань (учень має після одержання оцінки дізнатись в якому із завдань він помилився, що проблематично при використанні комп'ютерних технологій). Відсутність можливості визначити причину хибності або відсутності знань.

Слід зазначити, що учні дуже добре ставляться до такого виду контролю як тестування, оскільки більшість з них вважає, що отримує об'єктивну, або навіть більшу оцінку ніж при виконанні іншого виду завдань [1].

Метод тестування який пропонується Вашій увазі досить близький до фізичного диктанту, але передбачає пошук відповіді серед наперед визначених. Варіанти відповіді розміщені в алфавітному порядку в правій колонці, де напроти правильного означення слід зазначити номер питання, якому відповідає дана відповідь рис. 1.

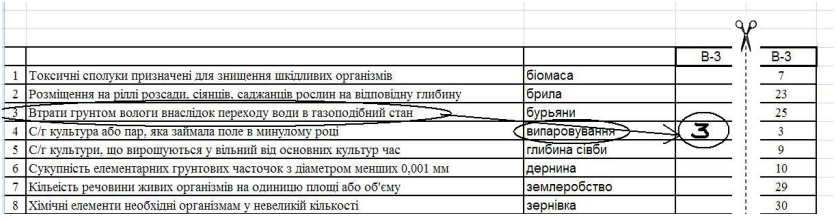

			В-3	В-3
1	Токсичні сполуки призначені для знищення шкідливих організмів	біомаса		7
2	Розміщення на рідлі розсади, сіянців, саджанців рослин на відповідну глибину	брила		23
3	Втрати грунтом вологи внаслідок переходу води в газоподібний стан	бурьяни		25
4	С/г культура або пар, яка займала поле в минулому році	випаровування	3	3
5	С/г культури, що вирощуються у вільний від основних культур час	глибина сівби		9
6	Сукупність елементарних грунтових часточок з діаметром менших 0,001 мм	дернина		10
7	Кількість речовини живих організмів на одиницю площі або об'єму	землеробство		29
8	Хімічні елементи необхідні організмам у невеликій кількості	зернівка		30

Рис. 1. Приклад варіанта тестів

Для створення подібного виду тестів слід вибрати основні означення, поняття та величини, які мають бути закріплені та перевірені по завершенню вивчення матеріалу. Запитання мають охоплювати весь теоретичний матеріал з основних тем. В першій колонці зазначається номер питання, власне номер по порядку, в другому, саме означення. Третя – порожня, для зазначення відповіді у вигляді номера питання якому вона відповідає і четверта – правильно відповідь (колонка відрізається). Множина означень має бути не менше ніж в три рази більшою ніж кількість питань у варіанті тесту для створення великої кількості відмінних варіантів.

Джерелом означень є навчальні програми відповідних дисциплін та державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки, також матеріал, що вивчається, а джерелом швидкого наповнення тестового матеріалу – відповідні ДСТУ, в яких у лаконічній та простій формі подаються означення основних понять та термінів, різноманітні словники, підручники. Особливе значення слід надавати поняттям, що мають міжпредметні зв’язки з іншими фундаментальними та суспільними дисциплінами. Їх постійне повторення сприяє закріпленню та кращому розумінню матеріалу, що вивчається. Тривалість тестування залежить від кількості питань у варіанті. Для 15 означень, складає 15–20 хвилин, а 30–45 хвилин.

Превагою даного виду перевірки знань є різні тактики його рішення, які кожен з учнів вибирає сам, відповідно до своїх умінь та здібностей. Виконання такого виду тестів вимагає уважності, сумлінності та дисциплінованості. Висока швидкість навіть ручної перевірки, дякуючи колонці з правильними відповідями рис. 1. Можливість створення необмеженої кількості практично несхожих варіантів.

Література:

1. Добровольская О.В. Использование интерактивных тестов на уроках физики – XIV Южно-Российская межрегиональная научно-практическая конференция-выставка «Информационные технологии в образовании» «ИТО-Ростов-2014», – 13-14 ноября 2014 года, – Ростов-на-Дону, – http://ито-ростов.рф/2014/section/236/94316/index.html

Стецько І. І.

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов та професійної комунікації
Тернопільського національного економічного університету;

Юрчишин Т. В.

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов та професійної комунікації
Тернопільського національного економічного університету,
м. Тернопіль, Україна

WYCHOWANIE ALTRUIZMU JAKO WAŻNEGO CZYNNIKA KSZTAŁTOWANIA HUMANISTYCZNIE SKIEROWANEJ OSOBOWOŚCI

Badania określonego problemu w teoretycznym aspekcie zostały przeprowadzone z wykorzystaniem konceptualnych zasad współczesnych krajowych naukowców oraz badaczy: L. Babenko, I. Becha, I. Bużynej, O. Bezkorowajnej, O. Dołżenko, O. Parchomenko, O. Stolarenko, O. Suchomłyńskiej oraz innych.

Ważną role w procesie kształtowania altruizmu odgrywa teoretyczne uzasadnienie form, metod i zasad wychowania altruistycznego, określenie wskaźników rozwoju altruizmu, uzasadnienie specyfiki szkolenia pedagogicznej kadry pod względęm wychowania tej cechy [1, str.8].

Ponieważ problem wychowania altruizmu u młodzieży został uwarunkowany przesłankami historycznymi, ekonomicznymi oraz społecznymi i jest dzisiaj bardzo aktualny, powstaje konieczność ponowienia treści procesu wychowawczego z uwzględnieniem zasad humanizmu, demokracji, narodowego ukierunkowania, dzieciocentryzmu, ukierunkowania na rozwój indywidualnych cech, kreatywności,

tolerancji, korygowania społecznego i pedagogicznego, oparcia o potencjalne możliwości człowieka, samowychowanie i samodoskonalenie, systemność.

Zasady humanizmu i demokracji zabezpieczają sprzyjający mikroklimat, współpracę zespołów pedagogicznych i uczniowskich na podstawie wzajemnych stosunków partnerskich, przewidują stworzenie optymalnych warunków dla intelektualnego i socjalnego rozwoju każdego wychowanka.

Narodowe skierowanie przewiduje uwzględnienie nacjonalnych priorytetów, jak również opieranie się w procesie dydaktyczno-wychowawczym na narodowe tradycje i obyczaje.

Dzieciocentryzm jest jedną z podstawowych zasad w wychowaniu altruistycznie skierowanej osobowości, ponieważ przewiduje rozwój każdego człowieka na podstawie jego umiejętności.

Ukierunkowanie na rozwój indywidualnych jakości przewiduje uwzględnienie w procesie dydaktyczno-wychowawczym fizycznych, psychicznych oraz socjalnych osobliwości każdej osobowości, stworzenie optymalnych warunków dla rozwoju zdolności i przejawu indywidualności wychowanka [2, str. 28].

Harmonijne połączenie ocharakteryzowanych zasad zapewnia wysoką efektywność altruistycznego wychowania w warunkach współczesnej szkoły [3, str. 2].

Reasumując wyżej powiedziane, można twierdzić, że problem wychowania altruistycznie skierowanej osobowości potrzebuje dalszych kardynalnych opracowań, badań oraz doskonalenia w teoretycznym oraz praktycznym aspektach, zwłaszcza prowadzenia naukowo-badawczych prac oraz ich aprobacji i wprowadzenia w proces dydaktyczno-wahowawczy, opracowania systemu dydaktyczno-metodycznego zabezpieczenia/literatury, kompleksowej realizacji zasad altruistycznego wychowania, co w całości będzie sprzyjać optymizacji kształtowania altruizmu u młodzieży.

Література / Bibliografia:

1. Долженко В. О. Виховання духовних цінностей у студентської молоді в полі культурному просторі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / В. О. Долженко. – Луганськ, 2006. – 20 с.

2. Пархоменко О. М. До питання оновлення парадигми виховання гуманістично спрямованої особистості підлітка / О. М. Пархоменко // Педагогіка і психологія. – 2007. – № 1/2. – С. 28-33.

3. Сухомлинська О. В. Виховання як соціальний процес: особливості сучасних трансформаційних змін / О. В. Сухомлинська // Шлях освіти. – 2004. – № 2. – С. 2-5.

Попелюшко Р. П.

кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки Хмельницького національного університету, м. Хмельницький, Україна

СОЦІАЛЬНА ПОВЕДІНКА І ЇЇ ЗНАЧЕННЯ В ЖИТТІ ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ВАДАМИ

Проблема формування соціальної поведінки у дітей з інтелектуальними вадами в інклюзивних та допоміжних закладах освіти є на даний час недостатньо розробленою. Удосконалення системи виховання дітей з інтелектуальним недорозвитком, діагностика їх психічного розвитку вимагає більш глибокого вивчення емоційно-вольової сфери і особливостей її впливу на соціальну поведінку дітей з вадами інтелекту. Від того, яким буде побудований процес виховання, і на які функції він буде опиратись залежить не лише якість шкільного навчання, а і формування особистості школяра з вадами інтелекту в цілому.

Особливості формування соціальної поведінки у дітей з вадами інтелекту висвітлюється у дослідженнях І.Д. Беха, Л.С. Вигодського, М.О. Козменко, І.М. Плешканівського, В.М. Синьова та інших.

При дослідженні дітей з вадами інтелекту виявилося, що ті мають низький рівень розвитку соціальних емоцій, низьку нормативно-позитивну поведінку та недостатній досвід спілкування з дорослими та однолітками.

Численні дослідження в галузі корекційної педагогіки і психології [1] свідчать, що правильно побудована система корекційно-виховної роботи з дітьми з вадами інтелектуального розвитку забезпечує помітний розвиваючо-компенсаторний ефект. Незважаючи на значні порушення емоційно-вольової та інтелектуальної сфер, у них зберігаються відносно високі потенційні можливості формування позитивних поведінкових навичок та звичок.

Необхідно зауважити, що соціальна поведінка найбільш інтенсивно обумовлюється емоціями. Саме тому емоція є однією зі складових фундаменту для розвитку та становлення у дітей з вадами інтелекту моральних норм, якостей, почуттів і поведінки в цілому.

Отже, соціальна поведінка – одне з інтегральних понять, оскільки розкриває процес розвитку тих особистісних якостей і новоутворень, які, формуючись у процесі засвоєння правил поведінки, самі стимулюють їх подальше закріплення [1].

Формування соціальної поведінки у дітей з інтелектуальними вадами передбачає, по-перше, включення їх в суспільні суб'єкт-суб'єктні відносини, через які вони засвоюють практичний, моральний досвід і певні зразки поведінки; по-друге, дотримання умов, за яких оволодіння особистісною поведінкою

здійснюється через практичну діяльність за типом суб'єкт-об'єктних відносин, у процесі знайомства зі світом речей. Ці ознаки є обов'язковими. Вони вказують на суб'єктний зміст поняття «соціальна поведінка» [2].

Характеризуючи процес формування соціальної поведінки, необхідно звернути увагу на специфічну особливість цих двох відносин. Суб'єкт-суб'єктний зв'язок опосередковується певним об'єктом (матеріальним чи ідеальним) і без цього опосередкування він практично не існує. Поява у суб'єкта такого опредмеченого змісту і є процесом засвоєння ним суспільних відносин. При цьому дитина з інтелектуальними вадами одночасно перебуває як у функцій суб'єкта, так і у функції об'єкта відносин [2].

Слід зауважити, що між знанням норм, правил і реальною поведінкою більшості дітей з інтелектуальними вадами бувають глибокі розбіжності. Вони часто спостерігаються й у тих випадках, коли діти даної нозології не володіють необхідними навичками. Причиною цього може бути низька інтелектуальна спроможність, неадекватність спонукаючих мотивів, невідповідність їх самому змістові моральних вимог. Також, досить часто ці діти діють так не під впливом моральних почуттів і уявлень, а прагнучи отримати схвалення дорослого чи вчителя (вихователя), уникаючи його покарання. Така поведінка, зовні відповідаючи моральним нормам, насправді не є моральною. Лише в тому випадку, коли запропоновані суб'єктові моральні вимоги потраплять на підготовлений ґрунт, вони набувають актуального змісту, деяким чином усвідомлюються дитиною з інтелектуальними вадами і поступово перетворюються на внутрішні мотиви поведінки (хоча даний процес доволі тривалий). Дослідники відзначають, що необхідною умовою засвоєння моральних норм поведінки є така організація шкільного життя, яка дозволяє дітям з інтелектуальними вадами накопичити певний соціальний досвід – досвід спілкування і спільної діяльності з іншими людьми [1].

Також необхідно зазначити, що мотиви діяльності та поведінка дітей формуються у системі вимог, які висуває до них суспільство. Від їх виконання залежить ставлення до них оточуючих, задоволення їхніх потреб і побажань, емоційний комфорт або дискомфорт. Вони практично переконуються у тому, що потрібно рахуватись із вимогами оточуючих, дотримуватися правил поведінки, привчатися гальмувати свої миттєві бажання та внаслідок цього отримувати позитивні емоції. Вони, нагромадившись, стають новими мотивами поведінки.

Таким чином, ми можемо зробити висновок про те, що соціальна поведінка дітей з інтелектуальними вадами в інклюзивних навчальних закладах та допоміжних школах визначається якістю виховної роботи з ними на протязі усіх років навчання. При цьому, також необхідно враховувати, що дисфункція нервово-психічних процесів посилює можливість впливу і біологічних факторів розвитку дитини на її поведінку.

Література:

1. Жулковска Т. Социализация людей с ограниченными интеллектуальными возможностями. Пер. с польск. / Под ред. и с предисл. А.И. Ковалевой, В.А. Лукова; Моск. гуманит.-социал. академия. Кафедра социологии. – М.: Социум, 2001. – 208 с.
2. Татьянчикова І.В. Психолого-педагогічне вивчення соціалізації дітей з інтелектуальними вадами в межах спеціального навчального закладу / І.В. Татьянчикова. – Слов'янськ: Підприємець Маторін Б.І., 2011. – 220 с.

Ванюга Л. С.

кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри театрального мистецтва факультету мистецтв
Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна

Топорівська Я. В.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
музикознавства та методики музичного мистецтва факультету мистецтв
Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ У ДІТЕЙ З ВАДАМИ ЗОРУ ЗАСОБАМИ СЦЕНІЧНОГО МИСТЕЦТВА В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ

Сучасна практика навчання дітей з вадами зору призводить до їхньої ізоляції від суспільства, від нормального життя. Усі спеціальні заклади: дошкільні, шкільні, училища чи коледжі є інтернатними. Більшість часу діти перебувають у державних стінах, усе роблять за розкладом, під наглядом і керівництвом двох, трьох осіб – педагогів, вихователів. Оточення – такі ж діти з особливими потребами.

Проте шляхи до інтеграції таких дітей у суспільство існують. Одним із них може бути навчання здорових дітей і дітей з вадами зору в тих самих школах, але в різних класах. У такому разі зберігатимуться умови для спеціального корекційного навчання дітей з відхиленнями. Вони навчатимуться за своїми

програмами, спеціальними підручниками. Але в позаурочний час перебуватимуть разом з однолітками, разом готуватимуться до свят тощо. Добре, якщо відбуватиметься своєрідне шефство. Кожний успіх «підшефного» формуватиме у «шефа» гордість і за себе, і за друга, повагу до нього і бажання допомагати ще більше.

Закордоном діти із спеціальними потребами сьогодні вчаться разом з іншими дітьми або повний час («інклюзивно» – більшість таких дітей), або частково («мейнстрімінг» – для найважчих дефектів). Один з варіантів мейнстрімінгу, коли в класі є два вчителі, один з яких вчить дітей з особливими потребами. Другий варіант – співпраця спеціальних класів (чи шкіл) із звичайними, коли основні предмети викладаються окремо, а прогулянки, розваги, перерви та їжа – разом.

Доцільно створювати спільні гуртки художнього читання, хорові та вокальні, адже серед дітей з особливими потребами, багато мають добрий музичний слух. Репетиції, а далі й виступи стануть запорукою їхньої дружби, взаємодопомоги.

Несправедливі думки, що незрячим не треба й не хочеться насиченого культурного життя, навпаки, люди, позбавленні зору, які не опустили рук, прагнуть до нових яскравих вражень: відвідування театрів, кіно та інших закладів культури й мистецтв.

Останні десятиліття досить поширеною стає творча самореалізація людей із вадами через сценічні види мистецтва, зокрема музичне та мистецтво художнього читання.

Розглянемо мистецтво художнього читання, як один із засобів інклюзії дітей із вадами зору.

Талан людини може виявлятися у багатьох проявах, але сприймається він зором і слухом. Оскільки ми говоримо про людей із вадами зору, то розглянемо другий фактор: звук, слово і мову.

Голос і мова є одними з головних виражальних засобів сценічного мистецтва. Людям із вадами зору на сьогоднішній день значно легше опрацьовувати літературу, оскільки є електронні книги, які звучать у запису і всю інформацію можна сприймати на слух. Звичайно, це деякою мірою шкодить самовираженню читця, адже прослуханий текст закарбовується в пам'яті. Проте, під час роботи над твором відбувається зближення особистості читця з особистістю автора, письменника, через передачу слухачам його думок і почуттів внутрішнього світу.

Та коли дитина з вадами займається у гуртку художнього слова поряд із здоровими дітьми вона має можливість спільного обговорення твору, його ідеї та проблематики, композиційну побудову та сценічне втілення.

Мистецтво художнього читання – це словесна дія, яка наповнена думкою, що постійно взаємодіє з образами внутрішнього бачення. Процес органічної дії тісно пов'язаний із спілкуванням. Саме поняття сценічної дії розглядається як жива взаємодія з партнерами і оточуючим середовищем.

Засобами мовної виразності читець, який зовсім чи частково немає можливості побачити навколишній світ, може передати своє відчуття цього світу, заставити слухачів пережити ті почуття, які переживає він сам. І за допомогою цього спілкування відчути себе повноцінною особистістю.

Таким чином, художнє читання як мистецтво словесної дії, створює найкращі умови для виховання у дітей із вадами зору навичок справжнього спілкування, справжньої дії словом.

Переважна більшість вищих навчальних закладів України сьогодні не має умов для інклюзивного навчання. Сучасний напрям інклюзивної мистецької освіти стикається з багатьма труднощами, зумовленими відсутністю необхідних методичних розробок та неготовністю педагогів до формування мистецьких здібностей у осіб з обмеженими можливостями. Не всі музиканти, що мають ті чи інші фізичні вади, стають виконавцями, певна їх частина присвячує себе педагогічній або організаторської діяльності. Ми забуваємо про фізичні вади виконавців, коли чуємо чудовий спів Томаса Квастхофа – німецького оперного, камерного і джазового співака (бас-баритон), людини з обмеженими можливостями від народження, або Андреа Бочеллі – італійського співака, виконавця класичної та популярної музики (тенор), Олега Аккуратова – піаніста, джазового імпровізатора, співака, який з народження страждає амаврозом – повною сліпотою. Ці артисти – інваліди з дитинства, але, отримавши музичну освіту, змогли реалізувати себе у творчості, досягнувши професійних висот.

Майже кожна людина, за винятком тих, що не чують від народження, володіє в тій чи іншій мірі музикальністю і здатністю її розвивати. Діти з вадами зору слухаючи музику розширюють свій кругозір, словниковий запас, розвивають музичний слух, уміння розрізняти різнохарактерні музичні твори, частини творів. Спів вважають одним із найдавніших видів музичного мистецтва. Він коригує темп мови, нормалізує дихання, формує тембр і силу голосу. Підготувати мовний апарат до співу допомагає дихальна гімнастика, скоромовки, логоритмічні вправи, короткі поспівки і вправи для розвитку голосу. Вправи є необхідною умовою розвитку вокально-технічних навичок. Без їх співу з поступовим зростанням складності творів високого технічного рівня досягти неможливо. Урок вокалу, що пройшов у доброму емоційному настрої, не тільки знімає у дітей напругу і сприяє засвоєнню пізнавального матеріалу, а й стає своєрідними ліками.

Отже, використання різних специфічних методів і прийомів навчання дітей з обмеженими можливостями сприяє формуванню у них мистецьких здібностей, передбачає закладення підвалин формування духовності особистості, схильності до творчого самовираження в мистецтві.

Сербалюк Ю. В.

кандидат історичних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, м. Кам'янець-Подільський, Україна

МІЖНАРОДНА ПРАВОВА БАЗА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Актуальність інклюзії викликана наявністю дискримінації та соціальної ізоляції різних категорій населення у сучасному світі. Один із шляхів вирішення цієї глобальної проблеми – запровадження інклюзії у сфері освіти. На сьогодні світовим співтовариством прийнято важливі документи, які дають підстави особам з особливими потребами реалізовувати свої права на освіту та самореалізацію. Це конвенції, рекомендації та декларації.

Конвенція по боротьбі з дискримінацією в галузі освіти (1960 р.) закріплює право на загальну доступність освіти та на рівні умови по відношенню до якості освіти. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (1966 р.) визначає право кожної людини на доступну освіту на всіх її рівнях, яка повинна дати можливість усім бути корисними учасниками вільного суспільства. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (1965 р.) наголошує на необхідності подолати упередження у сфері викладання, культури та інформації, які можуть привести до расової дискримінації. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979 р.) визначає ліквідацію дискримінації по відношенню до жінок у сфері освіти шляхом заохочення спільного навчання, перегляду навчальних посібників і шкільних програм і адаптації методів навчання. Конвенція про корінні народи, які ведуть племінний спосіб життя у незалежних країнах (1989 р.) гарантує право на освіту, яка відповідає культурі і потребам корінних народів та ліквідацію упереджень щодо їх інформаційного поля. Конвенція про права дитини (1989 р.) визнає всіх дітей рівними у своїх правах. Особливо це стосується права на освіту (ст. 28). Принцип недопущення дискримінації дитини з інвалідністю конкретизується у ст. 23 Конвенції, у якій йдеться про забезпечення ефективного доступу до послуг у галузі освіти, професійної підготовки дитини з особливими потребами. Конвенція про права людей з інвалідністю (2006 р.) стала найвизначнішим міжнародним документом у сфері захисту прав людей з інвалідністю, у тому числі й прав дітей-інвалідів. У ній зазначається, що інваліди продовжують натрапляти на бар`єри на шляху до своєї участі в житті суспільства як повноправних членів і з порушенням їхніх прав людини. Для подолання цього Конвенція визнає право інвалідів на інклюзивну освіту на всіх рівнях і навчання протягом усього життя. Освіта початкова і середня має бути безплатною та обов'язковою, доступною за місцем проживання, враховувати індивідуальні потреби, забезпечувати індивідуалізовану підтримку для ефективного навчання.

Інший вид міжнародних документів – рекомендації. Серед них варто виділити Рекомендації по боротьбі з дискримінацією в області освіти (1960 р.), які спрямовані на здійснення заходів, спрямованих на забезпечення загальної доступності освіти і рівності можливостей в області освіти. Рекомендації про розвиток освіти дорослих (1976 р.) стосуються норм і стандартів навчання забезпечення ширшого доступу та інклюзивних підходів до освіти та навчання молоді і дорослих.

Особливий вид міжнародних актів – декларації. Загальна Декларація ООН про права людини (1948 р.) проголошує рівність прав всіх людей без винятку, а отже і право на освіту осіб з особливими потребами. Декларація прав дитини (1959 р.) визначає рівність всіх дітей, а також проголошує право дитини, яка є неповносправною фізично, психічно або соціально, на спеціальний режим, освіту, лікування.

Ряд декларацій стосуються безпосередньо сфери освіти. Всесвітня декларація про освіту для всіх (1990 р.) закликає забезпечувати загальний доступ до освіти для всіх осіб, долати «бар`єри», що з`являються на шляху до реалізації свого права на освіту. Делійська декларація (1993 р.) пропонує державам ліквідувати недоліки в доступі до базової освіти, що виникають з причин гендерних, вікових, соціальних, сімейних, культурних, етнічних і мовних відмінностей, а також в результаті географічної віддаленості.

Саламанкська декларація про принципи, політику та практичну діяльність у сфері освіти осіб з особливими потребами (1994 р.) проголосила основні принципи інклюзивної освіти. Особи, що мають особливі потреби повинні мати доступ до навчання у звичайних школах. Наголошується на тому, що звичайні школи з такою інклюзивною орієнтацією – найефективніший засіб боротьби з дискримінаційними настроями, створення доброзичливої атмосфери у громадах, побудови інклюзивного суспільства і забезпечення навчанням усіх.

Гамбурзька декларація про навчання дорослих (1997 р.) спрямована на забезпечення права на освіту для всіх, особливо найбільш вразливих груп суспільства, таких як меншини і корінні народи. Дакарська декларація (2000 р.) виходила з того, що освіта для всіх має враховувати потреби вразливих груп людей: дітей, які змушені працювати, мешканців віддалених сільських районів і кочівників, представників етнічних і мовних меншин, дітей, молоді й дорослих, які постраждали від конфліктів, епідемій ВІЛ/СНІДу, голоду. Особливий наголос робиться на дітях з особливими потребами та дівчатках. Інчхонська декларація (2000 р.) рекомендує державам забезпечити всім громадянам рівний доступ до освіти протягом усього їхнього життя.

Деталізують побудову системи інклюзивної освіти такі документи, як Рамки дій щодо освіти осіб з особливими потребами, які виробили учасники Всесвітній Конференції з освіти осіб з особливими потребами у м. Саламанка (Іспанія, 1994 р.) та Керівні принципи політики в сфері інклюзивної освіти, розроблені ЮНЕСКО у 2009 р. з урахуванням рекомендацій Міжнародної конференції з освіти, яка відбулась у Женеві у 2008 р.

Література:

1. Пономарьова О. П. Право інвалідів на освіту: міжнародно-правовий аспект / О. П. Пономарьова // Право і Безпека. – 2012. – № 5. – С. 29-33.
2. Поцко О. В. Нормативно-правові аспекти інклюзивної освіти / О. В. Поцко // Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія: Педагогіка. Соціальна робота. – Ужгород : УжНУ «Говерла», 2014. – Вип. 34. – С. 160–163.
3. Руководящие принципы политики в области инклюзивного образования [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://unesdoc.unesco.org/images/0017/001778/177849r.pdf

Овод Ю. В.

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки Хмельницького національного університету, м. Хмельницький, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ТА ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ ДЛЯ РОБОТИ В ЗАКЛАДАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

Необхідність дослідження соціально-педагогічних аспектів роботи з дітьми з особливими потребами пов'язана не лише із щорічним збільшенням кількості народжуваності таких дітей та їх становищем у суспільстві (ізоляція від однолітків, обмеження в спілкуванні та інших видах діяльності), але й зумовлена недостатністю реалізації на практиці системи інтегрованої освіти, що включає дитину з особливими потребами в повноцінний процес навчання поряд з іншими дітьми [1].

Одним із основних факторів впровадженні інклюзивного навчання є підготовка педагогічних кадрів. Програма підготовки педагогічних кадрів містить у собі орієнтацію на забезпечення позитивного спілкування та навчання дітей з фізичними та розумовими вадами.

При роботі з дітьми з особливими потребами необхідно звернути увагу, на організацію процесу навчання. Ця робота тісно пов'язана з багатьма галузями, а саме педагогікою, психологією, дефектологією. Для роботи над цією проблемою необхідно розробити різні підходи, вивчати досвід закордонних фахівців в цій галузі, обмінюватися досвідом. Головним етапом процесу інтеграції дітей з соціальним простором є правильний вибір навчального закладу.

Процес інклюзивного навчання передбачає створення індивідуального плану навчання. Він розробляється та втілюється для кожного учня з особливими освітніми потребами. Основна увага звертається на розробку конкретних навчальних підходів та додаткових послуг, які дають дитині можливість успішно навчатись.

Батьки приймають активну участь у розробці індивідуального навчального плану.

Процес інклюзивної освіти покладає на педагога навчального закладу велику відповідальність, яка передбачає сприймання дітей, з особливими потребами і здорових дітей за принципом «рівний – рівному». В процесі роботи перед спеціалістами постають складні завдання, під час розв'язання яких потрібно враховувати, безпосередньо, інтереси самих учнів з особливими потребами, їх батьків, власні педагогічні можливості, традиції та сторони фінансової забезпеченості. Щодо принципів діяльності інклюзивних закладів, то вони характеризуються відкритістю перед соціальним оточенням, відчуттям відповідальності за свою роботу, доступністю інформації, засобів навчання, безперервним розвитком вільної та всебічно розвинутої особистості, створенням умов для кожної дитини для втілення талантів, прояву здібностей, гуманізмом, прогностичністю, диференційним підходом до навчання [2].

Важливою частиною процесу соціально-педагогічної діяльності є корекційно-розвивальна робота з дітьми з особливими освітніми потребами, яка здійснюється за такими принципами:

- системність корекційних, розвивальних та профілактичних завдань;
- єдність процесу корекції та діагностики;
- пріоритетність корекції причинного типу;
- важливість фізіологічних, психологічних та соціальних особливостей;
- єдність технологій психологічного впливу;
- залучення соціального оточення до активної участі у корекційній програмі;
- орієнтація на різні рівні психологічних процесів;
- зростання рівня складності, обсягу матеріалу.

Діти з особливими потребами мають право отримувати необхідну додаткову підтримку у процесі інклюзії, спільне навчання дітей гарантує взаєморозуміння між дітьми. Зарахування дітей до спеціальних шкіл та класів має бути виключенням за умов, що навчання у звичайних загальних школах не може цілком задовольнити потреби дітей з особливими освітніми потребами.

Процес роботи з дітьми з особливими потребами у навчальному закладі орієнтується на коригування та розвиток складових дефекту пізнавальної сфери, мовленнєвої, здатності до навчально-практичної діяльності, емоційної сфери і сфери особистісних утворень.

Головною умовою ефективності процесу інклюзивної освіти для дітей є об'єднання зусиль спеціалістів різних галузей (медиків, психологів, педагогів,

соціальних працівників, фізичних реабілітологів) і створення умов для їх застосування.

Отже, важливою частиною організації роботи з працівниками навчальних закладів є процес формування загальної мети, поглядів для надання рівних можливостей до якісної освіти усім дітям. Для передбачення навчальних стратегій в роботі з дітьми з психофізичними вадами педагогам потрібно вивчати кожну дитину, її мотивацію і можливості.

Література:

1. Василенко О. М. Соціально-педагогічні умови адаптації молодших школярів з особливими потребами до навчання в загальноосвітній школі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к-та пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / О. М. Василенко. – Хмельницький, 2010. – 38 с.

2. Колупаєва А. Інтегроване навчання: проблема кадрового забезпечення / А. Колупаєва // Дефектологія. – 2002. – № 4. – С. 55.

3. Подмазін С. Діти з особливими потребами (проблеми реабілітації) / С. Подмазін, О. Сироватко // Психолог. – 2002. – № 10.

Голова Н. І.

кандидат педагогічних наук, доцент, викладач кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки Хмельницького національного університету, м. Хмельницький, Україна

Маркарян М. Л.

магістр спеціальності «соціальна робота», кафедра соціальної роботи та соціальної педагогіки Хмельницького національного університету, м. Хмельницький, Україна

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ДОПОМОГИ УЧАСНИКАМ АТО

Події, які відбуваються на Сході нашої країни з 2014 року, значно розширили сферу дії системи соціального захисту населення. Виникла потреба здійснення соціального захисту військовослужбовців та інших учасників антитерористичної операції, які захищають незалежність, суверенітет та територі-

альну цілісність України. Учасників антитерористичної операції віднесено до категорії учасників бойових дій, що надає їм право користуватися гарантіями соціального захисту ветеранів війни. Складність окресленої проблеми та недостатня розробленість системи соціального захисту учасників антитерористичної операції засвідчують актуальність наукових досліджень і необхідність пошуку сучасних підходів у вирішенні нагальних і стратегічних питань [2].

Соціальний захист учасників антитерористичної операції – це локальна, хоча і дуже важлива проблема системи обороноздатності Української держави. Вітчизняні науковці, експерти (В. Горбулін, О. Власюк, О. Більовський та інші) різнобічно осмислюють цю суспільну проблему але однозначними є запропоновані напрями надання та організації соціально-психологічної допомоги [3].

Події на сході розширили сферу дії системи соціального захисту та зокрема підготовку майбутніх соціальних працівників до організації допомоги учасникам АТО.

Аналіз сучасного стану вирішення проблем забезпечення соціального захисту учасників антитерористичної операції свідчить про наступне. По-перше, залишається актуальним питання підвищення рівня грошового забезпечення військовослужбовців Збройних сил України, створення ефективної системи матеріального заохочення та соціального захисту мобілізованих військовослужбовців, які беруть безпосередню участь у проведенні АТО. По – друге, соціальний захист учасників АТО охоплює також питання, пов'язані з трудовою діяльністю. За працівниками, призваними на військову службу під час мобілізації, зберігається місце роботи, посада й компенсується середній заробіток на підприємстві, в установі, організації, в яких вони працювали на час призову, але не більше як на один рік. По-третє, не відповідає потребам сьогодення система пільгового забезпечення військовослужбовців, ветеранів війни, учасників АТО та членів їхніх сімей. По-четверте, потребує системного вирішення проблема полегшення адаптації військовослужбовців-учасників АТО до процесів мирного життя. У першу чергу це стосується відновлення здоров'я та працевлаштування.

Ключовими напрямами діяльності, майбутніх соціальних працівників у сфері посилення соціального захисту військовослужбовців, які беруть участь в АТО, сьогодні є:1) створення єдиного реєстру учасників АТО, що дозволить забезпечити їм та їхнім сім'ям належний рівень соціального захисту та гарантій; 2) побудова ефективної моделі грошового забезпечення військовослужбовців; 3) створення дієвого механізму забезпечення житлом військовослужбовців та їхніх сімей; 4) підвищення ефективності існуючої системи пільг та компенсацій для учасників АТО та членів їхніх сімей; 5) удосконалення механізму вирішення соціальних проблем в умовах військового навчання, несення бойової та допоміжної служби; 6) створення системи психологічної та фізіологічної реабілітації; 7) забезпечення бійців санаторно-курортним лікуванням [1, с. 32-35].

Для полегшення адаптації військовослужбовців учасників АТО до процесів мирного життя необхідно запровадити відповідні програми соціальної інтеграції, професійної адаптації та психологічної реабілітації. Запропоновані заходи потребують створення система психологічної та фізіологічної реабілітації, у тому числі створення мережі регіональних центрів психологічної реабілітації, забезпечених інноваційними технологіями та сучасним обладнанням. Соціальна інтеграція потребує об'єднання зусиль соціальних працівників, соціальних педагогів, психологів, які б надавали необхідну допомогу для соціальної адаптації.

Отже, недостатній рівень соціального захисту військовослужбовців, негативно позначається на якісному складі війська, знижує мотивацію, породжує невдоволення тощо. У цьому зв'язку визначено ключові напрями діяльності, майбутніх соціальних працівників: створення єдиного реєстру учасників АТО, що дозволить забезпечити їм та їхнім сім'ям належний рівень соціального захисту та гарантій; побудова ефективної моделі грошового забезпечення військовослужбовців; створення дієвого механізму забезпечення житлом військовослужбовців та їх сімей; підвищення ефективності існуючої системи пільг та компенсацій для учасників АТО та членів їхніх сімей; удосконалення механізму вирішення соціальних проблем в умовах військового навчання; створення системи психологічної та фізіологічної реабілітації; забезпечення санаторно-курортним лікуванням.

Література:

1. Донбас і Крим: ціна повернення : монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна, О. С. Власюка, Е. М. Лібанової, О. М. Ляшенко. – К. : НІСД, 2015. – 474 с.– С.32-35.

2. Закон України «Про внесення змін до статті 6 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [Електронний ресурс] // Режим доступу : http:// www.rada.gov.ua

3. Міністерство соціальної політики України [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.mlsp.gov.ua//dsvv.gov.ua/pro-derzhavnu-sluzhbu/orhanizatsijno-planovarobota/osnovni-napryamy-diyalnosti.html

Журавльова Л. С.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи,
соціальної педагогіки та дошкільної освіти
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького,
м. Мелітополь, Україна

КОРЕКЦІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ

Сучасна освітня концепція заснована на тому, що поведінка дорослої людини, рівень її культурної ідентифікації, особистості і ціннісні установки детерміновані рівнем дитячої свідомості, сукупністю уявлень, закладених на вікових етапах розвитку. У зв'язку з цим особливого значення набуває проблема спеціального підходу до навчання і розвитку особистості в аспекті педагогічної допомоги і підтримки дітей як з типовим розвитком, так і з особливими освітніми потребами.

Концептуальні засади реформування початкової ланки освіти, визначені у законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Національній доктрині розвитку освіти України передбачають створення оптимальних умов для розвитку й реалізації освітніх потреб дітей з особливостями психофізичного розвитку на основі врахування можливостей конкретної особистості як провідної передумови засвоєння шкільних знань, умінь і навичок [2, 3].

На сучасному етапі розвитку спеціальної освіти в Україні та інших країнах світу зростає роль досліджень, спрямованих на пошук ефективних шляхів організації і проведення корекційно-розвивальної роботи з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку в загальноосвітньому просторі.

У загальноосвітній школі неухильно зростає кількість учнів, які мають внаслідок різних біологічних і соціальних причин стійкі труднощі у засвоєнні освітніх програм за відсутності психофізичних відхилень у розвитку [1]. Забруднення довкілля та загострення несприятливої екологічної ситуації, недотримання здорового способу життя, незбалансоване харчування, погіршення матеріальних умов населення, тягар накопичених генетичних дефектів негативно впливають на генофонд України. До чинників, які негативно впливають на розвиток дитини, крім погіршення соціальної і екологічної обстановки, можна віднести недиференційований підхід до навчання, завищені вимоги шкільної освіти, що випереджають темпи розвитку головного мозку дитини. За статистикою кожен десятий школяр не може нормально навчатися через неуважність, низьку працездатність, гіперактивність, непосидючість, незібраність. Все це не дає можливості повною мірою засвоювати навчальний матеріал. Своєчасне виявлення причин, що приводять до неуспішності дітей в начальних класах,

відповідна корекційна робота, використання інноваційних засобів можуть забезпечувати успішність подальшого навчання дитини.

Сьогодення потребує створення нових умов навчання дітей молодшого шкільного віку з урахуванням індивідуальних, вікових і психофізіологічних особливостей. Навчання у початковій школі дітей молодшого шкільного віку потребує своєчасного і результативного дослідження їхньої мовленнєвої функції з урахуванням психофізіологічних основ його розвитку, розробки на цій основі змісту корекційно-розвивального навчання.

Вчитель початкових класів стикається з низкою проблем, до яких він виявляється не готовим унаслідок змісту своєї професійної підготовки. Аналіз психолого-педагогічної та спеціальної літератури, а також наявна практика підготовки майбутніх учителів до мовленнєвого розвитку молодших школярів з мовленнєвими порушеннями у сучасній загальноосвітній школі показує, що ця проблема, хоч і є актуальною в педагогічній теорії і практиці, досі залишається недостатньо розробленою.

Ефективність розв'язання цієї проблеми залежить від вибору підходів, що виконують функцію загальної теоретико-методологічної стратегії. Найбільш продуктивними у розв'язанні цієї проблеми вбачаємо системний, особистісно-орієнтований, діяльнісний, міждисциплінарний підходи, які взаємопов'язані і взаємно збагачують один одного.

Розглядаючи особливості сучасної загальноосвітньої школи, у якій навчаються діти з різним рівнем підготовки та різним рівнем розвитку, можемо зробити висновок, що до підготовки вчителя початкових класів сьогодні підвищуються вимоги, бо він повинен уміти враховувати індивідуальні особливості всіх дітей, з якими йому доводиться працювати.

Досвід навчання дітей в інших країнах показує, що сучасні освітні заклади мають більші можливості для розвитку індивідуальних здібностей дитини [4]. Висуваються нові вимоги до підготовки спеціалістів, які повинні мати основи знань у галузі суміжних наук; орієнтуватися в питаннях корекційної педагогіки, психології, логопедії; уміти взаємодіяти в роботі з різними спеціалістами: лікарями, вихователями, психологами, спеціальними педагогами. Корекційно-педагогічна робота з дітьми з мінімальними порушеннями психічного й мовленнєвого розвитку повинна ґрунтуватися на психологічних, соціальних, медичних, педагогічних знаннях про зазначену категорію школярів.

Література:

1. Полька Н. Стан здоров'я учнів загальноосвітніх навчальних закладів: пререалізм, 04.12.2008: прес-центр МОЗ України. – [Електронний ресурс] / Н. Полька. – К., 2008. – Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/pre_20081204_1.html

2. Про затвердження Плану щодо забезпечення якості вищої освіти України та її інтеграції в європейське й світове освітнє співтовариство на період до

2010 р. [Електронний ресурс]: наказ МОН України від 13.07.2007 р. №612. – Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/main.phpquery=education/higher

3. Про національну доктрину розвитку освіти : указ президента України від 17.04.2002 р. № 347/2002 // Законодавчі акти України з питань освіти / Верховна Рада України. Комітет з питань науки і освіти. – Офіц. вид. – К. : Парлам. вид-во, 2004. – С. 279–294.

4. Шеріл Крокер. Політика підтримки інклюзії (Канадський досвід) / Шеріл Крокер // Дефектологія. – 2009. – №4. – С. 4-6.

Бучковська Я. Г.

кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту, фінансів, банківської справи та страхування Хмельницького університету управління та права, м. Хмельницький, Україна

СУЧАСНИЙ СТАН ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Сьогодні в Україні визнано пріоритетну роль дошкільної освіти у розвитку особистості та покладено на державу обов'язок створення належних умов для її здобуття і забезпечення її доступності, безоплатності у державних і комунальних начальних закладах та обов'язкової дошкільної освіти для дітей старшого дошкільного віку [1, с. 4]. Важливою умовою розвитку дошкільної освіти є максимальне охоплення дітей дошкільними начальними закладами та включення до освітнього процесу дітей з особливими потребами. Приєднання України до Конвенцій ООН «Про права дитини», «Про права інвалідів», Всесвітньої декларації про забезпечення виживання, захист і розвиток дітей посилило увагу держави до проблем дітей загалом та необхідності забезпечення умов розвитку та повноцінної участі у суспільних відносинах і безпосередньо освітньому процесі дітей-інвалідів, число яких щорічно зростає. Саме від успішної підготовки дошкільників з особливими потребами до шкільного життя і залежатиме ефективність їхньої подальшої соціальної адаптації. Однак, реалізація права дітей на дошкільну освіту, незалежно від їх індивідуальних особливостей та обставин, у тому числі стану здоров'я, може бути обмежена, оскільки прийом дітей у дошкільні начальні заклади проводиться за бажанням батьків або осіб, які їх замінюють [2, с. 34] та наявності вільних місць у таких начальних закладах.

Для багатьох батьків дітей з особливими потребами постає проблема вибору подальшого освітнього середовища – сегрегація, тобто відокремлення в межах подібної суспільної групи, чи інклюзія, тобто входження у суспільство здорових, перевагу якої у розвитку і самовираженні дітей уже доведено.

Держава гарантує дітям-інвалідам дошкільне виховання, однак проблема дефіциту місць у дошкільних начальних закладах потребує вирішення уже понад десять років, оскільки ще у 2005 році на 1056 тис. місць у дошкільних начальних закладах навчалися 1032 тис. дітей, а вже у 2006 році на 1063 тис. місць – 1081 тис. дітей, у 2010 році – на 1136 тис. місць – 1273 тис. дітей, у 2015 році – на 1105 тис. місць – 1291 тис. дітей, що відповідно становить – 97, 101, 112 та 116 дітей на 100 наявних місць [3], і безпосередньо впливає на зниження доступності дошкільної освіти для усіх груп споживачів.

Законодавством передбачено і можливість отримання дошкільної освіти для дітей з особливими потребами у спеціальних та санаторних дошкільних навчальних закладах компенсуючого типу, будинках дитини, дитячих будинках та центрах розвитку дитини, а також для задоволення освітніх, соціальних потреб, організації корекційно-розвиткової роботи у складі дошкільних навчальних закладів можуть створюватися спеціальні та інклюзивні групи для виховання і навчання дітей з особливими освітніми потребами [1, с. 12].

У 2014 році в Україні функціонували 145 спеціальних дошкільних начальних заклади, що становить 0,96% від усіх дошкільних начальних закладів, в яких було наявно 15894 місць та навчалось 15338 дітей, з них дітей-інвалідів 0,6% від усієї чисельності дітей у дошкільних начальних закладах (табл. 1.).

Таблиця 1

Динаміка чисельності дітей у дошкільних навчальних закладах України у 2010-2014 рр.*

Роки	Кількість дітей у дошкільних навчальних закладах всього, тис. осіб	Кількість дітей інвалідів у дошкільних навчальних закладах (на кінець року), осіб	Частка від загального обсягу, %
2010	1208,3	6766	0,56
2011	1286,7	7339	0,57
2012	1356,7	7950	0,59
2013	1396,5	8519	0,61
2014	1294,9	7746	0,6

* Складено автором за даними [4, 5].

Також функціонували 1475 дошкільних начальних заклади, які мають групи спеціального призначення, що становить 9,8% від загальної кількості дошкільних начальних закладів, в яких функціонувало 3967 груп спеціального призначення, що становить 7,1% від загальної кількості груп дошкільних навчальних закладів, та навчалися 63453 дитини у групах спеціального призна-

чення, що становить 4,9% до загальної кількості дітей дошкільних начальних закладів.

Найбільше дошкільних начальних закладів, які мають групи спеціального призначення функціонують у Дніпропетровській, Київській та Львівській областях – 178, 118 та 115 закладів відповідно. У Хмельницькій області функціонує 82 таких заклади, що становить 5,5% від загального обсягу таких закладів, в яких навчалося 3,99% дітей від загальної чисельності дітей у групах спеціального призначення.

Дошкільні начальні заклади, які мають групи спеціального призначення нерівномірно розташовані у розрізі поселень – у сільській місцевості функціонує лише 27 таких закладів, що становить 1,8%, найбільше із них зосереджено у Херсонській, Львівській та Київській областях – 7, 5 і 4 заклади відповідно.

Отже, сьогодні навчання дітей з особливими потребами у спеціалізованих дошкільних навчальних закладах вже не є виключною можливістю отримати дошкільну освіту – інтеграція та інклюзія, як сучасні форми освіти, доводять свою ефективність, але якщо інтеграція для таких дітей передбачає пристосування до освітньої системи, без врахування їх індивідуальних особливостей, то інклюзія – саме адаптацію системи під індивіда, врахування і пошук ефективних шляхів задоволення його потреб. Однак, забезпечення реалізації задекларованого державою права дітей з особливими потребами отримати якісну і повноцінну дошкільну освіту потребує проведення значної роботи – виявлення професійних якостей з боку педагогів, значних зусиль – з боку батьків та розуміння серед однолітків, проведення відповідних реформ і забезпечення відповідного фінансування – з боку держави.

Література:

1. Про дошкільну освіту: Закон України від 11.07.2001 р. №2628- III / [Електронний ресурс] / Режим доступу:http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2628-14

2. Про освіту: Закон України від 23.05.1991 р. №1060-XII / [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12

3. Офіційний сайт Державної служби статистики в Україні / [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/

4. Статистичний бюлетень Дошкільна освіта в Україні у 2014 році. / Державна служба статистики України, 2015. – 89 с.

5. Статистичний збірник Соціальний захист населення України / Державна служба статистики України, 2015. – 124 с.

Hennadii Haponenko

candidate of pedagogical sciences National defense university of Ukraine named after Ivan Chernyakhovsky, Kyiv, Ukraine

LISTENERS' COGNITIVE ACTVITY ACTIVATION IS THE CONTEXTUAL TEACHING BASED ON A. VERBYTSKY STUDIES

National Educational Attainment. This issue is reflected on by all leading countries without exception. Intellectual development of the citizens of any country tells about society living standards yet the right to education is an inalienable right of population of any civilized country. In our opinion, the necessity of students' cognitive activity activation at classes is quite a definite idea set forth by scientists. The scientific community has spoken with one voice about difficulties students encounter using prepared knowledge while explaining phenomena that they observe and addressing specific problems. Acquiring of delivered knowledge which should not be searched for and learnt doesn't form the students' activity while learning, creative approach and, after all, doesn't form desire for independent search, education, individual study etc. Creativity, student's activity, the desire to gain knowledge and explain the unknown things through them will bring profond knowledge.

We believe that the successful integration of any country into world educational environment requires state efforts to study a leading international educational experience as well as its creative and clever implementation in their own country. Analysis of recent researches and publications concerning this area enables us to say that the scientific community rather actively looks for and offers ways to accelerate the cognitive activity of students in the classroom. Thus, context trainning techniques can be found in scientific works of Zagvyazynsky, I. Bekha, O. Pometun, A. Verbytsky, A. Rean, L. Vygotsky, N. Talyzina, M. Fitsula, V. Yagupova and many other scientists. The context teachning was offered by scientist A. Verbytsky as well.

A. Verbitsky interprets the concept of «active teachning» as follows: active learning is a transition from mostly stereotyped, conventional, algorithmic forms and methods of the didactic process to developing, problematic, searchable and exploratory ones which provide cognitive activity rise, motivation and contribute to growth of conditions for creativity while studing [1, p. 96].

Let's try to analyze in detail a proposed technology of contextual learning and to determine its characteristics.

After analyzing of the future specialist's actions characteristics and contextual trainning proposed by A. Verbytsky [1, c. 54-66], it has been found that during the analysis of teaching situation at an early stage, the plain and well-known theoretical material (learned information) is compared with the whole information is acquired on the subconscious level. At first, a student reveals the unknown information, and after that he has to master it on his own. So, a new educational element in the method

of future experts contextual teaching is context – real examples of tasks and problematic situations you could meet with in the future professions that fills the process of learning with motivational, cognitive and personal content.

The main function of the contextual teaching approach is to create the conditions appropriate for transformation of educational and cognitive activity into professional one. Therefore, educational environment close to the professional one is modeled. Contextual education – is a study where the subject and social content of students' future professional activity is consistently modeled with the help of the whole system of forms, methods and means of teaching (traditional and new) [2, p. 43]. According to A. Verbytsky, I. Zymnya and G. Lavrentyev, the contextual study shifts the emphasis from passive absorption of separate professional information layers and prepared knowledge on formation of students' readiness and ability to perform their professional functions [2-4].

Pretty simple example of contextual approaching for the classes is a business game. For example, the situation from the future professional activity is modeled in the class; the group is divided into subgroups and takes management (professional) solutions to the given problems. Also the teacher should plan and give the output data in a way that the students are forced to search for the missing information, make their own solutions, resolve non-standard tasks, etc. In fact, just the flexibility, independence, preparedness, irregularity, and many other professional and business skills will help to work out the problem and make the right decision during the business game.

Making a conclusion it is worth to emphasize that creative combination of individual elements of the different educational methods and technologies, namely contextual, interactive, personal-oriented, problem-based, situational, games and other types, will allow to diversify the educational process and awaken students' motivational and cognitive activity during the classes. At the same time we assume that further research requires issues concerning learning and wider implementation of modern information and communication technologies in the educational process.

References.

1. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе : контекстный подход : метод. пособ. / А. А. Вербицкий. – М. : «Высшая школа», 1991. – 207 с.

2. Вербицкий А. А. Контексты содержания образования / А. А. Вербицкий, Т. Д. Дубовицкая. – М. : РИЦ МГОПУ им. М. А. Шолохова, 2003. – 80 с.

3. Зимняя И. А. Компетентностный подход. Каково его место в системе подходов к проблемам образования? / И. А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2006. – № 8. – С. 20-26.

4. Лаврентьев Г. В. Обучающие технологии в профессиональной подготовке специалистов / Г. В. Лаврентьев, Н. Б. Лавреньева, Н. А. Неудахина. – Барнаул : Изд-во Алт. ун-та, 2004. – 232 с.

Скрипник А. Ю.

кандидат історичних наук, доцент, докторант
Кам'янець-Подільського національного університету ім. І.Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна

НОВІ ШЛЯХИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Україна у другому десятилітті XXI ст. проходить серйозне випробування на міцність, сталість та право існування у світі як суверенна і незалежна держава. Жорстоким екзаменатором виявилася путінська Росія, яка в своїй імперській вакханалії намагається будь-якою ціною відродити в кордонах колишніх монстрів – Російської імперії й Радянського Союзу – нову імперію, побудовану на брехні, демагогії та пригнобленні сусідніх народів. Прискоренням агресивних планів стала Революція Гідності, яка показала усьому світові, що Україна – це не штучне територіальне утворення, а європейська держава, здатна самостійно вирішувати власну долю та визначати шляхи подальшого поступу. Небезпідставно побоюючись української звитяги, відчуваючи потужний військовий та патріотичний потенціал, пам'ятаючи про часи Б. Хмельницького, Запорізьку Січ, УНР, Холодний Яр та УПА, протягом десятиліть офіційна російська історична наука та пропаганда переконувала росіян в тому, що не існує такої нації, як українці, відповідно, вони не мають права на власну державу, а повинні цілком залежати від «старшого брата», його волі та забаганок. Неозброєним оком видно намагання будь-якою ціною повернути Україну до імперського простору, відновити військовий, політичний та економічний вплив за зразком двохсотрічної давності. Тому зараз надзвичайно важлива консолідація українського суспільства, піднесення патріотичного виховання, відродження народних традицій та домінування української мови. Тільки за таких умов ми зможемо відстояти власну державу і не допустити повторення імперського минулого України [1, с. 6–7].

У таких умовах актуальним є патріотичне виховання молодого покоління, що має здійснюватися послідовно й цілеспрямовано усіма інститутами держави. Апріорі, очолити ці процеси покликана освітня галузь через навчальні заклади усіх рівнів. Не залишаються осторонь й ВНЗ І-ІІ рівнів акредитації, де, крім процесу забезпечення й набуття базової середньої освіти, має тривати безперервна та виважена виховна робота серед студентів. Патріотичне виховання повинно стати базисом для формування і подальшого розвитку особистості, її політичної й соціальної еволюції, що в майбутньому стане надійним чинником зміцнення демократичних інститутів держави [2, с. 329].

Потужним імпульсом активізації цих процесів став факт належного рівня самосвідомості підростаючого покоління, що виплеканий на генетичному рів-

ні та сімейним вихованням. Після Євромайдану та Революції Гідності молодь з ентузіазмом і захопленням підтримала відродження всього українського [3]. Модна тенденція державної символіки на одязі, попит на вітчизняну музичну продукцію, вишиванка як актуальний елемент зовнішності – все це є виявом збереження та розвитку вікових традицій нації. Як свідчить практика, молодь з особливими потребами за своєю ментальністю практично не відрізняється від здорових ровесників. Тому завданням педагогів має стати всебічна підтримка та заохочення їх національно усвідомлених устремлінь, спрямування їх у продуктивне русло, щоб це не перетворювалося на формалізм, змушення та дешеві шоу.

Водночас, потрібно звернути увагу на проблеми, які повинна подолати сучасна українська педагогіка в царині виховання молодого покоління. По-перше, за минулі десятиріччя владі вдалося посіяти серед більшості молодих людей політичну неграмотність і байдужість до політичного життя в Україні. Невиконання політиками своїх обіцянок, використання і маніпуляції в молодіжному середовищі для досягнення власних меркантильних цілей, цинічний підкуп перед виборами створили відразу до політики і вкорінили переконаність про тотальні фальсифікації результатів виборів. По-друге, логічним результатом стала свідома відстороненість, у кращому випадку як одна з форм демонстрації свого громадянського протесту, а в гіршому – примітивний цинізм. На жаль, частина сучасної молоді є пасивною і байдужою до соціальних і політичних процесів, що тривають в державі, і таким чином не впливають на політикум і владу. По-третє, прикро, що цей вакуум заповнив кібер-простір. Психологи говорять про залежність від нього, про брак живого спілкування через психологічний дискомфорт, тотальне домінування соціальних мереж, де останнім часом з'явилися реальні небезпеки життю і здоров'ю молодих користувачів («сині кити» та ін.) [4, с. 97].

Наразі ми маємо шальки терезів, де з одного боку – давні традиції, історія та культура українського народу, майбутнє та поступ держави, а з іншого – негативні явища, які покликана здолати сучасна педагогіка. Отже, лише систематична, кропітка робота із формування патріотичних цінностей дозволить досягти позитивних результатів у вихованні всебічно розвиненої особистості, яка є кінцевою метою реалізації навчально-виховного процесу в умовах інклюзії.

Література:

1. Скрипник А. Ю. Російський військовий чинник у суспільно-політичному та економічному розвитку Правобережної України (1792–1865 рр.): монографія / А. Ю. Скрипник. – Кам'янець-Подільський : Видавець ФОП Зволейко Д. Г., 2016. – 612 с.

2. Скрипник А.Ю. Методологічні засади викладання Історії України у вищих навчальних закладах / А.Ю. Скрипник, О.С. Каденюк // ІІІ Міжнародна наукова конференція Сучасні напрямки викладання гуманітарних дисциплін у

середніх та вищих навчальних закладах: мова, література, історія. Горлівський інститут іноземних мов. – Горлівка, 2013. – С. 323–329.

3. Любов Єремічева. Молодь в Україні: чи маємо можливості бути громадсько та політично активними? // Громадський простір: електронний журнал: 12.08.2015. URL: http://www.prostir.ua/?focus=molod-v-ukrajini-chy-majemo-mozhlyvosti-buty-hromadsko-ta-politychno-aktyvnymy (дата звернення: 5.03.2017).

4. Бобир Т. О. Небезпеки та ризики, з якими діти можуть зіштовхнутися в мережі Інтернет / Т. О. Бобир // Безпека дітей в Інтернеті: попередження, освіта, взаємодія. мат-ли наук-метод. Інтернет-конф. (11 лютого 2014 р.). – Кіровоград, 2014. – 182 с.

Шевченко В. М.

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник лабораторії сурдопедагогіки Інституту спеціальної педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна

ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ В ОСВІТІ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

На сучасному етапі розвитку суспільства обсяг та складність інформаційних потоків досить велика і з кожним роком збільшується. Тому традиційна система навчання потребує постійного удосконалення на основі сучасних досягнень науки та техніки, що пов'язано з покращенням методики організації та проведення навчального процесу. Важливим напрямом інтенсифікації навчально-пізнавального процесу є використання технічних засобів навчання (ТЗН), в тому числі комп'ютерної техніки [1, Електронний ресурс].

Використання ТЗН в спеціальних закладах для дітей з порушеннями слуху відіграє важливу роль для компенсації та корекції порушень їх розвитку. Використання ТЗН надає навчанню більш насиченого, динамічного, творчого та інтенсивного характеру. Це дозволяє підвищити ефективність корекційного навчання, прискорити процес підготовки учнів, попередити появу вторинних розладів [3, с. 486].

Використання аудіовізуальних засобів навчання може виступати важливим напрямом досягнення позитивних практичних результатів. В умовах стрімкого зростання інформаційних потоків і збільшення дефіциту навчально-

го часу аудіовізуальні засоби дозволяють за один і той же термін часу викласти та засвоїти значно більший обсяг навчальних знань. При цьому якість інформації, яка засвоюється учнями, підвищується за рахунок її наочності, виділення в графіках, схемах, слайдах, головних структурних елементах процесів і явищ [1, Електронний ресурс]. Використання ТЗН дозволяє збільшити обсяг інформації, яку необхідно запам'ятати, приблизно на 35% та підняти ефективність занять на 20%. Крім того, це дозволяє значно інтенсифікувати навчальну та пізнавальну діяльність учнів [4].

У спеціальних закладах для дітей з порушеннями слуху використовуються різноманітні аудіовізуальні навчальні матеріали, в тому числі екранні (презентації, слайди, схеми, фотокартки тощо) і екранно-звукові засоби навчання (навчальні відеофільми, аудіозаписи тощо). Велика увага приділяється використанню звукових посібників, зокрема на заняттях з розвитку слухового сприймання.

При використанні ТЗН від сурдопедагога потрібна ретельна підготовка, яка передбачає знання змісту матеріалу, який буде демонструватися, чітке формулювання навчальних завдань, вирішенням яких служить екранний посібник; визначення мети його використання (для формування установки, мотиву навчальної діяльності або з пізнавальною метою); чітке планування уроку – визначення, в якій частині уроку і як буде використано посібник, як він буде поєднуватися з іншими методами (зі словом, дією); підготовка питань та завдань для учнів тощо [3, с. 487].

Однією з умов ефективної роботи з розвитку слухового сприймання є використання звуко-підсилюючої апаратури (ЗПА). Тому в школах для дітей з порушеннями слуху використовуються звуко-підсилюючі прилади різного призначення (для колективної, фронтальної та індивідуальної роботи).

У роботі з ЗПА вчитель повинен дотримуватися певних правил:

- перевірити перед початком уроку якість роботи апаратури та усунути наявні несправності;
- говорити спокійним, рівним, інтонаційно витриманим і емоційно забарвленим, розмовної сили голосом;
- уникати стукоту, хлопання, криків, оскільки це заважає роботі учнів;
- не користуватися ЗПА при загостренні в учня будь-яких хронічних захворювань вуха, появі ознак втоми, больових відчуттів;
- застосування ЗПА розширює можливості сприйняття мови на слух. Тобто, звуки мови, які раніше не сприймали на слух учні, при використанні ЗПА стають помітними;
- важливим є правильний вибір виду ЗПА на конкретний тип уроку або заняття відповідно до індивідуальних можливостей учнів [2, с. 27-29].

Успішне застосування ТЗН на уроках залежить від обраної вчителем методики подачі навчального матеріалу. Проте, важливо враховувати, що різні види ТЗН по різному впливають на методику навчання. Має місце взаємний

вплив – загальної методики вивчення матеріалу на методику застосування ТЗН і навпаки.

Отже, використання технічних засобів навчання підвищує ефективність навчального процесу, посилює засвоюваність учнями навчального матеріалу, а визначення доцільності та напрямів їх застосування у роботі з дітьми з порушеннями слуху є важливою складовою роботи вчителя.

Література:

1. Використання технічних засобів навчання в навчальному процесі. Електронний ресурс. – Режим доступу: http://www.ipedahohika.com/lirefs-1168-1.html

2. Діти з порушеннями слуху: крок за кроком від діагностики до інклюзії: посіб. для фахівців та батьків / авт.: Б.С. Мороз, В.П. Овсяник, О.М. Борисенко та ін.; за ред.: А.А. Колупаєвої, Б.С. Мороза. – К.: О.Т. Ростунов, 2013. – С. 27-29.

3. Сурдопедагогика. Под ред. Е.Г. Речицкой. – М.: ВЛАДОС, 2004. – С. 486-487.

4. Танасієнко О.В. Використання технічних засобів навчання у навчальному процесі. Електронний ресурс. – Режим доступу: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/28365/

Шевченко Ю. В.

магістр, практичний психолог ДНЗ (ясла-садок) комбінованого типу «Веселка», м. Обухів, Україна

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В УКРАЇНІ

У сучасну епоху соціально-політичного розвитку України відкрилися нові перспективи змін в системі спеціальної освіти, пов'язані з новим ставленням до дітей з особливими потребами, з вирішенням питань їх соціалізації в суспільстві. На сьогодні широкого використання набув термін «діти з особливими освітніми потребами», який робить наголос на необхідності забезпечення додаткової підтримки в навчанні дітей, які мають певні порушення в розвитку, які не дають їм змоги користуватись тими освітніми послугами, що надаються звичайними школами [2, с. 61].

Термін «діти із особливими потребами» згідно Міжнародної класифікації стандартів освіти визначається як «особи, навчання яких потребує додаткових ресурсів», що охоплює достатньо широкі кола дитячого населення: обдаровані діти та діти із затримкою психічного розвитку, діти з інвалідністю та діти з порушеннями за станом розвитку і здоров'я, діти-сироти та безпритульні діти тощо. В Україні цей термін поширюється переважно на дітей, у яких визначаються особливості або порушення психофізичного розвитку.

Існуюча в Україні система спеціального навчання та виховання орієнтується на державні вимоги до загальноосвітньої підготовки дітей. Проте, особливості психічного та фізичного розвитку дітей обумовлюють специфіку організації, змісту, методів навчання і виховання цих дітей та виключають можливість прямого використання як програмно-методичної документації, розробленої для освітніх закладів, так і відповідних стандартів освіти [3, с. 31].

З огляду на зазначене, була б доречною розробка Державного стандарту спеціальної освіти, який забезпечить дітям з особливими потребами рівні можливості для отримання ранньої корекційної допомоги та здобуття освіти. Для цього стандарт має включати зміст корекційної, реабілітаційної та абілітаційної роботи.

З метою надання спеціальної допомоги таким дітям простежується тенденція створення різних корекційних навчально-виховних закладів (навчально-реабілітаційні центри, навчально-виховні комплекси, групи та класи інклюзивного навчання). В такому випадку чільне місце належить оновленню змісту спеціальної освіти. На даний час у загальноосвітніх закладах з групами або класами інклюзивного навчання зміст освіти нерідко перевищує пізнавальні можливості дітей, недооцінюється корекційна і соціальна спрямованість навчального процесу [4, с. 16]. Водночас при відкритті таких груп та класів часто не враховуються три основні та обов'язкові фактори:

- комплектування груп та класів фахівцями, які мають корекційну освіту відповідно до потреб дитини;
- забезпечення спеціальних навчально-виховних закладів відповідною навчально-методичною літературою, методиками, корекційно-розвивальними програмами та практичними рекомендаціями, адаптованими до дітей з особливими потребами;
- забезпечення дітей засобами індивідуальної корекції та оснащення груп та класів візуальними приладами, спеціальною корекційною апаратурою і комп'ютерною технікою.

Суттєве оновлення змісту освіти обумовлює необхідність визначення нових концептуальних підходів до спеціальної освіти, уточнення стратегії та тактики інноваційних процесів. Впровадити зміст спеціальної освіти, її орієнтацію на створення оптимальних умов для самовизначення кожної дитини відповідно до її пізнавальних можливостей та психологічного розвитку.

Реалізуються вимоги гуманізації спеціальної освіти, її відкритості, соціальної орієнтації та створення умов для адаптації дітей з особливими потребами в умовах інклюзивної освіти. Стандарт спеціальної освіти є основою для об'єктивної оцінки рівня освіти осіб з особливостями психофізичного розвитку незалежно від форми отримання освіти та видів спеціальних освітніх послуг [1, с. 45].

На сьогодні законодавство України з питань освіти, яке закріплює державні гарантії щодо надання освітніх послуг дітям з особливими потребами, ще не забезпечує реальних механізмів їх реалізації. Проблемою є й те, що в Україні не має єдиної прозорої та достовірної системи обліку дітей з інвалідністю та дітей із обмеженими можливостями за станом здоров'я. Реальна кількість дітей із обмеженими можливостями за станом здоров'я та порушеннями психологічного розвитку набагато більша, ніж зазначено в статистичних даних. Окрім цього, залишається застарілою система фінансування закладів загальної середньої освіти в Україні: при розрахунку видатків на освіту не враховується специфіка навчання дітей з особливими потребами в загальноосвітніх закладах [1, с. 57].

Таким чином, недостатнє науково-методичне та навчальне забезпечення закладів спеціальної освіти, незважаючи на безсумнівні досягнення та напрацювання корекційної педагогіки в Україні, вказують на необхідність значної модернізації, гуманізації та посилення інклюзивних процесів в освіті, серед яких і поширення спільного навчання дітей з особливими потребами та їхніх здорових однолітків.

Література:

1. Бондар В.І. Проблеми корекційного навчання у спеціальній школі / В.І. Бондар – К.: Наш час, 2005. – С. 45,57.

2. Засенко В.В. Інтеграція осіб з порушеннями слуху: проблеми, пошуки, перспективи / В.В. Засенко, А.А. Колупаєва // Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство: Наук.-метод. зб. – К.: Контекст, 2000. – С. 61.

3. Засенко В.В. Рівний доступ до якісної освіти дітей з особливими потребами / В.В. Засенко // Кроки до демократичної освіти: Журнал Всеукраїнського фонду «Крок за кроком». – № 2. – 2002. – С. 31.

4. Колупаєва А.А. Інтегрування дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітній простір як напрям гуманізації системи освіти / А.А. Колупаєва // Інклюзивна освіта: стан і перспективи розвитку в Україні. – К.: Крок за кроком, 2007. – С. 16.

Мицик Г. М.

аспірант ДВНЗ «Запорізький національний університет», асистент кафедри прикладної психології та логопедії Бердянського державного педагогічного університету, м. Бердянськ, Україна

ЗНАЧЕННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ-ЛОГОПЕДІВ В УКРАЇНІ

В 1993 році з затвердженням Державної національної програми «Освіта» («Україна XXI століття») виведення освіти в Україні на рівень освіти розвинутих країн світу визначається як одне з стратегічних завдань реформування зазначеної галузі в нашій державі. Це передбачало не тільки її інтеграцію у світовий освітньо-науковий простір з метою прилучення до досягнень зарубіжної освіти, науки, технологій, культури, взаємної підготовки та перепідготовки фахівців але й забезпечення міжнародного визнання дипломів вищих навчальних закладів України. Створення системи прямих зв'язків у галузі освіти й науки з зарубіжними країнами – це можливість для вищих навчальних закладів України долучитися до напрацювань колег, які могли б стати в нагоді при розробці тих же Стандартів вищої освіти за відповідними спеціальностями.

Не нехтуючи власними досягненнями, система вищої освіти не стала в чистому вигляді копіювати передовий зарубіжний досвід, її реформування відбувається з урахуванням власних національних інтересів, якими є забезпечення можливостей постійного духовного самовдосконалення особистості, формування інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності нації.

З іншого боку аналіз досягнень зарубіжної педагогіки у питаннях підготовки фахівців відповідних спеціальностей дає можливість вищим навчальним закладам України з'ясувати, наскільки рівень здобутих знань їхнього випускника відповідає стандартам країн Європейського Союзу, звідси, на що він може розраховувати в майбутньому. А отже такий аналіз не слід ігнорувати. Досягнення наших зарубіжних колег мають стимулювати зміни в системі підготовки фахівців. Особливий інтерес становить закордонний досвід професійної підготовки логопедів країн Європи.

Історично логопедія як самостійна галузь виникає наприкінці XIX століття в Німеччині, трохи пізніше в таких країнах як Болгарія, Данія, Швейцарія. До цього вона формувалася та розвивалася в складі медичних та педагогічних наук, оскільки фахівці цих галузей майже однаково розглядали етіопатогенетичну природу та корекцію вад мовлення. Поступово зростає соціальний попит на фахівця, компетентного у питаннях логопедичної корекції. В тій же Німеччині головним гаслом став вислів директора Берлінської школи глухих А. Гутцмана: «Виховання правильного мовлення – це національна задача освіти, котра набуває особливого значення».

Підготовка фахівців з логопедії відбувалася на спеціальних курсах (Бельгія, Нідерланди, Швеція). Серед бажаючих переважали особи, які вже мали педагогічну освіту. На початку 30-х років Цюріхський університет став одним з перших у Західній Європі, де розпочали читатися лекції з логопедії.

Становлення системи професійної підготовки логопедів в країнах Західної Європи у часі співвідноситься з тим, що відбувалося в СРСР. Так перші логопедичні курси були організовані в 1918 р. для вихователів та лікарів дошкільних закладів Москви. В цей же час при педагогічних інститутах Ленінграда, Москви та Києва були відкриті факультети дефектології з кафедрами сурдопедагогіки й логопедії. У 1926 році обов'язковий курс з логопедії було введено у 1926 р. в Ленінградському державному інституті вдосконалення, у 1932 р. – в Московському університеті при кафедрі психіатрії. У 1939-1940 р. річні курси з підготовки логопедів були відкриті в м. Харкові [1, с 45].

Найбільшого свого розвитку логопедія як напрям підготовки досягла в післявоєнний період. Так в Болгарії з 1956 р. розпочато підготовку логопедів на факультеті філософії Софійського університету Св. Климента Охридського. У Польщі офіційно професія «логопед» була занесена в реєстр професій та спеціальностей тільки у 1995 році зі спеціалізаціями: загальний логопед, сурдологопед, неврологопед [2, с. 22]. Однак тільки два університети в цій країні (м. Люблин та м. Гданськ) можуть запропонувати студентам професійну освіту за спеціальністю «Логопед» [3, с. 219]. В Греції розвиток логопедичної освіти бере свій відлік з 1996 року. Основна увага в професійній підготовці акцентована на вивченні мовленнєвих вад та їх етіопатогенетичної природи. Тому всі студенти проходять практику в приватних або ж державних медичних клініках [3, с. 218].

На сьогодні існує досить розгалужена система професійної підготовки фахівців-логопедів за кордоном: в Бельгії – 13 учбових закладів, у Німеччині – 32 (разом з логопедичними школами), у Великобританії та Іспанії – 15, в Італії – 14, в Греції (Афінах) та Ірландії – один учбовий заклад, Голландії – 7, Португалії – 2. Нажаль, тільки в Данії та Люксембурзі ще не відкрито ВНЗ, у яких би готували фахівців означеної спеціальності.

В цілому розвиток системи спеціальної освіти залежить від багатьох факторів: від соціально-економічних умов в країні, ставлення в державі щодо осіб з тими чи іншими порушеннями, нормативно-правової бази, яка забезпечує освітні права людей та, безпосередньо, від стану розвитку корекційної педагогіки, яка інтегрує в собі різні види наукових знань з медицини, психології, неврології тощо. Все це необхідно враховувати при аналізі професійної підготовки фахівців-логопедів у зарубіжних країнах. При цьому не слід забувати про власні надбання у цьому напрямку.

Література:

1. Берник Т. Л. Розвиток диференційованих форм логопедичної допомоги дітям з мовленнєвими вадами в Україні (1945-2000) : дис... канд. пед. наук / Т. Л. Берник. – Київ, 2006. – 192 с.

2. Варенова Т. В. Подготовка учителей-дефектологов в контексте европейских тенденций развития специального образования / Т. В. Варенова. – Педагогическое образование и наука: история и современность (к 95-летию со дня образования БГПУ). Материалы научно-практ. конф., Минск, 21 октября 2009 г. В 2 ч. Ч.1. – Минск : БГПУ, 2009. – С. 21-22.

3. Georgieva D. Education of Logopedists or Speech-Language Pathologists in Bulgaria, Greece, Macedonia, Poland and Russia / D. Georgieva // Folia Phoniatrica et Logopaedica. – 2010. – № 62 (5). С. 217-223.

Рибчанська Х. В.

асистент кафедри історії України та економічної теорії Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького, м. Львів, Україна

ДОСТУПНІСТЬ ПОСЛУГ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ ДЛЯ ОСІБ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

В Україні право кожного на освіту передбачене ст. 53 Конституції України. Зокрема у ній зазначено, що «держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам» [1].

Реалізація цього права не можлива без дотримання принципу доступності, який передбачає, що на території під юрисдикцією держави навчальні заклади й програми мають бути доступними кожній людині [2, с. 57], причому держава повинна – де-юре й де-факто – забезпечити:

- недискримінацію за всіма ознаками, забороненими на міжнародному рівні, як повну й негайну доступність освіти для всіх, особливо для найбільш уразливих груп – бенефіціарів економічних, соціальних і культурних прав, якими є: жінки; діти; люди похилого віку; інваліди; люди, що живуть з ВІЛ/СНІД-Дом; національні, етнічні, релігійні й мовні меншини; корінні народи; біженці; ув'язнені і затримані; особи без громадянства та інші;
- фізичну доступність, що передбачає безпечну фізичну досяжність освіти шляхом надання можливості особі відвідувати навчальний заклад, який знаходиться на розумній географічній відстані від неї, або шляхом отримання

доступу до різних способів дистанційного навчання з використанням сучасних технологій;

- економічну доступність, яка передбачає, що на території під юрисдикцією держави освіта повинна бути економічно доступною для всіх з урахуванням різної сили зобов'язань для різних рівнів і форм освіти.

Особливо важливим є дотримання принципу доступності для людей з обмеженими можливостями, оскільки набуття нових компетенцій у процесі навчання у вищому навчальному закладі дозволить інвалідам більш повно реалізувати свій потенціал та не бути відторгненими від суспільного життя.

Якісне навчання інвалідів покликана забезпечити інклюзивна освіта. Погоджуємось із думкою Малишевської І. [3, с. 31], що головною умовою для всіх вищих навчальних закладів має стати усвідомлення того, що інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, що базуються на принципі забезпечення рівності основного права всіх дорослих осіб на освіту.

Незважаючи на те, що чинне законодавство України у сфері вищої освіти містить низку положень, покликаних забезпечити доступність освітніх послуг для осіб з обмеженими можливостями (Закон України «Про вищу освіту»: створення вищими навчальними закуладами необхідних умов для реалізації права на вищу освіту особам з особливими освітніми потребами (ст. 4); створення спеціального навчально-реабілітаційного підрозділу у структурі вищого навчального закладу (ст. 33); безоплатне забезпечення інформацією для навчання у доступних форматах з використанням технологій, що враховують обмеження життєдіяльності, зумовлені станом здоров'я (ст. 62); спеціальний навчально-реабілітаційний супровід та вільний доступ до інфраструктури вищого навчального закладу відповідно до медико-соціальних показань за наявності обмежень життєдіяльності, зумовлених станом здоров'я (ст. 62) та інші) на практиці інклюзивна освіта знаходиться на початковій стадії розвитку.

Основними проблемами забезпечення доступності послуг вищої освіти для осіб з обмеженими можливостями є: непристосованість навчальних приміщень та гуртожитків вищих навчальних закладів для безперешкодного пересування студентів-інвалідів з хворобами опорно-рухового апарату; відсутність відповідних кваліфікованих фахівців для роботи з студентами-інвалідами; відсутність у ст. 49 «Форми навчання у вищих навчальних закладах» Закону України «Про вищу освіту» інклюзивної форми навчання; недостатня розвиненість дистанційної форми навчання у вищих навчальних закладах; низький рівень соціального забезпечення інвалідів, що ускладнює їхню можливість отримання вищої освіти за дистанційною формою (окрім задоволення основних потреб необхідно виділити кошти на придбання комп'ютера, оплату інтернету тощо) та інші.

Вважаємо, що проводити реформи в освітній галузі слід з урахуванням потреб осіб з обмеженими можливостями. Зокрема, доцільно розробити загальнодержавні програми, які сприятимуть забезпеченню принципу доступ-

ності послуг вищої освіти за зазначеної категорії осіб. Також актуальними і своєчасними були б наступні заходи: проведення спеціальних курсів для підвищення кваліфікації викладачів з подальшим залученням їх до роботи з студентами-інвалідами; видання навчальних метеріалів для студентів з вадами зору та слуху; визначення чітких вимог щодо пристосування приміщень вищих навчальних закладів для безперешкодного пересування студентів-інвалідів та створення сприятливих умов для комфортного перебування зазначеної категорії осіб у цих установах та інші.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР в редакції від 15.05.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254 к/96-вр

2. Лопушняк Г.С. Соціально-економічні проблеми розвитку освіти / Г.С. Лопушняк // Галицький економічний вісник. – Т. : ТНТУ, 2011. – № 3 (31). – С. 56–66.

3. Малишевська І. Право на вищу освіту осіб з особливими освітніми потребами та інвалідністю у законодавстві України / І. Малишевська // Особлива дитина: навчання і виховання», № 2, 2015. – С. 27–34.

Складанівський О. Л.

викладач кафедри фундаментальних дисциплін, природничо-математичних та суспільно-гуманітарного циклів Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПІДХОДУ ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТА «ЗАХИСТ ВІТЧИЗНИ» З УРАХУВАННЯМ ВІДМІННОСТЕЙ СТУДЕНТІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

На даному етапі розвитку українського суспільства найважливішим стає питання створення сучасних, боєздатних, професійно підготовлених Збройних Сил України, які б за своєю структурою, чисельністю і забезпеченістю відповідали покладеним на них завданням і стандартам збройних сил провідних країн світу [3].

Результати цієї роботи будуть залежати насамперед від розвитку у молоді мотивації до військової служби, утвердження патріотизму, формування національної гідності, готовності до захисту Вітчизни [2]. Адже військово-патріотичне виховання є складовою частиною виховання, формування у молоді моральних, психологічних, фізичних і професійно-військових якостей, необхідних для збройного захисту держави.

Зокрема, згідно плану заходів щодо національно-патріотичного виховання молоді на 2017 рік визначено формування ціннісних орієнтирів та утвердження національно-патріотичної свідомості дітей та молоді.

Актуальність національно-патріотичного виховання громадян, особливо дітей та молоді, зумовлюється процесом консолідації та розвитку українського суспільства, сучасними викликами, що стоять перед Україною і вимагають подальшого вдосконалення системи національно-патріотичного виховання, оптимізації державної політики у зазначеній сфері [1].

Щороку контингент закладів освіти стає більш різноманітним, виразніше постерігаються особливості когнітивного, емоційного, фізичного та комунікативного розвитку молоді. Виходячи з цього, доречно зауважити, що традиційні підходи викладання навчального предмета «Захист Вітчизни» не дають змогу ефективно працювати з молоддю із ширшим діапазоном навчальних відмінностей. Постає завдання навчати більш різноманітний студентський контингент, задовольняючи потреби всіх студентів, в тому числі і з особливими потребами, очікування батьків та зростаючі вимоги суспільства. На думку фахівців, вирішити цю проблему можна за допомогою диференційованого викладання [4].

Диференційоване викладання розглядається як концептуальний підхід і практична технологія специфічної організації навчального процесу. Цей підхід дає педагогові змогу враховувати відмінності та забезпечувати оптимальний і результативний навчальний процес для кожного студента. У диференційованому викладанні від самого початку передбачається, що всі студенти різні, а відтак, завдання педагога полягає в тому, щоб виявити ці відмінності, відповідним чином адаптувати навчальний процес та забезпечити ефективний і оптимально корисний навчальний досвід для всіх. Такий підхід до викладання, орієнтований на потреби молоді, є дуже перспективним у навчанні всього багатоманітного студентського колективу.

Завдяки впровадження диференційованого викладання програма навчального предмета «Захист Вітчизни» є доступною для студентів з особливими потребами, вони успішно опановують зміст навчання, стають активними учасниками навчального процесу і, що найважливіше, − досягають максимальних (для кожного) результатів.

Основоположним принципом диференційованого викладання навчального предмета «Захист Вітчизни» є застосування різноманітних форм організації навчального процесу. Їх використання допомагає врахувати у навчальному процесі такі відмінності студентів з особливими потребами:

- темп навчання та рівень складності матеріалу;

- індивідуальні стилі навчання – через організацію численних видів діяльності, щоб студенти з особливими потребами мали змогу отримувати та опрацьовувати інформацію в різний спосіб, на різних рівнях;

- інтереси – спираючись на схильності, зацікавлення та бажання студента опанувати певну тему чи виробити певне вміння.

Виходячи з цих положень, можна окреслити три підходи до диференціації викладання навчального предмета «Захист Вітчизни»:

1) адаптація змісту, процесу та продукту навчальної діяльності;

2) варіювання вимог щодо ступеня виконання завдань студентами з особливими потребами на окремому занятті або впродовж вивчення теми;

3) застосовування широкого спектру форм і методів організації навчальної діяльності.

Отже, реалізація підходу диференційованого викладання предмета «Захист Вітчизни» з урахуванням відмінностей студентів з особливими потребами зумовлює: прийняття педагогом різноманітності студентського колективу (різні рівні базових і поточних знань студентів, їхня підготовленість, навчальні інтереси, індивідуальні стилі навчання); навички педагога щодо організації процесу навчання студентів з різними навчальними можливостями в умовах однієї групи; прагнення педагога досягнути більш високого рівня знань студентів, забезпечуючи їм особистий успіх та надаючи необхідну підтримку і допомогу.

Література:

1. Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки. Президент України; Указ, Стратегія від 13.10.2015 №580/2015. – [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580/2015.

2. Про оборону України. Верховна Рада України; Закон від 06.12.1991 №1932-XII. – [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1932-12.

3. Про Збройні Сили України. Верховна Рада України; Закон від 06.12.1991 №1934-XII. – [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1934-12.

4. Таранченко О.М. Диференційоване викладання в інклюзивному класі: навчально-методичний посібник / О.М. Таранченко, Ю.М. Найда // За загальною редакцією Колупаєвої А.А. − К.: Видавнича група «АТОПОЛ», 2012. − 120.с. (Серія «Інклюзивна освіта»).

Марунчак О. В.

викладач суспільно-гуманітарних дисциплін Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу

Гуменюк І. Л.

викладач облікових дисциплін Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

НОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ОСВІТИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

Здобуття вищої освіти – важливий фактор соціалізації та інтеграції людей з особливими потребами. Сьогодні саме якісна освіта виступає передумовою успішної самореалізації людини в суспільстві. Численні дослідження свідчать про те, що вища освіта входить у десятку цінностей, найбільш важливих для молоді. Освіта для людини з інвалідністю – це шлях до інтеграції, до здобуття економічної незалежності. Вища освіта для людини з обмеженими фізичними можливостями – це, насамперед, можливість самому заробляти на життя, реалізовувати себе в професійній сфері, громадському житті.

Якісна освіта виступає основою успішної соціальної інтеграції та фактором самореалізації молодої людини і входить до десятки найбільш важливих цінностей. Здобуття вищої освіти, престижної спеціальності, гідно оплачуваної праці для осіб з обмеженими можливостями – чи не єдина можливість подолати стан відчуження, соціальної ексклюзії, в якому вони опинилися за об'єктивних умов, пов'язаних зі станом здоров'я [1, с. 12-56].

Проблеми надання освітніх послуг особам з обмеженими функціональними можливостями в умовах навчального закладу присвячено праці багатьох вітчизняних і зарубіжних учених.

Студент з інвалідністю – це, насамперед, людина, яка має обмежені можливості, зумовлені фізичними, психологічними, сенсорними і соціальними бар'єрами, що не дають їй змогу легко та повноцінно інтегруватися й адаптуватися, жити повноцінним життям як інші члени суспільства.

Дистанційне навчання в багатьох країнах світу визнано найбільш перспективною і важливою складовою системи вищої освіти і небезпідставно вважається освітою сучасності [2, с. 34-45].

В Україні дистанційна форма навчання молоді з обмеженими функціональними можливостями здійснюється на основі сучасних педагогічних, інформаційних, телекомунікаційних технологій.

Використовувані сьогодні технології дистанційної освіти можна розділити на три великі категорії:

- неінтерактивні (друковані матеріали, аудіо-, відео-носії),
- засоби комп'ютерного навчання (електронні підручники, комп'ютерне тестування і контроль знань, новітні засоби мультимедіа),
- відеоконференції – розвинуті засоби телекомунікації по аудіоканалам, відеоканалам і комп'ютерним мережам.

В основі нової системи освіти лежить принцип відкритості, який стосовно вищої освіти означає:

- відкритий вступ у вищий навчальний заклад, тобто відмова від будь-яких умов і вимог для зарахування, крім досягнення необхідного віку (18 років);
- відкрите планування навчання, тобто свобода складання індивідуальної програми навчання шляхом вибору із системи курсів;
- свобода у виборі часу і темпів навчання, тобто прийом студентів до ВНЗ протягом всього року і відсутність фіксованих термінів навчання;
- свобода у виборі місця навчання: студенти фізично відсутні в навчальних аудиторіях основну частину навчального часу і можуть самостійно вибирати, де навчатися [4, с. 12-35].

Дистанційне навчання, незважаючи на всі його переваги, має низку недоліків:

- відсутність постійного людського спілкування;
- емоційну сухість та інтелектуальну жорсткість процесу навчання;
- відсутність групового ефекту сприйняття матеріалу;
- відсутність оцінки індивідуальних характеристик у процесі контролю знань за допомогою комп'ютерних програм;
- негативний вплив на формування професійних якостей при використанні тільки комп'ютерних програм.

Величезна кількість фактів, прикладів наведених вище показують необхідність створення і розширення дистанційного навчання в Україні, як невід'ємний фактор розвитку кваліфікованого, інтелектуального, високопрофесійного і просто здорового суспільства [3, с. 10-15].

Література:

1. Дікова-Фаворська О. М. Креативний метод освіти осіб з обмеженими функціональними обмеженнями здоров'я / О. М. Дікова-Фаворська // Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління : зб. наук. праць ДонДУУ. – Т.Х. – Вип.116. «Соціологія державного управління». Серія «Спеціальні та галузеві соціології». – Донецьк : ДонДУУ, 2009. – 324 с.

2. Чайковський М. Є. Соціально-педагогічна робота з молоддю з особливими потребами в інклюзивному освітньому просторі : [монографія] / М. Є. Чайковський. – К. : Університет «Україна», 2015. – 436 с.

3. Кольченко К. О. Забезпечення інклюзії молоді з інвалідністю в університетське середовище / К. О. Кольченко, Г. Ф. Нікуліна // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами : зб. наук. пр. – № 6 (8). – К. : Ун-т «Україна», 2009. – С. 10–15.

4. Середюк Л. З. Психологічний захист і адаптація студентів з інвалідністю у ВНЗ // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами : зб. наук. пр. – № 3 (5). – К. : Університет «Україна», 2007. – С. 37–43.

Снісаренко О. І.

аспірантка кафедри психокорекційної педагогіки факультету корекційної педагогіки та психології НПУ ім. М. П. Драгоманова, м. Київ, Україна

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ В СИСТЕМІ ОСВІТНЬОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УЧНІВ ІЗ ЗПР

Раніше (996-1715 рр.) зневага до осіб з порушеннями психофізичного розвитку була «правилом розуму: відділити здорове від потворного» (Сенека) то сьогодні ми усвідомили необхідність навчання таких дітей. Як правило, державна політика орієнтується на громадянську позицію тому створення радянською владою спеціальних шкіл для дітей глухих, сліпих і розумовою недостатністю у зв'язку з прийняттям Закону про Всеобуч (1927-1935 рр.) стало першим кроком до соціалізації неповносправних осіб. Надалі – удосконалення і диференціація системи спеціальної освіти до 8 типів спеціальних закладів [1; 2].

Диференціація (від лат. – відмінність) в освіті є процесом (та результатом) створення відмінностей між частинами освітньої системи чи підсистеми [3].

У 70-х роках XX століття громадськість провідних країн світу почала відстоювати права осіб з обмеженими можливостями здоров'я. На арену освітньої трансформації вийшла інтеграція таких учнів до масових шкіл. Почалася науково-педагогічна розробка методології інклюзивної освіти, яка є однією з форм інтеграції. Україна прийняла у цьому участь тільки після ратифікації Конвенції ООН «Про права дитини» (1991 р.), а на той час всі інші країни пішли далеко вперед [2; 4].

Політика вступу до ЄС «зобов'язала» українське суспільство бути гуманними до осіб з атиповим розвитком. Тому перша спроба такого «все прийняття дитячого розмаїття» була у 2008-2009 році, коли до загальноосвітніх навчальних закладів стихійно інтегрували майже 100 тис. дітей (В. Бондар). Оскільки діагностика і рекомендації щодо вибору навчальних закладів лежить на ПМПКа, а про наслідки використання північно-американської моделі інклюзії (М. Супрун) ніхто не знав, було вирішено спробувати навчати учнів категорії «із затримкою психічного розвитку», які мають високий потенціал до вирівню-

вання [4]. Саме цю категорію дітей обрано було ще і з тих причин, що: навчальна програма для дітей із ЗПР дуже наближена до загальноосвітньої програми, а учні, які мають статус «невстигаючих» також можуть нею охоплюватися; відсутність складних поведінкових порушень.

Згодом виникла потреба залучення вчителів спеціальної освіти. Одна за одною з'являлися в загальноосвітньому закладі такі посадові одиниці, як асистент вчителя, вчитель-логопед і вчитель-дефектолог (олігофренопедагог). Причиною є, як професійна непідготовленість педагогічного складу масової школи так і діагностика супутніх порушень розвитку учнів із ЗПР. Термінологія застаріла, а діти змінилися. Протиріччя в законодавчій базі і надання необмежених прав батькам таких дітей, призвели до інтеграції в масові школи дітей з аутизмом, СДВГ, органічними ураженнями ЦНС, ММД. Що саме страшне, ці порушення вміло завуальовані під затримку психічного розвитку.

Не прийняти таку дитину адміністрація школи не може, але як навчати в класі також не знають. Таке балансування протирічь створило приховану диференціацію навчання в інклюзивній освіті.

Інклюзивні учні знаходяться в класі зі звичайними дітьми, але не засвоюють програму масової школи, хоча по положенню кожен з них має свій освітній маршрут і модифіковану програму розвитку. На ділі все інакше. Педагог супроводу повністю залежний від настрою вчителя і частіше всього заважає своєю присутністю. Асистент вчителя є «паралізованим» в своїх діях і не може реалізувати ІПР (Індивідуальна програма розвитку).

Тому єдиним виходом стала активна співпраця між спеціалістами команди супроводу (логопед, психолог, дефектолог) дитини з особливими потребами. На їхніх заняттях діти індивідуально та в групах наздоганяють те, що не змогли зрозуміти в класі із-за складності матеріалу чи швидкого темпу.

Фактично учні присутні на уроці, але його зміст проходить повз них. Таким чином сама по собі утворилася певна система диференціації навчання, яка характеризується: освітніми цілями, рівнем виконання завдання, початковим рівнем розвитку умінь та інтелектуальних якостей, часом навчання (час на виконання завдання), змістом освіти, послідовністю та структурою навчального матеріалу, підходом до навчання, видами навчальної діяльності, застосуванням знань, оцінок, тобто за підставами і напрямами її здійснення [3].

Але як говорилося вище, так система виникла приховано і є скоріше голосом «професійної совісті», яка вимагає в будь-яких умовах навчити жити таку дитину. То чому б не створити дійсно відкриту і гнучку систему навчання, яка б враховувала дитячі відмінності і виховувала всіх як одну сім'ю. Всі люди різні і диференціація за інтересами, здібностями, релігійними вподобаннями і безліччю іншими критеріями не є чимось дискримінаційним. Але чомусь у школі ми намагаємось вчити всіх однаково ігноруючи інтелектуальний та психофізичний потенціал не тільки інклюзивних, а й здорових учнів.

Література:

1. Вульфсон Б.Л. Стратегия развития образования на Западе на пороге XXI века / Б.Л. Вульфсон. – М.: УРАО, 1998.
2. Основи інклюзивної освіти. Навчально-методичний посібник:/ за заг. ред. Колупаєвої А.А. – К: «А. С. К.», 2012. – 308 с.
3. Сбруєва А.А. Порівняльна педагогіка : навчальний посібник / А.А. Сбруєва. – Суми : Ред.-вид. відділ СДПУ, 1999. – 300 с.
4. Супрун М. О. Корекційне навчання учнів допоміжних закладів освіти : витоки, становлення, та розвиток (друга половина XIX – перша половина XX століття): Монографія / М. О. Супрун. – К.: Вид. КЮІ МВСУ Паливода АВ, 2005.

Загалевич В. Л.

Викладач суспільних дисциплін кафедри фундаментальних дисциплін природничо-математичного та супільно-гуманітарного циклу Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ПРОБЛЕМНОЇ ЛЕКЦІЇ З СУСПІЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН У РАКУРСІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Розвиток сучасного суспільства детермінує повагу до людського розмаїття, встановлення принципів солідарності та безпеки, що забезпечує захист та повне інтегрування у соціум усіх верств населення, перш за все – осіб з обмеженими можливостями здоров'я. Це зумовлено визначенням головної мети соціального розвитку – створення «суспільства для всіх».

Принцип доступності сформульовано на засадах дотримання прав людини, викладено в резолюції Генеральної асамблеї ООН від 12 грудня 1997р. в якості пріоритетного завдання – сприяти забезпеченню рівних можливостей для осіб з обмеженими можливостями здоров'я.

Таким чином, можна визначити поняття інклюзивної освіта, що включає в себе систему освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права здобувати її за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього закладу [2, с. 25].

Досить актуальною є проблема підготовки висококваліфікованих кадрів з числа осіб з особливими освітніми потребами. Саме інклюзія спонукає зміню-

вати освітню політику навчальних закладів, адже здійснюється визнання рівної цінності для суспільства всіх студентів і педагогічних працівників; підвищується ступінь участі студентів у навчальному процесі й одночасно зменшується рівень ізольованості частини студентів. Такі питання не можуть бути ефективно розв'язані в рамках використання традиційних форм і методів навчання, при яких в активному стані перебуває тільки викладач, слухачі ж пасивно сприймають інформацію, тобто навчання має інтелектуально пасивний характер.

Студент з особливими потребами – це особистість, яка хоче бути почутою, бажає відстояти свою позицію, бути рівним у середовищі спілкування через відсутність цієї рівності у суспільстві. Завдання сучасного викладача сприяти активізації студента, його самореалізації за допомогою різних методів навчання.

При викладанні суспільних дисциплін для активізації пізнавальної діяльності студентів, підвищення мотивації й емоційності навчання, формування професійних умінь та навичок доцільно застосовувати активні методи начання. В основі нетрадиційних форм лекцій лежать принцип проблемності; принцип ігрової діяльності; принцип діалогічного спілкування; принцип спільної колективної діяльності; принцип двоплановості [1, с.77].

У процесі викладання суспільних дисциплін досить актуальним та необхідними для студента – інклюзивника є проблемні лекції, на яких студент реалізує себе як пошуковець, дослідник, який може сформувати проблему та впродовж визначеного часу її вирішити. Проблемна лекція починається з питань, з постановки проблеми, яку в процесі викладення матеріалу необхідно вирішити. Проблемні питання відрізняються від непроблемних тим, що вимагають неоднотипного вирішення, тобто, готової схеми розв'язання в минулому досвіді нема.

Таким чином проблемна лекція – це апробація багатоваріантних підходів до вирішення поставленої проблеми. Вона активізує особистий пошук студентів та дослідницьку діяльність. На перших етапах у групах з високим рівнем пізнавальної діяльності викладач може побудувати лекцію таким чином, що сам ставить проблему і демонструє можливі шляхи її вирішення. У подальшому можна переходити до частково-пошукових методів, а саме: лектор створює проблемну ситуацію і спонукає студентів до пошуку рішення. Саме так організовується такий вид проблемної лекції, як лекція-брейнстормінг («мозкова атака») [1, с. 78]. При проведенні проблемної лекції доцільно застосовувати валеологічні методи навчання, доречно забезпечувати студентів високоякісним роздатковим матеріалом, де можна помістити проблемне запитання, алгоритм відповіді тощо.

Також для активізації студента доцільно застосовувати лекцію – провокацію, що формує у студентів вміння оперативно аналізувати професійні ситуації, виступати в ролі експертів, опонентів, рецензентів, виокремлювати недостовірну або неточну інформацію. Такі вміння можна формувати, використовуючи принцип ігрової діяльності – конфліктності, проблемності, спільної діяльності.

На занятті після оголошення теми викладач повідомляє, що в лекції буде допущена певна кількість помилок різного типу – змістових, методичних тощо. Попередньо викладач занотовує перелік цих помилок і в кінці заняття озвучує їх. Наприкінці заняття вони повинні вказати на ці помилки, порівняти з переліком викладача, а далі разом з ним чи самостійно знайти правильні рішення. На це викладач залишає 10-15 хв.

Таким чином визнання спроможності до навчання кожної дитини та, відповідно, необхідність створення суспільством відповідних для цього умов; адаптація системи до потреб дитини, а не навпаки; задоволення індивідуальних освітніх потреб кожної дитини рівний доступ до навчання у загальноосвітніх закладах та отримання якісної освіти кожною дитиною, можливо досягнути шляхом проблемного викладу матеріалу, проведення круглих столів, що максимально демократизує спілкування лекторів і студентів, тому що передбачає їх рівність як співбесідників, котрі колективно обговорюють певну проблему.

Література:

1. Коваленко А. Б. Особливості застосування методів активного навчання при підготовці до професійної діяльності / А. Б. Коваленко // Наука і освіта: Науково-практичний журнал Південного наукового центру АПН України. – 2009. – №5. – С. 77-81.

2. Інклюзивна освіта в Україні: попередній аналіз ситуації М.Сварник / Інклюзивна освіта. Збірник матеріалів проекту. – К.: 2013. – с. 76.

Михайлова І. А.

старший викладач кафедри фундаментальних дисциплін природничо-математичного циклу та суспільно-гуманітарних дисциплін Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО НАВЧАННЯ ШЛЯХОМ РОЗВ'ЯЗАННЯ ЗАДАЧ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ

Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний соціально-економічний коледж веде підготовку спеціалістів за спеціальностями «Облік і оподаткування», «Економіка» та «Соціальна робота». Навчальна дисципліна «Інформатика і комп'ютерна техніка» викладається для студентів цих спеціальностей протягом трьох семестрів, але вона не є для них спеціальною дисципліною.

У навчальній програмі [1] зазначається, що метою навчальної дисципліни «Інформатика і комп'ютерна техніка» є формування сучасного рівня інформаційної та комп'ютерної культури студента, здобуття практичних навичок роботи на автоматизованому робочому місці спеціаліста, використовування сучасних інформаційних технологій для розв'язування різноманітних задач у процесі навчання та роботи за фахом.

Для досягнення цієї мети, а також для формування мотивації студентів до навчання головна увага приділяється прикладній складовій курсу, добору різноманітних прикладів і задач, зокрема, пов'язаних з майбутньою професійною діяльністю.

Студенти, що навчаються у коледжі, мають різний рівень володіння комп'ютерною технікою. Варто зазначити, що незалежно від ступеня володіння комп'ютерною технікою, студент може проявляти різну активність на заняттях з інформатики. Якщо студент бажає оволодіти професією на високому рівні, опанувати різні прийоми і методи розв'язування професійних задач, то це спонукає до активної діяльності під час навчальних занять. Якщо ж у студента відсутня така мотивація, він хоче лише уникнути осуду через низьку успішність, тоді його навчальна активність є низькою.

Саме тому важливою проблемою є завдання формування професійних мотивів навчання, потреби в набуванні професійних знань, умінь і навичок. Тоді навчання надає насолоду, викликає позитивні переживання, бажання працювати [2].

Окреслимо коло завдань, з якими студенти працюють на практичних заняттях з інформатики і комп'ютерної техніки. Так, працюючи в середовищі текстового процесора, студенти створюють документи, тематика яких відповідає змісту спецдисциплін. Робота зі списками тісно пов'язана із класифікаціями різних професійних понять. При роботі з вбудованим графічним редактором, студенти створюють логічно-структурні схеми. Студенти створюють таблиці, працюючи над бланками різноманітних документів. Для майбутніх бухгалтерів та економістів такими документами є податкова накладна, книги обліку, для соціальних працівників – акти обліку даних, акти обстеження тощо.

Студенти вчаться створювати такі документи, як автобіографія, резюме, заява, контракт, договір про матеріальну відповідальність, посадова інструкція, акт, наказ тощо.

У середовищі табличного процесора майбутні бухгалтери та економісти створюють та аналізують документи фінансової звітності, нараховують заробітну плату, амортизацію різними способами, визначають різноманітні коефіцієнти, що характеризують результати роботи підприємства: фінансову стійкість, ліквідність тощо.

Майбутні соціальні працівники, виконуючи обчислення в електронних таблицях, порівнюють кількість зареєстрованих шлюбів та розлучень, аналізують природний приріст населення, народжуваність та смертність населення

України, здійснюють нарахування соціальних виплат, обчислюють коефіцієнти, що характеризують ефективність роботи соціальних служб тощо.

Створення презентацій спонукає студентів до пошуку цікавого матеріалу, його систематизації та структуризації. На таких заняттях студенти використовують отримані раніше знання та застосовують практичні навички роботи з текстовим та табличним процесором.

Робота з системою управління базами даних вимагає від студента вільного володіння прийомами роботи з прикладним програмним забезпеченням. Студенти створюють бази даних, що містять дані річної фінансової звітності реальних підприємств. Майбутні соціальні працівники моделюють роботи з даними в центрі зайнятості.

Отже, для того, щоб спонукати студентів до активного розв'язання задач з інформатики, варто велику увагу приділити професійній спрямованості завдань, які пропонуються для розгляду. Також при цьому зміцнюються міждисциплінарні зв'язки. Виконуючи завдання професійного спрямування, студенти бачать користь від вивчення інформатики і комп'ютерної техніки, адже вони отримують знання та практичні навички, необхідні для здійснення майбутньої професійної діяльності.

Література:

1. Михайлова І.А. Робоча програма навчальної дисципліни «Інформатика і комп'ютерна техніка». Затверджена на засіданні циклової комісії економічних дисциплін (протокол від 31 серпня 2015 року № 1)

2. Подоляк Л.Г. Психологія вищої школи: Навчальний посібник для магістрантів і аспірантів / Л.Г. Подоляк. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.psyh.kiev.ua

Червоноградська Н. В.

викладач математики, викладач-методист ДВНЗ «Кам'янець-Подільський індустріальний коледж», м. Кам'янець-Подільський, Україна

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ НА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ З ВИЩОЇ МАТЕМАТИКИ

Здатність критично мислити є досить цінним умінням для теперішньої людини, вимушеної практично безперервно перебувати в комунікаційних та

інших контактах із великою кількістю різноманітних індивідуальностей, відвідувати різні країни, змінювати заняття та місця праці. До цього додаються швидкі соціально-економічні зміни і трансформація щоденного буття. Саме тому, розвиток критичного мислення на заняттях у сучасних ВНЗ І-ІІ рівнів акредитації набуває великого значення. Особливості розвитку критичного мислення у студентів: 1. Непримиренність до зла, емоційне неприйняття його, з одного боку, узгоджується з невмінням розібратися в складних явищах життя – з іншого. 2. Студент хоче бути хорошим, прагнути до ідеалу, але він не любить, коли його прямолінійно виховують. 3. Студентові хочеться бути особистістю. Зробити щось героїчне, романтичне, незвичайне. При наявності потреб до дії і бажання самоствердитися він ще не знає, як цього можна досягти. 4. У них виражено протиріччя між багатством бажань і обмеженістю сил. Звідси множинність і мінливість захоплень. Студент боїться виявити свою неспроможність, він дуже самолюбив і може прикриватися показною упевненістю, рішучістю, за якими ховається безпорадність.

Метою є розкриття проблеми розвитку критичного мислення у студентів економічних спеціальностей ВНЗ при вивченні вищої математики. В зв'язку з цим підвищуються вимоги до професійно-особистісних характеристик майбутнього економіста. Сучасний професіонал повинен вміти активно, творчо, індивідуально сприймати інформацію, оптимально застосовувати потрібний вид розумової діяльності, різносторонньо аналізувати інформацію, мати незалежну думку та вміти коректно її відстоювати, уміти застосувати здобуті знання на практиці. Тому розвиток елементів критичного мислення у студентів повинен займати гідне місце в процесі фахової підготовки майбутнього економіста. Термін «критичне мислення» починає вживатися в наукових дискурсах на початку ХХ століття. Саме тоді людство усвідомило наближення так званої «інформаційної революції», що охопила усі сфери життєдіяльності, закладаючи основи нової «інформаційної цивілізації, уміння відмовитися від власних упереджень. Очевидно, при такому підході критичне мислення слід розглядати як «наскрізний підхід» до викладання значного кола дисциплін. Це зумовлено як завданнями навчального процесу в стінах ВНЗ, так і цілями і завданнями професійної освіти, орієнтованої перш за все на підготовку фахівця здатного успішно реалізуватися в майбутній діяльності. Фінансист повинен мати високий рівень сформованості критичного мислення. Тому вже на першому курсі навчання слід включати в навчальний процес задачі і вправи, які б сприяли формування такого стилю мислення. Це доцільно робити під час викладання такої навчальної дисципліни як «Вища математика». Тому на практичних заняттях з вищої математики слід впроваджувати такі види роботи, які б сприяли кращому оволодінню термінологією, давали б змогу свідомо використовувати нові і раніше набуті знання, вільно оперувати математичними поняттями, спостерігати будову математики як науки, встановлювати взаємозв'язки між окремими її розділами тощо. Одним з таких видів роботи є математичний дик-

тант. Диктант доцільно проводити під час перевірки домашнього завдання або на етапі актуалізації опорних знань студентів. Він сприяє розширенню активної математичної лексики, правильному її вживанню, а отже, і розвитку математичного мислення, усвідомленню математичних понять, означень тощо. Наступним видом роботи з розвитку математичного мовлення, а отже, і критичного мислення є коментування. Кожен студент, що розв'язує задачу біля дошки обов'язково повинен уголос промовляти свої міркування, судження. Крім того, значну роль для розвитку критичного мислення студентів економічного навчального закладу відіграє перевірка отриманих результатів. Так, під час розв'язання системи лінійних рівнянь завдання зараховується як виконане, якщо зроблено перевірку. Адже студент, який підставив отримані розв'язки в саму першу систему і отримав правильні рівності може бути на сто відсотків впевненим, що завдання він виконано вірно. Особливу роль перевірка відіграє під час розв'язання економічних задач. Зокрема, під час розв'язання задач на складні відсотки у деяких студентів величина капіталу, що знаходиться в банку під певний відсоток річних не збільшується, а зменшується. Студент записує отриману відповідь, вважаючи її вірною, при цьому не виконав не те що перевірку, а елементарну прикидку отриманих результатів. Тому, на наш погляд, у студентів першокурсників потрібно формувати уміння робити перевірку і уміння співставляти одержаний розв'язок задачі з її умовою. Висновки. Велика різноманітність, обсяг та якість інформації і ті вимоги, які ставлять перед вищою професійною освітою роботодавці зумовлюють потребу в удосконаленні форм та методів викладання, спрямованих на розвиток вміння критично мислити. Мова виконує низку важливих освітніх функцій. Вона є засобом пізнання взагалі і математики зокрема. Мова сприяє розвитку інтелекту, пам'яті, уяви, творчих здібностей, критичного мислення студентів. Також слід відмітити, що прищеплення навичок контролю і самоконтролю є одним з найбільш ефективних прийомів, які розвивають уміння мислити критично.

Література:

1. Авдєєва І. М. Критичне мислення як системний фактор неперервної освіти / І. М. Авдєєва // Дайджест педагогічних ідей та технологій. – 2002. – №3. – С. 12-15.

2. Євсєєва Н. Б. Розвиток критичного мислення через розвиток мовлення на уроках математики / Н. Б. Євсєєва // Математика в школах України. – 2007. – №7. – С. 2-8.

3. Коржуев А. Как формировать критическое мышление? / А. Коржуев, В. Попков, Е. Рязанова // Высшее образование в России. – 2001. – № 5. – С. 55-59.

4. Тягло О. Критичне мислення: проблема світової освіти XXI століття / О. Тягло, Т. Воропай // Управління освітою. – 2002. – № 13-14. – С. 2-6.

Кушнір Т. І.

викладач української мови та літератури, викладач-методист
Подільського спеціального навчально-реабілітаційного
соціально-економічного коледжу,
м. Кам'янець-Подільський, Україна

ЖАНРОВА СПЕЦИФІКА «ОГНЕННОГО КОЛА» ІВАНА БАГРЯНОГО

Як стверджував сам автор, повість «Огненне коло» є четвертою частиною задуманої ним тетралогії «Буйний вітер». Його метою було показати велику драму української патріотичної молоді в останню світову війну. Твір має підзаголовок – «Повість про трагедію під Бродами». В його основі лежить неоднозначна історія дивізії СС «Галичина», тому, мабуть, це найбільш інтригуючий твір із усього літературного доробку Івана Багряного.

Ми бачимо, що в «Огненному колі» письменник проявляє громадянську мужність і засвідчує воістину синівську любов до свого народу, зважившись уже тоді сказати перед усім світом про те, що сталося.

Але і тут письменник не відступив від свого мистецького принципу – ламати усталені стереотипи, будити неспокій у читачів. Цим твором І.Багряний виступив на захист союзника фашистської Німеччини у Другій світовій війні. Виступив проти всього світу, здається, в найнесприятливіший час, коли особливо гостро виявлялося право переможця й безправ'я переможеного. Легко бути героєм у лавах переможців, – переконується читач «Огненного кола». Зовсім інша справа, коли ти свідомо стаєш на бік приречених на поразку.

На таке здатні лише романтики, ідеалісти. Так було в січні 1918 року під Крутами, коли триста київських студентів і гімназистів виступили на захист ще зовсім юної Української держави проти багатотисячного добре озброєного ворожого війська. Подібне сталося в липні 1944 року під Бродами. Як зазначає Ю.Мариненко, зв'язок між цими подіями очевидний: солдатами дивізії СС «Галичина» стало покоління молоді, виховане на прикладі самопожертви героїв Крут [2, с. 11].

Підзаголовок повісті «Огненне коло», жодним чином не вказує на вузькість діапазону порушених у ній проблем, а навпаки, виходить далеко за межі цієї конкретної події й пов'язаних із нею сучасних тлумачень.

Повість є своєрідною стереокартиною, де невтаємничений бачить лише досить поверхове зображення, зате в глибині картини є те, що значно важливіше від усього зовнішнього. Маємо твір про причини невдач і фатальних прорахунків в українському державотворенні та державомисленні.

Характерним для Івана Багряного є те, що майже для усіх своїх творів він вибирає реальні факти і події. Автор використовує документальні свідчення і

в «Огненному колі». Тут документалізм був викликаний природною потребою правди.

Естетика документалізму спонукає до роздумів про межі між реальністю та її художнім відтворенням. Маємо змогу бачити майже апокаліптичний, витриманий у реалістичному чи сюрреалістичному колориті малюнок бою: «Світ не сприймається в реальній цілости. Він розщеплений, розмонтований. Він розламаний на скалки, роздертий на шмаття. Небо поколоте, як побите люстро. Все побите і все двиготить. Рух. Дим. Мряка судного дня. Хаос Содома і Гоморри. Але ж, Боже!! Пощо ж на них Содом і Гоморра?!...

Ось юнак, років 18-ти. Зовсім, зовсім молоденький, ще з дитячими рисами обличчя… Він спаралізований жахом. Це тяжкий психічний шок. А може, божевілля. Він живий, але він уже загинув…» [1, с. 82-85].

На сторінках повісті Іван Багряний силою свого таланту документальні кадри перетворює на мистецьку картину з живою плоттю і кров'ю.

Вона породжує у читача почуття жаху, приреченості, коли смерть дихає в спину молодим бійцям. У творі присутні екзистенціальні мотиви, але у власне багрянівській інтерпретації – з вірою у людину.

Специфічно багрянівської гостроти надає повісті філологічна інтерпретація національного гімну, яка натякає на надмірну ліричність нації. Остання і в ХХ столітті ще ніяк не може відмовитися од своїх традиційних фольклорно-етнографічних уявлень про світ. Символічна у цьому плані деталь: «Ніби на сміх і глум, в наш час, час наймодернішої техніки… батарея пересувалася кінною тягою. Воно, звичайно, романтично, навіть й поетично…» [1, с. 23], але попереду не воріженьки, а ворог, реальний і жорстокий.

Як бачимо, в «Огненному колі» на тлі загальної трагедії фінальної фази війни дано й трагічну розв'язку складних людських доль головних героїв – Ати й Петра – в їх фатальній зустрічі на полі бою під Бродами, яка і є сюжетною розв'язкою всього задуманого. Автор показує молодих українських людей, які мають великі серця, але потрапляють у суворі умови. Головні герої приречені до «вибору» життєвого шляху, не маючи вибору, цей шлях вони проходять відважно й прямо, залишаючись вірними своїм принципам. І у цьому полягає трагізм їхніх доль.

Це можна простежити, починаючи з підзаголовку повісті. Ключовим у підзаголовку твору – «Повість про трагедію під Бродами» – є слово трагедія. Автор вибирає поняття вагоме і глибоке, показуючи цим, що для нього важлива не поразка сама по собі, а те, що найбільшою трагедією є братовбивча війна, яку ведуть українці, знищуючи себе.

«Огненне коло» І.Багряного – це не лише результат переосмислення та художнього втілення історично значимих подій в історії України, це зростання письменника як майстра прозового жанру, де художня реальність перебуває поза будь-якими міфами, а глибокий психологізм підкреслює трагедійність повісті.

Література:

1. Багряний І. Огненне коло / І. Багряний. – К.: Варта, 1992. – 124 с.
2. Мариненко Ю. «Воєнна» проза Івана Багряного: «Людина біжить над прірвою», «Огненне коло» / Ю. Мариненко // Дивослово. – 2001. – № 12. – С. 9-12.
3. Слоньовська О. Анатомія національної української ідеї в «Огненному колі» Івана Багряного: міфічний аспект внутрішнього і зовнішнього ворога нації / О. Слоньовська // Дивослово. – 2004. – № 1. – С. 5-13.

Сидорук Л. М.

викладач математики кафедри фундаментальних дисциплін природничо-математичного циклу та суспільно-гуманітарних дисциплін Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ МАТЕМАТИКИ СТУДЕНТАМ З ПОРУШЕННЯМ СЛУХУ

Математична освіта передбачає засвоєння студентами певної системи математичних фактів, оволодіння математичними вміннями та навичками, розвиток математичного мислення. Викладачі, які працюють зі студентами, що мають порушення слуху, у своїй діяльності неминуче зіштовхуються з низкою проблем дидактичного плану. Численні дослідження науковців і практичний досвід педагогів та дефектологів вказують на те, що глухоніма дитина під впливом спеціально організованого навчання і виховання на основі оволодіння мовою слів здібна до високого розумового розвитку, до оволодіння основ математичних знань [1, с. 56].

У процесі викладання математики студентам, що мають зазначені вади, виникає необхідність вирішення специфічних завдань, зумовлених особливостями розвитку їх мислення та мови. Необхідним є впровадження методів і прийомів навчання, які б допомогали їм не лише успішно засвоювати знання, формувати вміння та навички розв'язувати задачі, а й готували їх до майбутньої професійної діяльності. Застосовування різноманітних методів навчання дозволяє організовувати і скеровувати пізнавальну діяльність студентів, розвивати їх розумові здібності.

У студентів з вадами слуху мало розвинена довготривала пам'ять, тому актуалізація опорних знань має бути обов'язковим елементом заняття. Для цього на його початку варто виділяти час на повторення необхідних математичних термінів, понять та правил. Пояснення нової теми необхідно починати з вивчення нових термінів, записуючи їх на дошці [2, с.166]. Ведення спеціальних математичних словників дозволяє студентам систематизувати і повторювати їх самостійно. Важливо навчити студентів розрізняти схожі за звучанням слова і відповідні їм фігури, зокрема паралелограм і паралелепіпед, пряма лінія і пряма призма, прямокутник і прямий кут тощо. Для цього на заняттях математики необхідно розвивати вміння встановлювати спільні та відмінні ознаки фігур, описувати їх властивості. Формування просторових і геометричних уявлень є можливим лише з використанням моделей геометричних фігур або відповідних предметів навколишнього середовища.

Для студентів з порушенням слуху необхідно застосовувати такі форми викладу навчального матеріалу, які б забезпечували максимальну візуалізацію та високий рівень наочності. Тому ефективним для засвоєння нового матеріалу є використання комп'ютерних презентацій, електронних підручників та навчально-методичних комплектів, що дозволяє звукову інформацію дублювати зоровим сприйняттям тексту, формул, таблиць, графіків тощо [2, с. 45]. Застосування інформаційних технологій при вивченні курсу математики дає можливість зробити процес засвоєння студентами навчального матеріалу наочним, доступним і цікавим: поєднати високі обчислювальні можливості під час дослідження різноманітних функціональних залежностей з перевагами графічного подання інформації, розвитку графічних навичок, геометричної інтуїції, врахування індивідуальних здібностей і можливостей студентів [4, с. 296].

У студентів з вадами слуху часто виникають проблеми при розв'язуванні текстових задач, вивченні теорем, правил та різних алгоритмів. Це пов'язано з труднощами в осмисленні значень як окремих слів, так і фраз, розумінні контекстного значення слів. В таких випадках можна спробувати спрощувати або перефразувати умову задачі, використовуючи короткі прості речення. Важливим критерієм розуміння тексту є вміння чітко та однозначно формулювати відповіді на поставлені викладачем питання.

Рівень розвитку мови є важливим показником загального та інтелектуального розвитку людини з вадами слуху [3, с. 166]. Тому особливу увагу під час викладання математики варто звернути на розвиток не лише мислення, а й усного мовлення у студентів з порушенням слуху. Для цього доречно організувати навчальний процес на занятті таким чином, щоб студенти з вадами слуху могли бачити всіх його учасників. Це не лише полегшить сприймання та розуміння інформації, а ще й дозволить приймати участь в обговоренні дискусійних питань.

Важливим завданням викладача є забезпечення умов для успішного оволодіння навчальним матеріалом, що дозволить студентам з вадами слуху успішно

навчатися. Для цього процес викладання математики необхідно здійснювати з врахуванням особливостей їх розвитку, використовуючи спеціальні методи та форми навчальної діяльності.

Література:

1. Гроза Е. П. Творчий внесок Дьячкова О. І. у розробку питань навчання глухих учнів математики / Е. П. Гроза // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. – 2013. – Вип. 23. – С. 55-58.

2. Колупаєва А. А. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання : науково-методичний посібник / А. А. Колупаєва, Л. О. Савчук. – К.: «АТОПОЛ», 2011. – 274 с.

3. Рощенко О. Е. Особенности обучения математике глухих и слабослышащих студентов / О. Е. Рощенко // Вестн. Том. гос. ун-та. – 2008. – №309. – С. 166-168. Режим доступа к журн.: http://sun.tsu.ru/mminfo/000063105/309/image/309-166.pdf

4. Шеремет Б.Г. Інформаційні технології в навчанні глухих та слабочуючих дітей / Б.Г. Шеремет, Н.П. Лещій // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. – 2013. – Вип. 23. – С. 295-298.

Богач О. В.

викладач кафедри фундаментальних дисциплін природничо-математичного та суспільно-гуманітарного циклів Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ З ВИКОРИСТАННЯМ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Стрімкий потік інформації і прискорення процесу її відновлення в сучасному світі, а також швидкий розвиток інформаційно-комунікативних технологій вимагають інтенсивнішої мотивації навчального процесу студентів, за рахунок впровадження сучасних інноваційних педагогічних технологій.

Винайдення новітніх технологій у педагогіці пов'язане з пошуком результативніших методик вивчення іноземних мов (із збереженням усього кращого,

напрацюваного педагогікою). На основі цього актуальними є проблеми в розробках: нових методів і засобів навчання, поглибленішої теоретичної бази; підвищення рівня педагогічної майстерності викладачів; ретельного підбору дидактичного матеріалу і науково-методичного забезпечення процесу навчання, враховуючи психологічні і фізичні особливості студентів у ВНЗ, що надають освіту людям з обмеженими фізичними можливостями.

Впровадження інноваційних педагогічних освітніх технологій є одним із найважливіших напрямів досягнення якісно нового рівня освіти, особливо в умовах інклюзивної освіти. Інклюзивна освіта на сьогодні надає право людям з особливими психофізичними потребами здобувати освіту за місцем проживання, що передбачає безкоштовне навчання в умовах загальноосвітнього закладу [1]. В Україні створена поетапна система інклюзивної освіти, яка надає можливості отримувати якісні освітні послуги не лише дітям раннього віку, учням, а й дорослим людям які втратили фізичну можливість навчання у звичайних ВНЗ. Для цього створені спеціалізовані ВНЗ, які забезпечують освітні потреби, використовуючи диференційовані, інноваційні методи навчання (надаючи можливість дистанційного навчання, завдяки використанню новітніх інформаційних технологій).

Розглянемо основні і найбільш популярні освітні концепції, пов'язані з інформаційними технологіями, які можуть сприяти ефективнішому вивченню іноземної мови (ІМ):

- **Синхронне і асинхронне навчання.** Синхронні онлайн-класи передбачають одночасну участь у них студентів і викладачів. Лекції, обговорення та презентації відбуваються в певний час.
- **Змішане навчання** (blended learning) означає поєднання реального навчання з викладачем у класі та інтерактивних можливостей. Поняття змішаного навчання з'явилося не так давно, і визначення носять досить описовий характер. Так, Дарлін Пейнтер (Darling Painter) у статті «Missed Steps» пропонує під змішаним навчанням розуміти об'єднання традиційних формальних способів навчання – роботу в аудиторіях, вивчення теоретичного матеріалу – з неформальними, наприклад, з обговоренням за допомогою електронної пошти та Інтернет-конференцій [2].
- **«Хмарне» навчання.** По суті, хмара – це оригінальна вигадка, що дозволяє групі комп'ютерів, об'єднаних в мережу – зазвичай через інтернет, працювати як один. До того ж, хмара – це модель, що дозволяє масштабувати джерела згідно потреб.
- **Мобільне навчання** – це можливість отримувати навчальні матеріали на персональні пристрої – ПК, смартфони та мобільні телефони.
- **Система управління курсом (CMS)** – це набір інструментів, що дозволяє викладачеві створювати навчальні матеріали і викладати їх в Інтернет без використання HTML або іншої мови програмування.

- **E-Learning.** Електронне навчання, або цифрове навчання означає широкий спектр додатків і процесів, покликаних подавати навчальний матеріал студентам.

На мою думку, саме концепція змішаного навчання є найбільш актуальною за своїми можливостями в умовах спеціалізованого ВНЗ. Засобами досягнення навчальних цілей за методикою змішаного навчання є два типи навчальних платформ:

• зовнішні платформи, зміст яких індивідуально розробляє навчальний заклад, з урахуванням мети навчання та потреб студентів (наприклад, Moodle, Web Course Tools);

• внутрішні платформи, що відображають зміст уже розроблених навчальних курсів (наприклад, Mackmillan English Campus, CALL) [3].

Вибір навчальним закладом дистанційного середовища навчання Moodle, як допоміжного засобу для формування іншомовних професійних компетентностей студентів обумовлюється тим, що саме ця платформа електронного навчання, визнана найпопулярнішою в системах освіти багатьох країн світу. Використовуючи цю платформу, студент з обмеженими фізичними можливостями може самостійно опрацьовувати навчальний матеріал, який подається у різному вигляді (текстовому, графічному, анімаційному, гіпертекстовому). Система дистанційного навчання в змішаній моделі дозволяє також використовувати різні додаткові елементи при вивченні дисциплін – аудіо і відео записи та анімації. Система Moodle має форум і вбудований e-mail, що дозволяє спілкуватися з одногрупниками з дому, а також задавати всі необхідні питання викладачу, не чекаючи лекційних занять.

Література:

1. Інтернет-ресурс https://uk.wikipedia.org/wiki/Інклюзивна_освіта
2. Желнова Е.В. 8 этапов смешанного обучения (обзор статьи «Missed Steps» Дарлин Пейнтер // Training & Development). URL: http://www.obs.ru/interest/publ/?thread=57.
3. Микитенко Н.О. Ефективні методики формування іншомовної професійної компетентності майбутніх фахівців природничих спеціальностей / Н.О. Микитенко // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка. – 2011. – № 2. – С. 157-166.

Марковська Н. В.

викладач кафедри природничо-математичного та суспільно-гуманітарного циклів Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

ПРОБЛЕМИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Осучаснення освіти в Україні, спрямоване на демократизацію та гуманізацію, зумовлює необхідність впровадження інноваційних технологій, зокрема, в освіті людей з особливими потребами. Інклюзія є однією з основних тенденцій розвитку зазначеного типу освіти в Україні.

Інклюзивне навчання передбачає створення освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку. Інклюзивне навчання – гнучка, індивідуалізована система навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку. Навчання відбувається за індивідуальним навчальним планом, забезпечується медико-соціальним та психолого-педагогічним супроводом [1].

Розвиток інклюзивної освіти – не створення нової системи, а якісні та планомірні зміни системи освіти в цілому. Система інклюзивної освіти включає в себе навчальні заклади середньої, професійної та вищої освіти. Її метою є створення безбар'єрного середовища в навчанні і професійній підготовці людей із обмеженими можливостями.

На сьогодні в нашій країні спостерігається парадоксальна, але загалом типова для трансформаційного періоду ситуація, що характеризується наявністю законодавства, яке декларує права дітей з особливими потребами на розвиток, здобуття освіти та соціальну інтеграцію і водночас повною мірою не вказує на практичні механізми їх реалізації [3]. Такий стан справ пов'язаний передусім із тим, що інклюзивна освіта і за кордоном, і особливо в Україні, має нетривалу історію розвитку. Зокрема, в нашій країні початок інтеграції особливих дітей до масової шкільної системи почався порівняно недавно – у 90-х рр. минулого століття [2]. Сьогодні інклюзивне навчання поширюється у всіх регіонах України. Звісно, за декілька десятків років неможливо було накопичити значний досвід теорії й практики інклюзивної освіти на українських теренах, а тому осмислення проблем впровадження цього різновиду освіти є особливо актуальним.

До проблем становлення інклюзивної освіти в нашій країні, які необхідно розв'язати, належать професійна непідготовленість педагогічних кадрів до роботи з дітьми з особливостями психофізичного розвитку у загальноосвітній школі, архітектурна непристосованість споруд, недостатній ступінь розвитку

нормативно-правої бази, неналежне додаткове фінансування інклюзивних закладів, академічна перевантаженість навчальних програм, які важко адаптувати до освітніх потреб зазначеної категорії дітей, низький рівень методичного забезпечення, негативне ставлення батьків повносправних дітей до інклюзивного навчання.

Окрім об'єктивних чинників, інтегрування дітей з особливостями психофізичного розвитку у суспільство ускладнює непідготовленість суспільства до їх сприйняття. Спостерігаються непоодинокі випадки, коли таким дітям відмовляють у прийнятті до навчального закладу через упереджене ставлення до них керівників навчальних закладів. З іншого боку, до дітей з особливими освітніми потребами часто виявляють надмірну турботливість, що відповідно до європейських стандартів не є рівністю умов. Водночас залишається низьким рівень поінформованості суспільства про інклюзивну систему освіти.

Отже, необхідно здійснити рішучі кроки для усунення перешкод в успішному розвитку інклюзивної освіти в Україні. Потрібно продовжувати законодавче оформлення цієї системи навчання не лише в загальноосвітніх навчальних закладах, а й в закладах дошкільної, позашкільної, професійно-технічної та вищої освіти; приділяти особливу увагу додатковій освітянській підготовці педагогів, які працюють із дітьми з особливими освітніми потребами. Украй важливим є також достатнє фінансування інклюзивної освіти.

Література:

1. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально-методичний посібник / Кол. авторів Колупаєва А.А., Софій Н.З., Найда Ю.М., та ін. За заг. ред. Даниленко Л.І. – 2-ге видання, стереотипне – К.: ФО-П Парашин І.С., 2010. – 128 с.

2. Красняков Є. Формування та реалізація інклюзивної політики у сфері освіти дітей з особливими освітніми потребами в Україні / Є. Красняков, В. Бурда. – Режим доступу : http://www.viche.info/journal/3576/.

3. Хамініч С.Ю. Інклюзивна освіта в контексті інноваційного розвитку України / С.Ю. Хамініч, О.В. Переверзева. – Режим доступу : http://confcontact.com/2013_03_15/35_Haminich.htm.

4. Шахненко В.І. Здійснення інклюзивної освіти як педагогічна проблема: історія, сучасність і перспективи розвитку / В.І. Шахненко, В.Т. Шевченко // Джерело педагогічних інновацій – управління освіти. – Режим доступу : kominternovskiy-ruo.edu.kh.ua/Files/.

Шевчук Н. С.

викладач кафедри економіки, фінансів, обліку та оподаткування
Подільського спеціального навчально-реабілітаційного
соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

В Україні чисельність інвалідів, які знаходяться на обліку в органах Пенсійного фонду України, в розрізі груп інвалідності та дітей-інвалідів до 18 років станом на 1 січня 2016 року становить 2 440 673 осіб або 6,1% від загальної чисельності населення нашої держави. Ці дані красномовно свідчать про гостроту та поширеність проблеми інвалідності [1].

Проблему вибору сьогоденної моделі освіти студентів з особливими потребами необхідно розв'язувати, виходячи з синтезу найкращих форм та методів, які напрацьовані сучасною освітою, щонайкращим чином допомагають студентові здобути високоякісні знання і надати повніший розвиток і реалізацію власного потенціалу особистості в конкретній ситуації залежно від викладацького складу, інформаційно-методичного забезпечення, матеріально-технічної бази.

Включення в навчальний процес спеціальних навчальних та реабілітаційних технологій, новітніх методик для цієї категорії студентів відповідає принципам соціальної справедливості і економічної доцільності. Адже людина з ослабленим здоров'ям, проте з вищою освітою, має більше шансів знайти відповідну роботу і бути інтегрованою в суспільство. Активізація пошуку підходів та методик навчання студентів з особливими потребами, нових засобів, форм організації та змісту освіти людей з інвалідністю є своєрідним відгуком педагогіки вищої школи на виклик часу.

Здійснення професійної реабілітації студентів з особливими фізичними можливостями потребує нових теоретичних і методологічних підходів, нової педагогічної практики, впровадження нових навчальних технологій в освітній процес.

У сучасній педагогіки новітні технології навчання найчастіше згадуються, коли йдеться про інформаційно-телекомунікаційні й комп'ютерні технології, інтернет-освіту тощо.

Для того, щоб підготувати студента з інвалідністю до сучасного життя, до роботи в умовах інформаційного суспільства, необхідно передусім прищепити йому інформаційну культуру.

Впровадження персонального комп'ютера в навчальні дисципліни, його можливості по організації програмного середовища, зорієнтованого на користувача, використання телекомунікаційного зв'язку, створюють нові умови для

організації навчального процесу. Саме комп'ютер докорінним чином змінив роль викладача в навчанні. Відтепер свою увагу зосереджуємо на керівництві (управлінні) самостійною роботою студентів, переходимо від широко вживаних вербальних засобів до інформаційно-технологічних, зосереджуємо свої зусилля на якісній підготовці інформаційних програм, які активізують зацікавленість діяльності студентів.

Крім того персональний комп'ютер використовуємо для: демонстрації нових економічних понять і фактів; відпрацювання алгоритмів розв'язання різних задач; тренінгу, що вимагає нових знань і придбання умінь; самоперевірки засвоєння понять, знань; контролю якості засвоєння знань і набутих навичок; творчої навчальної та наукової діяльності студентів.

На заняттях також використовують комп'ютер і як контролюючу машину, навчальний тренажер, моделюючий стенд, інформаційно-довідникову систему, ігрове навчальне середовище, електронний конструктор, експертну систему. Застосування інформаційних технологій дає змогу скоротити час на вивчення теми, підвищити рівень сприйняття та розуміння навчального матеріалу. Позитивний результат гарантовано, бо молодь до комп'ютерів ставиться дуже «доброзичливо», вона їх любить, їм довіряє, навіть їх обожнює. Саме тому треба розумно використовувати ставлення студентів до комп'ютера на практичних заняттях та для самостійної роботи студентів, розглядаючи його як засіб мотивації їх пізнавальної діяльності.

Здійснюючи необхідний перехід від суто вербальних методів до інтеграції візуальних та вербальних методів навчання, досягаємо того, що образна інформація засвоюється студентами краще, ніж текстова.

Студентська молодь має різний індивідуально-психологічні особливості сприйняття настанов викладача: багато хто з них хворобливо ставиться до публічних зауважень, дуже боїться втратити при цьому свої позиції в очах одногрупників. У діалозі з комп'ютером нічого подібного не відбувається: комп'ютер не рахує, скільки невдалих спроб вирішення проблемної ситуації зробив студент, не робить оприлюднених зауважень. Він ще й коректно «тет а тет» підкаже, як треба зробити. Таким чином формується ситуація психологічного комфорту, яка створює можливість пізнавального та емоційного розкріпачення.

Інформаційно-телекомунікаційні й комп'ютерні технології набувають глобального значення і не викликає сумніву, що такі технології незамінні в навчанні студентів з обмеженими фізичними можливостями. Крім того, вони лягли в основу сучасних і популярних форм освіти – дистанційної й відкритої.

Положення про дистанційне навчання, затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 р.: «Дистанційна форма навчання – це форма організації навчального процесу у вищих навчальних закладах, яка забезпечує реалізацію дистанційного навчання та передбачає можливість отри-

мання випускниками документів державного зразка про відповідний освітній або освітньо-кваліфікаційний рівень» [2].

Дистанційні освітні технології з використанням Інтернету передбачають активну взаємодію з викладачем – координатором курсу, співпрацю в процесі різного роду пізнавальної і творчої діяльності. Можна виділити наступні основні форми дистанційного навчання: в режимі онлайн і в режимі офлайн.

Студенти забезпечуються повним комплексом навчально-методичних матеріалів до кожної дисципліни, що включає: навчальний посібник по роботі з сайтом; методичні рекомендації та опорний конспект з дисциплін, передбачених курсом; електронний підручник; завдання для самостійного поглибленого опанування курсу; доступ до електронної бібліотеки.

Дистанційне навчання дає можливість проводити онлайн-заняття, конференції, семінари, ділові ігри, лабораторні роботи, практикуми та інші форми навчальних занять, що проводяться за допомогою засобів телекомунікацій та інших можливостей «Всесвітньої павутини» незалежно від місця перебування студента.

Сучасна освіта вимагає від нас комплексного та комбінованого використання всіх кращих навчальних та виховних технологій, особливо це стосується громадян з особливими фізичними можливостями.

Література:

1. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua.

2. Положення про дистанційне навчання, затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 р.

3. Бойко І.І. Соціально-психологічна адаптація підлітка до нових умов навчання: Автореф. дис. канд. психол. наук. 19.00.07 / І.І. Бойко // Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2002. – 20 с.

4. Шевцова А. Г. Інформаційні технології як засіб соціальної реабілітації людей з обмеженими функціями здоров'я. За заг. ред. П. М. Тапанчука, Г. В. Онкович. – К.: Університет «Україна», 2001. – С. 258-265.

Гончар М. І.

магістр історії, викладач кафедри фундаментальних дисциплін природничо-математичного та суспільно-гуманітарного циклу Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

НЕОБХІДНІСТЬ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНОГО ГУВЕРНЕРА У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сучасна міжнародна й вітчизняна практика свідчить, що на зміну ізольованому інтернатному утриманню дітей з особливими потребами, повинно прийти їх інтегроване навчання й виховання. Реалізація таких завдань, окрім законодавчої підтримки й зміни у цілому суспільних орієнтирів та ставлення до «особливих дітей», їх родин, передбачає підготовку та перепідготовку спеціальних фахівців, у т. ч. із залученням прогресивного європейського досвіду.

Окрім того, що як заклад, який забезпечує необхідні освітні послуги адаптує навчальні програми й плани, фізичне середовище, методи та форми навчання відповідно до потреб дітей з різними нозологіями, потребує відповідних фахівців, серед них – педагоги, вчителі-предметники, які пройшли відповідну підготовку; асистенти учителя; вчителі-дефектологи, соціальні педагоги, практичні психологи, логопеди та ін. [1, с. 54–55]. З огляду на специфіку соціокультурного та освітнього простору України, відродження та появу альтернативних освітньо-виховних систем і закладів, активізацію ролі та місця сім'ї, сьогодення потребує гувернера, однак не просто як педагога, фахівця з домашнього виховання й навчання дитини, а як соціального педагога, метою діяльності якого є не лише здійснення процесу передачі знань, накопичених попередніми поколіннями, а як спеціаліста, що надає допомогу в соціалізації дитини, її залучення до соціального середовища шляхом його прийняття і перетворення відповідно до потреб та можливостей, індивідуальних рис, здобутків й соціального досвіду [3, с. 172–173].

На нашу думку, соціальний гувернер – це фахівець з психолого-педагогічної та соціально-медичної підтримки дітей з особливими потребами, який здійснює свою діяльність як безпосередньо у сім'ї, так і у соціально-реабілітаційних та опікунсько-виховних закладах. Основною метою його діяльності є сприяння соціокультурній реабілітації дитини з функціональними обмеженнями, її інтеграції в суспільство шляхом розвитку її потенційних можливостей, індивідуального навчання й виховання [2, с. 18]. Таких спеціалістів необхідно готувати у системі, перш за все, вищої освіти, а також у закладах післядипломної педагогічної освіти.

Найбільш важливим є етап вузівської підготовки, який покликаний сформувати в особистості позитивне й усвідомлене ставлення до себе як майбутньо-

го фахівця, професійну самоідентичність, сприйняття цінностей педагогічної та соціально-педагогічної діяльності, готовність до виконання своїх обов'язків. Це твердження повною мірою стосується й підготовки соціальних гувернерів у ВНЗ. Моделювання освітнього процесу підготовки соціальних гувернерів здійснюється з урахуванням запитів, потреб, ціннісних орієнтацій родини як соціального організму та на основі європейських і вітчизняних традицій.

Використання в Україні позитивного європейського досвіду передбачає, перш за все, наявність відповідних фахівців. Вважаємо, що у ВНЗ студенти всіх педагогічних, соціально-педагогічних, соціально-психологічних напрямів підготовки повинні отримати відповідні теоретико-практичні знання й навики для роботи у закладах інклюзивної освіти. Вирішити це завдання можливо, упровадивши до навчальних планів та у практичну підготовку предметів, які б розкривали теоретичні аспекти функціонування закладів інклюзивної освіти, досвід зарубіжних країн, давали студентам можливість опанувати спеціальними умінням.

Одним із найбільш складних завдань в організації та функціонуванні інклюзивної школи є налагодження позитивної співпраці між педагогами та іншими фахівцями, об'єднання спільних зусиль, уміння здійснювати моніторинг спільної діяльності з метою створення найкращих умов для навчання всіх дітей.

Отже, упровадження інклюзивної освіти у сучасний освітній простір України потребує врахування європейського та світового досвіду, реалій вітчизняного сьогодення. Важливим завданням є підготовка відповідних кадрів для цієї роботи, яким необхідно не лише володіти практичним інструментарієм, а й «філософією інклюзії», тобто відповідними світоглядними переконаннями. Соціальні гувернери, які є координаторами індивідуальної роботи дітей з дітьми-інвалідами, їх батьками в умовах сім'ї та одночасно активними учасниками з надання практичної допомоги учням інклюзивних освітніх закладів, на нашу думку, можуть стати надзвичайно ефективними агентами популяризації в освітньо-виховному просторі сучасної України. Тому сьогодення потребує визначення та обґрунтування змістових, методичних, практичних аспектів підготовки соціальних гувернерів ВНЗ на всіх освітньо-кваліфікаційних рівнях.

Література:

1. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за заг. ред. І. Д. Звєрєвої. – Київ-Сімферополь, 2013. – 536 с.

2. Кобилянська Л. І. Сучасні педагогічні технології підготовки майбутніх гувернерів : навч.-метод. посібник / Л. І. Кобилянська. – Чернівці : Чернівецький національний університет, 2012. – 248 с.

3. Соціальна робота: технологічний аспект : навч. посіб. / За ред. А. Й. Капської. – К. : Центр навч. л-ри, 2004. – 352 с.

Гапоненко Н. П.

викладач вищої категорії кафедри фундаментальних дисциплін природничо-математичного та суспільно-гуманітарного циклів Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

РЕАЛІЗАЦІЯ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Безумовно форми і методи проведення занять вибирає викладач, але від того як цікаво буде проходити урок буде залежати і якість навчання і мотивація студентів та врешті-решт і рівень засвоєння самого навчального матеріалу.

На практиці буває важко визначити чіткі межі між різними методами навчання. Вони досить часто перетинаються, доповнюють один одного, діють комплексно або складаються в цілісну систему прийомів, за допомогою яких педагог та студенти реалізують суб'єкт-суб'єктну взаємодію.

При виборі методів навчання слід орієнтуватися на кінцеву мету навчально-виховного процесу, рівень готовності студентів, педагогічну майстерність викладача, зміст навчального матеріалу, періодизацію занять, рівень дидактичного та матеріально-технічного забезпечення навчального процесу і багато інших факторів.

Кожен із методів навчання має певні переваги і недоліки. Ефективність їх застосування визначається специфікою конкретного процесу навчання. Універсальних рекомендацій щодо складу і застосування методів навчання не існує. Педагог самостійно приймає рішення про використання того чи іншого методу на основі свого власного досвіду, врахування особливостей студентської аудиторії з метою максимальної ефективності процесу навчання.

З'ясуємо, що таке інтерактивне навчання і чому та як слід його реалізовувати. Отже, інтерактивне навчання – це навчання, яке відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учасників навчального процесу. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і студент, і викладач є рівноправними суб'єктами навчального процесу, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають тощо. Безпосередньо, сама організація інтерактивного навчання передбачає моделювання різноманітних життєвих ситуацій, спільне вирішення проблем на основі аналізу обставин та відповідної ситуації, використання рольових ігор та інших форм проведення заняття. Дослідники інтерактивного навчання усі інтерактивні технології поділяють на чотири групи: фронтальні технології, інтерактивного колективно-групового навчання, ситуативного навчання та навчання у дискусії. Серед інтерактивних методів широко використовуються такі, як: мозковий штурм, мікрофон, коло ідей, робота в малих групах, займи позицію, пресс-метод, акваріум, подорож, рольові ігри та інші.

Головна ідея – під час навчання йде процес спілкування, в якому відбувається обмін інформацією, вміннями, досвідом між студентами та вчителем або студентом та студентом. Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх його учасників.

Досить наочний приклад реалізації навчання, на нашу думку, запропонував відомий американський професор державного університету в штаті Огайо Едгард Дейл [1, 2].

З піраміди видно, що найменших результатів можна досягти за умов пасивного навчання (лекція – 5%, читання – 10%), а найбільших – інтерактивного навчання (дискусійні групи – 50%, практика через дію – 75%, навчання інших чи негайне застосування – 90%). Це, звичайно, середньостатистичні дані, і в конкретних випадках результати можуть бути дещо іншими, але в середньому таку закономірність може простежити кожен педагог. Використання наочності під час лекції збільшує запам'ятовування матеріалу від 14 до 38%. Експеримент, проведений американськими дослідниками, показав, що використання візуальних засобів під час вивчення слів на 200% поліпшує результати. Крім того, така презентація матеріалу забирає на 40% менше часу, вона посилює усну подачу матеріалу. Наочність варта не тільки сотень слів, вона утричі ефективніша за одні лише слова. Однак, використання лише зорової та слухової пам'яті недостатнє [3].

Понад 2400 років тому Конфуцій сказав: «Те, що я чую, я забуваю. Те, що я бачу, я пам'ятаю. Те, що я роблю, я розумію». Ці три прості твердження обґрунтовують необхідність використання активних методів навчання.

Ми вважаємо, що лише педагогічна майстерність викладача дозволить врахувати відомі світові надбання для активізації пізнавальної діяльності студентів.

Свої тези хочу завершити відомим висловлюванням Бенджаміна Франкліна «Tell me and I forget, teach me and I remember, involve me and I learn» (Скажи мені і я забуду, навчи мене і я запам'ятаю, залучи мене і я навчуся).

Література:

1. Адаптована піраміда Едгарда Дейла [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.openlesson.ru/?p=16822.\
2. Anderson, L. & Krathwohl, D. R. A Taxonomy for Learning, Teaching and Assessin: A revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objectives. – New York: Longman, 2001.
3. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О. Пометун, Л. Пироженко. – К.: А.С.К., 2005. – 192 с.

Яшина А. В.

викладач облікових дисциплін кафедри економіки, фінансів, обліку та оподаткування Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Розбудова інклюзивної вищої освіти передбачає доступність освіти у плані пристосування до індивідуальних потреб всіх студентів, зокрема, для студентів з інвалідністю.

Сучасний етап реформування системи вищої освіти характеризується посиленням уваги до особистості, спрямуванням зусиль викладачів на розвиток творчого потенціалу всіх студентів, а особливо осіб з інвалідністю, молодих людей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзії.

Викладання облікових дисциплін в сучасних умовах, вимагає застосування активних методик навчання, які поєднують новітні розробки та практичний досвід. Рівень знань та практичних умінь студентів значною мірою залежить від ефективності застосування інноваційних технологій навчання, що ґрунтуються на нових методологічних засадах, сучасних дидактичних принципах та психолого-педагогічних теоріях.

Для викладачів облікових дисциплін ВНЗ актуальною є проблема пошуку інноваційних підходів до навчання студентів з інвалідністю та вирішення питання їхньої соціалізації, інклюзії в освітньому просторі, впровадження, використання інноваційних технологій в навчально-виховному процесі, створення доступних умов щодо одержання вищої освіти такими студентами.

Опираючись на досвід проведених занять, зазначимо, що більшість студентів хочуть бачити використання мультимедійних засобів на заняттях, готові

до застосування інтернет-технологій та дистанційної форми навчання. Це свідчить про те, що більшість студентів-інвалідів зацікавлені новітніми формами роботи на заняттях.

Усі студенти по-своєму особливі, тому викладачам слід забезпечувати різні потреби в студентському колективі шляхом визначення навчальних цілей для кожного його учасника. Відповідно до цих цілей необхідно розробляти диференційовані завдання й види діяльності практичного характеру, які допомагають активізувати пізнавальну діяльність студентів і зробити її більш ефективною [2, с. 257-258].

З метою диференціації викладання облікових дисциплін пропонується:

- Створювати позитивну атмосферу на занятті, яка спонукає до активності, ініціативності, стимулює студентів та є особистісно-орієнтованою.
- Застосовувати різні форми роботи: фронтальну, групову, індивідуальну – та гнучко комбінувати їх.
- Доповнювати диференційоване викладання роботою в однорідних групах, орієнтуючись на студентів із середнім та низьким рівнем здібностей.
- Впроваджувати кооперативне навчання – стимуляції, коли студенти мають діяти певним чином в уявних ситуаціях, проекти, навчальні, ділові ігри, проблемно-орієнтоване та пошукове навчання (робота в малих групах, дослідницька діяльність у групах, методи «Навчаємося разом», «Ажурна пилка») [3, с.144].
- Використовувати комп'ютери для виконання завдань, що вимагають оброблення інформації, завдань на вироблення певного набору навичок, для підготовки письмових робіт та для активного застосування інтернет-ресурсів.
- Давати студентам актуальні матеріали й завдання, що стосуються реального життя.
- Запроваджувати методики навчання за принципом «рівний – рівному».
- Визначати належні та досяжні індивідуальні навчальні цілі для студентів.
- Навчати студентів навичок критичного мислення.
- Використовувати відеоматеріали, інтернет-ресурси, статистичні дані, практичні приклади, виробничі ситуації, цікаві факти з життя, як засіб підвищення мотивації.

Вибір європейського вектору розвитку передбачає вивчення найкращих прикладів методів і методик, заснованих на освітніх потребах людей з інвалідністю. Просування освітніх систем і розвиток нових підходів до викладання навчальних дисциплін вимагає від викладачів пошуку ефективних та інноваційних технологій для досягнення освітніх цілей, що гарантує рівні можливості доступу до вищої освіти для всіх молодих людей.

Науково-педагогічний колектив коледжу, постійно працюючи над вдосконаленням навчально-виховного процесу, має практику навчання студентів з інвалідністю, допомагає їм одержати якісну вищу освіту.

Викладачі коледжу чітко розуміють проблеми інвалідів і знають шляхи їх вирішення, враховуючи власний позитивний досвід та досвід вітчизняних та

зарубіжних навчальних закладів. Ця робота потребує врахування індивідуальних особливостей кожної людини, розробки індивідуальних програм реабілітації, забезпечення інтернет-супроводу, використання технологій та методик дистанційного навчання інвалідів.

Таким чином, впровадження інноваційних технологій видозмінює освітній процес, відкриваючи широкі перспективи і нові можливості для студентів з інвалідністю. Електронні підручники, комп'ютерні програми, інтерактивні ділові ігри, дистанційні форми навчання, віртуальне спілкування, диференціація навчання дають змогу студентам отримати глибокі теоретичні знання, набути практичних умінь і навичок та застосовувати їх у професійній діяльності.

Література:

1. Постанова КМУ № 706 від 01.08.2012 р. Про затвердження Державної цільової програми «Національний план дій з реалізації Конвенції про права інвалідів» на період до 2020 року.
2. Основи інклюзивної освіти. Навчально-методичний посібник / за заг. ред. Колупаєвої А.А. – К: «А. С. К.», 2012. – 308 с.
3. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене: наук.-метод. посіб. / А.А. Колупаєва, Л.О. Савчук, К.: Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. – 274 с.
4. Кузмінський А.І. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. / А.І. Кузмінський. – К.: Знання, 2005. – 486 с.
5. Перспективні освітні технології / За ред. Г.С. Сазоненко. – К.: Знання, 2000. – 560 с.

Фаін А. В.

викладач дисциплін природничого циклу, кафедри фундаментальних дисциплін природничо-математичного циклу та суспільно-гуманітарних дисциплін Подільського спеціального навчально-реабілітаційного оціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЗІ СТУДЕНТАМИ З ВАДАМИ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ ТА ДЦП

Для забезпечення якісного та результативного інклюзивного навчання, створення умов для його впровадження та розвитку, основною вимогою є го-

товність педагога працювати в нових особливих умовах. Таку готовність відображають як педагогічні, так і психологічні аспекти. Психологічні аспекти показують емоційну готовність викладача працювати зі студентами, що мають особливі освітні потреби. Педагогічні аспекти визначають здатність впроваджувати валеологічні технології навчання, впроваджувати методи навчання для студентів різних нозологічних груп, мотивувати пізнавальну діяльність студента тощо [1, с. 3-4].

Прикладом ефективного впровадження інклюзивної освіти є студентський контингент Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу. В навчальному закладі навчаються студенти, які мають різні функціональні обмеження, а саме вади зору, слуху та інші захворювання, що спричиняють швидку втому, порушення координації, мови тощо. Поряд зі студентами з особливими потребами в навчальних групах навчаються і молоді люди без фізичних обмежень.

Особливістю навчання студентів з особливими освітніми потребами в Подільському спеціальному навчально-реабілітаційному соціально-економічному коледжі є те, що до них висувають такі ж вимоги з боку навчально-виховного процесу, як і до інших студентів. У навчальному закладі відсутня практика зменшення кількість навчальних занять та їх тривалості, навчальний матеріал подається в повному обсязі, без спрощень, адже такі зміни можуть погіршити якість професійної підготовки майбутнього фахівця. Тому компенсувати фізичні обмеження, що впливають на якість навчання студентів з особливими освітніми потребами, і надати необхідну педагогічну та психологічну підтримку можна тільки шляхом впровадження валеологічних технологій навчання.

Аналіз соціальних показників активності, анкетування, індивідуальних бесід та психологічних тренінгів, результатів успішності студентів першокурсники навчального закладу, показує що найважче проходить адаптація студентів з вадами опорно-рухового апарату та ДЦП. Основною причиною цього є, те що такі студенти перебували, здебільшого, на індивідуальному навчанні, не звикли до роботи в колективі та публічних виступів, не набули навичок ведення пошукової та дослідницької роботи.

Проблеми студентів з ДЦП та вадами опорно-рухового апарату часто супроводжуються з порушеннями зору, слуху, чутливості, просторової орієнтації. Все це необхідно враховувати при підготовці до занять в групах де навчаються такі студенти. Для покращення сприйняття студентами з особливими потребами нового матеріалу, необхідно дозволяти їм користуватися диктофонами для аудіозапису навчальних занять, забезпечити дистанційний доступ до лекційних матеріалів [1, с.36]. З метою отримання інформації в повному обсязі звукові повідомлення необхідно дублювати наочністю. Як показує досвід роботи, на заняттях необхідно використовувати опорні конспекти, які містить тему, план заняття та термінологічний словник. Крім того студенти з ДЦП дуже швидко втомлюються та втрачають увагу, тому необхідно змінювати види діяльності на

занятті, використовувати навчальні відеоматеріали, застосовувати інтерактивні методи навчання (мозковий штурм, роботу в парах та малих групах, ділові ігри тощо).

Підчас практичних та лабораторних робіт для полегшення навчання студентів з ДЦП необхідно впроваджувати в навчальний процес сучасні комп'ютерні технології навчання. Наприклад, під час виконання лабораторних робіт з навчальної дисципліни «Біологія», доцільно використати електронний мультимедійний підручник «Віртуальна біологічна лабораторія». Такий електронний ресурс дає можливість оформляти лабораторну роботу без додаткових записів, що є досить складним для студентів з вадами опоно-рухового апарату.

Одним з кращих способів є розробка власних комп'ютерних міні-програм для проведення практичних занять, які передбачають завдання з проведенням певних розрахунків, побудови графіків, таблиць тощо.

Контроль знань студентів, з вадами опорно-рухового апарату та ДЦП, найкраще проводити у формі тестування, виключити завдання які потребують розгорнутої відповіді. При необхідності потрібно надати додатковий час для виконання завдання чи вирішення задачі.

Отже, працюючи зі студентами що мають проблем опорно-рухового апарату та ДЦП необхідно дати зрозуміти йому, що він здатний працювати самостійно, на рівні з іншими студентами, без допомоги сторонніх осіб. Спілкування зі студентами з особливими потребами має відбуватися на рівних засадах, не потрібно проявляти зайвої турботи, співчуття. Важливо пам'ятати, що наше основне завдання – створити фундамент, на основі якого студент може змінитися, відчути себе комфортно не тільки в колективі однолітків, а й бути готовим проявляти самостійну активність у суспільстві, інтегруватися в нього.

Література:

1. Кольченко К.О. Забезпечення рівних можливостей для навчання студентів з інвалідністю: Методичний посібник для викладачів щодо роботи в інтегрованих групах / К.О. Кольченко, Ш. Равер-Лампман, Г.Ф. Нікуліна., Н.Я. Козліковська, Г.Є. Мазарська. – К.: Університет «Україна», – 2005. – С. 3-4, 36-38.

2. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами : зб. наук. праць. – № 6(8). – К.: Університет «Україна», 2009. – С. 22.

Мельничук А. Ю.

студентка гуманітарно-педагогічного факультету
Хмельницького національного університету,
м. Хмельницький, Україна

ПРОБЛЕМА ЦИВІЛЬНОГО ШЛЮБУ СЕРЕД СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Актуальність цивільного шлюбу з кожним роком збільшується на теренах нашої держави. Все більше молодих людей віддає перевагу не зареєстровувати свій шлюб, але таке явище може призвести до знецінення інституту сімейно-шлюбних відносин. Соціологи, юристи, психологи та соціальні робітники порізному відносяться до такої форми відносин, що зумовлює різні погляди та думки, що говорить про актуальність даної теми.

Проблемою цивільного шлюбу займалися такі вчені: С.В. Троїтський, І. Рахімова, Н.О. Лопата, О.Ю. Фаринич, Т.Д. Щербан, Л. Короткова, А. Віхров, О.І Кляпец., І. Жилінкової, А.В. Григор'єва, С. Реутова, З. Ромовська. та інші.

Метою роботи є теоретично вивчити значення поняття цивільного шлюбу та обґрунтувати негативні наслідки цивільного шлюбу з якими стикаються молодь у сучасній України.

Поширення проблеми шлюбу, визначається багатьма різноманітними факторами, зокрема існує безліч варіантів тлумачення даного поняття. Драгневич Л.. характеризує як: «Шлюб – це правова угода, різновид партнерства або ж добровільний союз між чоловіком і жінкою, заснований на взаємній згоді, почуттях любові, дружби, що юридично оформлений в державних органах з метою створення сім'ї, виховання дітей, внаслідок чого між подружжям встановлюються особливі шлюбні правовідносини».

Фаринич О.Ю., Щербан Т.Д. виділяють класифікацію шлюбно-сімейних відносин за критерієм орієнтації на суспільні стереотипи, поширені у суспільстві: традиційний та альтернативний шлюб [1, с. 713].

У наші роботі ми будемо використовувати саме альтернативний або ж цивільний шлюб – тобто проживання пари разом та веденням спільного господарства без офіційної реєстрації в органах державної влади. Необхідно зазначити, що існують інші поняття під якими у суспільстві розуміють дане визначення, а саме: громадський, фактичний шлюб та співжиття.

Як зазначає І. Жилінкова, «у сучасній науковій практиці використовується досить багато визначень характеристиці терміна «жінка та чоловік, які проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі», але через відсутність його у законодавстві робить плутанину у поняттях, щоб цього уникнути необхідно ввести термін, який би характеризував це явище» [2, с. 255].

Цивільний шлюб, у нашій державі став досить популярним в 90-х років минулого сторіччя внаслідок соціальних процесів у суспільстві, у свідомості громадян змінилося ставлення до шлюбу в цілому.

Теоретичне дослідження негативних наслідків цивільного шлюбу в сучасній Україні показали, що є багато причин через які парам не варто погоджуватися на спільне проживання без офіційної реєстрації. Серед таких причин можуть бути: отримати кредити в держави дуже важко, отже залишається лише мріяти про кредит на молодіжне житлове будівництво.

Співмешканцям, важко довести що річ була куплена за їх спільні кошти, але це можливо. Існують пари, які живуть у цивільному шлюбі але перебувають в офіційному з іншими. Відповідно, майно померлого буде належати законному партнерові. Навіть, якщо у пари немає інших офіційних шлюбів, спадкування таких осіб буде у четверту чергу [3, с. 205].

Ще одним негативним наслідком цивільного шлюбу є: «Яке прізвище буде у дитини?». Якщо пара живе в зареєстрованому шлюбу, то такої проблеми не виникає. Цивільним парам з цим важче, адже дитина яка народилася у такої пари буде мати прізвище матері або ж прийдеться писати заяву татові, де він погоджується зі свої батьківством

Та це ще не повний перелік негативних наслідків цивільного шлюбу. Таким парам необхідно знати про можливі наслідки, щоб перед тим як вступити у такі відносини – задуматися, чи дійсно воно того варте.

На основі проведеного теоретичного дослідження можемо зробити такі висновки:

Сьогодні велика кількість пар відає перевагу не зареєстровувати свій шлюб офіційно, що і зумовило ряд негативних наслідків, серед них можуть бути: несправедливе спадкування, важче взяти кредит у держави, виникають проблеми із прізвищем дитини та інші прикрі сторони таких відносин. Саме тому сучасній молоді важливо знати та розуміти такі негативні наслідки цивільного шлюбу.

Література:

1. Фаринич О.Ю. Психологічні особливості студентських сімей / О.Ю. Фаринич, Т.Д. Щербан: Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / Проблеми сучасної психології. – 2013. – Випуск 21. – С. 713-724.

2. Жилінкова І. В. Сучасні підходи до визначення правової природи шлюбу [Текст] / І. В. Жилінкова // Вісник академії правових наук. – 2007. – № 3. – С. 107-116.

3. Щербина В.В. Громадський шлюб у соціологічному дискурсі / В.В. Щербина // Гуманітарний вісник ЗДІА м. Запоріжжя, вип. 30. – 2007. – С. 205.

Голованюк Ю. М.

магістрантка кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки,
гуманітарно-педагогічного факультету
Хмельницького національного університету, м. Хмельницький, Україна

ВПЛИВ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА ОСОБИСТІСТЬ: КОНСТРУКТИВНІ ТА ДЕСТРУКТИВНІ РИСИ

У наш час досить гостро постає проблема впливу засобів масової інформації (далі – ЗМІ) на особистість, оскільки протягом усього життя людина взаємодіє із інформаційним потоком, який вони створюють. У сучасних соціокультурних умовах ЗМІ стали одним із найпотужніших інструментів впливу на свідомість та поведінку особистості. З їх допомогою відбуваються зміни моделей поведінки людини, її потреб, мотивів, цінностей та світогляду загалом. Через ЗМІ нам намагаються нав'язати існуючі у суспільстві стереотипи і лише від індивідуальних особливостей особистості залежить наскільки ефективним буде цей вплив. Саме тому актуальність даного питання значно зростає у наш час.

Розробкою та дослідженням даного питання займалися такі видатні науковці, у працях яких висвітлюються аспекти та механізми впливу ЗМІ на особистість: О. Мерзлякова охарактеризувала способи організації профілактики психологічних маніпуляцій шляхом використання технологій ЗМІ, С. Здіорук досліджував пропаганду у ЗМІ та її профілактику, С. Коен досліджував феномен «моральної паніки», яку маніпулятивним чином провокують ЗМІ, В. Рюль визначив ЗМІ як один з основних агентів соціалізації людини та частину культурного аспекту життя людини, Ж. Бодріяр назвав ЗМІ «новою реальністю», яка впливає на усю сферу суспільного життя.

Проте, попри значний інтерес до зазначеної проблеми у психолого-педагогічних, соціальних та філософських джерелах, сучасні суспільні умови стають передумовою для планування та реалізації нових досліджень даного питання, зокрема, актуальним є визначення формуючих та руйнівних рис впливу ЗМІ на особистість.

Особистість є соціальною істотою, суб'єктом пізнання, активним діячем суспільного розвитку. Характерними ознаками особистості є наявність у неї свідомості, виконувані нею суспільні ролі, суспільно корисна спрямованість її діяльності [2, с. 67].

ЗМІ являють собою соціальні інститути (друковані видання, радіо, телебачення, кіно, комп'ютерні мережі тощо), за допомогою яких розповсюджуються різні види інформації щодо знань, духовних цінностей, моральних та правових норм і т.д., на кількісно великі аудиторії людей різного віку та соціального стану [1, с. 152]. У наш час ЗМІ здійснюють різноспрямований вплив на особистість та формування її соціальної спрямованості загалом.

На основі аналізу та узагальнення сучасного інформаційного контенту [3], нами було виокремлено конструктивні та деструктивні риси ЗМІ та систематизовано їх у порівняльну таблицю (табл. 1).

Таблиця 1

Конструктивні та деструктивні риси ЗМІ

№	*Конструктивні риси*	*Деструктивні риси*
1	Постійний доступ до інформації	Популяризація соціальних девіацій, культу смерті, канібалізму та аморальних моделей поведінки.
2	Публікації навчальних, розвивальних та виховних матеріалів.	Пропаганда алкоголізму, наркоманії, тютюнопаління, трансгендерності.
3	Можливість встановлення комунікативного зв'язку, незалежно від місця перебування.	Продукування інформації, що сприяє розвитку психічних захворювань та розладів особистості.
4	Консультації із актуальних питань та самореалізація через ЗМІ.	Використання методів навіювання, переконання та зараження з метою просування негативно спрямованих явищ.
5	Доступ до інформації про події в усьому світі.	Пропаганда знецінення інституту сім'ї та «просування» ідеології чайлд-фрі.
6	Можливість одержувати та аналізувати різноспрямовану інформацію.	Інформація досить часто має маніпулятивний характер.

Варто зазначити, що даний перелік рис ЗМІ є досить умовним та може доповнюватися з урахуванням як індивідуально-психологічних особливостей особистості так і соціально-культурних умов, активним учасником яких вона є. Вважаємо, що за показником наслідків для особистості рівень деструктивного впливу ЗМІ, на сьогоднішній день, є колосальним, що потребує негайного реагування із боку працівників психолого-соціальної сфери та впровадження ними нових соціально-психологічних моделей та програм щодо превенції такого впливу на особистість людини.

Аналіз теоретичної інформації дає змогу стверджувати, що ЗМІ є складним та багатокомпонентним соціальним інститутом, вплив на особистість якого, у наш час займає одне із ключових місць у системі як суспільних так і внутрішньо-особистісних відносин. Виокремлений перелік формуючих та руйнівних характеристик є показником необхідності розробки та впровадження нових та удосконалення уже існуючих технологій профілактичної роботи із людьми щодо попередження виникнення негативних наслідків впливу ЗМІ на особистість, її світогляд та соціальну спрямованість.

Нашими подальшими науковими дослідженнями щодо даного питання є підготовка до проведення практичного експерименту з наступною реалізацією в практичній діяльності та відображенням його результатів у науковій праці.

Література:

1. Воднік В. Д. Соціологія: Підручник / В. Д. Воднік, Н. П. Осипова, Г. П. Клімова. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 336 с.

2. Максименко С. Д. Загальна психологія / С. Д. Максименко. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 272 с.

3. Сугестивні технології маніпулятивного впливу [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://pidruchniki.com/19790213/psihologiya/sugestivni_tehnologiyi_manipulyativnogo_vplivu

Поліщук І. Р.

магістрантка спеціальності «Соціальна робота»
Хмельницького національного університету,
м. Хмельницький, Україна

ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНИХ СТЕРЕОТИПІВ ЯК ПРОЯВ СОЦІАЛЬНОГО ПІЗНАННЯ

Актуальність дослідження полягає у тому, що соціальна реальність конструюється людьми та їх уявленнями про неї, водночас підкреслимо, що ці уявлення не тільки описують, але й породжують соціальну реальність. Саме це робить дуже важливими наукові та прикладні дослідження соціального стереотипу в контексті соціального пізнання, оскільки особливості соціального мислення та соціальних стереотипів певної спільноти або окремої людини можуть впливати на загальний рівень благополуччя та задоволеності життям.

У науковій спільноті проблема стереотипів широко розглядалася в дослідженнях В.Маслової, С. Хаякава, Ж. Коллен, Ж. Піррот, П. Шихєрєва, О. Понукаліна, У. Кларка, Р. Таджури та ін. Також важливими у контексті нашого дослідження є роботи А.Андрєєвої, Р. Баязітова та Дж.Келлі.

Соціальний стереотип нами розглядається як спрощене або хибне уявлення про будь-який соціальний об’єкт, тощо. Це насамперед один із головних механізмів формування групових відмінностей і особистісної ідентифікації, а

прагнення до позитивної соціальної ідентичності є однією з головних детермінантів стереотипізації [3, с. 178].

Поняття соціального стереотипу різні науковці не лише по-різному розглядають, але і характеризують. Зокрема, Ж. Коллен, зазначає: «Соціальний стереотип – це механізм взаємодії щонайменше двох свідомостей, найпростіша форма комунікації, результат взаємного тяжіння і культурного напруження, що водночас характеризує і ступінь соціалізації людей» (цит. за [4, с. 73]).

Такий відомий дослідник як Р.Таджура розуміє під соціальним стереотипом «схильність суб'єкта легко і швидко віднести людину в певні категорії в залежності від її віку, статі, етнічної приналежності, національності і професії, і тим самим приписувати їй якості, які вважаються типовими для людей цієї категорії» [2, с. 95].

Дослідження соціальних стереотипів проявляється у формі соціального пізнання. Як зазначає А.Андрєєва «соціальне пізнання – це пізнання людьми суспільства, навколишнього середовища та інших об'єктів соціальної дійсності, а також безпосередньо самих себе, своїх потреб, інтересів, певних бажань та цілей». Індивід пізнаючи соціальне оточення, навколишній світ, сприймає, пояснює і відтворює у своєму мисленні різні соціальні, створюються шаблони. Варто додати, що процес соціального пізнання є надзвичайно важливим у житті кожної особистості в цілому та її соціальній взаємодії. Також, аналізуючи сам процес соціального пізнання, не можна не враховувати і те, що в процесі його соціальна реальність «осмислюється як єдність протилежностей: з одного боку,розвиток суспільства як єдиного соціального організму, а з іншого – розвиток особистостей, людей, що різняться за своїм соціальним станом, походженням, культурою, рівнем освіченості, діють у певних культурних традиціях, мають свою історію і психологію» [3, с. 155].

Важливою в контексті нашого дослідження є думка Р.Ф. Баязітова – він розглядає соціальне пізнання через призму суперечності між двома тенденціями людського існування та ролі соціального стереотипу у розв'язанні даної суперечності: «З одного боку, суб'єкт (розвитку) є фіксованим на ідеалі – образі досконалого і привабливого бажаного майбутнього, з іншого боку, він прагне до стабільності, стану рівноваги. Стереотип як перетворена форма ідеалу і водночас образ реального існування суб'єкту, відповідає двом різноспрямованим тенденціям і це є головною причиною його парадоксальної стійкості і впливу на соціальне пізнання, світосприйняття в цілому» [1, с. 135].

Розглядаючи стереотипизацію в процесі пізнання людьми один одного варто зазначити що вона може призводити до двох різних наслідків. З одного боку до спрощення процесу пізнання іншої людини: «в даному випадку стереотип не обов'язково несе на собі шаблонно-оціночне мислення, залишається спрощений підхід, який, хоча і не сприяє точності побудови образу, а насамперед змушує замінити його певним штампом, але тим не менш у якомусь сенсі він є необхідним, бо допомагає скорочувати процес пізнання. У другому випадку

стереотипизація призводить до виникнення упередження. Якщо судження будується на основі минулого здобутого негативного досвіду, а всяке нове сприйняття представника тієї ж самої групи забарвлюється неприязню [3, с. 48].

Отже, соціальне пізнання – один із найбільш складних видів людської діяльності. Це зумовлено глибокою зацікавленістю до цього процесу особистісного і суспільного несвідомого, надзвичайною значущістю для людини соціального порівняння. Стереотип пізнання є феноменом, що відповідає двом фундаментальним протилежним тенденціям стабільності і розвитку, які, поєднуючись в процесі детермінації стереотипу, визначають його суттєвий внесок в регуляцію пізнавальної діяльності. Досить складна взаємодія зовнішніх чинників з культурними та психологічними процесами особистості є детермінантами виникнення, збереження та відтворення стереотипів. Система образів і понять, в яких узагальнено досвід пізнання людей і виражені вимоги до їх вигляду і поведінки, складається в основному під впливом суспільства, членом якого він є, і разом з тим завжди несе на собі печатку того неповторимого шляху, який пройшла людина, формуючись як особистість.

Література:

1. Баязитов Р.Ф. Авторитарний стереотип: сутність та прояви в соціальних взаємодіях [Монографія] / Р.Ф. Баязитов. – Нижньокамськ: Изд-во НМІ, 2006. – 175 с.

2. Бергер П. Соціальне конструювання реальності. Трактат по соціології знання / П. Бергер, Т. Лукман. – М.: Медіум, 1995. – 323 с.

3. Маслова В.А. Введення в лінгвокультурології: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / В.А. Маслова. – М.:Академія, 2001. – 202 с.

4. Прохоров Ю.Є. Національні соціокультурні стереотипи мовного спілкування і їх роль в навчанні російській мові іноземців / Ю.Є. Прохоров. – М., 1996.

Секція 3. Соціальна реабілітація: сучасні умови та перспективи розвитку
Rehabilitacja społeczna: współczesne warunki i perspektywy rozwoju

Adam Płachciak

Dr hab. Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wydział Ekonomii, Zarządzanie i Turystyki, Wrocław, Polska

MORALNE DYLEMATY EUTANAZJI NEONATALNEJ

Rozwój technik medycznych w ostatnich latach spowodował pojawienie się możliwości utrzymania życia noworodków, które z powodów urazów i wad genetycznych nie miałyby najmniejszych szans na przetrwanie w warunkach naturalnych. Są sytuacje, kiedy rodzice i lekarze twierdzą, że lepiej byłoby, gdyby taki dziecko w ogóle się nie urodziło. A skoro przyszło już na świat, to o wiele korzystniej dla niego byłoby pozwolić mu umrzeć, łagodząc w ten sposób doznawane z powodu choroby cierpienia. Pojawia się jednak przy tym pytanie, czy w sytuacji nieuleczalnej choroby i związanego z nią cierpienia lub w sytuacji jakiejś uciążliwości chorego dla społeczeństwa, istnieje moralne uzasadnienie wyboru godnej śmierci w zamian za egzystencję pozbawioną możliwości godnego życia.

Termin *eutanazja* pochodzi od greckiego źródłosłowu *euthanos* i dosłownie tłumaczy się je jak *śmierć dobra, śmierć spokojna, śmierć sprawiedliwa*. Zgodnie z takim rozumieniem tego pojęcia ma być ona powodowana współczuciem wobec nieuleczalnie chorego człowieka na jego żądanie. Jednak w języku bioetyki wyróżnia się następujące rozróżnienia: 1) eutanazja czynna, 2) eutanazja bierna, 3) eutanazja dobrowolna, 4) eutanazja niedobrowolna, 5) eutanazja bezpośrednia, 6) eutanazja pośrednia, 7) wspomagane samobójstwo, pseudoeutanazja, 8) kryptanazja [11, s. 465–466].

W przypadku niepełnosprawnych niemowląt, których szanse na *godne życie* właściwie nie istnieją, działania eutanatyczne określane są w bioetyce mianem *neoeutanazji* lub *eutanazji neonatalnej*.

Praktyki eutanazji neonaltalnej znane były już w starożytnej Sparcie, gdzie pozbawiano życia niemowlęta, które uznano za niezdolne do efektywnego życia [8, s. 322]. Nawet Platon dopuszczał dzieciobójstwo w celach *eugenicznych*, jak i w związku z potrzebą kontroli społeczeństwa idealnego państw [6, s. 163]. Podobne poglądy reprezentował również Arystoteles [1, s. 211].

Jednoznacznie negatywną ocenę eutanazji prezentował judaizm oraz chrześcijaństwo. W Starym Testamencie nieuleczalne choroby, taki jak trąd, podlegały ocenie kapłana. Chrześcijaństwo jeszcze bardziej radykalizowało negatywną ocenę eutanazji. Ojcowie Kościoła stali na stanowisku, że Bóg jako Stwórca wszystkiego, jest jedynym dawcą życia i śmierci [8, s. 323]. Św. Augustyn w *Państwie Bożym* nie tylko potępia samobójstwo z powodu ciężkiej choroby, ale też wszelką próbę namowy chorego na pomoc w skróceniu mu życia.

W czasach nowożytnych pierwszym, który użył pojęcia *eutanazja*, był Francis Bacon. Baconowska definicja eutanazji uczyniła go prekursorem pojęcia opieki paliatywnej [9, s. 36–44]. Jednak Kartezjusz, swoją dualistyczną koncepcją człowieka, utorował drogę do uznania eutanazji za akt dokonany tylko wobec sfery cielesnej. Z kolei Locke'owska definicja osoby, której podstawowym elementem miała być świadomość człowieka, otworzyła drogę do dyskusji na rzecz eutanazji [5, s. 333–334].

Samobójstwo w pewnych sytuacjach dopuszczali Wolter, Monteskiusz, J.J. Rousseau, D. Diderot czy P. H. D. Holbach. David Hume negatywnie oceniał dzieciobójcze zwyczaje starożytnych, ale skłonny był przychylać się do praktyk eutanatycznych. Immanuel Kant potępiał samobójstwo zawsze i w każdym przypadku. Zwolennikiem samobójstwa był A, Schopenhauer. W myśli filozoficznej F. Nietzschego eutanazja była wpisana w logikę apoteozy siły, która nigdy nie mogła cofnąć się przed widmem śmierci. Głosił wprost, że nieuleczalnie chorzy powinni być zachęcani do eutanazji [7, s. 198].

Przełom w decyzjach dotyczących sposobu postępowania wobec dzieci dotkniętych ciężkim upośledzeniem pojawił się na początku lat osiemdziesiątych XX wieku. Decydujące znaczenie w tej kwestii miał przypadek *Baby Doe* [3, s. 122–123]. Towarzyszenia ludzi niepełnosprawnych wyrażały zaniepokojenie, że wyrok wydany w sprawie *Baby Doe* może spowodować pojawienie się precedensu dyskryminacji osób upośledzonych. W 1983 r. Amerykańska Akademia Pediatryczna zaproponowała swoje stanowisko w sprawie decyzji odmowy leczenia dzieci niepełnosprawnych w dwóch następujących przypadkach: 1) gdy śmierć jest nieunikniona bez względu na leczenie, 2) gdy śmierć będzie służyć jedynie podtrzymaniu biologicznych funkcji organizmu [2, s. 149].

Dyskusja na temat sposobów traktowania ciężko upośledzonych noworodków zasadniczo pytania: «Leczyć, czy nie leczyć?». W debacie tej ukształtowały się dwa stanowiska, z jednej strony reprezentowane przez zwolenników *świętości życia*, a z drugiej strony przez przedstawicieli etyki *jakości życia*.

Zwolennicy stanowiska pierwszego wychodzą z założenia, że życie ludzkie jest święte, stąd też należy podjąć wszelkie starania, aby ratować zagrożone życie dziecka, bez względu na stan jego zdrowia. W przypadku wytyczną postępowania będzie zasada *nie zabijaj*. Dlatego też, nawet w sytuacjach najbardziej beznadziejnych, kiedy zabiegi podtrzymujące życie dziecka przedłużają właściwie jedynie jego agonię i rozpacz rodziców, kategorycznie zabrania się podejmowania działań, które mogłyby przyspieszyć śmierć.

Doktryna *Świętości życia* spotkała się z krytyką ze strony zwolenników *jakości życia*, reprezentowanych zarówna przez środowiska lekarskie (John Lober), jak i przez środowiska filozoficzne (Peter Singer oraz Michael Tooley) [4; 10]. Punktem wyjścia dla przedstawicieli etyki *jakości życia* jest odpowiednie zdefiniowanie pojęcia osoby ludzkiej. Już Locke dokonał rozróżnienia między *byciem osobą* a *byciem człowiekiem*. Według angielskiego filozofa, każdy osobnik należący do gatunku *homo sapiens* jest *człowiekiem*, ale *osobą* może być tylko jednostka, która została obdarzona zestawem odpowiednich atrybutów, takich jak świadomość, w tym też samoświadomość, pamięć oraz pamięć swojej historii.

W podsumowaniu warto zestawić główne założenia obu stanowisk:

1) Zwolennicy *etyki świętości życia* powiedzą – życie człowieka jest samo w sobie dobre, dlatego należy zrobić wszystko, aby je utrzymać; natomiast zwolennicy *etyki jakości życia* powiedzą – o wartości życia człowieka świadczy jakość jego życia, sam fakt, że człowiek żyje nie wystarcza, aby stwierdzić, że jest to dobre, że on istnieje.

2) Zwolennicy *etyki świętości życia* powiedzą – życie stanowi większą wartość niż cierpienie, dlatego nie wolno usuwać cierpienia przez niszczenie życia; natomiast zwolennicy *etyki jakości życia powiedzą* – nikt nie posiada moralnego obowiązku cierpieć z powodu swego beznadziejnego upośledzenia.

3) Zwolennicy *etyki świętości życia* powiedzą – każde narodzone dziecko, choćby najbardziej fizycznie czy umysłowo upośledzone, jest człowiekiem i pozbawienie go życia jest zabójstwem niewinnego człowieka; natomiast zwolennicy *etyki jakości życia powiedzą* – jeśli założymy, że każde narodzone dziecko, bez względu na jego stan zdrowia, jest człowiekiem, to nie każde pozbawienie życia człowieka jest zbrodnią.

Oczywiście dochodząc w tym momencie do konkluzji, nie można nie można sprowadzić problemu do wyboru któregoś z proponowanych rozwiązań. Taka decyzja byłaby nierozsądna i chyba, traktując rzecz obiektywnie, niemożliwa. Sądzę, że w sporze, który rozpoczął się ponad 2300 lat temu, dotyczącym właśnie decyzji o życiu i śmierci m.in. dzieci głęboko upośledzonych, racje moralne kolidują często z zaleceniami deontologii lekarskiej i obowiązującym prawem.

Literatuta:

1. Arystoteles, *Polityka*, [w:] Arystoteles, *Dzieła wszystkie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, t. 6, Warszawa 2001.

2. Chańska W., *Czego nauczyło nas «Baby Doe»? – Prawne i etyczne aspekty postępowania w przypadku poważnie upośledzonych noworodków*, «Etyka», nr 34.

3. Jefferson J., *Evangelical ethics – issues facing the Church today*, Presbyterian and Reformed Publishing Company, New Jersy 1985.

4. Lober J., *Ethical problems in the management of myelomeningocoele and hydrocephalus*, «Journal of the Royal College of Phisicians of London», October 1975, t. 10, nr 1.

5. Locke J., *An essey concerning human understanding*, Wordsworth Classics of World Literature, London 1989

6. Platon, *Państwo*, Wydawnictwo «Antyk» Ks. 5 (461), Kęty 2001.

7. Płachciak A., *Moralne problemy decyzji o życiu i śmierci dzieci nieuleczalnie chorych*, [w:] K. Kalka, A. Papuziński (red.), *Etyka wobec współczesnych dylematów*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2006.

8. *Powszechna Encyklopedia Filozofii*, Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, t. 3. Lublin 2002.

9. Szeroczyńska M., *Eutanazja i wspomagane samobójstwo na świecie*, Universitas, Kraków 2004.

10. Tooley M, *Abortion and Infanticide*, «Philosophy and Public Affairs 1971, nr. 1; P. Singer, *O życiu i śmierci – upadek etyki tradycyjnej*, PIW, Warszawa, 1997.

11. *Wielka Encyklopedia*, PWN, t. 8, Warszawa, 2002.

Співак Л. М.

доктор психологічних наук, доцент,
доцент кафедри теоретичної та консультативної психології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова,
м. Київ, Україна

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГІДНОСТІ СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖІВ У ПРОЦЕСАХ ЇХ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ

На тлі третього тисячоліття невпинне інтегрування Української держави до Європейського соціокультурного простору актуалізує проблему розвитку національної свідомості та національної самосвідомості її громадян. У Державній Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді задекларовано, що розвиток національної свідомості та національної самосвідомості особистості учнів і студентів є одним із пріоритетних завдань освітнього процесу у вітчизняних навчальних закладах.

Національна спрямованість сучасного вітчизняного освітнього простору спонукає науковців, педагогів і психологів розробляти нові ефективні шляхи та засоби інтенсифікації розвитку національної свідомості й національної самосвідомості учнівської та студентської молоді в процесах їх навчання і виховання. Важливим результатом такого розвитку є позитивні національні почуття

учнів і студентів. Тому розробка ефективних психолого-педагогічних технологій розвитку національної гідності студентів коледжів, які можуть застосовуватися викладачами і кураторами академічних груп у навчально-виховному процесі, вважаємо важливим завданням сучасної української психологічної науки та педагогічної практики.

Національна гідність, як важливе національне почуття, є внутрішнім переживанням особистістю значущості та самобутності конкретної нації, до якої вона себе зараховує, порівняно з іншими націями. До палітри почуттів національної гідності особистості належать такі, як: гордість за історичне минуле своєї нації; повага до її звичаїв і традицій, культурних надбань; почуття єдності з природою рідного краю та т. ін. Національна гідність особистості виступає важливим свідченням рівня її національної свідомості й національної самосвідомості. Натомість сенситивний період їх розвитку – юність.

З огляду на окреслене, метою дослідження стало визначення психолого-педагогічних технологій розвитку національної гідності студентів у навчально-виховному процесі коледжів.

Спочатку підкреслимо, що основними психолого-педагогічними умовами ефективності застосування викладачами і кураторами академічних груп цих технологій є: високий рівень їх національної свідомості та національної самосвідомості, великий обсяг знань про свою націю та її ознаки (мову, історію, культуру, звичаї, традиції), сформованість позитивних національних почуттів та їх постійне демонстрування.

Розвитку національної гідності у студентів сприятиме систематичне застосування викладачами і кураторами академічних груп у навчально-виховному процесі коледжів низки відповідних психолого-педагогічних технологій. Такими технологіями вважаємо: інтерактивні міні-лекції («Нації (українська, польська, англійська, японська та ін.) і їх ознаки», «Культурні надбання націй (української, польської, англійської, японської та ін.)»), прес-конференції («Визначні події в історії України», «Історія України в особистостях», «Відомі українці сучасності», «Мальовничі куточки України», «Аутентичність української вишивки»), групові дискусії («Що засвідчує мою національну належність?», «Чому я пишаюся своєю національною належністю?»), рольові ігри («Розповідь від імені національної страви (національного одягу, національного звичаю, традиції, національного музичного інструменту, пісні, танцю тощо)».

Використання зазначених технологій буде більш ефективним у поєднанні їх з активною участю студентів у підготовці та проведенні ряду виховних заходів, зокрема національних свят, зустрічей із видатними українцями сучасності (письменниками, поетами, художниками, спортсменами тощо), літературних вечорів за творами вітчизняних письменників і поетів, перегляд сучасних кінострічок українських режисерів, відвідування краєзнавчих та історичних музеїв і т. ін.

Ефективність презентованих психолого-педагогічних технологій із розвитку національної гідності студентів коледжів у процесах їх навчання і ви-

ховання зумовлюватиметься розвивальним ефектом цих технологій. Натомість рівень ефективності визначатиметься за результатами їх застосування у навчально-виховному процесі коледжів, що є перспективним для подальших наукових пошуків.

Романовська Л. І.

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки Хмельницького національного університету, м. Хмельницький, Україна

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ІДЕЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ З ДИТЯЧИМИ ГРОМАДСЬКИМИ ОБ'ЄДНАННЯМИ

Виникнення нових чинників соціалізації, в тому числі і впливу її негативних аспектів на процес формування підростаючого покоління, ослаблення ролі школи і сім'ї як суб'єктів соціалізації і виховання особистості, викликає зростаючий інтерес як науковців, так і освітян до діяльності дитячих громадських об'єднань. Проте, дитячий рух, в силу відсутності державної підтримки, не в змозі самостійно стати повноцінним інститутом соціалізації дітей та підлітків.

На нашу думку, сенс соціально-педагогічної підтримки діяльності дитячих спілок полягає і в тому, що завдяки їх діяльності прискорюється входження юної особистості в систему соціальних взаємодій, відбувається більш ефективне засвоєння соціальних ролей, апробація яких здійснюється в процесі соціально значущої і суспільно корисної діяльності дитячої організації. Саме тому сприяння діяльності дитячих громадських об'єднань слід розглядати в контексті як широкої державної та суспільної, так і більш вузької соціально-педагогічної підтримки як соціально-педагогічної роботи соціальних педагогів з дитячими спілками.

Роль дитячого руху в загальній системі соціалізації і соціального виховання підростаючого покоління вивчали Л. Алієва, Н. Евлешина, М. Коробкіна, В. Кочергіна, Л. Легошина, Р. Литвак, Г. Сабітова, О. Чепурних, О. Чугунова, Е. Мальцева, Л. Масленнікова. Проблему підготовки майбутніх соціальних педагогів і учителів до роботи з дитячими організаціями досліджували С. Бобришов, Т. Курганова, О. Миронець, О. Сорочинська, С. Харченко, Ю. Поліщук тощо.

У результаті теоретичного аналізу праць зазначених вище дослідників, ми дійшли висновку, що суть соціально-педагогічної підтримки полягає в допомозі дитячим громадським об'єднанням у виконанні своєї суспільної і педагогічної функції, а саме: підготувати дітей і підлітків до умов життєдіяльності в сучасному світі. Дитячі спілки є сьогодні найбільш оптимальною організаційною формою відпрацювання необхідних для успішної соціалізації (як результату) знань, умінь і навичок, формуванні ціннісних орієнтацій, світоглядних переконань і моральних якостей.

У контексті створення концепції соціально-педагогічної підтримки важливою проблемою є розробка наукових основ професійної співпраці соціального педагога із зазначеними формуваннями. Її основи закладені в роботах вітчизняних дослідників Ю. Поліщука, М. Баяновської, С. Диби, Ю. Ждановича, Н. Заверико, М. Окаринського, Л. Пундик. Базуючись на зазначених працях, а також використовуючи результати власного пошуку ми визначили мету, основні напрями та зміст роботи соціального педагога з дитячими громадськими об'єднаннями.

У якості *мети* даного співробітництва було визначено *сприяння процесу створення та функціонування громадських дитячих об'єднань, їхнє перетворення на ефективний інститут соціалізації підростаючого покоління.*

У процесі проведення дослідження ми дійшли висновку, що розробка методики і технології професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з дитячими громадськими об'єднаннями повинна базуватися на ідеї єдності процесуального і результативного компонентів у професійній освіті.

На нашу думку, концептуальні ідеї, що визначають розробку зазначених методики і технології, полягають в наступному:

1. Зміст професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з дитячими громадськими об'єднаннями закономірно обумовлюється особливостями сучасних проблем дитинства і здійснює безпосередній вплив на їх розв'язання.

2. Ефективність професійної підготовки залежить від рівня загально педагогічної, в той же час, має і суттєві відмінності, зумовлені специфікою роботи соціального педагога з дитячими громадськими об'єднаннями.

3. Загальна і спеціальна професійна підготовка майбутніх соціальних педагогів повинна будуватися із врахуванням особливостей сучасної системи соціалізації підростаючого покоління, враховувати розвиток соціальних умінь дітей і підлітків, їхніх інтересів і потреб.

Отже, всі компоненти професійної підготовки соціальних педагогів повинні мати мобільний характер і передбачати випереджаючий рівень професійного розвитку спеціаліста з врахуванням зони найближчого розвитку не тільки об'єктів соціально-педагогічних впливів, але й соціального середовища в цілому.

Процес професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з дитячими громадськими об'єднаннями, на нашу думку, повинен бути

організований таким чином, щоб в ньому були органічно поєднані три компонента: досконале володіння технологіями здійснення соціально-педагогічної діяльності; сформовані професійно спрямовані особистісні властивості соціального педагога; врахування інтересів і потреб членів дитячих громадських об'єднань.

Література:

1. Поліщук Ю.Й. Соціально-педагогічна діяльність сучасних громадських дитячих об'єднань в Україні: Монографія / Ю.Й. Поліщук. – Тернопіль: ТНПУ, 2005. – 432 с.
2. Пундик Л.Є. Теоретичні засади підготовки майбутнього соціального педагога до роботи з дитячо-молодіжними громадськими організаціями України / Л.Є. Пундик // Соціальна робота в Україні на поч. XXI століття: проблеми теорії і практики: мат. допов. на Міжнар. наук.-практ. конф. 29-31 жовтня 2001 р. Частина 1. – К., 2002. – С. 161-164.
3. Харченко С. Я. Соціалізація дітей та молоді в процесі соціально-педагогічної діяльності: теорія і практика: Монографія / С. Я. Харченко. – Луганськ: Альма-матер, 2006. – 320 с.

Фурман О.Є.

доктор психологічних наук, доцент, старший науковий співробітник, професор кафедри психології та соціальної роботи Тернопільського національного економічного університету, м. Тернопіль, Україна

ПРОСТОРОВО-ЧАСОВА ОРГАНІЗОВАНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ У СУСПІЛЬСТВІ

Ключовою тезою Дж.-Л. Морено, відомого американського психолога і психіатра, який розробив знаний у науці метод соціометрії, поставало положення про те, що «людина чи група завжди вплетені у деякий простір, а саме у простір цілей, ставлень, функцій та ін.» [2, с. 118]. Дж. Морено виокремлює відповідні поняття для пояснення просторових співвідношень, у котрих перебуває особистість: «конфігурація», «полярність», «близькість», «віддаль» тощо.

Проблемі власне *соціального простору,* як зазначає В.П. Казміренко, великого значення надавав П.А. Сорокін, котрий писав: «…встановити положення людини чи якого-небудь соціального явища в суспільному просторі означає

визначити її (його) відношення до інших осіб або до цих явищ… Основною властивістю соціального простору є *багатовимірність»* [4, с. 298]. На нашу думку, сюди належать різні речі предметного світу (наприклад, флора і фауна), продукти культури (як друга «природа», у якій проживає людина), а також самі людські спільноти (група, етнос, нація, людство). П.А. Сорокін, обґрунтовуючи властивість багатовимірності, зауважує, що у цьому випадку найочевиднішими постають *вертикальні та горизонтальні параметри* (або *характеристики* – курсив у дужках наш – О. Ф.). Їх відмінності «…відображають явища, котрі дійсно існують у соціальному Всесвіті: ієрархії, ранги, статус, домінування і субординація, авторитет і підкорення, підвищення і пониження по службі» [4, с. 301] тощо.

Впливи вертикального і горизонтального параметрів безперервно присутні в нашому житті, і, як наслідок, виникають ієрархічні взаємозв'язки, домінування одних і підлеглість іншим. Окрім того, й сама особистість пріоритетно вибирає те, за якими параметрами їй повсякденно жити. Їх взаємодоповнення набуває гармонійних характеристик, а розмежування – односторонніх, коли переважає, приміром, горизонтальний. Водночас їхній злагоджений «перетин символізується у хресті» (В.Ю. Лермонтов): *вертикальна вісь відображає духовне* (або трансцендентне), тоді як *горизонтальна – матеріальне* (земне). Точка їх перетину уподібнюється гармонії, у котрій особистість здатна жити тільки тоді, коли їй вдається поєднати духовне і матеріальне [6].

У своїй концепції життєвого світу особистості Т.М. Титаренко виокремлює не лише соціальний простір, а й психологічний та інші *його різновиди* (курс. наш – О.Ф.). *«Психологічний простір* постає всередині простору соціального, видозмінюючи його характеристики. *Соціальний простір* – це передовсім упорядкованість і взаємодія певних соціальних зв'язків і процедур, суспільних відносин… У соціальному просторі взаємодіють держави, класи, партії, громадські об'єднання. Водночас особистість має власний – *психологічний* – простір, простір її життєвого світу. Це простір значущих взаємин, простір «я-ти»-контактів… Взаємодіє особистісний (психологічний) простір і з *простором біологічним, індивідним,* який в екологічній психології називають життєвим середовищем» [5, с. 64].

Діяльність особистості у просторі припускає *наявність «…тих чи інших форм* активності, скажімо, таких, як трудові дії, взаємодія, боротьба, конфлікт, конкуренція та ін. Параметри соціально-психологічного *простору* постають *своєрідними умовами,* в котрих розгортаються усі *форми активності та різні види соціальних процесів,* що утворюють єдині організаційно-динамічні комплекси» [2, с. 119]. Окрім того, ці характеристики – це чинники вияву «…позицій партнерів чи суперників, формування цілей і цінностей, вибору засобів взаємодії чи боротьби…» [2, с. 120]. На наше переконання, до вищезазначених форм активності варто віднести ще й поведінку, діяльність, спілкування, вчинки людини.

Оскільки у просторі людських взаємин наявна будь-яка взаємодія та конкретні люди із їхніми різними психодуховними світами, то влучно цей простір назвати соціально-психологічним (СПП). В.П. Казміренко дає таке його визначення «…СПП – це: простір намірів і цілей; простір відношень і позицій; простір взаємозв'язків і взаємозалежностей» [2, с. 123]. Дослідник виокремлює і відповідні параметри вимірювання цього простору: «…*цілісність* (характеристика рівноваги, балансу або гармонії організації як системи), *структурність* (відображає рівень і міру диференційованості цілей усередині організації тощо), *автономність* (розкриває рівень самостійності підрозділів, їх цільове самовизначення та ін.)» [2, с. 130, 131]. Нами пропонується ще один (завершальний чи підсумковий) параметр вказаного простору – це *саморозвитковість* (актуалізує особистісні процеси самотворення або преображення людини) [6].

Водночас простір завжди взаємопов'язаний із часом, у пізнанні природи яких утвердилися певні традиції наукового осмислення. Утім, якщо особистість одночасно перебуває у кількох різних просторах, то вона також живе одночасно у декількох різних інваріантах (слово «інваріант» означає те, що не змінюється; інваріантний – це незмінний за певних перетворень) часу: біологічному, історичному, психологічному та ін.

Час, як відомо, з одного боку, є філософською категорією чи однією із форм існування матерії, з іншого – присутній у бутті та свідомості усуспільненого індивіда, оточує його і навіть змінює життя. Отож поза часом і без нього неможливо уявити будь-яку діяльність чи психічну активність особистості.

Відомо, якщо людина знаходиться у творчості, займається улюбленою справою, то її фізичний час лине вкрай швидко, (кажуть «немов промайнув»), а психологічний час у ній ««розтягається» і зберігається, принаймні швидко не «витікає», тому вона фактично живе довше» (Ю.В. Тархов). І відповідно, навпаки, у роботі під примусом час минає довго. Тоді хронотопи або кванти часу (за словами фізиків) «витікають» з людини і вона вкорочує собі життєву дистанцію. Тому свій час потрібно цінувати, любити, поважати, ощадливо до нього ставитися [6]. Адже *«час – це жива субстанція»* (Ю.В. Тархов), яка є і в нас, й існує поза нами. Скажімо, вироблена звичка дотримуватись *режиму дня* – це один із аспектів поваги до нього.

Відомо, що «…високий ступінь творчої активності людина проявляє у момент найбільшого *дефіциту часу,* коли алгоритм творчої діяльності співпадає з біоритмами головного мозку (гіпотеза американських учених). Такий підхід підтверджує концепцію чилійського нейробіолога Ф. Варели про сприйняття творчою людиною зовнішнього світу та плину часу через кадри перебігу часу. В процесі прийняття рішення творча особа здатна «прокручувати» у свідомості когнітивні кадри, переживати у скороченому вигляді та прискореному темпі усі події та часові миттєвості, які сприймались раніше, не поділяючи їх» [1, с. 54].

Фундатор інтегративної психології В.В. Козлов (початок XXI століття) експериментально обґрунтував, що у креативному процесі в особистості зникає «адекватне відчуття часу», виникає «викривлення часових проміжків» у напрямку їх скорочення (*ущільнення чи стискання* – курсив наш О.Ф.). Мовиться про те, що одна година, наприклад, промайнула як декілька хвилин, тобто сприйняття часу зникає й особа живе немов би в іншому часовому діапазоні [3].

Отож у творчості чи стані закоханості, на нашу думку, *фізичний час лине швидко, або «виникає феномен викривлення часових проміжків у напрямку їх скорочення (година = декільком хвилинам)* [3] *чи відбувається його ущільнення,* а *психологічний, навпаки, зберігається, не «витікає» так швидко, «розтягується» немов гармошка.* Відповідно до цього в неулюбленій справі фізичний час минає довго і водночас ніби «тисне» на психологічний, котрий «витікає» чи руйнується, тобто хронотопи розпадаються [6].

Насамкінець, зауважимо, що є два полярних погляди на пізнання природи часу. Перший – суто науковий – свідчить про те, що його вивчають, над ним експериментують, аналізують його окремі одиниці, кванти, інтервали тощо. Інший, навпаки, близький до езотеричного, «стоїть» на тому, що вивчати час нашому поколінню *не можна,* він не підвладний нам й, окрім того, це *небезпечно* для здоров'я і тривалості життя людини. На підтвердження цього другого погляду існують незаперечні факти: співробітники науково-дослідних лабораторій у Москві, котрі професійно займалися вивченням часу одні за одним, майже масово, відходили у вічність або через погане здоров'я, або ж потрапляли в аварії та ін. Утім наше прагнення полягало не в тому, щоб вивчати природу часу, а лише здійснити психологічну аналітику цього об'єкта пізнання.

Література:

1. Воронов О.І. Психологічні аспекти фактору часу при прийнятті управлінських рішень у сфері публічного управління / О.І. Воронов // Наука і освіта. – 2016. – №7. – Вип.: Психологія. – С. 51–57.

2. Казмиренко В.П. Социальная психология организаций : [монография] / Вячеслав Петрович Казмиренко. – К.: МЗУУП, 1993. – 384 с.

3. Козлов В.В. Трансценденция времени в творчестве / В.В. Козлов // Психология творчества: свет, сумерки и темная ночь души. – М.: Гала, 2009. – 112 с.

4. Сорокин П. Человек, цивилизация, общество / П. Сорокин. – М.: ИПЛ, 1992. – 643 с.

5. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності: [наук. видання] / Тетяна Михайлівна Титаренко:– К.: Либідь, 2003. – 376 с.

6. Фурман О. Простір і час у психологічному дискурсі / О. Фурман // Психологія і суспільство. – 2017. – № 1. – С. 79-132.

Фурман А. В.

доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри психології та соціальної роботи
Тернопільського національного економічного університету

Шандрук С. К.

доктор психологічних наук, доцент,
професор кафедри психології та соціальної роботи
Тернопільського національного економічного університету,
м. Тернопіль, Україна

СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНОМУ СОЦІУМІ: КОНТУРИ САМОТВОРЕННЯ

Особистість, як відомо, народжується двічі: перший раз – у три роки, коли дитя каже «я сам», сигналізуючи про утворення свідомості, й удруге – у чотирнадцять років, коли каже «я знаю, що хочу і хто я такий як самобутня особа», підтверджуючи суб'єктивний факт постання самосвідомості. Водночас до цих етапів особистісного зростання людини треба додати принаймні чотири вектори-складники, а саме спрямованість (потреби, бажання, мотиви, інтереси, ідеали, переконання тощо), характер, у тому числі й темпераментальні властивості, здібності та духовний потенціал або повиннісну самість. «Особистість, справедливо зауважує А.А. Фурман, – це не просто ансамбль певних індивідуально-психологічних характеристик (станів, інтенцій, рис, тенденцій, спроможностей тощо) чи системна психосоціальна якість-вдача людини, не тільки один з найпотужніших теоретичних конструктів сучасної психології чи не лишень украй важливий, поряд з індивідом, суб'єктом, індивідуальністю та універсумом, образ суб'єктивної реальності або модус суб'єктивності, а найважливіше, що *це повно ковітальний спосіб її присутності у світі, форма її онтофеноменальної (подієвої) даності-екзистенції,* що й поіменовуються та описуються відповідним категорійним поняттям «особистість» [4, с. 16].

Особистісний розвиток людини сутнісно пов'язаний із реалізацією нею всіх наявних потенціалів, здібностей, талантів, з усвідомленим удосконаленням себе як особи та індивідуальності, а також із самобутнім світосприйняттям, вособистісненим способом життя, заснованим на чіткому розумінні власних цінностей і цілей, що дозволяє вибудовувати гармонійні взаємини з довкіллям, відчувати повноту й осмисленість повсякдення. При цьому найвагомішим у процесі цього розвитку стає зміст і наповнення самого вчинкового діяння, що окреслюють особливості функціонування ціннісно-нормативної сфери, глибину суб'єктного спричинення поведінки особи, її переконань і життєвих дома-

гань. Отож становлення особистості – це постання людини як повноправного суб'єкта життєдіяльності, котрий здатен до повноцінних учинків, бере відповідальність за себе і навколишніх, утверджує себе у праксичних діяннях (із розумінням смислу скоєного), виявляє громадську позицію і керується у повсякденні самісними настановленнями, виявляючи високий рівень саморефлексії і соціальної відповідальності.

Водночас особистість – це завжди конкретна людина, яка є представником суспільства, окремої соціальної групи, займається певним видом діяльності, усвідомлює своє відношення до навколишнього і має відповідні індивідуально-психологічні особливості, тобто розвитково стається у багатоканальних системах «особа – діяльність», «особа – вчинення» [2; 3; 4]. У часопросторі модульно-розвивального навчання [1; 6] зазначена залежність зумовлюється ще й системою безпосередніх та опосередкованих нормативних взаємовпливів між учителем (викладачем) та навчальною групою, котрі функціонують у соціально-культурному просторі ставлень. У результаті учні (студенти) набувають таких соціально-психологічних *характеристик* особистості, як *статусу* громадянина, *позицій* добувача, носія і творця досвіду, *ролі* освітянина. Крім того, розвиваються їхні особисті *якості,* а саме моральність, самостійність, відповідальність, гідність і т. ін., а також актуалізуються спрямованість, характер, самосвідомість, досвід, інтелект, потребо-мотиваційні, результативні компоненти, психічні пізнавальні процеси (мислення, пам'ять тощо), задатки та здібності кожного. Іншими словами, соціально-психологічно-індивідуальний (статус, позиція, роль, мислення, увага, пам'ять, сприйняття і т. ін.), вчинково-діяльнісний (потреби, мотивація, мотиви, мета, результат і т. ін.) та генетичний аспекти особистості учня взаємопересікаються й формовиявляються, інтегрально об'єктивуючись у його власних освітніх учинкових діях. І справді, особистість найповніше виявляється у вчиненні і вчинках. Скажімо, в теорії освітньої діяльності [5] другий період функціонування навчального оргмодуля головно співпадає із соціальним нормуванням, що передбачає спочатку спільний цикл взаємодії наставника і вихованців, а лише потім самостійне адаптування знань до потреб практики (стандарти, технології, інструкції). Тому учні (студенти) стають особистостями в інноваційній системі через унормовану освітню діяльність, а у *вчинкові дії виявляють* себе *індивідуальностями*, оскільки перша має ґрунтуватися на непересічності, оригінальності, унікальності та цінностях (ідеали, вірування, устремління тощо) кожного.

Таким чином, особистість у модульно-розвивальній оргсистемі навчання стається в інноваційно-психологічному просторі паритетної, взаємовпливової, інтерактивної, соціонормативної освітньої діяльності, котра сприяє утворенню цілісної психологічної структури життєзреалізування юні у єдності соціально-психологічно-індивідуального, діяльнісного, генетичного і вчинкового складників.

Література:

1. Гуменюк (Фурман) О.Є. Модульно-розвивальне навчання: соціально-психологічний аспект : [монографія] / Оксана Гуменюк (Фурман). – К.: Школяр, 1998. – 112 с.
2. Гуменюк (Фурман) О.Є. Психологія впливу : [монографія] / Оксана Євстахіївна Гуменюк (Фурман). – Тернопіль: Економічна думка, 2003. – 304 с.
3. Рибалка В.В. Особистісний підхід у профільному навчанні старшокласників : [монографія] / Валентин Васильович Рибалка. – К.: ІПППО АПН України, 1998. – 160 с.
4. Фурман А.А. Психологія особистості: ціннісно-орієнтаційний вимір : [монографія] / Анатолій Анатолійович Фурман. – Одеса: ОНПУ; Тернопіль: ТНЕУ, 2016. – 112 с.
5. Фурман А.В. Вступ до теорії освітньої діяльності [курс лекцій] / Анатолій Васильович Фурман. – Тернопіль, 2016. – 86 с.
6. Фурман А.В. Модульно-розвивальне навчання – система педагогічних інновацій / Анатолій В. Фурман // Педагогіка і психологія. – 1995. – № 3. – С. 107-108.

Біла І. М.

доктор психологічних наук, професор, провідний науковий співробітник лабораторії психології обдарованості Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, м. Київ, Україна

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СІМ'Ї

Без хороших батьків немає хорошого виховання,
не дивлячись на всі школи, інститути і пансіони.
М. М. Карамзін

Згідно досліджень науковців (Т.В. Говорун, С.О. Ладивір, М.І. Лісіна, Е.Г. Ейдеміллер, Т.М. Яблонська та ін.) першою і головною «школою» соціальної адаптації є сім'я. Сім'я є первинною мікросистемою соціуму, через яку індивід засвоює знання, а також виступає головним агентом впливу на особистість, що детермінує ті чи інші її якості та характеристики. Усі компоненти структури особистості, її здібностей (мотиваційно-вольовий, особистісно-ціннісний, операційно-діяльнісний, когнітивно-творчий) можуть успішно розвиватися лише за умови наявності розвивального середовища, простору, в якому сім'я займає визначальне місце [1].

У результаті проведення «середовищної» дослідницької програми В.М. Дружиніним було з'ясовано, що саме від сімейного середовища залежить розвиток творчих здібностей (здібності до розумової творчості), невербального інтелекту та парціальних здібностей (пам'яті, уваги, сенсомоторики). В роботі О.Л. Григоренко та Б.І. Кочубея, доведено, що рівень розвитку вербальної та невербальної креативності (загальної творчої здібності) залежить від широти кола спілкування та наявності в сім'ї демократичного стилю виховання, а величина генетичної зумовленості більшості особистісних якостей (виключаючи темперамент) значно нища від показників наслідуваності загальних та спеціальних здібностей [3, с. 135]. Це пояснюється тим, що діти зазвичай прагнуть копіювати поведінку тих, з ким вони знаходяться в самому близькому контакті. Почасти це свідома спроба поводити себе так само, як поводять себе значимі дорослі, почасти – неусвідомлена імітація, яка є одним з аспектів ідентифікації з іншим. В зв'язку з цим важливо відмітити, що діти вчаться у батьків певним способам поведінки, не лише засвоюючи правила, які їм безпосередньо повідомляють (готові рецепти), але й спостерігаючи наявні у стосунках батьків моделі (приклади).

На думку Е.Берна, долею людини у значній мірі керує «батьківське програмування. Цей неусвідомлений процес Е.Берн називає скриптуванням – формування сценарію, життєвого плану у дитинстві під впливом батьків. Меседжі, які батьки неодноразово повторюють закарбовуються у підсвідомі настановлення і визначають майбутні ціннісні орієнтації, здібності. Спілкування з дорослими, які виховують дитину, є для неї джерелом не порівняним ні з чим іншим яскравих, особисто адресованих їй впливів, стимулів та зразків (О.О. Смирнова, С.Ю. Мещерякова, А.Г. Рузская, М.І. Лісіна та інші) [4, с. 25]. Це демонтрує аксіоматичність тези Л.С. Виготського про те, що всі вищі психічні функції людини першочергово формуються як зовнішні, тобто такі, в реалізації яких бере участь не один, а мінімум два суб'єкта. І лише поступово вони стають внутрішніми, перетворюються з «інтерпсихічних» в «інтрапсихічні». Розробка поглядів Л.С. Виготського призвела до створення оригінальної концепції дитячого розвитку, в рамках якої розвиток дитини розуміється як процес присвоєння дітьми суспільно-історичного досвіду, накопиченого попередніми поколіннями людства (О.М. Запорожець, О.М. Леонтьєв, Д.Б. Ельконін).

В.М. Дружинін зауважує, що любов, емоційна близькість та підтримка, яку висловлюють один одному члени родини у православній традиції має велике значення [3]. Батьківська любов – це величезне та незамінниме джерело духовного розвитку дитини, емоцій, моральних якостей, позитивного світосприймання, впевненості в собі; умова і невичерпне джерело чуйності, турботи, поваги до людей. Спілкування в атмосфері близькості, любові, довіри, турбота один про одного здійснюють сильний вплив на дитячу психіку і в подальшому дають широкий простір для емоційних переживань дитини, реалізації її потреб, задоволення інтересів, а тим самим стають для неї справжньою школою соціальних стосунків та ареною самоздійснення. Дитина, яка недоотри-

мала батьківської любові виростає недоброзичливою, озлобленою, черствою до переживань інших людей, зухвалою, невживчивою в колективі ровесників, інколи – замкнутою, занадто сором'язливою та невпевненою.

Встановлено, що лише незначна частина батьківської громади спроможна забезпечити гармонійний розвиток індивідуальності дитини (14, 5%). У більшості сімей відзначено схильність до парціального стилю виховання (74, 5%), в якому лише частково задовольняються потреби дитини, неповною мірою враховуються її індивідуальні відмінності, турбота про розвиток визначальних для індивідуальності властивостей проявляється епізодично. У значній кількості сімей виявлено спрямованість на дисгармонійний розвиток індивідуальності дитини (11%) [2]. Загалом негативними факторами сімейного виховання є: неадекватний вплив факторів матеріального порядку: приорітет матеріального благополуччя над реалізацією духовних потреб дитини; бездуховність батьків, відсутність прагнення духовного розвитку дітей; авторитаризм або лібералізм батьків; аморальний стиль і тон стосунків в сім'ї; відсутність в сім'ї нормального психологічного клімату та педагогічної культури спілкування; безграмотність в психолого-педагогічному відношенні (відсутність цілеспрямованості виховання, безпринципність, противоречивість у застосуванні методів виховання, фізичні покарання, заподіяння дітям важких моральних страждань) і т.п.

Перспективним шляхом формування особистісних орієнтирів, що визначають життєву «траєкторію», вектор розвитку особистості є сімейна взаємодія, спілкування у сім'ї. При цьому важливим є демократичний стиль виховання, що характеризується високим ступенем вербального спілкування між батьками і дітьми, включеністю дітей в обговорення сімейних проблем, готовністю батьків завжди прийти на допомогу, прагненням до зниження суб'єктивності в оцінці дитини, заохоченням активності, допитливості, креативності, наданням дитині свободи дій. Стосунки батьків і дітей при цьому мають засновуватись на авторитеті дорослого, а виховання має будуватися з опорою на позитивні основи в зростаючій людині.

Посилення виховного потенціалу, позитивного розвивального взаємовпливу в сім'ї проявляється у зростанні рівня педагогічної грамотності батьків, що позначається на розвитку, поведінці дитини та сприяє її успішній соціальній адаптації, розквіту особистості.

Література:

1. Біла І.М. Структурна модель розвитку здібностей в онтогенезі / І.М. Біла // Соціалізація і ресоціалізація особистості в умовах сучасного суспільства: Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (11-12 листопада 2016 р., м. Київ) / за ред. О.І. Власової та ін. – К.: Вид-во «Віваріо», 2016. – С. 168-169.

2. Базові передумови появи та ресоціалізації дітей та молоді групи ризику / Т. В. Говорун // ScienceRise. – 2015. – № 8(1). – С. 84-89. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/texc_2015_8(1)15

3. Дружинин В.Н. Психология семьи / В.Н. Дружинин. – М.: «КСП», 1996. – 160 с.

4. Лисина М.И. Проблеми онтогенеза общения / М.И. Лисина // Науч.-исслед. Ин-т общей и педагогической психологии Акад. пед. наук СССР. – М.: Педагогика, 1986. – 144 с.

Цюзік О. Д.

голова обласного Форуму лідерів громадських, профспілкових організацій та територіальних громад Хмельницької обласної профспілки працівників соціальної сфери України, м. Хмельницький, Україна

СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО ВЛАДИ І ГРОМАДИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ – ШЛЯХИ ЇХ СПІВПРАЦІ ПО СОЦІАЛЬНОМУ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ І ПІДЛІТКІВ З ОБМЕЖЕНИМИ ФУНКЦІОНАЛЬНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

Однією з ключових проблем, що стоїть перед суспільством та державою, є покращення якості життя дітей з інвалідністю, створення належних умов їх інтеграції та повноцінної участі в житті. В силу об'єктивних обставин вони потребують належної уваги з боку суспільства і держави.

На сучасному етапі політика України спрямована на запобігання зростання рівня інвалідності, а також на подолання її наслідків, на підвищення рівня особистої автономності дітей з інвалідністю та повної інтеграції їх у суспільство. Я вивчав досвід роботи соціальних інституцій, соціального партнерства влади і громади у Великобританії та Швеції, який сьогодні ми впроваджуємо в життя соціальних установ.

Пріоритетним напрямком вирішення цих питань є діяльність Подільського спеціально навчально-реабілітаційного соціально – економічного коледжу. Велика подяка від громади Подільського краю міському голові м. Кам'янця-Подільського Михайлу Євстафійовичу Сімашкевичу, директору Тріпаку Мар'яну Миколайовичу та колективу коледжу за їх особистий внесок в виконання ст. 26 Конвенції про права інвалідів, в якій сказано, що держави повинні вжити заходів для того, щоб надати особам з інвалідністю, в т.ч. дітям, можливість для досягнення й збереження максимальної незалежності, повних фізичних, розумових, соціальних та професійних здібностей і повного включення й залучення до всіх аспектів життя.

Перша міжнародна науково – практична конференція за участю представників органів влади і місцевого самоврядування, науковців, громадськості та засобів масової інформації дасть змогу знайти інноваційні партнерські взаємодії по впровадженню Європейської моделі соціального захисту дітей з фізичними обмеженими можливостями, а саме:

1. Взаємодія з інститутами громадянського суспільства в умовах інклюзії, що дає змогу поліпшити процес реального включення осіб з інвалідністю в активне суспільне життя. В Україні відбувається перебудова системи влади. Створюються територіальні громади, які отримали значні повноваження. Громади почали працювати в умовах децентралізації. Кошти також передаються громадам. Це буде закріплено в Конституції та багатьох Законах України. Будуть ліквідовані усі ті надбудови, які створювали, аби лише централізувати владу і фінанси. В цих умовах є можливість забезпечити єдиний методологічний підхід до виконання власних (самоврядних) повноважень об'єднаної територіальної громади в сфері соціального захисту населення та захисту прав дітей.

2. Забезпечення реалізації державної політики в сфері захисту прав дітей проводити через збільшення фінансування на потреби навчального закладу. Кошти спрямувати на інтеграцію дітей з обмеженими фізичними можливостями в суспільство шляхом розвитку відповідних навичок відповідного рівня компетентності та соціалізації.

3. Установлення співпраці з управліннями освіти, економіки, соціального захисту населення, центрами реабілітації дітей-інвалідів, організація та спільне проведення семінарів, конференцій, тренінгів, під час яких здійснювати обмін досвідом реабілітаційної роботи, обговорення та вирішення актуальних проблем.

4. Залучення меценатів з надання допомоги в розбудові матеріально-технічної бази коледжу.

5. Поліпшення транскордонного співробітництва, установлення співпраці з міжнародними благодійними фондами, що дасть змогу забезпечити дітей і підлітків технічними та іншими засобами реабілітації.

Таким чином в організації навчального-виховного та реабілітаційного процесів необхідно керуватися наступними Положеннями:

1. Єдність педагогічного, батьківського та учнівського колективів у всіх напрямках роботи коледжу. Подолання бар'єру інтересів всіх суб'єктів навчального процесу, формування позитивного, психологічного мікроклімату.

2. Соціальне партнерство та взаємодія органів влади, громади, педагогічного колективу в здійсненні всіх видів реабілітації: педагогічної, медичної, психологічної, фізичної, трудової, соціальної.

Ми твердо переконані в тому, що формування духовності, високої моральності – це є підґрунтя успішної соціалізації випускників. Це зобов'язує нас працювати саме в цьому напрямку ще більш систематично, продумано і інноваційно.

Очеретенко Т. Ю.

лікар вищої категорії, головний лікар Кам'янець-Подільської міської дитячої поліклініки

Лукановська Л. В.

лікар реабілітолог Кам'янець-Подільської міської дитячої поліклініки

Сосновська Т. Г.

голова міськрайонного «Товариства інвалідів», Почесний громадянин міста Кам'янця-Подільського, м. Кам'янець-Подільський, Україна

РЕАБІЛІТАЦІЙНИЙ МАРШРУТ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В МІСТІ КАМ'ЯНЦІ-ПОДІЛЬСЬКОМУ

Одним із найважливіших питань сучасного суспільства є проблема дитячої інвалідності, з урахуванням її медичного, соціального і економічного значення. В Україні спостерігається зростання кількості дітей-інвалідів і проблема набуває загальнодержавного характеру.

За даними статистичних звітів в місті Кам'янці-Подільському в 2015 році на диспансерному обліку віком від 0-18 років знаходилось 383 дитини-інваліда, в 2016 році – 403 дитини-інваліда, а в І кварталі 2017 року знаходиться 414 дітей-інвалідів. Серед причин інвалідності переважають вроджені вади розвитку, хвороби нервової системи, розлади психіки та поведінки, хвороби ендокринологічної системи. Відповідно до діагнозу, індивідуальних особливостей організму, перебігу захворювання, на кожну дитину-інваліда розробляється індивідуальна програма реабілітаційних заходів (ІПР), для відновлення та компенсації порушених або втрачених функцій організму і здібностей дитини-інваліда.

Накопичення тяжких розладів здоров'я у дітей зумовлюють серйозні соціальні, економічні та морально-психологічні проблеми як для самої дитини, так і для її сім'ї. Соціальна ізоляція, в якій знаходиться більшість сімей, що виховують дітей-інвалідів, посилює психічну травму, викликану інвалідністю дитини. Це в свою чергу призводить до створення нездорового емоційно-психологічного стану в родині та розвитку різноманітних психічних порушень як у дитини, так і в батьків. Тому є потреба у медико-психологічній та соціальній реабілітації, основне завдання якої полягає у створенні передумов для залучення дитини-інваліда в суспільно-трудове життя, а також у досягненні такого стану, коли вона здатна до виконання більшості властивих здоровим дітям

соціальних функцій, тобто до навчання, трудової діяльності, комунікативної здібності тощо.

У місті Кам'янці-Подільському розроблений реабілітаційний маршрут для кожної дитини-інваліда з урахуванням потреб всієї сім'ї. Розпочинається він з лікарів-спеціалістів дитячої поліклініки різного профілю. Лікар заповнює індивідуальну програму реабілітації (ІПР), відповідно якої дитина проходить через реабілітаційне відділення дитячої поліклініки, де з нею працюють лікар-реабілітолог, лікар ЛФК, лікар-фізіотерапевт, логопед, масажисти, ортоптисти, психологічні консультації надає лікар-психіатр вищої категорії.

Відповідно ІПР кожна дитини, яка потребує технічних засобів, забезпечується ними безкоштовно через Департамент соціального захисту населення.

У дитячій поліклініці активно працює «Школа відповідального батьківства». На тематичні зустрічі запрошуються сім'ї, де є діти з особливими потребами. В дружній, доброзичливій атмосфері, з чаюванням, медичні працівники різного профілю надають теоретичні і практичні поради щодо способу життя, догляду, лікування та реабілітації дитини в умовах сім'ї.

У педіатричному відділенні Перинатального центру функціонують реабілітаційні ліжка, де діти-інваліди проходять відновне лікування.

Маршрут реабілітації продовжується в навчальних закладах міста. В освітній мережі є два навчальні спеціалізовані заклади: Кам'янець-Подільський багатопрофільний навчально-реабілітаційний центр та Кам'янець-Подільська спеціальна школа-інтернат І-ІІІ ступеню Хмельницької обласної ради, де проходять реабілітаційне лікування діти-інваліди з неврологічною патологією, психічними захворюваннями, захворюваннями ока та ЛОР-органів. Ці заклади мають усі необхідні умови для надання реабілітаційних послуг, забезпечені обладнанням для реабілітації (комп'ютерними програмами, сенсорними кімнатами, залом ЛФК, кабінетом масажу). Там працюють кваліфіковані спеціалісти: неврологи, педіатри, логопеди, психологи, реабілітологи, середні медичні працівники, які в своїй роботі використовують сучасні реабілітаційні методики для всебічного розвитку, засвоєння дітьми знань, умінь і навичок з метою підготовки їх до здобуття дошкільної освіти, з подальшим здобуттям дітьми базової та повної загальної середньої освіти, професійно-технічної та вищої освіти з урахуванням рекомендацій лікарів.

У дошкільних навчальних закладах функціонує 26 спеціалізованих груп логопедичного, офтальмологічного і ортопедичного профілю, групи для частохворіючих дітей і з порушенням слуху, де перебуває 365 дітей.

У школах міста організовано 40 класів інклюзивного навчання, де навчається 96 дітей з особливими потребами, із них 10 дітей-інвалідів.

Одним із етапів реабілітаційного маршруту є профільні санаторії обласного та державного підпорядкування, в які діти з обмеженими можливостями отримують безкоштовні путівки протягом року.

Діти з діагнозом ДЦП двічі проходили реабілітаційне лікування в місті Глогув, Польща.

Активну участь в реабілітаційному маршруті виконують громадські організації, зокрема, міськрайонне «Товариство інвалідів».

Для розширення можливостей реабілітації хворих дітей міста розроблені програми дооснащення медичних та освітніх закладів сучасним реабілітаційним обладнанням та виробами медичного призначення.

Виходячи із загального стану дітей з особливими потребами та клінічної симптоматики, яку спостерігають лікарі-спеціалісти дитячої поліклініки, необхідно зазначити, що суттєве покращення в стані здоров'я відмічається у тих дітей, які систематично і в повному обсязі проходять реабілітаційний маршрут.

Література:

1. Мисула І.Р. Медична та соціальна реабілітація / І.Р. Мисула, Л.О. Вакуленко, В.Ф. Лобода, І.І. Швед. – Тернопіль, 2005. – С. 320.
2. Статистичні звіти Кам'янець-Подільської міської дитячої поліклініки за 2015-2017 роки.

Федорчук В. М.

кандидат психологічних наук, доцент, викладач кафедри соціальної роботи та психології Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

КОУЧИНГ ЯК МЕТОД РОЗВИТКУ ОСОБИСТІСНОГО І ПРОФЕСІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Проблема підготовки фахівців соціальної сфери є актуальною, оскільки в державі відбуваються перманентні економічні й політичні кризи, мають місце неоголошена війна на Сході України, безробіття, сімейні негаразди, плюс засоби масової інформації «виливають» на психіку людей негативну інформацію. Допомогти справитися з такими проблемами зможуть освічені, креативні, з критичним мисленням, розвиненим емоційним інтелектом фахівці, які мотивовані до особистісного і професійного зростання впродовж усього життя. Успішній підготовці майбутніх соціальних працівників сприяють інтерактивні методи

навчання, де важливе місце займає коучинг. Останній виник на стику клієнт-центрованої психотерапії К. Роджерса, психологічного консультування Р. Мей, психології управління та ін., які використовуються для реалізації потенціалу людини у розв'язанні її особистих і професійних завдань. Поняття «коучинг» поширене в усіх економічно розвинених країнах. У «Короткому Оксфордському словнику» «коучинг» означає «наставляти, надихати, тренувати».

Дослідженням проблеми коучингу займаються зарубіжні та вітчизняні вчені, теоретики та практики: Т. Леонард, Л. Уітворт, Ф. Сендал, Т. Голві, Р. Ділтс, Д. Гоулмен, Дж. Уітмор, К. Роджерс, Дж. Харріс, Т. Борова, Н. Горук, В. Сидоренко, Л. Хоменко-Семенова, С. Шевчук, О. Ярошинська.

Вони розглядають коучинг як ефективний чинник розкриття потенціалу особистості в різноманітних галузях діяльності: консультуванні, управлінні, бізнесі, спорті, навчанні тощо. У цьому контексті ми важливу роль відводимо педагогічному коучингу в професійній підготовці майбутніх соціальних працівників.

Президент Міжнародного Еріксонівського Університету Коучингу М. Аткінсон вважає, що коучинг – це дуже потужний інструмент додаткового навчання людей. Усвідомлюючи відмінності в позиціях наставника, тьютора і коуча, викладач при цьому повинен розуміти, що ці відмінності не означають їх антагоністичного протиставлення.

На нашу думку, педагогічний коучинг – освітня технологія, яка повинна базуватися на засадах гуманістичної психології й умінні будувати зі студентами відповідний діалог (суб'єк-суб'єктний) для пошуку відповідей на їхні актуальні питання, які дозволять майбутнім соціальним працівникам не тільки усвідомити свої проблеми (особисті і професійні), але й знайти оптимальні шляхи їх розв'язання, які позитивно вплинуть на особистісне і професійне зростання.

Існує набір різноманітних інструментів коучингу, які, як і коучинг-підхід, варто використовувати в процесі діяльності керівних та педагогічних кадрів освіти, і основні з них – це «Колесо життя» (або «Колесо балансу»), модель GROW, методика Уолта Діснея, піраміда Р. Ділтса та ін. [2].

Для прикладу, модель GROW, яку запропонував Джон Уітмор, складається з чотирьох основних етапів: формування цілей (goal); оцінювання існуючого стану (reality); оцінювання можливостей (options) та визначення дій (way/will). Спочатку за допомогою питань з'ясовується мета, яку студент прагне досягти: «У якому напрямі ми хочемо працювати? Чого ми хочемо? Яка наша довгострокова мета? Чи є наша мета вимірною? Чи справді ми цього хочемо?».

Наступні питання стосуються аналізу реальності: «У якій ситуації ми зараз перебуваємо? Якими ресурсами володіємо? Чого ми побоюємося? Що станеться, якщо ми досягнемо бажаного? Хто ще може вплинути на ситуацію?»

Третя група питань спрямовується на визначення варіантів дій, які може вибрати студент для досягнення поставленої мети: «Що може допомогти нам у вирішенні питання? Яким методом ми будемо діяти? Що ще ми можемо зро-

бити? Яке з вирішених завдань для Вас є найбільш приємним?» Завершує коучингову сесію група питань на виховання волі до дії: «Що ми вибираємо для досягнення мети? Як обрані варіанти працюють? Що допоможе досягти мети? Чи сильний мотив? Якою є самоорганізація і чи правильно ми управляємо часом для досягнення мети?» [1].

Педагог-коуч повинен вміти встановлювати контакт (раппорт), володіти техніками активного слухання, мати розвинений емоційний інтелект та ін. Для того, щоб процес коучингу був дієвим для обох сторін, з боку коуча необхідні також певний рівень свідомості, оволодіння спеціальними методиками, техніками, тренінговими практиками, що дозволяють знайти індивідуальний ключ до сприяння особистісному й професійному зростанню майбутніх фахівців соціальної сфери та одночасно професійному самовдосконаленню педагогів-коучів. Власний педагогічний досвід роботи зі студентами підтверджує, що до педагогічного коучингу можна віднести: проблемні лекції, рольові ігри, групові тренінги, метод проектів, метод зворотного зв'язку (шерінг), написання есе «Моя майбутня професія» та інші.

Уміння задавати ефективні питання, які допомагають людям відкритися, думати про себе – одна з найважливіших компетентностей коуча. Використовуючи сильні питання, коуч у спільній інтенсивній роботі підводить людину до того, щоб вона сама знайшла відповіді і прийняла на себе відповідальність за прийняті рішення, звертала увагу на майбутнє, а не на минуле, на пошук рішень, а не на застрявання на проблемах.

Отож, основне завдання педагога-коуча – підтримувати в студентів упевненість у своїх силах, сформувати в них адекватну самооцінку, закріпити їхню віру в свої можливості, сформувати потребу в навчально-пізнавальній діяльності, самопізнанні, саморозвитку, прагненні досягти акме в майбутній кар'єрі.

Література:

1. Уитмор Дж. Коучинг высокой эффективности / Дж. Уитмор; пер. с англ. – М. : Международная академия корпоративного управления и бизнеса, 2005. – 168 с.

2. Coaching / Anna Cywińska, Sylwia Majewska, Kamila Pępiak-Kowalska, Eliza Szwec. – Wydanie pierwsze. – Lublin, 2013. – 190 s.

Лукаш Е. Я.

кандидат психологічних наук, викладач кафедри соціальної роботи та психології Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу

Дужева О. Г.

викладач кафедри соціальної роботи та психології Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ «Я-КОНЦЕПЦІЇ» СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ З ОБМЕЖЕНИМИ ФУНКЦІОНАЛЬНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

Створення рівних можливостей для всіх громадян без винятку – незалежно від їх соціального статусу, стану здоров'я, віку чи інших показників – одне з основних завдань для суспільства, що прагне розвиватися у демократичному напрямку. Інклюзивний освітній процес передбачає інтеграцію молоді з інвалідністю до типових студентських колективів, що підкреслює цінність кожного для суспільства. Інтеграція молоді з освітніми потребами в суспільство здорових людей є важливою задачею, при вирішенні якої виникає велика кількість проблем, одна з яких полягає в дослідженні психології студентської молоді з обмеженими функціональними можливостями.

У процесі соціальної адаптації та інтеграції молодих людей з обмеженими функціональними можливостями важливу роль відіграє суспільство з його готовністю прийняти в своє оточення людину з фізичними вадами, а також індивідуально-психологічні особливості самої людини. При наявності фізичного дефекту, перш за все страждає її Я-концепція.

В основі вивчення впливу фізичного дефекту на розвиток особистості покладені положення Л.С. Виготського про складну структуру аномального розвитку, який полягає у наявності первинного дефекту, який викликаний біологічним чинником, та вторинних порушень, які виникають під впливом первинного дефекту в ході подальшого соціального розвитку.

Аналіз теоретичних та емпіричних досліджень Я-концепції (І.С. Кон, С.Л. Рубінштейн, В.В. Столін, Г.С. Костюк, П.Р. Чамата, М.И. Боришевський, Р. Бернс, М. Розенберг) свідчать про те, що Я-концепція є одним з провідних факторів особистісного функціонування.

Розвиток та становлення позитивної Я-концепції особистості (О. Є. Гуменюк, А. В. Фурман, Т. С. Яценко) один із важливих аспектів сучасних досліджень у психологічній науці.

Навчання у ВНЗ для молодих людей з обмеженими функціональними можливостями є важливою складовою соціальної інтеграції, а саме, інклюзив-

на модель, яка забезпечує можливість отримання якісної освіти для усіх категорій студентів (А.А. Колупаєва, М.В. Ворон, О.М. Таранченко, Л.І. Даниленко). Вивченню питань, що стосуються процесу навчання студентів з обмеженими функціональними можливостями присвячені роботи В.В. Засенко, К.О. Кольченко, М.І. Томчука, А.Г. Шевцова.

Процес саморозвитку, самоствердження, самопізнання, пошук себе та сенсу буття відбувається через безпосередню взаємодію людини з соціумом. В одній із своїх наукових праць «Людина та світ» (1973), С. Л. Рубінштейн сформулював ряд онтологічних положень стосовно психологічного змісту людського світу, розглядаючи його у якості організованої ієрархії різних способів існування, серед яких визначальним є спосіб суспільний: «людина є людиною лише у своєму відношенні до іншої людини», а отже людина та її всесвіт, людина та інші люди взаємозв'язані, дії їх взаємообумовлені [1, с. 255], що є одним з концептуальних положень розуміння, у тому числі, змісту професійних відносин. Людина як природна та соціальна істота формує відносини не тільки зі світом, іншими людьми, але й собою. Налагодження цієї взаємодії прямо пов'язаний зі самосвідомістю людини за допомогою якої людина пізнає себе, продуктом якої є власна Я-концепція (образ – Я) особистості як сукупність уявлень людини про себе [2, с. 37].

Я-концепція виникає в людини в процесі розгортання соціальної взаємодії, а також справляє значимий вплив на перебіг життя людини від раннього дитинства до глибокої старості, зумовлюючи той чи інший вибір життєвого шляху та власної долі [3, с. 16].

Інвалідизуючий фізичний дефект людини є фактором, який впливає на зниження відчуття власної цінності, спричиняє неприйняття образу «Я», деформує характеристики міжособистісної взаємодії, зокрема комунікативні, призводить до порушення соціальних зв'язків. Це негативно відображається на «Я-концепції» людини, міжособистісних стосунках та соціальній адаптації в цілому[4, с 55].

В більшості випадків неадекватність формування Я-концепції проявляється в більш низькій самооцінці порівняно з здоровими одноліткам, низька впевненість у власних силах. Як наслідок формується споживацьке ставлення по відношення до себе інших людей. Порушуються міжособистісні стосунки, виникають проблеми у спілкуванні, ускладнюється навчання.

Низька самооцінка передбачає неприйняття себе, самовідречення, негативне ставлення до своєї особистості. Самооцінка проявляється у свідомих судженнях індивіда, в яких він намагається сформулювати свою значущість [5, с. 45].

«Я-концепція» суттєво впливає на професійне становлення студента, забезпечує внутрішню узгодженість особистості, її погляди та цілеспрямованість.

Вивчення Я-концепції студентської молоді з обмеженими функціональними можливостями необхідне для розуміння проблем самосприйняття, поведінкових та емоційних реакцій; використання та втілення в освітній процес

індивідуального підходу для формування в студентської молоді позитивної Я-концепції та надання ефективної допомоги.

Література:

1. Рубінштейн С. Л. Людина і світ / С. Л. Рубінштейн // Проблеми загальної психології. – М. : Учпедгиз, 1973. – С. 255.
2. Столин В.В. Самосознание личности / В.В. Столин. – М.: Изд-во МГУ, 1983. – 284 с.
3. Гуменюк О. Психологія Я-концепції / О. Гуменюк. – Т.: Економічна думка, 2002. – 186 с.
4. Купрєєва О. І. Особливості образу «Я» інвалідів з ампутаційними дефектами кінцівок / О. І. Купрєєва // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименко. – К. : [б. в.], 2001. – Т. 3. – Ч. 1. – С. 55–60.
5. Холостова Е.И. Социальная работа с инвалидами: Учебное пособие / Е.И. Холостова. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2007. – 296 с.

Федорчук В. М.

кандидат психологічних наук, доцент, викладач кафедри соціальної роботи та психології Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу

Питянчина Н. Р.

викладач кафедри соціальної роботи та психології Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Глобальні зміни, які відбуваються у світі, сприяють не тільки позитивним зрушенням у суспільстві, але й породжують кризові явища в політиці, економіці, гуманітарній сфері, негативно впливають на соціалізацію особистості, її психіку. Відсутність стабільності в нашій країні також провокує додаткове на-

вантаження на свідомість людей, емоційну сферу, міжособистісні стосунки в сім'ї та на роботі тощо.

Складність соціальних проблем і життєвих ситуацій, неповторність особистості кожного клієнта вимагають від фахівця у сфері соціальної роботи володіння не тільки певним рівнем знань та уміння застосувати їх на практиці, але й психологічною готовністю до майбутньої професійної діяльності.

Особливо значущим етапом у системі професійної підготовки соціального працівника є формування його психологічної готовності до майбутньої професійної діяльності. У зв'язку з цим підготовка студентів у вишах повинна якнайповніше забезпечувати цей процес як передумову досягнення у майбутньому акме в професіоналізмі.

Теоретико-методологічні та прикладні основи підготовки соціальних працівників розглядались у наукових працях вітчизняних і зарубіжних учених, таких як Л. Боднар, З. Бондаренко, І. Звєрєва, А. Капська, О. Карпенко, Г. Лактіонова, Т. Логвиненко, А.Деркач, М. Дьяченко, Л. Кандибович та ін.

Труднощі вивчення психологічної готовності студентів до професійної діяльності соціального працівника обумовлені тим, що в психолого-педагогічних джерелах відсутнє однозначне трактування понять «психологічна готовність», «психологічна готовність до діяльності», не конкретизується зміст поняття «психологічна готовність до професійної діяльності соціального працівника».

Сьогодні у психологічній науці виокремлено два підходи до проблеми психологічної готовності: функціональний та особистісний [3]. Структуру психологічної готовності до професійної діяльності становлять такі компоненти: позитивне ставлення до того чи іншого виду діяльності, професії; професійні риси характеру, адекватні вимогам діяльності; необхідні знання, уміння, навички; стійкі професійно важливі особливості сприймання, уваги, мислення, емоційних та вольових процесів; наявність під час діяльності сприятливих для її виконання психічних станів зацікавленості, зосередженості, доброго психічного самопочуття [3].

Досліджуючи проблему готовності до професійної діяльності, А. Деркач визначає її як цілісний прояв усіх сторін особистості фахівця, виділяючи пізнавальні, емоційні та мотиваційні компоненти. Науковець виділяє наступні умови формування готовності до праці: 1) самостійність і критичне засвоєння культури; 2) активну участь у вирішенні суспільно-значущих завдань; 3) спеціальний розвиток творчого потенціалу особистості – її психічних процесів [1].

Аналіз психологічної літератури дозволив дослідити зміст професійної діяльності соціального працівника, на основі чого ми зробили спробу визначити поняття «психологічна готовність майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності». Ми визначили його як психічне новоутворення, яке має такі компоненти:

1. Інтелектуальний: включає аналітичний склад розуму, креативність, глибину і широту мислення, потребу бути ерудованим в своїй професії.

2. Моральний: включає тактовність, гуманізм, альтруїзм, доброзичливість, відкритість, автентичність, справедливість тощо.

3. Емоційний інтелект: включає самопізнання (пізнання власної особистості) – усвідомлення своїх емоцій, впевненість у собі, самоповагу, самореалізацію, незалежність; навички міжособистісного спілкування (емпатію, соціальну відповідальність, взаєморозуміння); адаптаційні здібності (вирішення проблем, оцінку реальності, пристосовуваність); управління стресовими ситуаціями (стресостійкість, контроль за імпульсивними спалахами); домінування позитивного настрою (відчуття щастя, оптимізм) (Р. Бар-Он).

4. Вольовий: включає наполегливість, організованість, принциповість, енергійність, витримку, цілеспрямованість, проактивність та ін.

Отож, психологічну готовність студентів до соціальної роботи можна визначити як психологічне новоутворення, фундаментом якого є особистісний потенціал, закладений у сім'ї, який проявляється в мотивації навчання і протягом усього професійного життя.

Література:

1. Деркач А. А. Акмеология: пути достижения вершин профессионализма / А. А. Деркач, Н. В. Кузнецов. – М., 1993. – 168 с.

2. Дьяченко М. И. Педагогические проблемы готовности к деятельности / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Минск : Из-во БГУ, 1976. – 175 с.

Гапоненко Л. О.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри практичної психології
Державного вищого навчального закладу
«Криворізький державний педагогічний університет»,
м. Кривий Ріг, Україна

РОЗВИТОК РЕФЛЕКСИВНОГО СПІЛКУВАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ВЗАЄМОДІЇ ВИКЛАДАЧА

Сучасне життя супроводжується зростанням психічного напруження, прискореним темпом життя та підвищеними вимогами до професійної діяльності. За умови відсутності психологічної грамотності особи, інновації провокують виникнення емоційної дезадаптації, професійного вигорання, нервозних станів, а то й схильності до суїциду. Означені проблеми сьогодення спостеріга-

ються і в діяльності педагогічних колективів. Тож, цілеспрямований розвиток рефлексивного спілкування як умови підготовки до професійної діяльності викладачів є засобом підвищення рівня такої професійної компетенції, як уміння вносити позитивні зміни в навчальну взаємодію зі студентами з особливими потребами.

Питання рефлексії, діалогічного спілкування, емоційного інтелекту як здібності до соціальної адаптації широко висвітлюються в соціальній та педагогічній психології (Г.Абрамова, М.Алексєєв, О.Большунов, В.Дьяконов, М.Крогуіс, В.Маралов, Л.Носенко).

Проблеми розвитку адаптованої рефлексії в соціалізації студентів розкриті в роботах Л.Гапоненко, К.Данілова, Л.Фаустової. Як доводять спостереження, одним із важливих аспектів розвитку особистості майбутнього психолога є здібність рефлексувати власну поведінку у навчальній взаємодії, яка є основою розвитку професійної взаємодії. Незважаючи на великий обсяг теоретичного матеріалу, проблема цілеспрямованого розвитку рефлексивного спілкування педагогів до професійної взаємодії є недостатньо дослідженою як у теоретичній, так і практичній площині.

Методологічною основою визначення характеристики рефлексивного спілкування є особистісний підхід, що дозволяє розкрити суб'єктність і суб'єктивність учасників професійної взаємодії. Базовими поняттями виступають свідомість діяльності за теоретичними положеннями О.Леонтьєва та соціальна ситуація розвитку за Л.Виготським. Моделювання професійної взаємодії педагога передбачає багатоплановість функціональних обов'язків, які об'єднані єдиними цілями освітньої діяльності, але мають відмінності в специфіці їх досягнення.

Основою професійної діяльності педагога є готовність змоделювати спільну діяльність зі студентами так, щоб вона дозволяла ефективно самореалізовуватися кожному суб'єкту взаємодії, продуктивно вирішувати освітні завдання. Рефлексія спілкування, як здібність розуміти себе і партнера взаємодії, є найбільш ефективним механізмом регуляції позитивних стосунків.

Спираючись на наш дослідно-емпіричний матеріал, ми визначили чотири рівні професійного уявлення викладача про грамотність встановлення продуктивної педагогічної взаємодії:

1) смислове уявлення про себе як носія культури спілкування;

2) візуальне діагностування готовності студента до навчальної взаємодії;

3) визначення ефективних психологічних засобів зняття напруги, страху, тривоги;

4) психологічне пояснення студентам причино-наслідкових зв'язків деструктивного стану.

За результатами дослідження встановлено, що в сучасну культуру педагогічної діяльності входить не тільки обов'язкова оцінка профільної дисципліни, яку викладає педагог, але й відповідний рівень психологічної грамотності в

організації навчальної взаємодії – основного джерела професійного розвитку студента.

Більш того, ми встановили багаторівневість рефлексивного спілкування не тільки на рівні рефлексивного мислення викладача про себе, але й на рівні відповідності «порційної» подачі навчального матеріалу з урахуванням психічного стану студентів. У результаті цього теоретичного узагальнення встановлені рівні поетапного просування викладача від монологічного спілкування до поліфонічного. Представлена модель рефлексивного спілкування виступила в нашому дослідженні психологічним механізмом удосконалення навчальної взаємодії викладача зі студентами.

Перший етап – це усвідомлення смислової функції викладача в просторово-часовому вимірі, в конкретній ситуації. На цьому етапі відбувається акцентування на функції викладача як консультанта, як носія зразків власного досвіду отримання наукової (навчальної) інформації.

Другий етап – це встановлення контакту з кожним студентом з урахуванням його емоційної та інтелектуальної готовності сприймати навчальний матеріал. На цьому етапі викладач ідентифікує себе в ситуації студента, тобто його емоційно-когнітивного стану.

Третій етап – використання педагогічних прийомів, засобів для втілення методики навчання як таких, що потребують нового уявлення студента про свою особистість у відповідній ролі. Визначення викладачем цих ролей дозволяє йому здійснити індивідуальний підхід до кожного учасника навчальної взаємодії. За таких випадків виникає гармонійне поєднання «поліфонічних» інтерпретацій усвідомлення навчального матеріалу.

Отож, рефлексія спілкування у професійній взаємодії є психологічним механізмом регуляції психологічної канви педагогічної діяльності викладача.

Література:

1. Гапоненко Л.О. Рефлексія як умова розвитку особистості: Монографія / Л.О. Гапоненко. – Дніпропетровськ: Пороги, 2009. – 175 с.

2. Максименко С.Д. Генеза здійснення особистості / С.Д. Максименко. – К.: Видавництво ТОВ «КММ», 2006. – 240 с.

Палилюлько О. М.

кандидат історичних наук, викладач кафедри соціальної педагогіки та психології Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

В останні роки в нашій країні стало більш помітним прагнення до того, щоб змінити ситуацію, що склалася з навчанням і вихованням дітей з особливими потребами у кращу сторону. Прийняті на державному рівні відповідні законодавчі акти. Складається система нового виду спеціалізованих установ – реабілітаційних центрів, які дозволяють комплексно вирішувати багато проблем. Почала здійснюватися підготовка фахівців, покликаних забезпечувати соціальну реабілітацію дітей з обмеженими можливостями здоров'я. Протягом тривалого часу формується державна система соціальної підтримки таких дітей, яка організаційно розподілилася між Міністерством освіти і науки України, Міністерством охорони здоров'я України, Міністерством праці та соціальної політики України, Міністерством України молоді та спорту. Правові засади задоволення особливих потреб дітей з обмеженими фізичними та психічними можливостями у соціальному захисті, навчанні, лікуванні, соціальній опіці та громадській діяльності відображені у численних нормативно-правових актах. До того ж, в державі розпочато створення системи ранньої соціальної реабілітації дітей-інвалідів. Неодмінною умовою соціальної реабілітації є культурна самоактуалізація особистості, її активна робота над своєю соціальною досконалістю. Якими б сприятливими не були умови реабілітації, її результати залежать від активності самої особистості [1, с. 57].

Соціальна реабілітація дітей з функціональними обмеженнями – це складний процес, що потребує переорієнтації, і насамперед – у напрямі розробки методології і методики соціально-педагогічної та психологічної моделі соціальної роботи. Специфіка такого підходу викликає необхідність суттєвих змін у ставленні до дітей-інвалідів, які потребують не тільки матеріальної, фінансової, гуманітарної підтримки і заходів реабілітації (медичної, професійно-освітньої, соціально-побутової), а й належних умов для актуалізації своїх здібностей, розвитку особистих якостей і потреб у соціальному, моральному і духовному самовдосконаленні [2, с. 28].

Суть соціально-педагогічної реабілітації полягає у створенні таких умов для саморозвитку людини, в результаті яких виробляється активна життєва позиція особистості. Проте значна частина дітей з відхиленням у розвитку, незважаючи на зусилля, що вживаються суспільством, з метою їх навчання і

виховання, ставши дорослими виявляється непідготовленою до інтеграції у соціально-економічне життя. Разом з тим, результати досліджень та практика свідчать про те, що будь-яка людина, що має дефект розвитку, може при відповідних умовах стати повноцінною особистістю, розвиватися духовно, забезпечувати себе в матеріальному відношенні і бути корисним суспільству.

З досвіду багаторічної праці більшість фахівців вважають, що реабілітація дітей-інвалідів має починатися на самих ранніх стадіях хвороби, здійснюватися безперервно до досягнення в мінімально можливі терміни максимального відновлення або компенсації порушених функцій, в індивідуальних комплексних програмах реабілітації дітей-інвалідів повинні бути відображені не тільки основні аспекти реабілітації (медичний, психологічний, педагогічний, соціальний, соціально-побутовий), а й реабілітаційні заходи, їх обсяг, терміни проведення та контролю. Для ефективного результату процесу реабілітації необхідно дотримуватись спеціально розробленої фахівцями програми відповідно до особливих потреб дитини.

Програма реабілітації – це чіткий план, схема спільних дій батьків і фахівців, що сприяють розвитку здібностей дитини, її оздоровлення, соціальної адаптації (наприклад, професійної адаптації), причому в цьому плані обов'язково передбачаються заходи щодо інших членів сім'ї: Придбання батьками спеціальних знань, психологічна підтримка сім'ї, допомога сім'ї в організації відпочинку, відновлення сил і т.д. Кожен період програми має мету, яка розбивається на ряд підцілей, оскільки належить працювати відразу в декількох напрямках, підключаючи до процесу реабілітації різних фахівців. Необхідна програма включає наступні заходи: медичні (оздоровлення, профілактика); спеціальні (освітні, психологічні, психотерапевтичні, соціальні), спрямовані на розвиток загальної чи точної моторики, мови та мовлення дитини, його розумових здібностей, навичок.

Соціальна реабілітація як кінцевий результат – це досягнення її кінцевих цілей, коли людина, що має обмежені можливості здоров'я, після проходження комплексної реабілітації у відповідних реабілітаційних установах, вливається у соціально-економічне життя суспільства і не відчуває своєї неповноцінності [3, с. 17-19].

Література:

1. Бойко М.Д. Право соціального забезпечення України: Навчальний посібник / М.Д. Бойко // Вид. 3-те, доп. та переробл. – К.: Атіка, 2006. – 380 с.

2. Іванова І.Б. Організація соціально-педагогічної та психологічної допомоги інвалідам у системі соціальних служб для молоді / І.Б. Іванова // Інвалід і суспільство: проблеми інтеграції. – К., 1995. – С. 28-32.

3. Капська А.Й. Психосоціальна робота: Навчальний посібник / А.Й. Капська. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 328 с.

Гірняк А. Н.

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології та соціальної роботи
Тернопільського національного економічного університету,
м. Тернопіль, Україна

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ПІДЛІТКІВ ІЗ ДЦП

Підлітки з церебральним паралічем становлять особливу групу ризику. Внаслідок складності психомоторного порушення вони значно більше, ніж їхні здорові однолітки з дитинства залежать від оточуючих дорослих, а їхнє соціальне життя часто вкрай обмежене. Крім того, *пубертатний період* у віковій психології характеризується як перехід від дитинства до дорослості, що супроводжується глибокою трансформацією всіх аспектів життєдіяльності особи. Саме у підлітковому віці стабілізуються риси характеру та основні форми міжособистісної взаємодії. У старшому підлітковому віці відбувається активний процес формування і розвитку світогляду, тобто це початковий період становлення соціальних, політичних, культурних та інших світоглядних позицій людини [1, с. 125]. Тому особистісні структури школярів з ДЦП, що формуються в підлітковому віці, потребують психологічного супроводу та допомоги, спрямованої на збагачення соціальних уявлень та формування навичок міжособистісної взаємодії.

Серед механізмів патологічного формування особистості в осіб з фізичними порушеннями провідна роль належить реакції особистості на усвідомлення дефекту, фізичної неповносправності. Негативний вплив на розвиток особистості здійснюють також такі фактори, як рання *соціальна депривація*, тобто ізоляція від однолітків у зв'язку з недорозвиненням, а також неправильне виховання і своєрідне ставлення оточуючих до дитини з обмеженими можливостями. Все це зумовлює незрілість емоційно-вольової сфери такої дитини, егоцентризм і підвищену сугестивність [3; 5].

Порушення соціальних контактів спричинює низку відхилень у формуванні особистості. Також у дітей з патологією опорно-рухового апарату за відсутності або недостатньо кваліфікованої психолого-педагогічній корекції можуть виникати прояви негативних рис характеру.

Основним завданням психологічного супроводу є формування адекватної особистості за допомогою застосування спеціальних методів і прийомів виховання та навчання, завдяки яким відбувається компенсація і часткове усунення порушених функцій.

Мета системи освіти для дітей з обмеженими можливостями – максимально можлива *соціалізація*. Під останньою розуміємо сукупність усіх соціальних процесів, завдяки яким індивід опановує і відтворює певну систему знань,

умінь, норм і цінностей, що дають йому змогу функціонувати як повноправному члену суспільства, освоюючи соціальні ролі і культурні норми [4, с. 112].

Вивчення *стилів дитячо-батьківських взаємин* дає змогу виявити причини розвитку небажаних емоційних станів у дітей, які страждають на ДЦП та їх батьків. Відомо, що основними стилями сімейного виховання, котрі чинять негативний вплив на формування особистості підлітка є *гіперопіка* і *гіпоопіка*. Особливо вони зустрічаються у більшості сімей, які виховують дітей з обмеженими можливостями. Здоровий психологічний клімат є гарантією гармонійного розвитку дитини та уможливлює повніше розкриття потенційних можливостей.

Переважання гіперопікуючого чи гіпоопікуючого стилю виховання, здебільшого зумовлює негативні характерологічні особливості у дітей. Зокрема, гіперопікуючий стиль виховання в сім'ї детермінує виникнення підвищеної тривожності, відчуття внутрішнього дискомфорту, а гіпоопікуючий стиль виховання зумовлює виникнення емоційної замкнутості та заниженої самооцінки.

Дитину з порушеннями функцій опорно-рухового апарату, як і будь-яку іншу, необхідно всіляко оберігати від психотравм. Однак її не можна постійно захищати від труднощів. Виростаючи в тепличних умовах, вона згодом стане пасивною, а відтак безпорадною і неадаптованою до повсякденного життя.

Важливим є виховання навичок самообслуговування, гігієни та інших побутових умінь. Адже дитина повинна знати, що вона має обов'язки, виконання яких значущі для інших членів сім'ї, і прагнути самотужки справлятися з ними. Постійне дотримання режиму, спокійна доброзичлива атмосфера в сім'ї сприяють зміцненню нервової системи дитини, а також її розумовому, фізичному і моральному розвитку.

Отож необхідно сформувати у хворої дитини правильне ставлення до себе, до своїх фізичних можливостей та індивідуальних здібностей. Для цього слід багаторазово підкреслювати, що поряд з фізичними вадами у неї є великі переваги і вона зможе багато досягти в житті, якщо докладатиме зусилля.

І навпаки, агресія та високий рівень тривожності виникають внаслідок того, що соціальне оточення, в тому числі і сім'я, неправильно реагують на недугу дитини. Формування заниженої самооцінки, «комплексу неповноцінності» породжують агресивні імпульси у поведінці, протестність, появу страхів тощо.

Відтак психолог має проводити роботу як з дітьми, так і з їхніми батьками. Психокорекційні заняття з підлітками спрямовані на всебічний розвиток, активізацію збережених функцій, нормалізацію відносин з оточуючими. Водночас перед психологом стоїть завдання пом'якшити той емоційний дискомфорт, який відчувають батьки у зв'язку з важкою хворобою дитини, а також сформувати у батьків позитивні установки на активну допомогу дитині, знаходження адекватного стилю сімейного виховання дітей з ДЦП.

Тому важлива не тільки медична, а й психолого-педагогічна та психокорекційна допомога, котрі спрямовані на загальний розвиток дитини, поперед-

ження виникнення у неї небажаних особистісних рис. Основна мета психокорекції полягає у виправленні наявних порушень в психічному розвитку дітей, гармонізації їх особистості та профілактиці можливих відхилень у розвитку, зумовлених як внутрішньою специфікою психічного порушення (тяжкість і структура дефекту), так і зовнішньою (чинник соціального оточення) [2].

Доцільно організована система психокорекційних впливів сприяє позитивній перебудові ставлення батьків до хворої дитини, гармонізує сімейні відносини в цілому, а також допомагає редукції їх негативних переживань.

Література:

1. Данилова Л. А. Методи корекції мовного і психічного розвитку у дітей з церебральним паралічем / Л. А. Данилова. – К. : Знання, 2007. – 184 с.
2. Клініко-психологічна характеристика дисгармонії психічного розвитку в дитячому і підлітковому віці. : [Електронний ресурс]. − Режим доступу до стат.: http://om.net.ua/3/3_11/3_113651_kliniko-psihologicheskaya-harakteristika-disgarmonii-psihicheskogo-razvitiya-v-detskom-i-podrostkovom-vozraste.html
3. Лебединский В. В. Нарушения психического развития у детей / В. В. Лебединский. – М. : МГУ, 2005.− 125 с.
4. Семья в психологической консультации. Опыт и проблемы психологического консультирования / под ред. А. А. Бодалева. − М. : Мир, 1992. – 210 с.
5. Фурман А.В. Психодіагностика інтелекту в системі диференціації навчання / Анатолій Васильович Фурман. – К.: Освіта, 1993. – 223 с.

Присакар В. В.

кандидат педагогічних наук, доцент, викладач кафедри соціальної роботи та психології Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

ПРОБЛЕМА ТОЛЕРАНТНОСТІ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ ЗІ СТУДЕНТСЬКОЮ МОЛОДДЮ

На сучасному етапі розвитку українського суспільства проблема толерантності набуває особливої актуальності, оскільки її виховання у дітей та молоді є стратегічним завданням освіти у XXI столітті. Як нова галузь педагогічної науки «педагогіка толерантності» основну увагу зосереджує на дослідженні

сутності поняття, шляхів втілення у суспільну практику як соціальної норми, соціальної цінності та принципах міжособистісної, міжгрупової взаємодії. За таких умов активізується процес пошуку ефективних шляхів виховання в дусі толерантності, поваги до прав і свобод людей, незалежно від їхньої національної, соціальної приналежності, поглядів, світосприйняття, способів мислення та поведінки.

Толерантність – багатоаспектна, міждисциплінарна категорія, яка є предметом наукових інтересів філософів, політологів, культурологів, соціологів, етнологів, психологів, педагогів, а тому діапазон її інтерпретації постійно розширюється.

Теоретико-методологічні підходи до вивчення толерантності досліджували О. Асмолов, О. Безкоровайна, Б. Гершунський, О. Довгополова, Д. Колесов, О. Кондаков, В. Маралов, З. Рубінова, О. Пастухова, В. Попов, О. Тишков, О. Швачко тощо. Педагогічні аспекти толерантності розглядали І. Бех, Т. Білоус, О. Волошина, О. Грибова, О. Клепцова, Е. Койкова, М. Ковальчук, Г. Погодіна, Г. Солдатова, Л. Федоренко, Ю. Тодоровцева, О. Шарова та ін.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дає підстави стверджувати, що дослідники основну увагу приділяють обґрунтуванню загальних теоретичних положень, пошукам форм і методів толерантного виховання дітей та учнівської молоді. Проте недостатньо уваги приділено проблемі толерантності у системі соціально-педагогічної роботи зі студентською молоддю, через що постає гостра потреба визначення основних засад, цілей, змісту, форм і методів цілеспрямованого впливу на формування толерантності у студентів.

У «Декларації принципів толерантності», підписаній в листопаді 1995 року 185 державами – членами ЮНЕСКО, у тому числі й Україною, зазначено, що «толерантність означає повагу, сприйняття і розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, форм самовираження та самовиявлення людської особистості. Толерантність – це єдність у різноманітті» [1]. Сучасна довідкова література термін «толерантність» тлумачить досить широко. Так, філософський енциклопедичний словник подає таке визначення: «Толерантність – від лат. *tolerantia* – терпимість – термін, що ним позначають доброзичливе або принаймні стримане ставлення до індивідуальних та групових відмінностей (релігійних, етнічних, культурних, цивілізаційних)» [4, с. 642]. Соціологічний енциклопедичний словник розділяє значення терміну «толерантність» на: 1) терпимість до чужого способу життя, поведінки, звичаїв, почуттів, ідей, думок, вірувань; 2) відсутність або послаблення реагування на несприятливі фактори в разі зниження чутливості до їх дій [2, с. 370]. Український педагогічний словник тлумачить толерантність як терпимість до чужих думок та вірувань [3, с. 332]. Вважаємо, що проблему толерантності, її слід розглядати як моральну якість особистості, що характеризує терпиме ставлення, повагу, сприйняття та розуміння інших людей, незалежно від їхньої етнічної, національної або культурної приналежності, інших поглядів, характерів, звичок; різних культур-

них груп чи їхніх представників, різноманітних форм самовираження та самовиявлення людської особистості.

Досліджуючи проблему толерантності у системі соціально-педагогічної роботи зі студентською молоддю, необхідно зважати на те, що у період навчання відбувається активне збагачення психологічного досвіду, включення до відповідних видів соціальної активності та оволодіння багатьма соціальними ролями, способами і прийомами навчально-пізнавальної діяльності. ВНЗ для студента є не лише навчальною організацією, але й певною соціальною практикою, тим конкретним соціальним середовищем, у якому майбутній спеціаліст формується як особистість, вступаючи у взаємодію з адміністрацією, викладачами, іншими студентами.

Особиста роль у формуванні толерантного простору належить педагогам: від їхнього особистісного потенціалу, професійних знань та навичок, від переконань, поглядів залежить ефективність, продуктивність спілкування та спільної діяльності. Студенти запозичують у них не тільки манеру поведінки, але й уявлення про цінності, переконання, філософію життя.

Ефективними методами виховання толерантності є створення на заняттях соціальних дисциплін і психології проблемно-пошукових ситуацій, що передбачають педагогічне моделювання емоційно-значущих для людей словесних й ігрових завдань, обґрунтованих на активному пошуку правильних моральних рішень у ситуації зацікавленого спілкування, застосування ігрових методик та психолого-педагогічних тренінгів, орієнтованих на розвиток компетентності у спілкуванні, ділових та рольових ігор як засобу психологічної підготовки студентів до розв'язання життєвих ситуацій.

Велике значення щодо формування у студентів толерантності має створення в освітньому закладі толерантного освітнього простору, який характеризується єдністю організації та реалізації взаємостосунків усіх суб'єктів навчально-виховного процесу, є основним компонентом педагогічної етики і побудований на принципах толерантності та спрямований на ділове безконфліктне спілкування й моральне виховання студентів.

Література:

1. Декларація принципів толерантності ЮНЕСКО. Міжнародний документ від 16.11.1995. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_503.

2. Социологический энциклопедический словарь / Г. В. Осипов. – М. : М-Норма, 1998. – 480.

3. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 373 с.

4. Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук. – К. : Абрикос, 2002. – 742 с.

Бриндіков Ю. Л.

кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки Хмельницького національного університету, м. Хмельницький, Україна

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНА ОСНОВА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

Сьогодення України характеризується гострою соціально-економічною кризою, що має наступні ознаки: падіння виробництва, відсутність високотехнологічного виробництва, диспропорції між реальним та фінансовими секторами економіки, зростання безробіття, підвищення цін, зниження загального рівня добробуту населення, збільшення кількості старих та поява нових соціально незахищених верств населення.

Серед традиційних для українського суспільства соціально незахищених категорій (сім'ї з дітьми, пенсіонери, інваліди, діти-сироти, молоді особи, жінки, безробітні) з'явилась нова категорія людей, які потребують допомоги держави та суспільства – учасники бойових дій, які боронили українську державу, не шкодуючи власного здоров'я та життя.

Зосередивши увагу на останній категорії, необхідно вказати на те, що комбатанти потребують медичної та соціально-психологічної допомоги на наступних етапах: госпітальний, відновний та амбулаторний. Чимала кількість військовослужбовців повертається із фізичними та психічними вадами здоров'я. Усунення таких проблем потребує чималих зусиль та коштів.

Левова частка реабілітаційної роботи припала на різноманітні волонтерські організації та окремих фізичних і юридичних осіб, які впродовж трьох років війни не залишали українських воїнів і продовжують їх підтримувати у мирному житті. Звичайно державою було здійснено нормативно-правову підтримку діяльності волонтерів (Закон України «Про волонтерську діяльність» (відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 42, ст.435) із змінами, внесеними згідно із Законами № 5073-VI від 05.07.2012, ВВР, 2013, № 25, ст.252; № 246-VIII від 05.03.2015, ВВР, 2015, № 22, ст.146, який регулює відносини, пов'язані з впровадженням волонтерської діяльності в Україні; Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо волонтерської діяльності» (№ 246-VIII), який скасовує необхідність отримання громадськими об'єднаннями статусу волонтерських, розширює напрями волонтерської діяльності з урахуванням особливостей теперішнього часу; наказ Мінсоцполітики №1196 від 10.12.2015 року «Про затвердження складу Ради з координації роботи щодо надання волонтерської та благодійної допомоги при Міністерстві соціальної політики України», що має на меті сприяння розвитку та популяризації

волонтерської та благодійної діяльності та ін.). Але волонтерська (суспільна) робота є лише окремим елементом у системі взаємодії органів державної влади, бізнес-структур та громадянського суспільства.

Західноєвропейський досвід демонструє нам активну позицію бізнесменів у запровадженні соціальних ініціатив, виконанні програм, що направлені на задоволення потреб тих, кому це необхідно для забезпечення життєдіяльності. Досвід США, Німеччини, Франції та ряду інших європейських держав демонструє підтримку владою тих бізнесменів, які приймають активну участь у соціальних програмах, а «нечистих на руку», безвідповідальних бізнесменів європейське суспільство та влада змушує переглянути свою точку зору, в іншому випадку бізнесмен втратить авторитет та відвідувачів.

Отже, соціальну відповідальність можна трактувати як систему зобов'язань громадян, що належать до певної соціальної групи по відношенню до інших соціальних груп, громадян чи суспільства загалом. Звичайно система зобов'язань чи обов'язків буде визначатися роллю і місцем конкретних соціальних груп у системі економічних відносин у суспільстві.

Таким чином, врегулювання роботи податкової служби, банківської системи, зустрічна підтримка органів державної влади дасть можливість кращого функціонування українського бізнесу, який в подальшому інвестуватиме кошти у соціальні проекти, програми, направлені на підтримку екологічних, оздоровчих, освітніх, культурно-ціннісних, інфраструктурних програм і проектів, оснащення сучасною медичною технікою місцевих лікарень, забезпечення соціально незахищених категорій населення, серед яких особливо гостро виділяються учасники бойових дій.

Література:

1. Калінеску Т.В. Соціальний аудит та інспектування / Т.В. Калінеску, Т.С. Шаповалова, Т.С. Ліхоносова. – Луганськ.: Східноукраїнський нац. ун-т ім. В. Даля. – 2012.

2. Бриндіков Ю.Л. Волонтерство як елемент соціальної роботи / Ю.Л. Бриндіков // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / За ред. Л.П. Мельник, В.І. Співака. – Вип. XXVII. Серія: соціальна-педагогічна. – Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2016. – С. 23-32.

3. Лукашевич М.П. Соціальна робота. Теорія і практика / М.П. Лукашевич, Т.В. Семигіна. – К.: Каравела, 2011. – 340 с.

Москалюк О.І.

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки Хмельницького національного університету, м. Хмельницький, Україна

ПЕДАГОГІЧНИЙ ВПЛИВ ЯК СТРАТЕГІЯ ПАРТНЕРСТВА ВИКЛАДАЧА ТА СТУДЕНТА

Важливою складовою навчально-виховного потенціалу вищої школи є партнерство, співпраця головних суб'єктів навчально-виховного процесу, насамперед викладачів та студентів, у досягненні основної мети – формування майбутнього професіонала нового типу, висококваліфікованого фахівця. Без цього неможлива повноцінна підготовка у ВНЗ. Тут провідну роль відіграє постать викладача. Не потрібно перебільшувати значення ні технічного фактора, ні нових технологій. Основним завжди був і залишається не технічний, а людський фактор.

Викладач вищої школи має виконувати свою високу місію, залишатися особистістю, взірцем для студентів. Сьогодні альтернативою авторитарній педагогіці є педагогіка партнерства, призначення якої – вільний, всебічний, повноцінний розвиток особистості в усіх її індивідуальних можливостях в атмосфері гуманізму і демократії. Педагогіка партнерства орієнтована не на передачу тієї чи іншої суми знань, а на всебічний розвиток особистості, на повне саморозкриття її та готовність до свідомого професійного самовизначення, про яке говорив ще Ж.Ж. Руссо (у творі «Еміль, або Про виховання») як про основний зміст «другого народження» особистості [1; 3].

Характер стосунків, який складається між викладачем і студентом, значно впливає на навчально-виховний процес. Особливе місце тут належить педагогічному впливу, що акумулює у собі сутність педагогічної діяльності та знаходить своє відображення на кожному її етапі. Це поняття характеризує зв'язок та взаємозумовленість усіх сторін педагогічного процесу, його внутрішні та зовнішні фактори, індивідуальні особливості суб'єктів навчання та виховання, професіоналізм педагогічної діяльності та багато інших аспектів.

Найчастіше суб'єкт-суб'єктні відносини викладача та студента поділяють на два типи (що зумовлюють зміст та характер педагогічних впливів): функціональні (або предметно-рольові) та особистісні. Предметно-рольові відносини взаємодії та співробітництва зорієнтовані на виконання навчальних програм, а особистісні відносини партнерського спілкування створюють необхідні умови для обміну думками, власними точками зору, знаходження спільної позиції тощо. Про ці стосунки дуже часто залишаються найяскравіші спогади усього періоду навчання. В емоційних процесах студентів своєрідно відображаються умови й завдання навчальної діяльності, виявляється їх ставлення до усього,

що вони пізнають та роблять, що відбувається навколо них. Оптимального емоційного стану в студентських колективах можна досягти створенням психологічно сприятливих умов для навчальної діяльності, насамперед: ділової атмосфери, взаємної підтримки, справедливої вимогливості. Істотно впливають на емоційний стан студентів мотиви навчальної діяльності, оскільки навчання для студентів – процес постійного здійснення виборів, кожний з яких означає для них просування вперед. Підтримка та підвищення мотивації, стимулювання інтересу й потреби є головними напрямами у роботі викладача та кінцевою метою педагогічного впливу.

Варто також відзначити, що результативність педагогічного впливу залежить від стимулювання готовності студента до виконання потрібних дій, так би мовити «від себе», керуючись не тільки засвоєними правилами та нормами, але і власними переконаннями. Тому вплив можна розглядати як процес і результат перетворення зовнішніх вимог у внутрішню позицію студента. Те, що пізнається має стати засобом орієнтування людини у різних життєвих ситуаціях, а це вимагає використання різноманітних навчально-виховних впливів.

Крім того, необхідно пам'ятати, що виховують студентів не тільки знання, але й сама особистість викладача. Викладач повинен розуміти, пам'ятати, що ефективність спільної діяльності педагога і студента у будь-яких формах залежить від взаєморозуміння між ними. А «зрозуміти внутрішній світ іншої людини, – як зауважує Ю.М. Кулюткін, – це значить зуміти поставити себе на місце іншої людини і бачити оточення немов би очима іншого. Проте взаєморозуміння – це не просто моє розуміння іншого, але й знання того, що інший розуміє мене... І ось що важливо: коли ми говоримо про взаєморозуміння, то передбачаємо, що партнери по спільній діяльності не просто відображають один одного, але й взаємно поділяють точку зору». Іншими словами, взаєморозуміння передбачає єдність вихідних цілей учасників спільної діяльності [2].

Складність означених завдань зумовлена тим, що внутрішні психічні процеси, на які спрямовується вплив, не можна спостерігати безпосередньо. Як правило, виявляються лише окремі опосередковані ознаки зовнішньої поведінки, яку вдається активізувати та зафіксувати. Як і будь-яка діяльність, педагогічний вплив здійснюється у три етапи: планування, організація та управління. Планування охоплює розробку того чи іншого варіанту педагогічного впливу, організація – підготовку до його практичної реалізації, управління – корекцію можливих недоліків у процесі здійснення. Таким чином, педагогічний вплив, незалежно від його масштабності та тривалості, завжди попередньо уявляється, тобто планується, потім виконується, і за необхідності, корегується.

Отже, весь навчально-виховний процес у ВНЗ варто розглядати як послідовність різноманітних педагогічних впливів. Характер педагогічного впливу залежить від змісту навчальної інформації, особистісних якостей та властивостей суб'єктів його реалізації (вплив викладача або вплив студента на самого себе, так званий самовплив), а також від спрямованості на ті чи інші сторони формування особистості (мислення, почуття, уміння, риси характеру тощо).

Література:

1. Возрастная и педагогическая психология: Хрестоматия: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Сост. И.В. Дубровина, А.М. Прихожан, В.В. Зацепин. – М.: Издательский центр «Академия», 2001. – 368 с.
2. Кулюткин Ю.Н. Психология обучения взрослых / Ю.Н. Кулюткин. – М.: Просвещение, 1985. – 126 с.
3. Педагогіка: Хрестоматія / Уклад.: А.І. Кузьмінський, В.Л. Омеляненко – 2-ге вид., стер. – К.: Знання-Прес, 2006. – 700 с.

Синюк Н. В.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки Хмельницького національного університету, м. Хмельницький, Україна

ФОРМИ І МЕТОДИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ УЧНІВ

Розпочати соціально-педагогічну діяльність профілактики адиктивної поведінки учнів загальноосвітніх навчальних закладів найбільш доцільно із визначення мети, яка й виступає у якості найвагомішого системотворчого чинника. Метою профілактики адиктивної поведінки, яку проводить соціальний педагог у загальноосвітніх навчальних закладах є відмова учнів від вживання адиктивних речовин, а саме – повна відмова від: тютюнопаління, вживання алкоголю до 21 року, а також свідоме віддання переваги слабоалкогольним напоям після 21 року; вживання наркотиків та усвідомлення кримінальної відповідальності за збут та зберігання наркотичних засобів.

Основними завданнями профілактичної діяльності щодо адиктивної поведінки учнів є:

1. Створення адекватних соціальних умов для повного усунення чинників та факторів, які спричиняють формування адиктивної поведінки.
2. Роз'яснення сутності та зміст впливу на організм адиктивних речовин.
3. Формування в учнів навичок відмови від пропозицій вживання адиктивних речовин.

За змістом профілактику поділяють на первинну, вторинну, третинну.

Встановлено, що первинну профілактику розділяють на превентивну освіту та роботу, спрямовану на непрямий профілактичний вплив.

Для того, щоб дати докладне обґрунтування форм і методів профілактики, їх розглядають за видами профілактичної роботи:

1. Первинна профілактика:
- форми і методи превентивної освіти;
- форми і методи непрямого профілактичного впливу.
2. Вторинна профілактика:
- форми і методи прямого профілактичного впливу.
3. Третинна профілактика:
- форми і методи корекції адиктивної поведінки.

Форми і методи превентивної освіти – це форми і методи засвоєння багатопланової інформації про адиктивні речовини.

У соціально-педагогічній діяльності використовують такі форми і методи превентивної освіти. Це навчання учителів-предметників як першооснова створення суб'єктів виховного впливу: інструктаж та консультування, лекції та практикум учителів з методики антинаркогенного виховання, практикум щодо особливостей освіти і виховання учнів з акцентуаціями характеру. Сюди відносять також і лекції для батьків щодо видів адиктивних речовин, їх сутності та причин вживання, повідомлення соціального педагога про особливості вікової психології періоду раннього юнацтва.

Як особлива ланка у соціально-педагогічній профілактиці адиктивної поведінки учнів виступають форми і методи роботи з батьками.

Форми і методи непрямого профілактичного впливу – це ті форми і методи, які передбачають виховання антинаркотичної спрямованості особистості шляхом формування її морально-психологічної стійкості як основного характерологічного утворення, що відіграє вирішальну роль у критичних ситуаціях, ситуаціях вибору, пропозицій адиктивних речовин.

Психологічний тренінг теж відносять до основних методів профілактики адиктивної поведінки. Аналіз психолого-педагогічної літератури та роботи фахівців-практиків показав, що адиктивна поведінка часто зумовлена певними вадами психічного розвитку. Такі властивості, як слабка пам'ять, бідна уява, недостатня зосередженість можуть стати поштовхом до вживання адиктивних речовин. Тому науковці пропонують таку форму групової роботи, як психокорекційний тренінг. Його завданнями є корекція особистісних якостей, формування впевненості в собі та уміння виходу зі стресових ситуацій.

Форми і методи прямого профілактичного впливу – це форми і методи антиадиктивного виховання старшокласників. Серед таких методів використовують: відвідування наркодиспансеру та бесіди учнів із наркоманами, що знаходяться на лікуванні; бесіди із запрошеними на виховні години працівниками кримінальної служби міліції у справах неповнолітніх, відділу із незаконного обігу наркотичних речовин, працівниками ЦССДМ, працівниками медико-соціального реабілітаційного центру, лікарями-валеологами та наркологами; видозмінені та розроблені нові соціально-психолого-педагогічні тренінги з профілактики адиктивної поведінки; конкурси плакатів та стіннівок; організована підготовка волонтерів в рамках програми «Рівний – рівному».

Такі форми роботи, як індивідуальні бесіди та консультації спрямовані на забезпечення адекватного зворотного зв'язку з батьками учнів, яких соціальні педагоги віднесли до «групи ризику». За згодою сім'ї соціальний педагог може проводити з батьками, що зловживали спиртним, тренінг профілактики рецидивів алкогольної та наркотичної залежності, а також індивідуально працювати із батьками, які мають алкогольну залежність навіть до направлення їх до лікувальних закладів.

Отже, профілактична робота здійснюється за трьома напрямками: робота з учителями; робота з батьками; робота зі учнями. Основними формами роботи з профілактики адиктивної поведінки старшокласників є індивідуальна, групова та масова.

Література:

1. Золотова Г. Д. Сучасні соціально-педагогічні погляди на проблему адиктивної поведінки дітей / Г. Д. Золотова // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2013. – № 1. – С. 61–70.

2. Навчання здоровому способу життя на засадах розвитку навичок через систему шкільної освіти: оцінка ситуації / О. М. Балакірєва (кер. авт. кол.), Л. С. Ващенко, О. Т. Сакаович та ін. – К. : Держаний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2004. – 105 с.

Єгорова К. Г.

аспірант кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, м. Глухів, Україна

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ З ЗАХВОРЮВАННЯМ ДЦП

Діти з порушенням розвитку мають спільні та специфічні труднощі. Специфічні труднощі, з якими стикаються хворі діти, обумовлені характером і мірою вираженості відхилень, умовами соціально-педагогічного оточення на ранніх етапах розвитку. Спільними проблемами цих дітей є соціальна дезадаптованість: низький рівень психічних процесів; несформованість мотиваційної та емоційно-вольової сфер; знижена довільність психічних процесів, поведінки та діяльності; відхилення у сприйманні, труднощі оволодіння мовою; осмисленні та використанні інформації з навколишнього середовища.

Процес розвитку дитини з обмеженими психо-фізичними можливостями соціально обумовлений двояким чином: соціальна реалізація дефекту (почуття

неповноцінності) є однією стороною соціальної обумовленості і розвитку, соціальна спрямованість компенсації на пристосування до тих умов середовища, що створені і склались з орієнтацією на нормальний людський тип складають його другу сторону. Глибока своєрідність шляху і способу розвитку при загальних цілях і формах у дитини з звичайними нормами розвитку і дитини з відповідним захворюванням – ось найбільш схематична форма соціальної обумовленості цього процесу.

Класифікуючи комунікативні бар'єри, які перешкоджають хворій дитині на ДЦП успішному спілкуванн, потрібно виділити два види соціально-психологічних бар'єрів: 1) внутрішні бар'єри особистості, які пов'язані з такими утвореннями, як норми, установки, цінності, а також з особистісними особливостями; 2) бар'єри, причина яких – поза особистістю: нерозуміння зі сторони іншої людини, дефіцит інформації та інше.

Кожен батько, який стикається з важким діагнозом своєї дитини, прагне отримати максимум інформації, що має хоч якесь відношення до існуючої проблеми. Знання допомагають родині реально поглянути на хворобу і способи її лікування, дають необхідні сили для боротьби з недугою. Але часом у погоні за анотаціями до ліків нового покоління і пошуком чергового фахівця, ми випускаємо з поля зору особистість самої дитини. Але ж спроба поглянути на захворювання «зсередини» – очами хворої дитини – і є найкращий спосіб її зрозуміти.

Особливості формування особистості та емоційно-вольової сфери у дітей з діагнозом ДЦП можуть бути обумовлені двома факторами:

- біологічними особливостями, пов'язаними з характером захворювання;
- соціальними умовами – впливом на дитину родини та оточуючого середовища.

Інакше кажучи, на розвиток і формування особистості дитини, з одного боку, істотно впливає його надзвичайний стан, пов'язаний з обмеженнями рухів і мови; з іншого боку – відношення родини до хвороби, атмосфера дитини, що оточує її. Тому завжди потрібно пам'ятати про те, що особистісні особливості дітей, які страждають на ДЦП, – результат тісної взаємодії цих двох факторів. Варто відзначити, що батьки, при бажанні, можуть пом'якшити фактор соціального впливу.

Особливості особистості дитини з аномаліями розвитку, у тому числі ДЦП, пов'язана, у першу чергу, з умовами її формування, які значно відрізняються від умов розвитку інших дітей.

Важливою ланкою в патогенезі психічних порушень у дітей з церебральним паралічем є недорозвиток або аномальний розвиток найбільш молодих мозкових структур, які розвиваються уже в постнатальний період. У дитини з ДЦП перш за все в тій чи іншій ситуації виключена з діяльності важлива функціональна система – рухова.

Виражена рухова патологія нерідко в поєднанні з сенсорною недостатністю може бути однією з причин недорозвитку пізнавальної діяльності і інтелекту у дітей з діагнозом ДЦП.

Зауважемо, що у дітей з церебральним паралічем своєрідна структура особистості. Достатній інтелектуальний розвиток часто поєднується з відсутністю впевненості в собі, самостійності. Вчені О. Мастюкова та К. Семенова вважають, що найбільш характерною особливістю особистості дитини з церебральним паралічем є риси своєрідного психічного інфантилізму.

Під психічним інфантилізмом розуміємо незрілість емоційно-вольової сфери особистості дитини. Це пояснюється уповільненим формуванням вищих структур мозку, пов'язаних з вольовою діяльністю. Інтелект дитини може відповідати віковим нормам, але при цьому емоційна сфера залишається несформованою.

Таким чином, дитячий церебральний параліч є складним захворюванням центральної нервової системи, що веде не тільки до рухових порушень, але і визиває затримку чи патологію розумового розвитку, мовну недостатність, порушення слуху, зору, а й відповідно призводить до соціальної ізоляції. Усе це свідчить про своєрідний дисгармонійний соціальний та психічний розвиток дитини з захворюванням на ДЦП.

Література:

1. Бастун Н.А. Служби раннього втручання в Україні: шлях до інтеграції / За наук. ред.. Н.А.Бастун. – К.: ІКЦ «Леста», 2005 – 184с. – Бібліогр.: с. 107-109. 14-17, 71-72.

2. Бочелюк В.Й. Психологія людини з обмеженими можливостями. Навчальний посібник / В.Й. Бочелюк, А.В. Турубарова. – К.: Центр учбової літератури. 2011. – 360 с.

Шкапоїд І. В.

викладач кафедри соціальної роботи та психології, практичний психолог Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ «СИНДРОМУ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ» ПРАЦІВНИКІВ ОСВІТЯНСЬКОЇ НИВИ

Діяльність працівників освітянської ниви поєднує такі основні напрями, як навчальна, виховна, розвивальна, організаційна робота, а також робота з

батьками і громадськими організаціями. Головне в педагогічній діяльності не окремий навчальний предмет, не знання загалом, не абстрактний об'єкт педагогічного впливу, а конкретна унікальна і неповторна дитина.

Через що досвідчені фахівці у розквіті сил та на піку кар'єри раптом розгублюються та втрачають інтерес до своєї роботи – ще вчора такої цікавої та важливої для них? Пояснень виникнення цієї проблеми може бути безліч, але сучасним психологам на думку перш за все спадає «синдром емоційного вигорання» – саме так називається це явище, від якого не застрахована жодна людина, та яке може мати настільки катастрофічні наслідки. Саме висококваліфікованих спеціалістів так званих «комунікативних» професій може спіткати така біда, як «емоційне вигорання». Відомо, що представники комунікативних професій зазнають значного перевантаження під час своєї роботи. В медиків і психологів, які займаються їхнім здоров'ям, з'явився термін – «синдром емоційного вигорання».

Можна багато говорити про причини цього явища: соціальна невлаштованість педагогів (низька заробітна плата, побутові проблеми, гостре квартирне питання), перевантаження під час занять і спілкування з студентами. Проте найважливішою причиною є невміння педагогів опанувати сучасні методи швидкого відновлення своїх психічних сил і наявність (у прямій або непрямій формі) шкідливих емоційних звичок таких, як образливість, дратівливість, гнів та ін.) Ззовні цей неприємний синдром виявляється як підвищена дратівливість педагогів і втрата ними інтересу до роботи. Крім того, цей стан, як правило, призводить до появи в працівників цілої низки захворювань, які називають психосоматичними [3, с. 23].

Термін «burnout (емоційне вигорання)» введений американським психіатром Х. Дж. Фрейденбергом у 1974 році для характеристики психологічного стану здорових людей, що знаходяться в інтенсивному і тісному спілкуванні з клієнтами, в емоційно навантаженій атмосфері. Це люди, які працюють у системі «людина – людина». Дослідження синдрому триває. Нині він має вже діагностичний статус у «Міжнародній класифікації хвороб – 10»: «Z 73 – проблеми, пов'язані з труднощами управління власним життям». [2, с.12]

Емоційне виснаження – основна складова професійного вигорання і проявляється у пониженні емоційного фону, байдужості або емоційній перенасиченості. Деперсоналізація проявляється в деформації стосунків з іншими людьми. Це може бути підвищення залежності від інших, або підвищення негативізму, цинічності установок і почуттів. Редукція особистих досягнень може проявлятися або в тенденції до негативного оцінювання себе, своїх професійних досягнень і успіхів, негативізмі відносно службових досягнень і можливостей, або ж обмеженні своїх можливостей, обов'язків по відношенню до інших.

В. Бойко розробив власну класифікацію симптомів, що супроводжують різні компоненти «професійного вигорання», що характеризує компоненти згаданого синдрому так:

Перший компонент – «напруження» – характеризується відчуттям емоційної виснаженості, втоми, викликаної власною професійною діяльністю. Це знаходить вияв у таких симптомах, як: переживання психотравмуючих обставин, незадоволеність собою, «загнаність у кут», тривога й депресія.

Другий компонент– «резистенція» – характеризується надмірним емоційним виснаженням, що провокує виникнення та розвиток захисних реакцій, які роблять людину емоційно закритою, відстороненою, байдужою. На такому тлі будь-яке емоційне залучення до професійних справ та комунікацій викликає у людини відчуття надмірної перевтоми. Це знаходить вияв у таких симптомах, як: неадекватне вибіркове емоційне реагування, емоційно-моральна дезорієнтація, розширення сфери економії емоцій, редукція професійних обов'язків.

Третій компонент – «виснаження» – характеризується психофізичною перевтомою людини, спустошеністю, нівелюванням власних професійних досягнень, порушенням професійних комунікацій, розвитком цинічного ставлення до тих, з ким доводиться спілкуватися з робочих питань, розвитком психосоматичних порушень. Тут виявляються такі симптоми, як: емоційний дефіцит, емоційне відчуження, особистісне відчуження (деперсоналізація), психосоматичні та психовегетативні порушення тощо.

Емоційному виснаженню піддаються педагоги у віці від 51 до 60 років. У віці від 40 до 50 частіше спостерігається деперсоналізація та дегуманізація. Молоді педагоги, до 30 років, частіше схильні до мотиваційно – установчого вигорання, редукції особистих досягнень чи обов'язків.

Отже, синдром «професійного вигорання» – один із проявів стресу, з яким стикається людина у власній професійній діяльності. Цей термін – загальна назва наслідків тривалого робочого стресу і певних видів професійної кризи.

Література:

1. Практикум з психології. Навчальний посібник / Укладачі: Г.М. Дубчак, Н.Г. Рудюк. – Чернівці: Рута, 2006.

2. Діагностика та профілактика психологічного здоров'я педагога (тренінг-курс). Н. Назарук // Психолог №31-32, серпень 2006 р.

3. Профілактика емоційного вигорання серед педагогів ДНЗ. Л. Среж // Психолог дошкілля № 11, листопад 2011 р.

4. Як долати стрес у педагогічній діяльності. В.Ф. Калошин // Практична психологія та соціальна робота №7, 2004.

Гуменюк І. М.

викладач кафедри соціальної роботи та психології Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТІВ

Правова культура українського суспільства бере свої витоки від звичаєвого права Київської Русі, закріпленого пізніше у письмовому зводі законів «Руської Правди». Ґенеза української правової культури виявляє себе у багатстві української політико-правової думки кожної історичної епохи. Виявом правової культури суспільства виступає як існуюча сьогодні практика законотворення, так і застосування норм права в Україні. Конституція України закріпила засади побудови в Україні демократичної, соціальної, правової держави. На їх реалізацію і повинна бути спрямована правова політика держави, політичних партій і громадських організацій.

Сучасна Україна – це молода, незалежна держава з великим потенціалом у науці, промисловості, культурі. Вона має все необхідне для того, щоб стати однією із найрозвиненіших країн світу. Розуміння цього має якнайшвидше дійти до кожного, а особливо до майбутнього покоління нашої держави – до студентів, які повинні поважати закони, визнавати їх верховенство у всіх сферах життя, своїми діями підтримувати режим законності в Україні. Але, на жаль, сьогодні лише невелика частка громадян розуміє важливість розвитку всіх сфер діяльності та всебічного розвитку кожної людини, яка проживає на території України. Проблема розбудови громадянського суспільства, демократичної правової держави є безпосередньо пов'язаною із розвитком правової культури кожного індивіда. Саме правова культура та правове виховання населення є соціальною гарантією дії верховенства права в суспільстві. Слід зауважити, що наукове мислення та наукова правосвідомість у взаємодії із правовим мисленням і правосвідомістю особистості, які є головними елементами правової культури, здійснюють активний вплив на реалізацію верховенства правового закону [1].

На сьогоднішній день правова культура набула нового визначення. Цю проблему досліджували такі українські вчені, як В. Д. Бабкін, М. І. Коцюба, В. А. Котюк, П. Ф. Мартиненко, А. Р. Мащок, Є. В. Назаренко, П. М. Рабінович, В. М. Селіванов, С. А. Тихонова та ін. В їх працях характеризується нова сутність правової культури, а саме: правова культура не зводиться лише до правосвідомості громадян суспільства. Вона визначається як сукупність досягнень суспільства, його соціальних груп та громадян у галузі регулювання суспільних відносин, яке забезпечує верховенство права в суспільному житті, тобто панування у суспільному житті правових принципів справедливості і гу-

манізму, захисту прав і свобод людини, її честі і гідності, реальне забезпечення місця людини як вищої соціальної цінності.

Активна увага стала приділятися підвищенню рівня правової культури зі створенням незалежної держави. Але не слід чекати швидких позитивних змін, швидкого росту рівня правосвідомості і правової культури суспільства, оскільки це є довготривалий процес по відновленню не лише правових, а й культурних цінностей, які пригнічувалися та не визнавалися на протязі багатьох поколінь.

Від рівня правової культури суспільства залежать рівні правової культури окремих систем, а також громадян.

Сьогодні «зарозуміле ставлення деякої частини студентів до себе і оточуючих знаходить прояви у відкритій неповазі до людей, незалежно від їх віку або соціального статусу, що призводить не лише до порушення дисципліни, а й прав та свобод людини і громадянина... З великим побоюванням треба нам усім ставитися до зростаючої бездуховності, особливо серед молоді... Без цілеспрямованого виховання (у тому числі й правового) держава аж ніяк не може обійтися» [2, с. 100-103].

На мою думку, що для людей віком від 17 до 23–25 років важливішим є знання конкретних механізмів, які забезпечували б правомірну поведінку у конкретних ситуаціях, в яких вони з великою ймовірністю можуть опинитися в майбутньому, і труднощів, з котрими вони можуть зустрітися. Серед цих ситуацій: влаштування на роботу і захист своїх трудових прав, купівля-продаж і оренда нерухомості та земельних ділянок, відносини із правоохоронними органами та судом (виступ у ролі затриманого, підозрюваного, свідка, позивача, відповідача тощо). Молодь, як і представники інших вікових категорій, має знати, як себе поводити у тих чи інших ситуаціях, знати як не допустити помилок [3, с. 123].

Виходячи з викладеного вище, слід зазначити, що правове виховання населення України є недостатньо розвинутим як на теоретичному, так і на практичному рівнях. Якщо у найближчий час ставлення до правового виховання населення України докорінно не зміниться, проблема формування та розвитку правової культури громадян нашої країни залишиться невирішеною ще багато років. Питання правового виховання є одним із найактуальніших питань XXI ст.

Які люди – така культура, яка культура – така держава, яка держава – таке життя. Сьогодні складається враження, що держава не зацікавлена у підвищенні рівня обізнаності населення в змісті процесів, які відбуваються у суспільстві, тому очікувати від неї дій, покликаних сприяти розвитку культури, свідомості, правосвідомості громадян, мабуть, не варто. Лишається надія на громадські організації, на викладачів вищих навчальних закладів, учителів шкіл, вихователів дитячих садків та на родинні відносини. Не потрібно піднімати рівень правової культури, необхідно підвищувати рівень культури загальної. Правова культура розвиватиметься автоматично.

Література:

1. Олійничук Р. Проблеми формування правової свідомості та правової культури в українському суспільстві / Р. Олійничук // Юридичний Журнал. – 2006. – №2.
2. Головченко В. Правові механізми формування правової свідомості студентів / В. Головченко, А. Потьомкін // Право України. – 2006. – №4.
3. Кутиркін А. Шляхи розвитку теорії та практики правового виховання населення України / А. Кутиркін // Право України. – 2008. – №3. – С. 122-125.

Шинкарук О. В.

студентка кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки Хмельницького національного університету, м. Хмельницький, Україна

РОЛЬ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ МОЛОДОЇ ЛЮДИНИ З ОБМЕЖЕНИМИ ФУНКЦІОНАЛЬНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

Формування особистості – це складний та багатогранний процес впливу зовнішніх та внутрішніх факторів соціального середовища на особистість людини в результаті якого відбувається її становлення, як соціальної істоти.

З метою кращого розуміння значення ролі громадської думки в процесі формування особистості молодої людини з обмеженими функціональними можливостями варто розглянути визначення самого поняття «особа з обмеженими функціональними можливостями».

На сьогоднішній день не має загальноприйнятого визначення даного поняття, адже існує думка, що «особи з обмеженими функціональними можливостями» – це комплексна категорія, яка включає в себе різні групи осіб, що мають відхилення в фізичному, психологічному та розумовому розвитку. Однак, незважаючи на дану ситуацію, можна сформувати наступне узагальнене визначення поняття «особа з обмеженими функціональними можливостями» – це індивід із певними порушеннями здоров'я, що проявляються в дисбалансі функціонування біологічних, фізичних, нервово-психологічних та інших функцій організму в результаті чого людина втрачає здатність до повноцінного функціонування і реалізації своїх умінь та навичок в суспільстві.

Для кожного індивіда є важливим його позитивне визнання громадськістю, включення в суспільство і в референтні для нього групи, з метою соціалізації та повноцінного функціонування. Набагато важливішим даний процес є для

молодої людини з обмеженими функціональними можливостями. Це пов'язано з тим, що адаптаційні та реабілітаційні заходи неможливо якісно реалізувати без, так званої, підтримки громадськістю людей з обмеженою дієздатністю.

Масове зубожіння населення, економічна нестабільність, військові конфлікти на сході України та інші проблеми економічного і соціального характеру загострили проблему значення ролі громадської думки в процесі формування особистості молодої людини з обмеженими функціональними можливостями. Суспільство, переймаючись особистими проблемами, все частіше перестає виявляти бажання допомагати таким людям. Зменшується кількість громадян, які раніше підтримували осіб з обмеженими функціональними можливостями, відстоювали і лобіювали їх інтереси та права, на рівних будували з ними взаємовідносини. Обмежена дієздатність окремих людей, зокрема молоді поступово сприймається громадськістю, як тягар, що змушує нашу державу витрачати чималі кошти на їх реабілітацію та адаптацію до умов навколишнього середовища. Таким чином, спостерігається явище формування негативного сприйняття осіб цієї категорії людей. Відсутність у громадян бажання покращити або адаптувати умови навколишнього середовища до потреб осіб з обмеженою дієздатністю, звужують можливості для самореалізації молодої людини, що має обмежені функціональні можливості. Таким чином, процес формування особистості молодої людини з обмеженими функціональними можливостями опиняється в, так званих, рамках створених суспільством і повноцінна реалізація даного процесу – стає неможливою.

Перспективи входження України до складу Євросоюзу вимагають від нашого суспільства переоцінки сприйняття осіб з обмеженими фунцкціональними можливостями, зміни ставлення до них. Необхідно почати розглядати їхні потреби на рівні не нижчому від потреб звичайних громадян, а в перспективах навіть набагато вищому рівні важливості. Громадськість має не просто відкинути негативні стереотипи стосовно таких осіб, вона має кардинально змінити своє ставлення до них та почати масово підтримувати і більш цілеспрямовано спрямовувати конкретними заходами по підтримці позитивного формування особистості даної категорії людей. Молодь з обмеженими функціональними можливостями має розглядатися не як аномальна, а як особлива група людей. Щоб забезпечити це, необхідна інтеграція людей з обмеженими функціональними можливостями в суспільство через створення для них умов для максимально можливої самореалізації, а не шляхом пристосування інвалідів до норм та правил життя здорових людей. Суспільство має адаптувати існуючі в ньому стандарти до потреб людей з обмеженими можливостями для того, аби вони не почували себе заручниками обставин та обмеженої дієздатності [1, с. 42].

Таким чином, стає зрозумілим, що роль громадської думки в процесі формування особистості молодої людини з обмеженими функціональними можливостями є неймовірно важливою. Адже, саме від позитивних чи негативних тенденцій розвитку громадської думки стосовно осіб з обмеженою дієздатніс-

тю визначатимуться напрями формування особистості молодої людини з обмеженими функціональними можливостями та кінцевий результат даного процесу. Без позитивного ставлення громадськості до молодої людини з обмеженими функціональними можливостями такий індивід буде замикатися у собі, вороже ставитиметься до оточуючих, відштовхуватиме будь-які спроби йому допомогти, що в результаті негативно вплине на процес формування його повноцінної особистості. Залучення громадськості до процесу адаптації, реабілітації та інтеграції молодої людини з обмеженими функціональними можливостями, популяризація серед громадськості позитивного сприйняття та ставлення до таких осіб може забезпечити повноцінну життєдіяльність для даної категорії людей [2] і сприяти якісному формуванню особистості.

Література:

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / О. В. Безпалько. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 208 с.

2. Соціальний захист дітей з обмеженими функціональними можливостями [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://referat.niv.ru/view/referat-psychology/214/213035.htm

Фабіян Ю. А.

студентка спеціальності «Соціальна педагогіка»
Хмельницького національного університету, м. Хмельницький, Україна

РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ЗДІЙСНЕННІ РЕАБІЛІТАЦІЇ УЧАСНИКІВ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ

У зв'язку з тим, що на теренах України проходить антитерористична операція гостро постає питання реабілітації її учасників. Як зазначає речник генерального штабу «Радіо Свобода» Владислав Селезньов – «Від початку антитерористичної операції на сході країни нами було втрачено 1541 військовий, а також 6226 чоловік отримали важкі поранення. У лікарнях наразі перебуває 501 військово службовець» [3]. Такі сумні показники висувають вимогу до державної влади України з питання здійснення реабілітації військово службовців.

Реабілітаційна робота включає в себе декілька показників: медичну (фізичну), соціальну та психологічну. Саме взаємозв'язок цих ланок сприятиме швидкій адаптації бойовиків до нового життя [1].

Здійснення реабілітації військово службовців вивчали різні вітчизняні дослідники, зокрема Г. Ломакін, І. Ліпатов, В. Лесков, Г. Акімов та ін.

Реабілітація учасників бойових дій полягає не лише у відновленні втрачених фізіологічних та соціальних функцій. Велику роль відіграє психологічна реабілітація бійці, яка спрямована на прийняття «нового» способу життя, корекцію психічних станів та процесів, які можуть виникати у свідомості людини під впливом прожитих подій у зоні проведення антитерористичної операції.

Розробкою програм, спрямованих на реабілітацію учасників бойових дій займається уряд України, проте, осторонь не залишаються й волонтери, зокрема студентські об'єднання, які на базі університетів створюють акції, що спрямовані на допомогу у здійсненні реабілітаційних заходів для учасників АТО. Велику роль у впроваджені та здійснені реабілітаційних заходів та проектів відіграють благодійні громадські організації. Міжнародні спільноти та організації також допомагають державній владі України здійснювати реабілітації військових, що постраждали у сутичці із проросійськими сепаратистами. Зокрема Національна Асамблея осіб з інвалідністю України впровадила міжнародний проект – Програму активної реабілітації «Повернення до життя», що діятиме у рамках з червня 2016 року по грудень 2017 року. Проект створений для військовослужбовців та бійців добровольців, що отримали важкі травми у зоні проведення АТО. Програма спрямована на психологічну, фізичну та соціальну реабілітацію військових [2].

Значну роль у підтримці осіб, які воювали у зоні АТО здійснює громадська організація «Development Foundation». ГО «Девелопменд Фундейшен» багатопрофільна організація, яка складається із волонтерів, психологів, соціальних робітників, які спрямовують свою роботу на психологічну допомогу учасникам антитерористичної операції. Свою діяльність ГО «Девелопменд Фундейшен» розпочали у період розгону Майдану 2013 року. За цей час ГО «Девелопменд Фундейшен» впровадила безліч соціальних проектів, зокрема безкоштовний реабілітаційний проект «Сильні духом» для воїнів АТО, що спрямований на здійснення неврологічної та травматологічної реабілітації [5].

Також при ГО «Девелопменд Фундейшен» діє Центр психологічної допомоги «Війна в душі». Метою центру є відновлення психологічного здоров'я постраждалих на Майдані, під час антитерористичної операції та сім'ям їх учасників [5].

Неприбуткова громадська організація «Studena» втілює безліч проектів різного соціального спрямування а також здійснює підтримку учасників бойових дій та їх сімей. За період 2016 року ГО «Studena» реалізувала наступні проекти: Проект адреналінотерапії для учасників АТО «Яскрава година»; Центр соціальної адаптації ветеранів АТО «Поруч», що спрямований на зниження наслідків травмуючих подій у зоні АТО; «Військова бібліотека» що є складовою проекту «Не Синій», який спрямований на протидію пияцтва на лінії фронту [4].

Окрім державних установ значне місце у здійснені реабілітаційних заходів для учасників АТО здійснюють громадські благодійні організації та волонтери. Велика увага приділяється психологічні реабілітації бійців, а саме зниженню проявів посттравматичного стресового розладу, що може проявлятися у асоціальній поведінці, соматичних та невротичних розладах. Значна увага приділяється сім'ям учасників та загиблих у зоні АТО. Робота з сім'ями спрямована на пристосування та адаптацію до нових умов життя. Значну роль у підтримці учасників АТО відіграють волонтери, які здійснюють свою діяльність на окупованих територіях та лінії фронту.

Література:

1. Соціально-психологічні складові соціальної роботи з учасниками бойових дій: (методичний посібник) / Г. І. Ломакін. – Х. : Оберіг, 2014. – 168 с.
2. Програма активної реабілітації «Повернення до життя» [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://naiu.org.ua/nato/
3. Генштаб: на Сході України загинув 1541 військовий [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.radiosvoboda.org/a/26877443.html
4. Чинні проекти «Studena» [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://studena.org/chinni/
5. NGO «Development Foundation» (DF) [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://foundationdv.com/

Наукове видання

Інновації партнерської взаємодії освіти, економіки та соціального захисту в умовах інклюзії та прагматичної реабілітації соціуму

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції
24-25 квітня 2017 року

Формат 60х84/16. Ум. друк. арк. 15,17.
Тираж 300 прим. Зам. № 736.

Видавництво «Аксіома»
пров. Північний, 5, м. Кам'янець-Подільський, 32300.
Тел.: (03849) 4 06 01, тел./факс: (03849) 3 90 06.
E-mail: aksiomaprint@ukr.net

Інновації партнерської взаємодії освіти, економіки та соціального захисту в умовах інклюзії та прагматичної реабілітації соціуму

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції